

T.C.
İSTANBUL ÜNİVERSİTESİ
ATATÜRK İLKELERİ VE İNKILAP TARİHİ ENSTİTÜSÜ
ATATÜRK İLKELERİ VE İNKILAP TARİHİ ANABİLİM DALI

1951-1955 DÖNEMİ
TÜRK BASININDA LAİKLİK KARŞITI
HAREKETLER ve TEPKİLERİ

YÜKSEK LİSANS TEZİ

HAZIRLAYAN
Yemliha TÜRK

DANIŞMAN
Prof. Dr. Sabahattin ÖZEL

T 109766

İSTANBUL, 2001

T.C. YÜKSEK ÖĞRETİM KURULU
DOKÜMANTASYON MERKEZİ

İÇİNDEKİLER

ÖNSÖZ.....	IV
ÖZET (SUMMARY).....	VI
KISALTMALAR	VIII
GİRİŞ	1

I. BÖLÜM

1951-1955 TÜRK BASININDA LAİKLİK KARŞITI AKIMLAR ÖRGÜTLER ve FAALİYETLERİ.....7

A- 1951-1955 Dönemi Türk Basınında Laiklik Karşiti

Akımlar ve Faaliyetleri	7
1- Nakşibendiler.....	7
2- Kadiriler.....	8
3- Nurcular.....	11
4- Büyük Cihad Gazetesi	17
5- Ticaniler.....	32
a. Ticaniler ve Eylemleri.....	32
b. Ticanilik Faaliyetlerinin TBMM'deki Akisleri ve Kamuoyundaki Tepkileri	52
(i) Ticanilik Faaliyetlerinin TBMM'deki Akisleri.....	52
(ii) Ticanilik Faaliyetlerinin Kamuoyundaki Tepkileri	55
c. Ticanilerin Dış Bağlantıları Konusundaki Görüşler	58
d. Ticanilerin Yargılanmaları ve Mahkum Edilmeleri.....	59

B- 1951-1955 Dönemi Türk Basınında Laiklik

Karşiti Örgütlerin Faaliyetleri ve Malatya Suikastı	64
1- Milliyetçiler Derneği'nin Faaliyetleri ve Tepkileri.....	64
2- İlim Yayma Cemiyeti'nin Faaliyetleri	67

3- Necip Fazıl ve Büyük Doğu Gazetesi	70
4- Malatya Suikastı ve Tepkileri	80
a- Suikast Hazırlıkları	80
b- Ahmet Emin Yalman'ın Vurulması.....	82
c- Malatya Suikastı Soruşturması	83
d- Malatya Suikastının Dış Bağlantıları.....	99
e- Malatya Suikastına Tepkiler	103
f- Malatya Suikastı Sanıklarının Yargılanmaları.....	105
5- Laiklik ve Devrim Karşısı Basın-Yayın Faaliyetleri.....	115

C- 1951-1955 Dönemi Türk Basınında Laiklik Karşısı

Bireysel Eylemler	119
1- Kırşehir Olayı	119
a- Kırşehirde Atatürk Büstüne Yapılan Saldırı	119
b- Kırşehir Olayının Tepkileri	121
c- Kırşehir'de Yeni Atatürk Büstünün Açılışı	125
2- Diğer Olaylar	126

II. BÖLÜM

1951-1955 DÖNEMİ TÜRK BASININDA LAİKLİK KARŞITI HAREKETLERE TEPKİLER.....133

1- Türk Devrim Ocakları Derneği'nin Kuruluşu ve Faaliyetleri.....	133
2- Milli Tesanüd (cephesi) Birliği'nin Kuruluşu ve Faaliyetleri.....	138
3- Üniversite ve Gençlik Örgütlerinin Laikliğe Yönelik Saldırıları Karşısındaki Tepkileri	144
4- Siyasal İktidar ve Muhalefetin Gençliğin Tepkisine Bakışları	154

III. BÖLÜM

1951-1955 DÖNEMİ TÜRK BASININDAKİ LAİKLİK

TARTIŞMALARINDA DEVLET ORGANLARININ YERİ.....159

A- Cumhurbaşkanlığının Laiklik Tartışmaları ve Laiklik

Karşıtı Eylemler Karşısındaki Tutumu 159

B- TBMM'deki Laiklik Tartışmaları 161

C- Siyasi Partilerin Laiklik Konusundaki Görüş ve Tutumları 166

1- Cumhuriyet Halk Partisi ve Laiklik.....166

2- Demokrat Parti ve Laiklik 171

3- Millet Partisi ve Laiklik.....178

4- İslam Demokrat Partisi ve Laiklik.....186

D- Demokrat Parti Hükümetlerinin Laiklik Konusundaki Tutumları 187

1- Demokrat Parti Hükümetleri ve Laiklik.....187

2- Atatürk'ün Manevi Şahsiyetini Koruma Kanunu.....193

3- Vicdan ve Toplanma Hürriyeti Kanunu 197

E- Milli Eğitim ve Laiklik.....200

1- Köy Enstitülerinin Kapatılması.....201

2- İmam Hatip Okulları.....203

3- İlk Okullarda Din Eğitimi.....206

a- İlk Okullara Din Eğitiminin Konulması.....206

b- İlk Okullarda Din Eğitime Tepki.....208

4- Öğretmenlerin Tasfiyesi 209

5- EL-Ezher Kavgası.....210

F- Diyanet İşleri Başkanlığı ve Laiklik.....211

SONUÇ 216

KAYNAKÇA.....220

ÖNSÖZ

Eskiden beri aklımın bir köşesinde taşıdığım akademik çalışmaya yönelme düşüncesine, lisans tamamlama eğitimi almaya gittiğim, Marmara Üniversitesi Eğitim Fakültesindeki öğretim görevlilerinin tahrik ve teşvikleri sebep oldu. Bunlardan birinin, bir yabancından aktardığı "bilgi zehirdir" bir diğersinin, "bilimde geç olmaz" sözleri birçok engeli aşmama yol açtı.

Enstitüye başladığımızda ders konuları yönünden Türkiye'nin sıcak gündemi bakımından ilgimiz iyice yoğunlaştı ve belli başlı kaynak eserleri kütüphanemize toplamaya yöneldik. Dersleri bitirip tez sürecine geldiğimizde tez konusunun, hem etkili geçmişi olan, hem de güncel bir konunun tarihini araştırmasının yanında, gelecekte de insanlığı meşgul etmesi beklenen bir konu olmasını düşünüyordum. Belirlediğim konular "Dil" veya "Toprak"tı. Ancak, danışmanım Prof. Dr. Sabahattin Özel "tez konusunun orijinal olmasını, incelenmesi gereken bir konunun ilki olmasını" istemiş, "Böyle bir konuyu tesbit edip tez konusunu birlikte belirlemeyi önermişti. Görüşmelerimiz sonunda, Türkiye'nin dönüm noktalarından biri olan 1946-1960 dönemi üzerinde çalışmaya karar verdik.

Hocamızın önerisiyle sözkonusu dönemi beşer yıllık devreler halinde üç arkadaş paylaştık. Tez'in konusu "Türk Basınında Laiklik Karşıtı Hareketler ve Tepkileri" idi. Benim payıma 1951-1955 dönemi düştü. Çalışmamızın hedefi, Türkiye'de çok partili siyasi hayatın başladığı noktadan hareketle, bu sürecin kesintiye uğradığı 1960 yılına kadar gelen dönemi incelemek böylece demokrasi süreci ile laiklik karşıtı hareketler arasındaki ilişkileri ortaya koymaktı. Danışmanımızın önerisiyle, en az üç eğilimin savunucusu basının taramasını yapacaktık. Ben, siyasal muhalif "Cumhuriyet" Gazetesi, iktidarın savunucusu "Zafer" Gazetesi ve laiklik karşıtı "Büyük Doğu" Gazetesini belirledim. Bu gazetelerin 1951-1955 tarihlerinde yayınlanan nüshalarını taradım ve kaynakçada gösterdiğim sayıları kullandım. Çalışmanın başlangıcında dönemin ilki olmasından ve çok tartışılan bir döneme rastlamasından haz almıştım.

Fotokopilerin alınması yazıların bir araya getirilerek sınıflandırılması için yaptığım çalışma bir öngörü oluşturdu. Konu hakkında bilimsel ve sistematik bilgi sahibi olmadığım için konuyla ilgili çok sayıda kitap taradım ve notlar aldım.

Bilgilerin sistematik düzene konulması ve başlangıçta tezin sınırlarını çizemediğimden zamanımın önemli bir bölümünü tezin kapsamı dışında olan dönemle ilgisi olmayan fakat konunun kaynaklarıyla ilgili bilgilere yoğunlaşarak geçirdim.

Danışmanımın tavsiyesine uyarak öncelikle yaptığım plandaki sıraya göre her bölümü kendisine teslim ettim, daha sonraki bölümü verirken de bir öncekini aldım ve bazen saatlerce, incelediği konuyu tartıştık, tavsiye ve önerilerine uyarak bu kısımları tekniği, mantığı ve kapsamı bakımından yeniden düzenledim. İtiraf etmek gerekirse, başlangıçta Danışmanımızın titiz olduğunu biliyorduk. Fakat karşılaştığımız "kılı kırk yaran" davranışı bir karamsarlık yaratmıştı. Geldiğim noktada geriye baktığımda, bütün eksiklerime, acemiliklerime ve yetersizliklerime rağmen önemli bir yol katettiğimi düşünüyorum. Taradığım birçok kitaba bakarak aynı konuyu (olayı) herkesin birbirinden alıp kitap meydana çıkarmış olmasının anlamsızlığını kavradım ve hocamın konu seçimi ile değerlendirme mantığındaki titiz davranışının haklılığı ortaya çıktı.

Tezimin hazırlanışı sırasında, belki özel işlerini de aksatarak her satırında yönlendirmesi ve emeği olan Danışman hocam Prof. Dr. Sabahattin Özel'e bilimsel donanımımız için gayret gösteren enstitüdeki hocalarım, Prof. Dr. Yılmaz Altuğ, Prof. Dr. İsmet Giritli, Prof. Dr. Meral Alpay, Prof. A. İhsan Gencer, Doç. Dr. Ahmet Kal'a'ya enstitü sekreterime ve diğer görevlilere, müdür hariç olmak üzere, Taksim, Atatürk kitaplığının emektar personeline saygı ve teşekkürlerimi sunarım.

Yemliha TÜRK

Mayıs 2001

ÖZET

Bu tezin konusu "1951-1955 döneminde Türk Basınında Laiklik Karşıtı Hareketler ve Tepkileri"dir.

Tezde Laiklik karşıtı akım ve örgütlerin yanısıra, siyasal partiler, TBMM, Hükümet, Gençlik, Üniversiteler, Milli Eğitim Bakanlığı, Diyanet İşleri Başkanlığı ve diğer kurum ve kuruluşların eğilimleri ve hareketleri incelenmiştir.

Sözü edilen dönem dünyada büyük ekonomik toplumsal ve siyasal kutuplaşmanın yol açtığı uluslararası düzeyde kritik ve ilginç olaylara tanıklık etmiş olması açısından da önemlidir.

Bu araştırma, iktidar partisinin yayın organı Zafer Gazetesi, siyasal muhalif Cumhuriyet Gazetesi ve Laiklik karşıtı yaklaşımıyla tanınan Büyük Doğu Gazetesi'nin 1951-1955 dönemindeki sayılarının taranması ve kaynakçada belirtilen nüshalarının kaynak olarak kullanılmasıyla oluşturulmuştur.

Araştırma dönemimizi hazırlayan dönemi açıklayan ve yararlandığı basılı eserlerde kaynakçada gösterilmiştir.

Yemliha TÜRK

Mayıs 2001

SUMMARY

The subject of this thesis is "The reactione of Turkish media to the anti-secularist movement in the 1951-1955 period of Turkey". Also, actions and trends of political parties, Turkish grand National Assembly, government, youth, ministry of national education, chairmanship of religious affairs and other related institutions and organizations are also discussed besides anti-secularist groups and organizations.

The period is important for it has witnessed many internationally critical and interesting events caused by the greatest economical, social and political polarization in the world.

The research is based on a detailed scan of all the issues of the publication of the party in power "Zafer (Victory)", main politically opponent "Cumhuriyet (Republic)", and anti-secularist "Büyük Doğu (The Great Orient)" newspapers, and by using the issues listed in Bibliography as the main source.

The research for the preceding period based on the books listed in Bibliography as well.

Yemliha TÜRK

Mayıs 2001

KISALTMALAR

A.A.	Anadolu Ajansı
ABD	Amerika Birleşik Devletleri
a.g.e.	Adı Geçen Eser
B.D.G.	Büyük Doğu Gazetesi
BM.	Birleşmiş Milletler
Bkz.	Bakınız
C	Cumhuriyet
C.G.	Cumhuriyet Gazetesi
CHP	Cumhuriyet Halk Partisi
DDY	Devlet Demir Yolları
DP	Demokrat Parti
İDP	İslam Demokrat Partisi
İ.Ü.	İstanbul Üniversitesi
İTÜ	İstanbul Teknik Üniversitesi
km	Kilometre
M.E.	Milli Eğitim
M.E.B.	Milli Eğitim Bakanlığı
MTTB	Milli Türk Talebe Birliği
R.G.	Resmi Gazete
S.	Sayfa
TBMM	Türkiye Büyük Millet Meclisi
TCK	Türk Ceza Kanunu
THA	Türk Haberler Ajansı
TMTF	Türkiye Milli Talebe Federasyonu
v.b.	Ve Benzeri
Z.G.	Zafer Gazetesi

GİRİŞ

Milli mücadele boyunca dinin siyasete alet edilmesinde ülkemizin gördüğü zarar, işgal kuvvetlerinin verdiği zarardan daha az değildi¹. Türk Devriminin karşısında bulunduğu esas düşman, dışta değil içteydi. Batı işgal kuvvetlerinin desteklediği şark kafası idi². Dünyanın en güçlü ittifakına karşı Atatürk önderliğinde mücadeleye giren Türk milleti 1923-1938 yılları arasında dünyada eşi görülmemiş³ tarihin en şaşırtıcı⁴ devrimlerini yaşamıştı. Böyle bir devrimi bir islam ülkesinde gerçekleştirmek şaşkınlık vericiydi⁵.

Cumhuriyet döneminde halifelik kaldırılmış ama, laiklik karşıtlarının emperyalistlerle ittifakı devam etmişti⁶. Atatürk'ün ölümünden sonra CHP içinde bir siyasal çatışma olmadan, Cumhurbaşkanlığına İsmet İnönü seçilmiş. 1940'da "askeri imam"ların orduya geri döndürülmesi⁷ laiklik karşıtlarını cesaretlendirmiş, bu kesim varolan zemin üzerinde örgütlenme çalışmalarını başlatmıştı. 1 Eylül 1939'da Almanya'nın Polonya'ya saldırmasıyla II. Dünya Savaşı başlamış. Kızılordu'nun 1944'den sonra bakanlarda güçlenerek, iktidarları ele geçirmesi, İran'a baskı yapılarak, Azeri ve Kürtlere dayalı Ghilan ve Mahabad Cumhuriyetlerinin kuruluşu Sovyetler Birliğinin niyetlerini göstermiş, Türkiye'nin ise baskıya direneceği anlaşılmıştı⁸. Endişelenen Türkiye batı ittifakına yönelmeye başlamış,⁹ ABD'nin gözü de Türkiye'ye çevrilmişti. Ülkeye yönelik tehdit ve ittifak talebi, politik, sosyal ve ekonomik unsurları da

¹ Paul Gentizon - Mustafa Kemal ve Uyanan Doğu 3. Baskı - İst. 1995 s.262

² Tarık Zafer Tunaya - Devrim Hareketleri Hareketleri İçinde Atatürk ve Atatürkçülük 2. Baskı İst. 1981 s.115.

³ Gentizon - a.g.e., s.11

⁴ Gentizon - a.g.e., s.267

⁵ David Hotham - Türkler I-II İst. 2000 s.32

⁶ M. Bedri Gültekin - Laikliğin Neresindeyiz, Ankara 1987, s.96.

⁷ Bernard Levis - Modern Türkiyenin Doğuşu, 7. Baskı, Ankara. (TTK) İst. 1976, s.412 - Mutay Öztemiz Cumhuriyet Dönemi Din Politikaları - İst. 1997, s.39-46

⁸ Sezai Orkunt - Türk-ABD İlişkileri, İst. 1978, s.135-144.

⁹ Haydar Tunçkanat - 27 Mayıs 1960 Devrimi, İst. 1996, s.12.

kullanacağından,¹⁰ ABD'liler, tarım, endüstri, sağlık, eğitim v.b. sosyal ve siyasi alanda çalışmalar yapıp raporlar hazırlayarak Türk hükümetine veriyorlardı¹¹.

ABD temsilciler meclisi, Lozan anlaşmasını onaylamamış olsada, her aktif konu doktrine, "prensipler bütününe" sahip olmak ihtiyacında¹² olduğundan, tehditlere karşı ittifaklar, geleceği kurma ve koruma düşüncesi ile ideolojik duygular, bu "prensipler bütünü"ne uyum sağlamadan başarıya ulaşamazdı.

Türkiye, Sovyetler Birliği ile uzun sınırı olan, İslam ülkeleri içinde Liberal sisteme açık, boğazlar dolayısıyla tehlide en erken maruz kalacak ülkedi. 10 Şubat 1945'de Yalta Konferansının 6. toplantısında Stalin Montreaux Sözleşmesi'nin değiştirilmesini istemiş,¹³ bu istek Türkiye'nin ABD etkisine girmesinde etkili olmuştu¹⁴. Sovyetler Birliği 1925 de üç yıllık süre için imzalanan ve 20 yıldır uygulanan Tarafsızlık anlaşmasını feshettiğini 19.3.1945 de Türkiye'ye bildirmiş 7.8.1946 tarihli nota ile Türk boğazlarında insiyatif talep etmiş bunu 24.9.1946 da tekrarlamış. Karşılıklı askeri hazırlıklara girişilmişti¹⁵. ABD ve İngiltere bu fırsatı değerlendirerek Boğazlardaki sorumluluğun Türkiye'ye ait olduğunu bildirmişlerdi.

II. Dünya Savaşı sürerken, gelecekte dünyada nasıl bir düzen kurulacağına çalışmalar yapıyordu¹⁶. İngiliz büyükelçisi Sir Maurice Peterson, Dışişleri Bakanı Hasan Saka'yı ziyaret etmiş ve Yalta konferansının bir kararını bildirmişti. Buna göre, yeni bir dünya teşkilatı kurulacak bunun esasları, San Fransikoda toplanacak olan konferansta konuşulacak, bu konferansa, 1 Mart 1945'den önce Almanya'ya savaş ilan eden ülkeler katılacaktı. Türkiye bu bilgiyi aldıktan 3 gün sonra 23 Şubat 1945'de Almanya'ya savaş açmış ve 1 Ocak 1942

¹⁰ Suat İlhan - Jeopolitik Duyarılık, Ankara 1989, s.46.

¹¹ Cüneyt Arcayürek - Yeni İktidar Yeni Dönem, 1950-1954 2. Baskı Ankara 1985, s.65-66

¹² Suat İlhan - Türkiye'nin ve Türk Dünyasının Jeopolitiği 2. Baskı - Ankara, 1997 s.24

¹³ Tunçkanat, a.g.e., s.12 - Hotham, a.g.e, C.I., s.87

¹⁴ Hotham, a.g.e., C. II, s.33 - A.İ. Gencer - S. Özel a.g.e., s.298

¹⁵ A. İhsan Gencer, Sabahattin Özel, Türk İnkılap Tarihi, İstanbul 1998, s. 296

¹⁶ Tunçkanat, a.g.e., s.11.

tarihli Birleşmiş Milletler beyannamesini imzalamış, 5 Martta'da San Fransisko toplantısına davet edilerek, Birleşmiş Milletlerin kurucu üyesi olmuştu. Birleşmiş milletler delegemiz hükümetin talimatıyla Reuter Ajansına, hükümetin demokrasiye geçme düşüncesini açıklamış, batı kamuoyuna bu niyetimiz duyurulmuştu¹⁷. Batı ittifakı için stratejik önemi çok büyük¹⁸ olan Türkiye, bütün kurumlarıyla hızlı bir şekilde batıyla bütünleşiyordu. Bu bütünleşmeyle birlikte laiklik karşıtlığı her yerde kendini göstermeye başlamış, depremin, sel baskınının, kuraklığın, trafik kazasının vb. olağanüstü herşeyin sebebi Rusya ve komünizm olarak belirlenmişti. ABD bir “prensipler bütünü” oluşturmuştu. Bu planın esası Sovyetler Birliğinin, sosyal, siyasal, ekonomik ve askeri olarak bir “Yeşil Kuşak”la sarılmasıydı. Türkiyeden başlayarak bütün Asya boyunca Sovyetler Birliği'nin güney komşuları müslümandı. Plana göre, sosyalist kamp içinde bu sınır ülkelerdeki insanların soydaşları ve dindaşları vardı. Bunlar kazanılmalı ve örgütlenmeliydi.

Türkiye, Büyük bir imparatorluğun mirasçısı, Asya ile tarihi, kültürel ve soydaşlık bağı bulunan, dini konumu itibariyle hilafetin eski temsilcisi, I. Dünya Savaşında milli onurunu koruyan, dikbaşlı, esir milletlere örnek, özgürlük ve bağımsızlık timsali görüntüsüyle batı için eşi bulunmaz bir coğrafya, güvenilir ve akdine sadık bir müttefik adayıydı. Böylece, “prensipler bütünlüğü” için gerekli olan bütün unsurları taşıyordu. Kaldı ki, ABD'nin, devletleri destekleme ve işbirliği şartı (rejim diktatörlük olsa bile) komünizmi önleme azmiydi¹⁹. Ve bu kurala aykırı, her gelişmeyi kontrol etmek isterken kural tanımamaktı.

Newyork'ta yayımlanan “Christian Science Monitor” gazetesi, Sovyetlerin İslam alemine karşı geniş bir kampanya açmış olduklarını, Türkistan'da zorla bir “İslam Ordusu” kurduklarını ve “Kızıl müftü” Abdülmecid'i kullanarak Ortadoğu'ya sızmaya çalışacaklarını yazmıştı²⁰. Gazeteye göre, Türkistan Milli Birlik Komitesi tarafından yayımlanan bir rapor bu hususları doğruluyordu

¹⁷ Tunçkanat, a.g.e, s.11.

¹⁸ D. Hotham, a.g.e, C. II. s.35.

¹⁹ S. Orkunt, a.g.e., s.46.

²⁰ C.G. 31.1.1951

Amerikan Gazetesi, Rusya'nın "İslam siyasetini" birden değiştirmiş olduğunu, şimdi "yumuşak davrandığını", bu değişikliğin sebeplerinide,

- “1- Sovyet Rusya dahilindeki müslümanları kandırmak ve onlar vasıtasıyla demir perde dışındaki müslümanlara ulaşabilmek
- 2- Yirmi sene boyunca baskıya rağmen Kremlin, Rusya dahilinde İslam birliklerini sindirmeyi başaramamıştır. şimdi, Rusya hedeflerine varmak için İslam dininden faydalanmaya çalışmaktadır.” şeklinde açıklamıştı.

Bu planda, Türkiye, İran, Pakistan en büyük “Set”i oluşturuyordu. ABD kongre üyesi Tom Fugato Türkiye’yi övmüş “Komünizmin yayılmasına en iyi mani Türkiyedir”²¹ demişti. Bu anlayış iç siyasette de böyle deęerlendiriliyordu²².

Gerek diğer islam ülkelerinde gerekse laik bir Anayasal sisteme sahip olan Türkiyede ortaya çıkan örgütlü, laiklik karşıtı hareketlerin kaynağını ararken bu konu (dinin siyasi maksatla kullanılması) en önemli etken olarak ortaya çıkmaktadır. Türkiye gibi ülkelerde sosyal bir zemin her zaman vardı ama devletten destek görmeyen laiklik karşıtı gurup ve eylemlerin varlığını sürdürmeleri düşünülemezdi. Program ve uygulama yöntemleri emperyalist merkezlerde hazırlanıyordu. Ülke içinde komünist bir örgütlenme yoksa o da oluşturulmalı, korkunç bir hayali düşman yaratılmalı, ortaya çıkan her laiklik karşıtı eylem “kızıl tehlike” ifadesi ile tel'in edilmeliydi. Komünizme ve Rusya'ya karşı dinamizm yaratılmalı bu duruma süreklilik kazandırılmalıydı.

CHP'nin 1947 genel kurulunda gelenekçiler, laiklik uygulamasının gevşetilmesini “manevi bir gıda olan dinden yararlanılmasını önermişler, bu talep reddedilmiş, laiklik ile devrimciliğe bağlılık tavrı takınılmıştı²³. Fakat, yakın bir gelecekte bu tavır gevşeyecek gelenekçilere tavizler verilmeye başlanacaktı.

²¹ C.G. 20.12.1951

²² Abidin Daver Ortadoğunun Kalesi C.G. 19.2.1951

²³ Muzaffer Sencer - Dinin Türk Toplumuna Etkileri - 3. Baskı, İst. 1999, s.205.

Ahmet Tahtakılıç 1947 genel kurulunu “siyasi bir irtica toplantısı” olarak değerlendirmiş, CHP’den sert tepki görmüştü²⁴.

İnönü’nün 12 Temmuz 1947 tarihli beyannamesi çok partili sistemin güvencesi niteliğindedi ve demokrasi savunuculuğu yapıyordu. 17 Temmuz 1947’de radyoda okunmuştu²⁵. Şemsettin Günaltay’ın başbakanlığında kurulan hükümetin (16.10.1949-22.05.1950) programında “demokrasiyi savunmak” vazifesinin güvencesi olacakları, hurafelerin belirmesine asla meydan vermeyecekleri belirtilmişti. Ama, bazı tavizlerin verileceği anlaşılıyordu²⁶.

Laiklik karşıtı örgütlenme ve eylemler 1950’de DP’nin İktidara gelmesiyle ivme kazanmış, ancak, DP’de CHP’den doğmuştu. Türkiye’de çok partili sisteme geçiş tabandan gelen baskıyla olmamış, CHP’nin batı bloku içinde yer alınması kararının bir sonucu olarak gerçekleşmişti. DP’nin kuruluş süreci ve programı incelendiğinde, CHP’den farklı bir parti olmadığı görülüyordu. Menderes’in sözcülüğünü yaptığı çiftçiyi topraklandırma kanunu çalışmaları büyük toprak sahipleri ile müttefiklerini kışkırtmış olsa bile tek başına tayin edici faktör olmamıştı²⁷.

DP kurulduktan sonra tek parti mağdurları, hilafetçiler, saltanatçılar vb. bu parti çatısı altında toplanmışlar, ayrıca tek parti döneminin en sadık savunucularıda sert ve “uyuşmaz tonda” demokrasiden söz eder olmuşlardı²⁸. Halk ise ilk defa iktidardaki partiye karşı hoşnutsuzluğunu ifade etmek fırsatını bulmuştu²⁹. Gerçekte, Atatürk döneminden sonra iktidar devrimcilik dinamizmini kaybetmişti³⁰. Devrimcilik adına tutuculuk ekonomik ve siyasi egemenliğe sahip sınıfların tutumu olmuştu³¹.

²⁴ Tunçkanat, a.g.e., s.24 - Ahmet Gürtaş - Atatürk ve Din Eğitimi 3. Baskı Ankara 1982, s.15.

²⁵ Tunçkanat a.g.e, s.31-32

²⁶ Tunçkanat, a.g.e, s.31.-32

²⁷ Çetin Özek - “Toprak Reformu Kanunu”nu Gerçek Kopuşun Nedeni Olarak Belirtmektedir. Bkz. 100 Soruda Türkiye’de Gerici Akımlar, İst. 1968.

²⁸ Tunçkanat, a.g.e, s.19-20

²⁹ Tunçkanat, a.g.e., s.19-20

³⁰ Çetin Özek - 100 Soruda, s.216.

³¹ Özek, a.g.e, s.119,

Bayar, DP'nin kuruluş basın toplantısında, yaptığı konuşmada, geçmişin tüm sorumluluklarını hisseleri oranında kabul ettiklerini belirtmişti³². Daha sonra ortaya çıkan uyuşmazlık ve gerginlik ise, çıkar ve iktidar hırsının sonucuydu. Gerginliklere rağmen başlangıçta İnönü ve Menderes, sürekli gizli görüşmeler yapıyorlardı³³. Bu liderler birbirlerine laiklik karşıtlarına olduklarından daha yakındılar.

Siyasiler “Ekonomiye kim hükmediyorsa siyasal iktidara o hakim olur.” derler. Atatürkçü sistem karma ekonomik yapıyı benimsemişti. Kalkınmaya devlet öncülük edecek fakat, özel sektörün önü tıkanmayacak hatta teşvik edilecekti. Kapitülasyonlar Osmanlı Devletine çok büyük zararlar vermiş, duyuru umumiye ülke ekonomisine el koymuş, devletin çöküşünü hızlandırmıştı.

Bu sebeple, yabancı sermayeye karşı dikkatli olunmalı. Ulusal güç ve kaynaklara dayanılmalıydı. Devrimlerin ve çağdaşlaşmanın ifadesi olan altı ilke Anayasal kaide olarak korunmalıydı. Oysa CHP, 14 Mayıs seçimlerinden bir hafta önce 8 Mayıs 1950 tarihli seçim bildirgesinde, altı ilkenin anayasadan çıkartılması, devletin ekonomide öncü rolünün ortadan kaldırılması ve yabancı sermayenin önünün açılmasını istemiş, DP aynı gün yayınladığı bildirme ile bu talepleri desteklemişti.

İncelenen 1951-1955 dönemi dünyanın sosyal, siyasal ve ekonomik olarak yeniden şekillendiği yeni oluşumların ortaya çıktığı, önceki değer ve kavramların yer değiştirdiği, yeni değerlerin uygulandığı bir dönemdi. Bu dönem, ülkenin içinde bulunduğu durum, her türlü değer istismarına uygundu.

Din, tarih boyunca insanlığı en çok etkileyen ve en çok istismar edilen duygu olmuştu. Dönemimizde bu güçlü duygu ile oynanmış, yabancıların desteğindeki organize örgütler iç siyasal kaygılarla yapılan örgütlenmeler, hükümet destekli oluşumlar, gelenekler ile alışkanlıklardan kaynaklanan eylem ve hareketler toplum içinde ağır tahribatlara sebep olmuş, etkileri günümüze kadar gelen izler bırakmıştır.

³² Tunçkanat, a.g.e, s.17.

³³ Arcayürek, a.g.e., s.59.

I. BÖLÜM

1951-1955 DÖNEMİ TÜRK BASININDA LAİKLİK KARŞITI AKIMLAR, ÖRGÜTLER VE FAALİYETLERİ

A- 1951-1955 Dönemi Türk Basınında Laiklik Karşiti Akımlar ve Faaliyetleri

1- Nakşibendiler^x

Nakşibendiler İstanbul'un ticaret merkezi durumundaki Mercan semtinde yoğun olarak faaliyet gösteriyorlardı. Seferülhayır handa yakalanan 63 Nakşibendi tarikatı üyesinden 23'ü tutuklanarak cezaevine gönderilmişti³⁴. Cezaevi düzenine karşı çıkmışlar saç ve sakallarının kesilmesi ile yıkanmaya itiraz etmişler, mahkemeye saç ve sakallarının kesilmesinin önlenmesi için dilekçe vermişlerdi. Diğer tutuklulara "Biz kelleimizi verir, sakallarımızı vermeyiz" demişlerdi.

Tutuklu olmayan arkadaşları dilekçe vererek arkadaşlarının serbest bırakılmasını istemişler, tüm istekleri reddedildiğinden tutuklular, cezaevi kurallarına uymak zorunda kalmışlardı. Kefaletle yeniden tahliyelerini isteyen Nakşibendilerin bu talepleride kabul edilmemişti³⁵. Tutuklu müritlerden 22'si için savcılık I. sorgu yargıçlığında ilk tahkikat açılmış, ^{Sanıklar} adliyeye getirilerek sorguları yapılmıştı³⁶. Her tarikatın, kılık kıyafetten, ibadet biçimine kadar birbirinden farklı davranışları vardır. Mürit bu farklılığı sormaz soramaz, ancak uyar. Çünkü, "Tanrı buyruklarını her insan anlayamaz, kavrayamaz. Tanrı uygun bulduklarını seçmiş onların gönüllerine sezgiler göndermiştir. Gerçek

^x Nakşibendilik: Tarikatın kurucusu, Muhammed Bahaeddin Nakşibend 1318'de Buhara dolaylarında Kasrı Arifan denilen yerde doğdu. Ölümü 1389. Önce Zendüşt inançına bağlıyken sonra müslüman olmuş bir ailenin çocuğuydu. Tarikat, hanefi mezhebinin egemen olduğu ülke ve yerlerde yayılmış.

³⁴ Z. G. 4.7.1951

³⁵ C.G. 5.7.1951 - Z.G. 6.7.1951

³⁶ C.G. 10.7.1951

müslümanın bunlara uyması tanrı buyruğudur.” Böylece, Şeyh’in buyrukları tanrısal kabul edilmekte ve sorgulanmamaktadır.

Edirnekapı mezarlığında, Nakşibendi şeyhi Süleyman Ciliptay’ın mezarı başında ayin yaparken ve toprağı pakete sarılı koltukaltı kılı ile kesik tırnaklar görürken yakalanan 23 nakşibendinin duruşmaları İstanbul 3. Asliye Ceza Mahkemesinde sonuçlanmıştı. “Sanıklar, tekke ve zaviyelerin seddine, bazı ünvanların memnuiyetine ve şapka kanunlarına muhalefetten, üçer ay onbeşer gün hapis ve 250’şer lira para cezasına mahkum olmuşlardı³⁷. Yaşları küçük olan 4 kişi 27 şer gün hapis ve 208 lira para cezasına mahkum edilmişti.” 1950 yönetimiyle birlikte nakşibendilik yasal olmayan bir meşruluğa bürünmüş, siyasilerin şemsiyesi altında büyüyerek faaliyetlerini sürdürmüşlerdi. Menderes ve DP’nin destek ve hoşgörüsüne karşılık Said-i Nursi “Müslüman Ahrarlar” diyordu. Aynı dönemde, Türk basınında, geriye dönüş hızında ve yayın sayısında artış görülüyordu.

2- Kadiriler

Kırıkkale’de manifaturacılık yapan ve kendisine Kadiri Şeyhi süsü veren “Nuh baba” lakaplı Nuh Sevinç evinin bitişiğine bir cami inşa etmiş ibadet görüntüsü altında tarikatçılık yapıyordu. Savcı Orhan Gürgen ve Kaymakam Müştak Dikerman 20 kadar polisle bir baskın yapmışlar ve Nuh Sevinç ile 102 müridi ayin yaparken suçüstü yakalanmışlardı. Bunlardan 84’ü erkek 18’i kadındı³⁸.

³⁷ C.G. 5.7.1951 - Z.G. 6.7.1951

- çıkarları için her kılığa girerler. Dinle esasta ilgileri yoktur. İslamla yetinmiyorlar. Yeni bir din kurma çabasındalar. Arap ülkelerinde tutunamamışlardır. İ. Zeki Eyüboğlu - Nakşibendilik, İstanbul 1998. s.10.

“...Suç işlemede, nakşibendiliğin yayılmasını, gelişmesini önlemek amacı saklıysa, suçlu şeyhin buyruğuyla başı kesilerek öldürülür. Asmak, yakmak, denize atmak, iple boğmak nakşi geleneğine aykırıdır. Suçlunun kanı akmalı, yaratıldığı toprak bu kanın aktığına tanık olmalıdır. İsmet Zeki Eyüboğlu, bkz. Nakşibendilik s.25.

“1930 Menemen isyanını takiben Nakşibendilerin Lideri Şeyh Mehmet Esat ve Yardımcıları mahkemeye çıkarıldı. Şeyh hapisane revirinde öldü. Birçok kişi onun zehirlendiğini öne sürdü. En büyük oğlu idam edildi.” Yılmaz Polat, ABD - Gizli Belgelerinde Türkiye’de İslamcı Akımlar, s.73.

³⁸ C.G. 31.3.1951 - Z.2. 31.3.1951 - Z. G. ne göre 23 kişi terkif edilmişti.

Ayinler 10 senedir perşembeyi cumaya bağlayan gecelerde yapılıyordu. Nuh Sevinç sorgusunda, suçunu itiraf etmiş, 20 kadın ve 54 erkek tutuklanmış 30 sanık tutuksuz yargılanmak üzere serbest bırakılmışlardı. Nuh Sevinç Mahkemede, “1942 senesinde büyük, Şeyh Osman Bilal’in vekili Osman Üstünsöz’ün kendisini ayinlere ve dini derslere davet ettiğini, bu derslere 30 kadar müridin iştirak ettiğini, aradan birkaç gün geçtikten sonra, Osman’ın kendisinden, 7500 lira aldığını bu para ile bir dükkan açarak ticaret yapmaya başladığını”³⁹ söylemişti. Osman Üstünsöz’ün, kendisine ve müritlere peygamberi rüyasında gördüğünü anlattığını, ona inandıklarını, aradan dört ay geçtikten sonra Osman’ın silah kaçakçısı olduğunun ortaya çıktığını kendisiyle ticari münasebeti kestiklerini ve düşman olduklarını, geçen sene ramazan ayında evinin yanında bir cami açtıklarını, bu durumdan diyanet işleri müfettişlerinin de memnun olduğunu gece camide dua ederken baskın yapılarak yakalanıp götürüldüklerini anlatmıştı⁴⁰.

Nuh Sevinç, medeni nikaha gerek olmadığını söylemişti⁴¹. Anlatıldığına göre, Şeyh, kadınlara zaafı fazla olan, ahlak düşkününü bir adamdı. Müritlerinin tamamına yakını Kırıkkale silah fabrikasında çalışan, okuma yazması olmayan 4-10 arasında çocuk sahibi işçilerdi⁴². Tarikattaki kadınlar bu işçilerin eşleriydi. Duruşma sırasında kara çarşafı bürünmüşlerdi. Nuh sevinç tarikata girenlere, karılarını da tarikata sokmalarını ve giren kadınlarla evinde dizdize oturup el ele verdikten sonra “kabultü ve heptü” diyerek onları da mürit yapmakta, zikir esnasında güya vecde gelerek bayılan kadınlara “tarikata icabıdır” diyerek

³⁹ Z.G. 28.5.1951 - Z.G. ne göre, “Sevinç” değil “Sevim”

KADİRİLİK: Abdülkadir Geylani (1078-1166) Hazar denizi kıyılarında Geylan ya da Cilan denilen yerde doğmuş, gerçek adı, Muhyiddin Ebu Muhammet Bin Salih Cengi Dost’tur. Ailesi ve Ataları zerdüştlük ve şamanlık inançlarına bağlıydı. Geylani önce Şafii mezhebine girmiş sonra tasavvufa yönelmişti. Kadiriliğin Türkiye’de yayılmasını sağlayan İznikli Eşrefoğlu Abdullah Rumi (1353-1469) olduğu söylenir. İ. Zeki Eyüboğlu, Kadirilik, İstanbul 1999, s.23. Kadiri tekkesinin yönü Bağdat’a döndür. Çünkü, Abdülkadir Geylaninin türbesi oradadır.

Kadiriler, Masır valisi Mehmet Ali Paşa olaylarından beri, Osmanlı devletini arkadan vurmaya kendilerine iş edinmişler. HEDEFLERİ: Güneydoğu Anadolu ve Kuzey Irakta A. Kadir Geylaninin düşünsel egemenliği altında bir bölge oluşturmaktı. I. Dünya Savaşında para alarak İngilizlere anlaşmışlardı. (İ.Z. Eyüboğlu, Kadirilik, s.40)

⁴⁰ Z.G. 28.5.1951.

⁴¹ Z.G. 31.3.1951

⁴² Z.G. 28.5.1951

tecavüzde bulunmakta,⁴³ pek hoşuna giden kadınları da hususi ders bahanesiyle evine çağırırmaktaydı.

Nuh Sevinç 52. yaşındaydı. Biri medeni nikahlı 4 karısı vardı 9 çocuğu olmuştu. Diğerlerinden de gayri meşru çocukları bulunduğu 19 yaşında bir kızla evlenmek için hazırlık yapmakta olduğu söyleniyordu⁴⁴. Bu ahlak düşkünü, karılarını kıskanmayanların Rus olduğunu söylüyordu. Ahlak düşkünlüğünün sınırı yoktu. Müritlerinden eşi güzel olanların karılarını boşatarak kendisine aldığı, bir gün zikir esnasında müritlerden birinin karısının bayılması üzerine içeri giren şeyhin, bazı uygunsuz hareketlerde bulunurken mürit tarafından görüldüğü ve derhal karısını boşayan müridin tarikatten de ayrıldığı söyleniyordu. Şeyh ayinlerde verdiği vaazlarda, ipek çorap giymenin, plaja ve sinemaya gitmenin gavur kanunlarıyla idare edilmenin günah olduğunu anlatıyor, müritlerine kendi dükkanından başka yerde alışveriş yapmanın haram olduğunu telkin ediyordu.

Müridleri çember sakallı ve başları tıraşlıydı. Adliyeye getirildiklerinde ezan okumuşlar takke giyerek namaza durmuşlardı. Duruşma sırasında gazetecilerin fotoğraf çekmesinin engellenmesini istemişler, “Şeytan icatları ile bu herifler bizi kepaze edecekler.” demişlerdi. Sanıklar camiye mevlût var diye gittiklerini, tarikatla ilgileri olmadığını söylemişler, Mustafa Ardıç isimli sanık ise, o gece camide kuran okunurken uyuyup kaldığını neler olup bittiğini bilmediğini söylemişti.

Kadiri tarikatının ortaya çıkarılmış yaygın örgütlenmesi ve eylemi yoktu. Balıkesir köylerinde takke giyerek şehire gelen köylüler çoğalmaya başlamış, zabita bu takkelileri pazar kurulduğu günlerde topluyordu. Hasan Oğuz ve Bayram Maraş isimli iki tarikatçı İzmirli mahallesindeki Safa Kıraathanesinde kızgın bir demir üzerine basarak para topluyor ve kadiri tarikatı progpagandası yapıyorlardı. Bu kişiler suçüstü yakalanarak tevkif edilmişlerdi⁴⁵.

---

⁴³ Z.G. 31.3.1951

⁴⁴ C.G. 1.4.1951

⁴⁵ C.G. 29.6.1951.

3- Nurcular⁴⁶

Nurcular hakkında Risale-i Nur⁴⁷ külliyyatının yayımlanmasından dolayı T.C.K.'nin 163 maddesine göre, dava açılmış, sanık avukatlığını Abdurrahman Şeref Laç yürütüyordu. Mahkeme, Risale-i Nur'un müsaderesine karar vermiş, fakat, itiraz üzerine temyiz mahkemesi kararı bozmuş, dava yeniden görülüyordu⁴⁸. Duruşma gizli yapıldığından izleyiciler dışarı çıkarılmış, sanık avukatının itirazı üzerine gizlilik kaldırılmış ve izleyiciler tekrar salona alınmıştı. Mahkeme başkanının "Mahkumiyeti olup olmadığı" sorusuna Said-i Nursi "Mahkeme kararıyla hiçbir mahkumiyetim yoktur. Fakat, 28 sene fiilen zulmün mahkumuyum"⁴⁹ diye cevap vermişti. Nursi, demokrasiden evvel⁵⁰, gizli düşmanlarının cumhuriyeti siper ederek, kanuna dayanarak keyfi ve cebri olarak kendisini tazip ettiklerini söylüyordu. Şimdi ise, Nur talebelerinin ve kendisinin mahkeme huzurunda maznun olduğunu, Risale-i Nur'un, İslamiyet millet ve Vatan için harika faydalarının olduğunu, tesirlerinin bulunduğunu, davanın kendilerini 4 senedir mağdur ettiğini, belirtiyor ve bitirilmesini istiyordu⁵¹.

Said-i Nursi, "Bediuzzaman'ın Afyonda son müdafaası" başlıklı yazısında, devrim kanunlarına ve cumhuriyete karşı çıkıyor, hayatından örnekler

⁴⁶ NURCULUK: Adını Said-i Nursi'den alan, Nakşibendiliğin bir kolu olan bu akım, günün meselesini liderlerinin yüzyıl önceki görüşleriyle değerlendirmekte uluslararası bir islam devletinin kurulmasını zorunlu görmekte, bunun komünizmi önleyecek tek cephe olduğunu ileri sürmekte, Arapların, kurulacak dünya devletinin hakim unsuru olacağını, Arapların "kavmi necip" olarak bu hakkı kazandığını Nurculuğa karşı girişilen her hareketin ulusal felaketlerle "ilahî kuvvetlerce" cezalandırılacağını, dünyadaki zenginliğin bir değeri olmadığını, önemli olanın cennetin zenginliğine kavuşmak olduğunu iddia ederler. Nurculuk, islamiyete aykırı bir zümreciliktir. (Eroğlu, s.533) Şimdiki liderleri Bekir Berk adlı bir avukattır. GAYELERİ: Medreseleri ihya etmek, demokratik imkanlardan istifade ederek, teokratik bir devlet düzeni kurmaktır. Laik yapıyı toptan reddederler, Almanya'da bir merkezleri var. (H. Eroğlu, Türk İnkılap Tarihi, Ankara 1990, s.529-531 - Yılmaz Polat, a.g.e., s.73 - İ.Z. Eyüboğlu İrticanın Ayak Sesleri - İstanbul 1998, s.29, 65 - Çetin Özek 100 soruda .... s.56-65-66-92-182-184-183-189-193-197- Fakit Bulut Ordu ve Din, İstanbul 1995 s.165 - Halil Nebiler, a.g.e, İstanbul 1994 s.29-54-55.

⁴⁷ "Risale-i Nur. Semavi olmak iddiasındadır. Oysa, İslamiyete aykırı ve Müslümanları bölücüdür. (Hamza Eroğlu, a.g.e., s.530)

⁴⁸ B.D. 31.5.1952

⁴⁹ B.D. 31.5.1952

⁵⁰ 14 Mayıs 1950 öncesi.

⁵¹ B.D. 31.5.1952

veriyor, şeriatı övüyor ve haklılığını ispata çalışıyor⁵². Birçok davadan yargılanıyor, davaların esasını laikliğe aykırılık iddiası oluşturuyordu.

20 sene önce eski yazı ile yazdığı “Gençlik Rehberi” adlı kitabı yeni harflerle yeniden bastırarak satışa çıkarmış bu sebeple mahkemeye verilmişti. Duruşmaya sarık ve cüppe ile gelmiş, yanında bulunan bir gurup mürit de hoca ile aynı kılıkta ve sakallıydı. Bunlar duruşmalarda Nursi’yi yalnız bırakmıyorlardı. Savcının gizlilik istemesine rağmen duruşma açık yapılmış, hoca, din adamı olduğunu, siyasetle ilgili olmadığını⁵³ söylemişti. Nursi’nin savunmasını Av. Saciddin Başak ve Av. Abdurrahman Şeref Laç üstlenmişti. Duruşmada kitabın basımını yapan matbaanın sahibi Salih Midilli baskı için kitabı getirenlerin içinde Said-i Nursi’nin bulunmadığını söylemişti.

Siyasi şube polisleri araştırma yaparken, Ramazan Salih adlı şahıs, kendisinde hocanın çok miktarda “Gençlik Rehberi” adlı kitabı bulunduğunu söyleyerek adresini vermiş, polisler arama kararıyla eve gittiğinde aynı evde Salih’le birlikte oturan edebiyat fakültesi öğrencisi Muhsin Alev’in de odasında yapılan aramada 100 adet “Gençlik rehberi” başlıklı kitap bulunmuştu⁵⁴. Ramazan kitabı Muhsin’in bastırıldığını söylemiş, oysa, Said-i Nursi, Ramazan ve Salih’i tanımadığını söylemişti.

“Büyük Doğu” gazetesinde bir protesto mektubu yayınlanmış, mektubu yazarlar üstadlarının beş mahkemesinin olduğu ve bu davalarda tarikat tesbiti

⁵² B.D. 5.7.1952

⁵³ C. G. 23.1.1952.

⁵⁴ SAİD-İ NURSİ: (1873-1960) Nurs köyünde doğmuş, eğitimsiz, önce kadiri olmuş, sonra nakşiliğe geçmiş, koyu bir tarikatçıdır. 1914’de Van’da, El-ezher benzeri metresetüzzehra isimli bir medrese kurmak istemiş, yardım almak için İstanbul’a gelerek, Teali Kürdistan Cemiyeti’ne üye olmuş, derviş Vahdeti’nin “Volkan”ında Yazılar Yazmış, II. Abdülhamid’e başvurmuş, Abdülhamit onu gözaltına almış, toptası tımarhanesine yatırılmış, orada geçen günlerini, “iki mektebi musibetin şahadetnamesi başlıklı yazısıyla anlatmaya çalışmış”, “Hutuvat-ı Sitte ve Tulûat” isimli risalesinde Ankara’yı övmüş, bunların “asi olsalar da islama yardım ettiklerini ileri sürerek, Dürrizade’nin fetvasını hükümsüz saymış, 1925’de çıkan “Bağımsız bir kürt devleti” kurmaya yönelik isyanın silahlı öncülerinden olmuş, batıya sürgün edilmiş, menderes döneminde, oy kaygısıyla ilgi görmüş, kendisini keramet sahibi sanan, kitaplarını yazmadığını, kendisine yazdırıldığını ve Risale-i Nur’un kendi malı olmadığını ileri süren, Bazen de “Bana manen ihtar edildi ki” gibi ifadeler kullanan, Risalelerini bir yıl süresince okuyanın onları anlamasa da alim sayılacağını ileri süren, Nakşiler içinde, NORS köyünden gelen, NURSİ ismi ile bir akım Yaratan” insanlardan tavassuh ediyorum” diyerek Cuma namazlarına gitmeyen tarikatçıdır.

bulunmadığı, mesleğinin hakikat-ı islamiye olduğunun anlaşıldığı, nur talebelerinin mesleklerinin sünnet-i seniyye'ye tamamen ittiba edip hocalarının nasihatına uyarak muhalefet etmediklerini belirterek 11.7.1952 tarihli "Kudret" gazetesinde yazılan ve 12.7.1952 tarihli son telgraf, dünya ve Hürses gazetelerinde iktibasen yayınlanan, DP'den ihraç Zonguldak milletvekili Boyacıgiller'in kaleme aldığı "Tarikatları Demokratlar idare ediyor." başlıklı makalede ileri sürülen iddiaları protesto ediyorlar, buna da Kura'an'ı Kerimi tanık göstererek bu adamın "...ya kalbi yok veya insaf ve insaniyeti yoktur." diyorlardı. Ayrıca, Nur risalelerinin Kur'an-ı Kerim dahilinde olduğunu, risaleyi islam alimlerinin takdir ettiğini ileri sürüyorlardı.

Bunların 25 senedir gizli kalmasının sebebinin eski parti müfritlerinin mason ve komünistler ile gizli dinsizlerin bir kısım memurları aldatıp zabıta haksız olarak aleyhine sevkettikleri, bugün ise bunların kıymetinin anlaşılmaya başladığı bu sebeple serbestçe elde gezdirildiği, herkesin istifade ettiği ileri sürülüyordu. Mektubu gönderenler olarak, Nur talebelerinden Selahattin, Ahmet, Abdülmuhsin, Sungur, İbrahim, Sadık, Hasan, Mehmet isimleri yazılmıştı. Bu mektup, ister Nursi'nin müritlerince gönderilmiş, isterse gazetenin kendisi tarafından yazılmış olsun bir yazıyı protestodan çok, Nursi'nin tarikatını gizlemeye ve adli yargıyı yanıltmaya yönelik olduğu anlaşılıyordu. Hürses Gazetesinin Nurcular hakkındaki bir haberi üzerine gazeteye "Ankara Nurcuları namına"⁵⁵ imzasıyla bir tekzip gönderilmişti.

MTTB'nin İstanbul'da toplanan kongresine bir tehdit mektubu gönderilmiş, göndericiler basına yollanan mektuptaki imzayı kullanmışlardı. Bu mektuplar dolayısıyla Veteriner fakültesinden İsmail Doyuk, Edip Akar, Ziraat Fakültesinden Mehmet Gemalmaz, hukuk fakültesinden Atıf Doğan, Ziya Nur, Mustafa Sungur, adlı Nurcu öğrenciler hakkında takibata geçilmişti.

Mustafa Bağışlayıcı adlı nurcu Samsun'da "Büyük Cihad" ve "Vicdanın Sesi" adlı gazeteleri çıkarıyordu. En büyük desteği de DP Samsun milletvekili,

---

⁵⁵ Z.G. 27.1.1953

Hasan Fehmi Ustaoglu'ndan aliyordu. Emirdag'da oturan Said-i Nursi ile gorusuyor, cesitli sehirlerdeki tarikatcılardan yazilar toplayarak yayinliyordu⁵⁶. Bagislayici, Nursi'nin yargilandiği bir davada suçu ustüne alması için Mustafa Sungur adli nurecuya mektup yazmış, bu mektup Samsun savcılığınca ele gecirilmisti⁵⁷. Bu olaydan dolay, Bagislayici ve Sungur hakkında sorusturma baslatilmisti. Fakat, örgüt hakkında, kanıt niteliğinde yazılı belge ele gecirilemiyordu. Bir gizli örgüt olan nurecuların, irticai faaliyetleri ile ilgili olarak 4 nurecunun evi aranmış, aralarında 2 üniversite öğrencisi bulunan nureculardan ele gecirilen kitap ve evraklar musadere edilmisti⁵⁸. Bu evde, üniversite öğrencisi Ziya Arun, Muhsun Alev, Mücellit Halil içirgin, ve imam Rafet Barutçu bulunuyordu. Bir dava nedeniyle 3 ay İstanbul'da kalan Nursi'ye üniversite talebelerinin hizmet ettiği, hatta çamaşırlarını yıkadıkları tesbit edilmisti. Bu öğrencilerin "Nurecular Cemiyeti"ne mensup olduğu, Nursi'nin buradan ayrılarak Eskişehir'e gittiği anlaşılmisti.

Örgüt hakkında kanıt arandığı bir sırada, Adana lisesi müdürü vefat etmiş, yerine gelen görevli, masasının çekmecelerini karıştırırken bazı mektuplara rastlamış, bu mektupların başlıklarında "İstanbul Üniversitesi nurecuları" ve "Ankara Üniversitesi nurecuları" antetlerini gören, yeni müdür, bunları Adana savcılığına teslim etmişti. Böylece, örgütün ipucu ele geçmişti. Fakat, bunu değerlendirecek siyasi ortam ve irade nereye kadar işlem yapabilecekti?

Adres ve imza bulunmayan mektuplarda Said-i Nursi'nin eserlerinin her tarafta dağıtılarak okunması için gayret gösterilmesi istenmekte ve "Risale-i Nur'un etrafında toplanın" denilmekteydi.

Adana Savcılığı, Ankaradan göndermiş olan mektubu Ankara savcılığına, İstanbul'dan gönderilen mektubu da İstanbul savcılığına göndermişti. Bu

⁵⁶ Z.G. 11.2.1953

⁵⁷ Said-i Nursi İstanbulda siyasete atılmış, "İttihad-ı Muhammediye Cemiyetinin kurucuları arasında faaliyet göstermiş ve panislamizmin savunuculuğunu yapmıştı. Şeyhülislam, Mustafa Sabri Efendi, "Okur, fakat yazamaz, imla bilmez, seksen sene içinde yaşadığı milletin lisanına bile hakkı ile vakıf olmamıştır" demişti. Cemal Kutay'a göre, Said-i Nursi teşkilat-ı mahsusa ajanıydı.

⁵⁸ Z.G. 1.3.1953

mektupların bir süre önce Said-i Nursi'nin evinde üniversite talebeleri tarafından yazıldığı tesbit edilmiş fakat delil bulunamamıştı.

İsparta Cumhuriyet Savcılığından, İstanbul savcılığına gönderilen bir tezkere gizli “Nurcular Cemiyeti”nin sırrının çözülmesine yetmişti. Bu tezkereye göre, tanınmış nurculardan, Said-i Nursi'nin yardımcılığını yapan Hüseyin Altınbaşak hakkındaki bir tahkikat sırasında evinde yapılan aramada, İstanbul üniversitesi talebelerinden Adil Muhsin'le mücellit Halil İçirginde nurculuk propagandasına ait Mektuplar bulunmuştu. Bu tezkerede “Ziya Arun adında bir talebeyle Rafet Barutçu isminde bir mürezzin'in Hüsrevle mektuplaşmakta oldukları ele geçen vesaikten anlaşılmıştır⁵⁹.” deniliyordu. İstanbul Savcılığı bu isimler arasında bulunan Abdülmuhsinle, Musa Arun'un İstanbul'da Nursi'ye hizmet eden öğrenciler olduğunu belirleyince “gizli cemiyet”in İstanbul kolu açığa çıkarılmıştı. Evlerde yapılan aramalarda, Edebiyat fakültesi felsefe bölümü öğrencilerinden Abdülmuhsin'in, Ziya Arun'un, Mücellit Halil İçirgin ile Beşiktaş Alipaşa Camii imamı Rafet Barutçu'nun evlerine baskın yapılmış, baskında, bütün Nurculara dağıtıldığı anlaşılan broşür bulunmuştu. Broşürde, vatan muhabirinin “Said-i Kürdi” ile çıkan konuşması anlatılıyordu. Emirdağlı Nurcuların imzası bulunan, Said-i Kürdi'nin yazdığı sanılan bu broşürde küfürlere rastlanmıştı. Kitaplar ise bakanlar kurulunca satışı yasaklanan Said-i Kürdi'nin “Asa-yı Musa” başlıklı kitabı ve risaleler ile yazışmalara ait belgelerdi.

Ahmet Emin Yalman'a Malatya'da düzenlenen suikast girişiminden sonra siyasal alanda bir irkilme yaşanmış, başbakan Menderes, Adana'dan sonra Antep'de de irticayı dışlayan bir konuşma yapmıştı. Bu konuşmadan sonra nurcular hakkında takibata geçilmiş⁶⁰, yapılan araştırmalarda bu tarikatın dışarıyla bağlantılı olduğu anlaşılmıştı. “...Bağdat'tan nur talebeleri imzası ile Said-i Nursi'ye bir tebrik telgrafi çekildiği...” de öğrenilmişti. Telgraf “Afyon mahkemesinin alemi tenvir eden Risale-i Nur'u serbest bırakması” için

⁵⁹ C.G. 1.3.1953

⁶⁰ C.G. 27.1.1953

Faik Bulut'a göre, Nurcular, Yabancı kökenli örgütlerle bağlantılıdır. Bunların en önemlilerinden merkezi Suudi Arabistan'da bulunan “Rabitatül, Alemi İslam Cemiyeti” ile ilişki halindedir. (Bkz. -a.g.e., s.156)

çekilmişti. İmza sahipleri “Afyondaki mahkeme heyetine ve bu karar lehinde olan dindar demokrat mensublara hürmetlerini takdir” etmekte, aynı zamanda üstadlar ile Türkiye’deki nur talebelerini de kutlamaktadırlar. Bağdat’tan gönderilen bu yazıların tebriki, Samsun’daki “Büyük Cihad” gazetesi tarafından sunulmaktadır. Said-i Nursi taraftarı olup “Büyük Cihad” daki bir yazısından dolayı tutuklanan, Mustafa Sungur, Samsun’a gönderilmiş diğer tutuklu Hüseyin Yücel ile birlikte mahkemeye sevkedilecekti.

Afyon’da, gizli nurcu cemiyetinin “bir telkin vesikası” diye ortaya koyduğu, “nur risalesi” hakkında, Afyon ağır ceza mahkemesinin verdiği müsadere kararı, temyiz mahkemesi tarafından bozulmuş, ağır ceza mahkemesi bu karara uyarak risalelerin iadesine karar vermişti. Bozma gerekçesi, kararın sanıkların gıyabında verilmiş olmasıydı. Afyon Savcılığı ise, bu kararın “Müsamahaya meydan vereceği” gerekçesiyle karara itiraz etmişti. Bunun üzerine dava dosyası yeniden temyiz mahkemesine gönderilmişti.

Vatan Gazetesi baş yazarı Ahmet Emin Yalman “Maziye hatırlayalım” ve “Millet partisi nereye gidiyor” başlıklı yazılarında Nursi’ye ağır hücumlarda bulunmuştu. Nursiye, “31 Mart hadisesi elebaşlarından”, “Derviş Vahdetin’in yardakçısı” gibi ifadeler kullanmış ve ithamlar yöneltmişti. Nursi de Yalman aleyhine şahsi hakaret davası açmıştı⁶¹.

Malatya Suikastı girişimi hükümeti harekete geçirmiş, Başbakan Adnan Menderes, Adana ve Antep konuşmalarıyla tarikatlara ağır saldırılarda bulunmuş, tarikatlar cephesinde sarsıntılar yaratmıştı. Menderes’in kararlı ve tereddütsüz davranması isteniyordu.

---

⁶¹

C.G. 2.7.1953

4- Büyük Cihad Gazetesi

Samsunda yayınlanmakta olan “Büyük Cihad” gazetesinde DP Samsun milletvekili Hasan Fehmi Ustaoglu tarafından yazılmış “Milletin Atatürk inkılabına medyun bulunduğu iddiası asla doğru değildir⁶².” başlıklı bir makale yayınlanmıştı. Yazıda, Çorum DP kongresindeki delegelerin “İslami Metalibat” karşısında hükümetin cevaplarının “Kongreyi hoşnut etmediğini” belirttikten sonra basında çıkan yazılara cevap verilmişti. Milletvekili, milletin Atatürk’e borçlu olduğu iddiasından “daha boş ve haksız söz olmadığını” yazdıktan sonra “Mücadele-i milliyenin başında ulema ve ümerayı askeriye olarak, Ordunun ve bütün milletimizin gayesi kitabı mukaddesimize imandan aldığımız ve bütün tarihimiz boyunca halefen ahselef tevarüs ettiğimiz gayemiz, hıfzı din, hıfzı nefis, hıfzı akıl, hıfzı ırz, hıfzı maldan ibaret bir gayei islamiyedir. O zamanlar baş kumandan da müslümanlarla beraber camilerde el kaldırıp dua ve ibadet ediyordu. O zaman bu Atatürk inkılabı adı verilen şeyler kimsenin zihninden geçmiyordu...” demişti. Ustaoglu’na göre, “Zafer ve muvaffakiyet sırf müslümanların gayret ve hamiyetine ve bütün mahrumiyetlere rağmen aşk ve şevkle gayeleri uğrunda bezlimâl ve can eden müminlerin imanına ve mazlûmane dua ve taaruzlarına nayefan buyurulan ilahi Lûtuf ve merhamete medyundur... Bilfarz başkumandanlık mevkiinde başkası da olsaydı gene bu netice binayetullah hasıl olacaktı. Binanaleyh gaye ve milli metalibimizi payimal edecek ve gittikçe milleti istihaleye uğratacak olan, bununla beraber ne istihsalatımızı arttırmaya ve iktisadiyatımızı düzenlemeğe ne beyinimizin açığını kapamağa ne de milli müdafaamıza kuvvet olmağa yaşayan bir inkılap eserleri denen şu dans, güzellik kraliçesi müsabakası gibi ciddi ve faydalı olmayan şeyleri istememeğe ve hükümetimizin de alakasını çekmeğe elbette hakkımız vardır⁶³”. diyordu. Bu, ^{değer} Atatürk devrimlerinin, Türkiye'nin, bugünkü şeref ve itibarına da tesiri olmadığı iddiasıdır. Makaleye Atlantik paktına v.b. ne ait yorumlar da eklenmişti.

⁶² C.G. 14.10.1952

⁶³ C.G. 14.10.1952

Bu yazı hayret ve dehşet uyandırmış, basında şiddetli tepki gelmişti. Hem Atatürk'ün Anadolu'ya ayak bastığı yerde çıkan bir gazetede yayınlanmış olması, hem Atatürk'ün kurduğu mecliste milletin temsilcisi bir vekilin kaleminden çıkmış olması olayın önemini daha da arttırmıştı. Ustaoglu, tepki patlamasını durdurmak için, Cumhuriyet gazetesi yazı işleri müdürü Hasan Fehmi Başkut ile Ankara Muhabiri Mekki Said Esen aleyhine bir hakaret davası açmıştı. Davaya, basın davasına bakan, Asliye Ceza Mahkemesinde bakılacaktı. Ustaoglu'nu, Mahkemede, Av. İsmet Tümtürk ile Av. Bekir Berk savunacaktı.

Davanın duruşmasında bir izleyici olay çıkarmıştı. Yusuf Çağlarımak isimli bu şahıs, daha önce bir takım gizli işler peşindeyken yakalanmıştı⁶⁴. Ankara caddesi 59 numarada bulunun Uğurlu basımevinin sahibi Hamparsun Baylan, Emniyet Müdürlüğüne müracaat ederek tuhaf tavırlı bir adamın, dükkanına gelerek, anlaşılmaz cümleler arasında başlıklar bırakmak suretiyle beyanname gibi kağıtlar bastırmak istediğini ihbar etmiş, matbaacı beyannamelerin 4 bin adedini 30 liradan tabetmişti⁶⁵.

Siparişi veren Yusuf Çağlarımak beyannameleri teslim alırken yakalanmıştı. Beyannamelerde, “Dahili ve harici icabı düşünülüp”, başlıklarından sonra, “Gereği yapıldı... üyeliği korumak insanlığın şerefidir. İnsanlığı ve milli menfaat sebebiyle... İslam milletimizi korumak, yine milli irade yolu ile... Türk milletimizi övmekte yükseltmektedir... emir derhal... allahın izniyle... insan vazifesidir... neticesi ilerlemenizi ve gayenizi korumak... için hazırlanmıştır denmişti. Çağlarımak, beyannameleri köylerde satmak için hazırladığını ve fazla satılması için “allah ve islam” diye yazdığını iddia ettiğinden savcılıkça tahkikata başlanmıştı⁶⁶. Bu olaydan bir yıl sonra Ustaoglu duruşmasında “mahkemenin sükûtunu bozan” işte bu Yusuf Çağlarımaktı.

“Büyük Cihad” gazetesi “İslam Demokrat Partisi” adı altında toplanan din istismarcısı nifak grubunun fikirlerini yayıyordu. Bu partinin feshi için hukuk

---

⁶⁴ Z.G. 18.3.1951

⁶⁵ Z.G. 18.3.1951

⁶⁶ Z.G. 18.3.1951

yolu ile teşebbüse geçilmişti⁶⁷. Gazete, Fedeyanı İslam ve İhvan-ı Müslimin gibi yabancı ülkelerin, yıkıcı, anarşik gayelerine uygun muzır faaliyet yürütüyordu. Mahalli mahkeme birçok yargılamada bunları cezalandırmamıştı. Ustaoglu'nun DP'de bulunması da anlamsızdı.

DP milletvekilleri Salih Fuat Keçeci, Fuat Hulusi Demirelli, Cihat Baban, Ahilya Moshos, Salamon Adatto ve DP İstanbul İl İdare kurulu Başkanı, Necmi Ateş de bu makaleyi tasvip etmediklerini ve Ustaoglu'nun düşüncelerine katılmadıklarını, inkılapların Atatürk'süz düşünülelemeyeceğini açıklamışlardı⁶⁸. Bu tepki yetmezdi, Çağdaşlığın önündeki engeller konusunda Atatürk'e kulak vermek gerekirdi⁶⁹.

TMTF Genel Başkanı Ali İhsan Çelikkan imzasıyla, Ustaoglu'na bir telgraf çekerek kendilerini istifaya davet etmiş, “Taşımakta olduğunuz mukaddes emanet artık tarafınızdan katiyyen taşınamayacak hale gelmiştir. Çünkü TBMM kürsüsünden ettiğiniz Yemin'e ve verdiğiniz namus sözüne sadakatsizlik gösterdiniz” denmişti⁷⁰.

Cumhurbaşkanı Celal Bayar'ın TBMM'ni açış konuşmasında, İnkılapların tehlikede olmadığını belirterek gericilikle ilgili konuşması, Ustaoglu'nu rahatsız etmiş ve Ustaoglu meclisi terk etmişti⁷¹. Ustaoglu, Ankara'da çıkmakta olan İstiklal gazetesinin yazarı, kendisinin hukuk fakültesi talebesi olduğunu, Cumhurbaşkanının nutkundan teessür duyduğunu belirtmesi ve “Siz ne dersiniz?” diye sorması üzerine, Ustaoglu, hukuk fakültesi talebelerinin aralarında imza toplayarak, nutku da, başkanı da, Menderesi de, Demokrat Parti'yide protesto etmelerini tavsiye etmişti. Gençlerin anlattığına göre, Ustaoglu “Yarın Menderes'e giderek ben de bu rezaletin ne olduğunu

⁶⁷ C. G. 17.10.1952

⁶⁸ C.G. 17.10.1952

⁶⁹ Atatürk 1923'de “Fetva ile şu veya bu gibi telkinatla milleti irticaa sevk etmek isteyenlerin yeri zindan olacaktır. Katiyetle ve bilaperva söylerim ki, hakimiyeti milliyemizin bir zerresini şu veya bu suretle takyit etmek isteyenler en koyu mürteçidir. Öylelere karşı milletin yapacağı şey onları parçalamaktır.” Demişti. (Ord. Prof. Enver Ziya Karal, Atatürkten Düşünceler, İstanbul, 1986 s.171)

⁷⁰ C.G. 21.10.1952

⁷¹ C.G. 3.11.1952

soracağım”⁷² demiş, yarıda bıraktığı Cumhurbaşkanı’nın nutkunu okuyup okumadığı sorusuna da “daha okumadım fakat okuyacağım” demiş, Cumhuriyet ve zafer gazetelerini dava edeceğini avukat tuttuğunu söylemişti⁷³.

“Büyük Cihad” gazetesinde devrimler ve laiklik aleyhinde yazdığı makalelerle DP prensiplerine ve programına aykırı hareket eden ustaoğlu hakkında, DP genel idare kurulu partiden ihraç hususunda haysiyet divanına verilmesi⁷⁴ kararını almıştı.

Ustaoğlu, bir mektup göndererek, 3.11.1952 günü Cumhuriyet Gazetesinde çıkan “Ustaoğlu azıttı” başlıklı haberi tekzip etmiş, gençlerin niyetini anladığını ve bu zevat hakkında imza toplamaları tavsiyesinde bulunmadığını ileri sürmüştü⁷⁵.

TMTF icra komitesi federasyon kongresinin Samsun’da yapılmasına karar vermişti. Bunun sebebi DP Samsun milletvekili Ustaoğlu’nun Atatürk ve Devrimler aleyhindeki yayınıydı. Kongrenin toplantı tarihinde 100 üniversiteli özel bir vapurla Samsun’a gidecek, kongreden sonra bir miting yapılarak Ustaoğlu protesto edilecekti⁷⁶.

Sesleri cılız olsa da Ustaoğlu’nu destekleyenler de vardı. Bu destek “Büyük Cihad” daki yazıları içindi ve 15 imzalı destek telgrafi çekilmişti⁷⁷.

DP yüksek haysiyet divanı, Başkan Abdullah Aytemiz başkanlığında, Celal Türkgeldi, Osman Kavrakoğlu, Necip Bilge, Hüseyin Ülkü, Şevki Ecevit, Muzaffer Kurbanoğlu, Faruk Nafiz Çamlıbel, Müfit Erkuyumcu, Ömer Faruk Saraç ve Niyazi Ünal’dan oluşarak toplanmış, toplantıda, Ustaoğlu’nun savunması alınmıştı. Ustaoğlu savunmasında, Halk Partisinin Laiklik anlayışına

---

⁷² C.G. 3.11.1952

⁷³ C.G. 3.11.1952

⁷⁴ C.G. 5.11.1952

⁷⁵ C.G. 14.11.1952

⁷⁶ C.G. 15.11.1952

⁷⁷ C.G. 2.12.1952

hücum ettiğini savunmuştu. Başkan Abdullah Aytemiz, ustaoğluna ihtar verilmesini istemiş, üyeler buna itiraz etmişler, onun doğrudan doğruya, DP program ve tüzüğüne aykırı fikirler beyan ettiğini belirtmişler, partiden ihracını istemişlerdi. Görüşme sonunda, Başkan Aytemiz'e rağmen, Ustaoğlunun partiden ihracı yönünde oy kullanmışlardı⁷⁸.

İstanbul Üniversitesi Talebe Birliği, Ustaoğlu'nun DP'den ihracı sebebiyle parti Genel Başkanlığına bir telgraf çekmiş, ^{telgrafta} Büyük Atatürk'e ve inkılaplarımıza dil uzatmak gafletinde bulunan Hasan Fehmi Ustaoğlu adındaki inkılap ve medeniyet düşmanı ve gerilik taraftarı şahsın hezeyanları karşısında DP'nin almış olduğu enerjik, yerinde ve ibret verici ihraç kararını inkılapçı Türk gençliği olarak candan alkışlarız.⁷⁹ denmişti. DP milletvekili mümtaz Faik Fenik de Zafer gazetesindeki köşesinde, Ustaoğlunu DP programına ihanetle suçlamıştı⁸⁰.

Ustaoğlu, kendisine karşı eleştiri hücumu başlatan gazeteler ve gazeteciler aleyhine hakaret davası açmış. Davacı avukatlarından İsmet Tümtürk, bir rapor göndererek duruşmaya katılmamış, ertelenmesini istemişti. Buna karşılık gazeteciler adına duruşmaya katılan Av. Mehmet Ali Sebük duruşmanın ertelenmesi talebine itiraz etmiş, herşeyden evvel, Ustaoğlu'nun inkılapları hedef tutan yazıları "Vazifeli savcının gözünden kaçmasaydı" Ustaoğlu bundan dolayı sanık sıfatı ile adalet huzuruna çıkacaktı. Hem raporu hükümet tabibi tarafından tasdik edilmemiş, hem de diğer Avukatın katılması ile duruşma yapılmasını istemişti⁸¹. Duruşmaya Ustaoğlu'nun kendisi de gelmemiş. Sanık olması gerekirken, davacı durumuna geçen Ustaoğlu, İstanbul'un en büyük 9 gazetesi aleyhine dava açmıştı. Gazetecilerin bir kısmının avukatlığını Av. Burhan Apaydın üstlenmişti⁸².

⁷⁸ C.G. 2. 12. 1592 - A. Yücekök 100 Soruda Türkiyede Din ve Siyaset, 2. Baskı İstanbul 1996, s.64

⁷⁹ Z.G. 14.12.1952

⁸⁰ Z.G. 14.12.1952

⁸¹ C.G. 7.1.1953

⁸² C.G. 14.1.1953

İstanbul'da bu dava sürerken Samsun'da "Büyük Cihad" gazetesi "piç" başlıklı bir yazı yayınlamış bu yazıdan dolayı da hakkında takibata başlanmıştı⁸³. Aynı nüshada, Ehli Salib başlıklı bir yazıda, Ulus, yeni İstanbul, Cumhuriyet ve Hürriyet gazeteleri aleyhine çok ağır eleştiriler yayınlanmıştı.

Ustaoglu'nun Cumhuriyet gazetesi yazı işleri müdürü Cevat Fehmi Başkut ve Ankara temsilcisi Mekki Sait Esen hakkında açtığı davanın duruşması sürerken mahkeme reisi Sabri Aksüyek'in ihtarına rağmen, salonda kalmakta ısrar eden ve kendisinin DP Şehzadebaşı Ocağına kayıtlı olduğunu söyleyen Yusuf Çağlarımak hakkında bu ocak, partiden, ihracı için hazırladığı dosyayı il idare kuruluna göndermişti. Salondan çıkılırken bir hüviyet gösteren bu şahsın DP hüviyet cüzdanındaki isim, Fehmi Gürgün ve doğum yeri olarak da Giresun⁸⁴ gösterilmişti. Oysa iki aydır Mersin otelinde kalmakta olan bu kişinin otel kayıt defterindeki ismi, Yusuf Çağlarımaktı. Doğum yeri olarak Giresun gösterilmişti. Bu şahıs duruşma sırasında "Yalan söylüyorsun" "dinsiz namussuzlar" gibi sözler sarfederek mahkemenin sükutunu bozmuştu⁸⁵.

DP il idare kurulu, yaptığı olağanüstü toplantıda Yusuf Çağlarımak'ı partiden çıkarılması isteği ile haysiyet divanına sevketmişti⁸⁶.

"Büyük Cihad" gazetesi aleyhine açılan davanın ilk duruşmasında, gazetenin mesul müdürü "Kemal Bülbül, bu yazıyı başka bir gazeteden aldığını söylemişse de iddiasını isbat edememişti.

Ustaoglu'nun Cumhuriyet Gazetesi yazı işleri müdürü Cevat Fehmi Başkut ile Ankara temsilcisi Mekki Sait Esen aleyhine açtığı davanın duruşma günü mahkeme salonu "hınca hınç" dolmuştu. İzleyiciler arasında üniversite öğrencileri ve çember sakallılar göze çarpıyordu. Davacı vekili Avukat Bekir Berk müvekkilinin "... İstiklal savaşının birtek kişi tarafından değil ordunun da yardımı ile millet tarafından kazanılmış olduğunu belirttiğini ve bunda Atatürk

⁸³ C.G. 17.1.1953

⁸⁴ C.G. 16.1.1953

⁸⁵ C.G. 19.1.1953

⁸⁶ C.G. 19.1.1953

düşmanlığı olmadığını” söylemişti. Avukat konuşması sırasında Atatürk kelimesini kullanmıyor, Mustafa Kemal diyordu. İstiklal savaşında Atatürk’ün yerinde başka birisi de olsaydı, zaferin kazanılmasının mümkün olabileceğini iddia ediyordu. İnkılap olarak balo ve güzellik müsabakalarının gösterildiğini ileri sürüyor ve bunların kaldırılmasını istemenin hakları olduğunu söylüyordu. Söz alan Mekki Sait Esen ise, inkılap aleyhtarı yazının, yalnız Türkiyede değil, dünyada infial uyandırdığını belirtiyor, bu sebeple partisinin bile bu kişiyi üyelikten çıkardığını açıklıyordu.

Başka bir kumandanın da aynı şeyi yaparak İstiklal mücadelesini başaracağı iddiasına karşılık ise, Esen, “o zaman başka bir kumandan bulunmuyor değildi ve şeytanın yardımı ile Türk milletinin İstiklal hareketini boğmağa uğraşmış ve mücadelesi sadece hüsrarla neticelemiştir⁸⁷.” Demişti. Esen sözlerini bitirirken izleyiciler arasında 30 yaşlarında bir şahsın “Yalan söylüyorsun” “dinsiz namussuzlar” demesi üzerine, Av. Burhan Apaydın bu şahsın dışarı çıkarılmasını istemiş. Dışarı çıkmamak için önündeki parmaklığa sarılan ve adının Yusuf olduğu anlaşılan Şahıs “Ben Demokrat Partiliyim, beni kimse çıkartamaz” diye bağırmıştı⁸⁸. Hakimin uyarısına rağmen yakasındaki DP rozetini gösterip aynı şekilde bağırmıştı. Bu arada, Üniversite öğrencilerinin bu şahsı salondan çıkarmaya uğraştığı kalabalığın büyük kısmının onun etrafını çevirerek çıkartılmasını engellemeye çalıştığı görülmüş, adliye polislerinin yardımı ile kollarından sürüklenerek dışarı çıkartılan mürteci, “kimse bana elini süremez” “Bunların hepsi namussuzdur.” “hepsi Ahmet Emin gibi dinsiz” diye bağırmıştı.

Cevat Fehmi Başkut savunmasında, bu memlekette Atatürk’e hakaret edilemez. Ancak harekete yeltenilebilir. Bu ise “... milliyetçi Türk basınının mukabelesi ve mukavemeti ile karşılaşır⁸⁹.” demiş, “Cumhuriyet Gazetesi” için Atatürk sevgisini Atatürk İnkılaplarını devirmeye teşebbüs eden bir hareket karşısında tutulacak başka yol yoktur. diye eklemiştir.

---

⁸⁷ C.G. 15.1.1953

⁸⁸ C.G. 15.1.1953

⁸⁹ C.G. 15.1.1953

Avukat Apaydın, savunmasında Ustaoglu'nun, Atatürk sevgisini ve cumhuriyet ile inkılapları yıkmaya yönelmiş bir şahıs olduğunu yaptıklarının millete hakaret olduğunu, bu sebeple burada savunma yapmak değil, hesap sormak durumunda olduklarını, bu şahsın millet nazarında mahkum olduğunu, dolayısıyla mahkemede de suçlu durumda bulunduğunu söylemişti⁹⁰. Ayrıca, bu şahsın milleti parçalamak gayesi güttüğünü fertler arasında nifak tohumları serptiğini ve bir zümre farkı yaratmak istediğini belirtmişti. Türk inkılapları ve milli mücadele asla mümin sınıfına inhisar ettirilemez bu bütün bir milletin malıdır ve bir milletin istiklal mücadelesidir. İrtica bir taassubu ifade ettiğine ve memleket mukadderatını karanlığa boğmak gayesini güttüğüne göre, bunun intişarına asla cevaz yoktur. Böyle bir fikre karşı koymak, Türk basınının esas ve asli vazifesidir demişti⁹¹.

Başka bir duruşmada, Av. Apaydın, Ustaoglu'nun Büyük Cihad gazetesindeki yazılarında tahrik bulunduğunu ileri sürmüş, bu hususun tahkikini istemişti. Bu istek mahkemece kabul edilmiş 3 Ekim tarihli 81 no'lu Büyük Cihad Gazetesinin Samsun savcılığı vasıtası ile getirtilerek, Cumhuriyet ve Hürriyet gazetelerinde çıkan yazıların toplatılarak incelenmesine karar verilmişti⁹².

Ustaoglu'nun, açtığı davaya, Toplu Basın Mahkemesinde bakılıyor, Mahkeme heyeti Başkan, Sabri Aksüyek üye hakim Hamdi Öner ve hakim Seyfettin Uğurlu'dan oluşuyordu. Ustaoglu'nun Avukatları adliyece kapatılmış olan Milliyetçiler Derneğine kayıtlı Av. İsmet Tümtürk ve Av. Bekir Berk'ti. Dava, özellikle gençlik arasında büyük ilgi uyandırmış, sonucu, merakla beklenmekte, verilecek karar "Tarihi karar" olarak değerlendirilmekteydi⁹³.

Laiklik karşılarının duruşmalardaki gövde gösterileri, Atatürkçü gençleri de harekete geçirmiş, gençler duruşma günü adliye koridorlarını doldurmuşlardı.

---

⁹⁰ C.G. 15.1.1953

⁹¹ C.G. 15.1.1953

⁹² Z.G. 29.1.1953

⁹³ C.G. 28.1.1953

Karşılarında ise çember sakallıların yanında mahkeme kararıyla kapatılmış olan milliyetçiler derneği mensubu bazı kimselerin de koridorlarda dolaştığı, duruşmalarda olay çıkarılmasına karşı tedbir alındığı görülüyordu.

Mahkeme heyetinin dava konusu yazının yayımlandığı Büyük Cihad gazetesinin ilgili nüshasını istemesine Av. İsmet Tümtürk, bu nüshanın ellerinde olmadığını, çok alaka gördüğünden tükendiğini “Serdengeçti” mecmuasının bunu aynen iktibas ettiğini söylemişti ve Büyük Cihad’ın gençlik tarafından kapışıldığını iddia ediyordu⁹⁴.

Av. Apaydın, “Büyük Cihad” gazetesinin inkılaplara ve Türk tarihine adı silinmeyecek şekilde yazılan Atatürk’ün hatırasına tecavüze kalkıştığını, Ustaoglu’nu makalesinin Büyük Cihad gazetesinde bu mülahazalarla yayımlandığını, vatandaşları birbirine karşı husumete sevk ederek laiklik ve inkılap prensipleri ve cumhuriyetin gaye ve amacına muhalif neşriyatı ile tanınan Ustaoglu’nun yayınından kısa bir zaman sonra meydana gelen Malatya hadisesinde, Büyük Cihad gazetesinin tesirleri olduğu anlaşıldığını ve bu gizli şebekenin mensupları arasında olan bu gazetenin sahibinin de tevkif edildiğini söylemişti⁹⁵. Ustaoglu’nun, Atatürk’ün tarihi şahsiyetini rolünü ve inkılaplarımızı red ve inkar eylediğini, Türk toplumunun demokratik sistem içinde yükselmek arzu ve kararında olduğunu, Cumhuriyetin ilanından itibaren ileri bir medeniyet seviyesine ulaşmak için yapılan inkılaplara karşı tek bir cepheden tehlike geldiğini, onun da din gibi mukaddes bir mefhûmu şahsi maksatlarına alet etmek isteyen taassup zihniyetini temsil eden mürteciler zihniyeti olduğunu yok edildiği zannedilen taassup zihniyetinin demokratik sistemin imkanlarını kullanarak ülke aleyhine hareket ettiklerini, bunların kanuni müeyyideler sayesinde önlenebileceğini, hükümetin kanunları bugünlerde harekete geçirdiğini fakat yalnızca kanuni yaptırımların yeterli görülmemekle kamuoyunun, müeyyideleriyle de desteklenmesini istediğini söylemişti. Sözlerine, “Demokratik nizam kendi varlığına kasdedici gaye güden fikirlerin en şiddetli

---

⁹⁴ C.G. 29.1.1953

⁹⁵ C.G. 29.1.1953

şekilde tenkidine cevap verir ve bünyeyi kemirici fikirleri hür fikrin hudutları dışında sayar.” demişti.

Bu olaylar içinde, “Kolayca istismara mevzu olan din, vatandaşlar arasında nifak tohumları yaratmış, ve vatandaşları yek diğerine karşı düşürmeye vasıta sayılmıştır.” Böyle bir zamanda bir Ustaoglu çıkarda, taassup zihniyetini temsil eden ve vatandaşları din sahibi ve dinsiz diye tefrik yapmak suretiyle birbirine düşürmek isteyen Büyük Cihad isimli bir gazetede yazı yazarsa buna karşı efkari umumiye elbette harekete geçecektir.” demiş ve Ustaoglunun dini de lekelediğini, islamiyette kul ile allah arasına kimsenin giremeyeceğini belirtmişti⁹⁶.

Ustaoglunun, Zafer Gazetesi mesulleri aleyhine açmış olduğu davanın duruşmasında, savunma Avukatı Burhan Apaydın, reddi hakim talebinde bulunmuş, heyet başkanı Mustafa Sekiner’le üyelerden Talat Koray’ın reddini talep etmiş, sebeplerinide mahkemeye anlatmıştı⁹⁷.

“Büyük Cihad” gazetesinin 2 Ocak 1953 gün ve 94 sayılı nüshasında, Ankara Üniversitesi Nur talebeleri imzası ile yayınlanan “Aleml İslamın halaskarı, ehli imanın sertacı, risale-i Nurun aziz tercümanı üstadımız Bediüzzaman Said-i Nursi Hazretleri” ve 18 Ocak 1953 gün ve 95 sayılı nüshasında “İddialara karşı Bediüzzamanın Cevapları” ile 20 Ocak 1953 gün ve 27 sayılı nüshasında yayınlanan “Ağır Ceza mahkemesi yüksek” başlıklı yazı ve 13 Şubat 100 sayılı nüshasında yayınlanan “Nurun beraet kararını tebliğ” başlıklı yazılarında irticai taraflar görülmüş, bu yazıları yazan Mustafa Sungur ile gazete mesul müdürü Hüseyin Yücel hakkında açılan kamu davası karara bağlanmıştı⁹⁸. Sanıklar, birer yıl, altışar ay, yirmişer gün ağır hapis, Manisa vilayetinde, altışar ay, altışar gün müddetle ikamete mahkum edilmişlerdi⁹⁹. Ayrıca, “Taifei nisadan bir bölük avrat” başlığıyla “Büyük Cihad gazetesinde” yayınlanan bir yazıdan

---

⁹⁶ C.G. 29.1.1953

⁹⁷ C.G. 1.5.1953

⁹⁸ C.G. 25.6.1953

⁹⁹ C.G. 30.7.1953

dolayı mesul müdür Kemal Bülbül hakkında verilen bir ay hapis cezası da yargıtayca onanmıştı.

Büyük Cihad Gazetesi'nin 92 sayılı nüshasında "Bu bir başlangıçtır" 93 sayılı nüshasında "Bu bir hayat ve memet meselesidir." 94 sayılı nüshasında "Onlar vatani para mukabilinde sattılar" 95 sayılı nüshasında "Bu gürültünün arkasında acaba hangi hakikatler gizlidir." 96. sayıda "Uyan hemşehrim" başlıklı yazılar milli menfaatlere aykırı görülmüş yazıların yazarı Cevat Rifat Atilhan ve mesul müdür Hüseyin Yücel T.C.K.'nin 161. maddesine muhalefet suçundan ifade vermişlerdi¹⁰⁰.

Duruşmada, Ustaoglu'nun avukatı, Ustaoglu'nun, yaşlı, dindar, kimseye kötülüğü, dokunmamış, çevresinde sevilmiş bir kimse olduğunu söylemiş, Davalı tarafın tüm iddia ve isnatlarını reddetmişti. Ayrıca "Bu zatların kızması icabederse, Mustafa Kemal'e kızmaları lazımdır." demişti¹⁰¹. Av. Apaydın'a göre, bu söz Atatürk'e hakaretti. Kendilerine hakaret ettirirler, ama Atatürk'e hakarete izin vermezlerdi. Duruşmada, davalı ve davacılar arasında tartışma sürerken dinleyiciler arasında bulunan bir şahıs "Yaşasın Ustaoglu" diye haykırmıştı. Buna birisi daha katılmıştı. Fakat salonda tartibat almış olan sivil emniyet mensupları bu kişilerin ağzını kapatarak dışarı çıkarmışlardı.

Av. Apaydın duruşma sırasında "putlaşmış inkılaplar" sözünü kullanan Ustaoglu'nun avukatları hakkında cumhuriyet savcılığına suç duyurusunda bulunulmasını istemişti. Avukat savunmasında, Ustaoglu'nun "...mücadele mürşitlerin duası ile kazanılmıştır¹⁰²." dediğini ileri sürmüştü. Ustaoglu'nun tarihçiliğine ise, "...Ustaoglu, ilmin yanından dahi geçmemiş bir adamdır. Tarihçi olabilmesi için ilim sahibi olması lazımdır. (Büyük Cihad) gibi çamurlara bulanmış bir varak parde yazı yazan bir adam hatta dinin tertemiz hüviyetinden uzaktır¹⁰³." demişti.

---

¹⁰⁰ C.G. 23.6.1953

¹⁰¹ C.G. 5.2.1953

¹⁰² C.G. 5.2.1953

¹⁰³ C.G. 5.2.1953

Aynı duruşmada söz alan Cumhuriyet gazetesi yazı işleri müdürü Cevat Fehmi Başkut, Osmanlı imparatorluğunun kanuni dönemi ile Mehmet Vahdettin dönemini, milli mücadeleyi değerlendirmiş, yobazların, medeni kanunu, kadının çalışmasını, laikliği istemiyoruz dediklerini (istemezük) seslerinin duyulmaya başladığını belirtmiş, yeniden başa dönüldüğü takdirde bu milletin, bu devletin sonu, intiharı olur, “adalet herşeyin üstündedir, adalet mülkün esasıdır. Fakat unutmamak lazımdır ki, ancak mülk mevcut olduğu zaman adaletinde hikmeti mevcut olur. Mülk yıkılır, mülk ortadan kalkarsa adalet de yok olmuş demektir¹⁰⁴.” demişti. Bizler, Ustaoglunu tanımıyoruz. Bizler, onun Atatürk'ü ve inkılapları inkar eden düşman naralarına karşı Türk milletinin duyduğu nefrete tercüman olduk milletin sesi hakkın sesidir. Adalet ise ancak hakkın yanında yer alacaktır diye sözlerini tamamlamıştı.

Ustaoglu kendi Partisinden de dışlanmış, Büyük Cihad Gazetesi ise yargılanıyordu. 4 Şubat 1953 günü saat 14.30'da mahkeme üyesi Hamdi Öner, 4 sahifelik ittifakla alınmış beraat kararını okumuştur¹⁰⁵. Duruşma sırasında “Yaşasın Ustaoglu” diye bağırarak şahsın Fener'de oturan Yahya Gürsoy adında bir inşaat işçisi olduğu anlaşılmış savcılık bu kişi hakkında takibat başlatmıştı¹⁰⁶.

Ustaoglu'nun dava açtığı gazetelerden birisi de “Akın” gazetesi idi. “Şubat 1953 günlü duruşmaya ne davalı, ne de davacı taraf gelmemişlerdi. Ustaoglu, Avukatı İsmet Tümtürk'ü azletmiş, o da mahkemeye Ustaoglu'nun avukatlığından istifa ettiğini bir dilekçe ile bildirmişti¹⁰⁷.

Büyük Cihad Gazetesinin sahibi, Mustafa Bağışlayıcı, “Malatya hadisesi” ile ilgili olarak Jandarma muhafazasında, Malatya sulh ceza yargıçlığının gıyabi tevkif kararıyla Ankara'ya getirilerek Malatya'ya gönderilmek üzere Cezaevi'ne

---

¹⁰⁴ C.G. 5.2.1953

¹⁰⁵ C.G. 5.2.1953

¹⁰⁶ C.G. 5.2.1953

¹⁰⁷ C.G. 12.2.1953

konulmuştu¹⁰⁸. Bağışlayıcı, bir gazetecinin sorusuna karşılık, Ustaoglunun mukemmel bir din adamı olduğunu söylemişti¹⁰⁹.

Ustaoglunun, Hürriyet, son dakika ve Dünya gazeteleri aleyhine açtığı neşren hakaret davasının görülmesi sırasında, İstanbullu avukatlar yerine, Ankaralı iki avukat gönderdiği ve bu avukatların bir dilekçe vererek "Vatan" gazetesi aleyhine açtıkları davadan vazgeçtikleri anlaşılmış, bu dava düşmüş. Bunun üzerine Vatan Gazetesi yazı işleri müdürü Melih Yener'in avukatı Mehmet Ali Sebük "Biz buraya hazırlanıp gelmiştik" onlar kaçıp gelmiyorlar. Halbuki, onları karşımızda görmek isterdik¹¹⁰." demişti.

Basınla mücadeleye giren Ustaoglu Politika gazetesinde yayınlanan bir makaleden dolayı yazar Cehdi Şahingiray ile gazetenin sahibi Orhan Önder'in cezalandırılmaları ve beşer bin lira tazminat ödemelerini istiyordu¹¹¹.

Ustaoglu'nun bu laiklik ve demokrasi karşıtı tutum ve yazılarından dolayı, bir yandan mahkemeler öte yandan basın, gençlik tepkisi ve kendi partisinden de dışlanmasına, birde dokunulmazlığının kaldırılması tartışmaları eklemişti. Dini siyasete alet etmesinden dolayı Cumhuriyet Savcılığınca suçlu görülen yazılarından dolayı yasama dokunulmazlığının kaldırılması gündeme gelmiş, hazırlanan bir tezkere üzerinde Anayasa ve Adalet komisyonlarından kurulu karma komisyonda hararetli tartışmalar olmuştu. Komisyon Başkanlığını Fevzi Lütfi Karaosmanoğlu yürütüyordu. Komisyon Hüseyin Balık, Hüseyin Cahid Yalçın, Mahmud Erbil, Ahmed Bozdağ, Ahmet Kadioğlu, Kamil Tayşı, Şevki Nazırcı, Rıfat Sivişoğlu hakkındaki tezkereler görüşülerek tahkikatın devre sonuna ertelenmesi kararlaştırılmış fakat ustaoglu dosyası üzerinde uzun tartışmalar olmuştu¹¹².

---

108 C.G. 14.2.1953

109 C.G. 14.2.1953

110 C.G. 26.2.1953

111 C.G. 26.4.1953

112 C.G. 30.3.1953

Türk Ceza Kanununun 163. maddesinin icrasını gerektiren, Ustaoglu tezkeresi, ağır cezalı suçlardan olması dolayısıyla, bazı milletvekilleri dokunulmazlığın kaldırılmasını istemişler¹¹³. Bazı milletvekilleri ise bir milletvekilinin meclis içinde ve dışında izhar ettiği fikirlerinden dolayı mesul tutulamayacağını ileri sürmüşlerdi. Ustaoglu komisyonda verdiği ifadede isnad edilen temayülatı taşımadığını söylemişti¹¹⁴.

Hasan Fehmi Ustaoglu, Zafer Gazetesi yazı işleri müdürü Fatin Fuad aleyhine Ankara'da açtığı davanın duruşmasına gelmemiş kendisini Avukat Emin Akyüz temsil etmişti. Fatin Fuad'ı Burhan Apaydın savunuyordu. Mahkeme Başkanın Açıklamasına göre davanın konusu, Zafer gazetesinde yayınlanan "Bu ne biçim demokrat, Bu ne biçim milletvekilidir?" başlıklı baş makale ile "Demokratik bir surat" başlığı ile çıkan resim idi¹¹⁵. Fatin Fuad'a göre; yazıda gaye, bir şahsa hücum değil, vatan hainliğine kadar varan bir rejim düşmanlığına hücumdur. Ve kalem bunun için işlemiş yazıları okuduğunu hakaret bulunmadığı kanaati ile yazıyı yayınlamıştı. Fatin Fuad'ın avukatı Apaydın, sözkonusu yazıları Cumhuriyet Gazetesinin de iktibas ettiğini ve görülen davanın beraetle sonuçlandığını belirterek bir suretini mahkeme heyetine sunmuş, "... mahkeme huzuruna maznun sıfatının doğurduğu endişe ile değil, inkılap ve rejime bağlı insanların heyecanı ile çıktıklarını..."¹¹⁶ söylemişti.

Bakanlık tezkeresi üzerine, dokunulmazlığının kaldırılması için yapılan karma komisyon toplantısında dinlenen Ustaoglu, "Büyük Cihad" gazetesinde çıkan yazılarıyla ne Atatürk ne de İnkılaplar aleyhine fikir yürütmediğini ileri sürmüştü¹¹⁷. Yapılan oylamada dokunulmazlığın kaldırılması 12 oya karşılık 13 oyla reddedilmişti. CHP'li üç milletvekili (Hamdi Şaran, Mehmet Kartal ve Nuri Okçuoğlu) dokunulmazlığın kaldırılmaması lehinde oy kullanmışlar¹¹⁸. Zühtü Velibeşe, Enver Karan, Nusret Kirişçioğlu, Refik Şevket İnce, Hamit Şevket

---

113 C.G. 30.3.1953

114 C.G. 30.3.1953

115 C.G. 20.3.1953

116 C.G. 20.3.1953

117 C.G. 7.5.1953

118 C.G. 7.5.1953

İnce, Avni Başman, Cevat Ülkü, Süleyman Nasuhoğlu, Ahilya Moshos Salamon Adatto ve Halil Özyörük dokunulmazlığın kaldırılmasını istemişlerdi.

Ustaoğlu'nun Zafer gazetesi yazı işleri müdürü Fatin Fuat aleyhine açtığı dava beraetle sonuçlanmış. Hakim Talat Koray'ın başkanlığında, Melahat Betare ve Celil Cevherlioğlu'ndan oluşan heyetin bu kararı temyiz mahkemesince onanmıştı¹¹⁹. Dava konusu yazılarda mağdurun şahsına hakaret yoktu, fikirleri eleştirilmişti. Ustaoğlu'nun yazısının "Büyük Cihad" gazetesinde öğrenilmesinden itibaren "... bir milletvekilinin imzasını taşıyan ve Atatürk inkılabını inkar eden mahud yazıyı şiddetli bir tiksinti ile karşılamakta ittifak..." etmişler DP milletvekilleride Ustaoğlu'nu istifaya davet etmişlerdi. Zafer gazetesi Samsunda çıkan "Sefil yazının sahibini "bir yobaz"¹²⁰ başlığı ile vasıflandırarak yazı sahibini kınıyordu.(Ek)

Kapanmış olan "Büyük Cihad" gazetesi mesulleri aleyhine "Samsun Postası" gazetesi tarafından açılan hakaret davasında, Malatya'da bulunan gazete sahibi Mustafa Bağışlayıcı ve Samsunda tutuklu yayın müdürü Hüseyin Yücel 6'şar ay hapse 600'er lira para cezasına, 300 lira da manevi tazminata mahkum olmuşlardı.

---

¹¹⁹ Z.G. 2. 9.1953

¹²⁰ Z.G. 14.12.1953

5- Ticaniler¹²¹

a. Ticaniler ve Eylemleri

Ticani tarikatının Ankara'daki şeyhi Kemal Pilavoğlu'ydu. Şeyh kamyonları, tarlaları, kereste fabrikası bulunan biriydi. İşyerlerinde müritlerini boğaz tokluğuna çalıştırıyor, hiçbir dini kıymeti olmayan kitaplarını sattırarak çok miktarda para kazanıyordu. "Din Rehberi" adlı kitabından 60 bin lira kazandığı söyleniyordu¹²²." Vaktiyle Halkalı Ziraat mektebinde okuyan Cemal adında Beyrut'lu biriyle tanışmış, kimin hesabına çalıştığı bilinmeyen Cemal aracılığı ile Medine'de kütüphane müdürü Abdülkadir Medeni adındaki birisinden ticani tarikatını öğrenmişti¹²³. Memlekete gelince kendisini şeyh ilan etmiş, senelerce el altında birtakım meczup ve saf inançlı dindarları tarikata sokmağa çalışmıştı. Deli raporu vardı ve tımarhaneye girip çıkmıştı.

Tarikatın halifesi ise Abdurrahman Balcı adında birisiydi¹²⁴. Abdurrahman oğlunu kurban etmek için bıçağını bilerken yakalanmıştı¹²⁵. Bu tarikatın müritlerinin en büyük vasfı verilen emirleri yerine getirirken korkmamaktı. Tarikatın unsurları muhib ve müridlerden müteşekkil idi. Muhibler tarikata yeni giren acemilerdi. Asıl unsurlar müridlerdi. Pilavoğluna göre, müridi cevheri, kemali hazmeden yani şeyhin emrine körü körüne riayet eden, onun cinayet teşviklerini bile yerine getiren insandır. Pilavoğlu müridlerini tımarhanelik delilerden seçmekteydi. Bu delilere, meczubluk derecelerine göre, kurban, Derya,

¹²¹ TİCANİLİK: Ticanilik Tarikatı Ahmet Teycani tarafından 1216 yılında Fas'ta kurulmuş, işgalde bulunan Fas'ı daha da geriletmiş, Senegal, Hicaz, Medine, Mısır ve Trablusgarp'ta yayılmıştı. 1930 yılında K. Pilavoğlu, Abdülkadir medeni Adlı Ticani şeyhinden ruhsat alarak Türkiye'ye gelmiş ve tarikatı geliştirmiştir. Tarikat Başkanı "Efendi", "Hazret", gibi deyimlerle anılır. Hazreti, "müritler", "halifeler", "muhipler" izler. Tarikatın eylemlerini "fedai", "Kahraman" olarak adlandırılan müritler gerçekleştirir, tarikat, kesin itaat temeline dayanır. Uzunköprüde Atatürk heykeline saldıran, bir ticani imam "asmadığı hoca kalmadı. Orosu çoğaldı. Türk kızları tiyatrodan oynayamaz" diye savunma yapmıştı. (Çetin Özek Devlet ve Din, İstanbul tarihsiz, s.552-553)

Bu tarikatı Nakşibendilik ve Kadirilik tarikatları ile karışık bir yapısı vardır. (Özek 100 soruda s.177). Levis'e göre, Halvetiyye'nin berberi kolu, bkz. a.g.e., 403.

¹²² C.G. 1.7.1951

¹²³ C.G. 1.7.1951

¹²⁴ C.G. 1.7.1951

¹²⁵ C.G. 1.7.1951

Kaygulu gibi isimler vermişti. Tarikatın bazı merasimleri de vardı. Bunlardan biri inabeydi. Bu şeyhin karşısında diz çökmek, ona biat etmek ve körükörüne itaat edeceğini belirtmekti. İkincisi tahlifti yani müridlerin şeyhlerine itaat edeceğine ve onun emirlerini korkmadan yerine getireceklerine dair yemin etmekte. Üçüncüsü icazetti, tarikatın icrası için şeyhin izin vermesiydi.

Müridlerinin “Efendi” diye hitap ettikleri şeyh Pilavoğlu’nun Ankara Akköprü caddesi Bezen sokağındaki komşuları yazıhaneyi “yobaz karargahı” olarak vasıflandırıyor. Buradan üç iş birden idare ediliyordu. Birincisi tarikat işleri, ikincisi kereste ticareti, üçüncüsü de kitapçılıktı. Aynı sokakta, aynı tarikate mensup üç kardeşinde kereste deposu vardı. Şeyhin kapısı yeşil boyalı ve üzerinde “Kemal Pilavoğlu Kitabevi”¹²⁶ levhası bulunmaktaydı. Bahçedeki yazıhanenin içinde büyük bir masa içinde herçeşit kitabın bulunduğu raflar vardı. Yazıhane lüks bir müdür odasına benzer şekilde döşenmişti. Bahçe ise kereste ticaretine ayrılmıştı. Pilavoğlu burayı 35 bin liraya satın almıştı¹²⁷. Ayrıca, Kelkit ve Pilavoğlu hanlarında sahibiydi. Bir çiftliği birde evi vardı.

Komşularının anlattığına göre; Pilavoğlu hergün otomobille yazıhanesine gelmekte ve biraz sonra da koyun sürüsü gibi kendisini bekleyen yüzlerce müridini sırayla kabul etmektedir. “Müridler elbise bile bulamazken “Efendi” tüccar Kemal Pilavoğluna, koyun, hindi, gibi hediyeler getirmekteydiler. Fakir olduklarından birşey getiremeyen müridler de şeyhin kapıcısının ikazı ile karşıdaki bakkaldan kesme şeker alarak “efendiye” hediye etmekteydiler. Bu hediyeler daha sonra şeyh tarafından aynı bakkala geri satılmaktaydı. Şeyh işyerine gelip giderken komşularına yüzünü göstermemeye dikkat ediyordu.

Şeyh’in Cebeci çayırı ile cezaevi arasındaki kestane sokağında iki katlı yeşil boyalı en az on odalı bir evi vardı. Üç çocuğu ve karısıyla bu evde yaşamaktaydı. Evin içi modaya uygun lüks mobilyalarla döşenmişti.

---

¹²⁶ Z.G. 2.7.1951

¹²⁷ Z.G. 2.7.1951

Pilavoğlu'nun

Kayınpederi İsmail Şener Yargıtay 4. Ceza dairesinde çalışıyordu¹²⁸. Sokaklarda gecelik takkesiyle dolaşan 60 yaşlarındaki Şener'in anlatımına göre; Pilavoğlu tahsilini bitirinceye kadar kendisinde tarikatçılığa karşı bir meyil görülmemişti. Evlendikten bir müddet sonra Solfasol köyünde oturan etrafına topladığı yobazlarla Atatürk'ün büst ve heykellerine¹²⁹ ve devrimlerine yapılan tecavüzlere yolaşan tarikatçı Kemal Pilavoğlu, hukuk tahsilini yarıda bırakmış, 1948 yılında, Ankarada buğday silosunun arkasında bir yazıhane kiralayarak ticarete atılmış, Cumhuriyet un fabrikası sahiplerinden Muammer Çaputçuoğlu ile birlikte nakliyat işleri yapıyordu¹³⁰.

Pilavoğlu müritlerine ve piyasaya borçluydu. Yıllık geliri 4000 lirayı buluyordu. Kamil Tinal'dan 4.500 lira, Naim isminde birinde 500 lira ve Meryem ismindeki terzi bir kadının oğlundan 4500 lira almıştı. Bunlar alacaklarını isteyemiyorlar başkalarını aracı yapıyorlardı. Bu alacaklılar aynı zamanda Pilavoğlu'nun müridleriydi. Pilavoğlu, mahkemece vesayet altına alındığından verdiği senetler geçerli sayılmıyor, borçlarından da kurtuluyordu. Deli raporunu doktorlara yalvararak almıştı. Bu rapor onu her çeşit hukuki takipten koruyordu¹³¹. Yakalanan müritlerin bir kısmının akıl hastası olduğunu gösteren raporlar bulunmuş bunların nasıl temin edildiği araştırılıyordu¹³². Müritlerine iş ortaklarını tehdit ettiriyor hatta dövdürüyor. Bir fırsatını bulup deli raporunu temdit ettiriyordu¹³³. Müridleri Pilavoğlu'nun kerametine inanmışlardı. Ürünlerini onun şansına ekiyor, mahsulün yarısını ona veriyorlardı. Bilim yoksulu kitaplarını da müridlerini kullanarak köy köy dolaştırarak sattırıyor ellerinde ne var ne yok alıyordu¹³⁴. Pilavoğlu kazancının önemli bir kısmını propagandaya harcıyordu. Öğle namazından sonra uçakla İstanbul'a gidiyor. Akşam namazını orada kılıyor. Müridleri onun uçarak gidip geldiğini sanıyordu. Mekkeye gitmediği halde, bir gün "Efendiyi burada gördük" diye Mekkedden bir

128

Z.G. 2.7.1951

129

Ticanilere göre, "Türk İnkılabı ve eserleri dinsizlikten başka birşey değildir... İnkılap bizi putperest yapmıştır." (Bkz. Eroğlu, a.g.e, s.528)

130

Z.G. 6.7.1951

131

Z.G. 6.7.1951

132

Z.G. 27.6.1951

133

Z.G. 6.7.1951

134

Z.G. 6.7.1951 - C.G. 5.7.1951

telgraf gelmiş. Tertipli olan bu telgraf, şeyhe mükemmel bir propaganda ve istismar fırsatı vermişti. Pilavoğlu müritlerinin hatasına kızmaz bilakis aferin diyerek taltif ederdi.

Bir ticani mecliste ezan okumuş, fakat tarikattan olmayan biri bu ticani ile Pilavoğlunun bir fotoğrafını ele geçirmiş, bunu duyan Şeyh telaşlanarak fotoğrafı 100 liraya satın almıştı. Bu tarikatın mensupları birbirinin soyguncusuydu.

Ticani tarikatı müridlerinden Abdullah¹³⁵ isminde bir şahıs, Pilavoğlunun hertürlü hastalığa deva olduğu, yüzünü görenlerin hastalıktan kurtulduğu şeklinde propaganda yapmış, bunun üzerine ticaniler (Müridler) akın akın şeyhi ziyarete gelmeye başlamışlardı. Pilavoğlu'nun kayınpederi İsmail Şener'e göre; "Kemal tarikatçılık yapacak bir kimse değildir. Çünkü kendisinin değil din işlerine, ufak bir alışverişe dahi akıllı ermemektedir. Bu sebepten de elinde akıl hastası olduğuna dair raporu mevcut olduğu ve bir çocuk gibi annesinin vesayeti altındadır. Vesayet altına alınmasına mahkeme karar vermiştir."¹³⁶ Pilavoğlu'nun annesinde bulunan parasının 150-200 bin lira civarında olduğu tahmin ediliyordu.

Laiklik karşıtı hareket ve saldırılar yoğunlaşarak süreklilik kazanmaya başlamıştı. Olaylar, toplu bir mücadeleye girişilmesini gerekli kıldığından, gelişmeler devletin gerekli operasyon kararı aldığını gösteriyordu. Bu durum Cumhuriyet gazetesince "Ticani meczuplarına karşı geç kalmış tedbirler" olarak değerlendirilmişti.

Tahkikat çok gizli yürütülüyordu. Tesbitlere göre, tarikat merkezi Ankara'daydı. Taraftarları, Kayaş, Saimekadın ve Çubuk civarında dağınıktı. İrtibat Pilavoğlu'nun yazihanesinde sağlanıyordu. Fakat eskiden olduğu gibi toplu ayin¹³⁷ ve nümayiş yapamaz olmuşlardı.

¹³⁵ O tarihte İstanbul Adli Tıp müessesine sevk edilmişti. C.G. 2.7.1951

¹³⁶ C.G. 2.7.1951

¹³⁷ C.G. 28.6.1951

Atatürk'ün büst, heykel ve resimlerine çok sayıda saldırı olayı meydana gelmiş, bunların bir kısmı basına yansımıştı. Bu durum karşısında Emniyet Müdürlüğünde, Cumhuriyet Savcısı Rüştü Kayıkçıoğlu'nun başkanlığında bir toplantı yapılmış, toplantıda emniyet müdürü Selahattin Aslankorkut ve Cumhuriyet Başsavcı yardımcısı Zeki Kumrulu da bulunmuş, yapılacak tahkikat için müzakere yapılmış, tarikat şeyhi Kemal Pilavoğlu'nun celbedilerek¹³⁸ ifadesinin alınması kararlaştırılmıştı.

Ticaniler hakkında alınan karar yürürlüğe konmuş, tarikatın şeyhi Kemal Pilavoğlu ile birlikte Çubuk, Şabanözü ve Çankırı'da 100'e yakın mürit nezaret altına alınmıştı. Bunlar, emniyet müdürlüğünde yüzleştirilmişler, Pilavoğlu sakalını da tıraş ettirmişti. Tevkif edilenlerin 90 kişi olduğu bunların içinde büstleri kıranların da¹³⁹ bulunduğu öğrenilmişti. Tevkif müzekkeresinde, bunların cemiyet nizamını bozucu şekilde dini bahane ederek tarikatçılık yaptıkları¹⁴⁰ ileri sürülüyordu. Tevkif edilenler adliye koridorlarında namaz kılmış, simitle oruç açmışlar, adliyeden kamyona doldurularak cezaevine götürülmüşlerdi¹⁴¹. Ülkemizde ticani sayısının 300 bin kadar¹⁴² olduğu ileri sürülmüş, fakat, bu iddia emniyet müdürlüğünce yalanlanmıştı¹⁴³.

Bazı gazetelerde Tarikatın merkezinin İzmir'de olduğu ve oradan emir aldıkları yazılıyordu¹⁴⁴. Cumhuriyet savcısı Nafiz Ymanoğlu, Böyle bir şeyin varit olmadığını İzmir ili dahilinde Ticanilerin faaliyeti eseri olan hiçbir hadisenin cereyan etmemiş olduğunu belirtiyor, şimdiye kadar ticanilerin mevcudiyetine dair tahkikat açmamız hususunda da Ankara'dan bir emir almadık diyordu¹⁴⁵. İzmir valisi Osman Sabri Adal da Savcıyı teyid ediyordu¹⁴⁶. Anlaşılan bu yanlış yayın, Manisa'nın bazı ilçelerinde "Büyük Doğu" derneğine mensup

---

138 Z.G. 25.6.1951
139 C.G. 28.6.1951
140 C.G. 28.6.1951
141 Z.G. 28.6.1951
142 C.G. 29.6.1951
143 C.G. 20.7.1951
144 C.G. 29.6.1951
145 C.G. 29.6.1951
146 C.G. 29.6.1951

bazı şahısların yaptıkları laiklik karşıtı hareketler yüzünden, bunların ticanilerle karıştırılmasından meydana geliyordu¹⁴⁷.

Ticanilere karşı geniş çaplı tahkikat sürerken bir yandan da, irticaa karşı kanun hükümlerinin yeterli olup olmadığı tartışılıyordu. Prof. Dr. Faruk Erem “Devletin İktisadi, siyasi ve hukuki temel nizamlarını dini inançlara irca etmek için teşkilatlı bir faaliyet basit bir irtica sayılamaz” demiş, Ayrıca, heykel kırıcılarını bunlar sevk ve idare ediyorsa suçu işleyenler ile bunların aynı cezaya çarptırılacağını söylemişti¹⁴⁸. Bu tartışmalar sürerken, ticanilerin hangi ceza maddesinden yargılanacağına karar verilmesi için suç delillerinin tesbiti bekleniyordu.

Halvetiyye Tarikatı'nın bir Berberi dalı¹⁴⁹ olan ticaniliğin, Türkiye’de yayılmasının sebeplerinden biri de çok partili sisteme geçilmesiyle birlikte oy avcılığının herşeyden üstün tutulur olmasıydı. 14 Mayıs 1950 seçimlerinden önce parti propagandası için şehre getirildikleri söylenen kalabalık bir kabile adalet sarayında gürültülü bir nümayiş¹⁵⁰ yapmıştı.

Kırşehirde meydana gelen büste saldırı olayı sanki bir işaretti. Çeşitli yerlerde Atatürk’ün büst, heykel ve resimlerine saldırılar başlamış. Bu saldırıların arkasında ticani tarikatı çıkmıştı.

Ankara DDY’de Kamil Tinal, çalıştığı dairede bulunan Atatürk büstünü kırmıştı. Mensubu bulunduğu ticani tarikatının fikirlerini yaymak için harekete geçmiş, Atatürk aleyhine çirkin cümleler içeren bildiriler bastırarak dağıtmaya başlamış, bazılarını da, kurtuluş ve yenişehir tren duraklarına yapıştırmıştı.

Bildiriler “Heykellere nefretle tükürün” başlığını taşıyor ve “ey müslümanlar... mukaddes dinimize heykeller vasıtasıyla uzanan elleri kırın” diye

¹⁴⁷ C.G. 29.6.1951

¹⁴⁸ C.G. 5.7.1951

¹⁴⁹ Levis, a.g.e., s.403

¹⁵⁰ C.G. 28.6.1951 - B. Levis Nisan 1950’de Kemal Pilavoğlu Yargılanırken binlerce müridin Adliye Sarayı Dışındaki Sokaklarda toplanıp, duruşma salonuna girerek, bağırıp çağırarak Yargıya müdahale ettiğini belirtiyor. Bkz. a.g.e, s.415-416

devam ediyordu. Atatürk hakkında çirkin ifadeler bulunan bildiri, imza yerindeki “Nur Saçan” cümlesiyle bitiyordu¹⁵¹.

Olaya, savcılık el koymuş, dağıtılan bildiriler toplattırılmış, tahkikata başlanmıştı. Öte yandan, gece yarısı bildiri dağıtan tarikat mensupları yakalanmış emniyet I. şubeye götürülerek ifadeleri alınmıştı. Yakalananlar 12 kişiydi. Daha sonra 22’ye çıkmışlardı. Kamil Tinal’ı tanımadıklarını ve istasyondaki olaydan ve bildiri asılmasından haberleri olmadığını söylemişlerdi¹⁵².

Kamil Tinal, saat 8.30’da ulaştırma bakanlığı, hasılat dairesi Başkanı Cemal Devrimel’in odasına girmiş, kendisine okuması için bir kağıt vermiş, Başkan kağıdı okurken, kamil, odanın sol köşesinde bir mermer kaide üzerinde duran Atatürk büstünü almış ve odanın ortasına atarak kırmış, kırıklardan büyük parçayı tekrar alarak koridora fırlatmış diğer parçaları da yere vurmüştü¹⁵³. Tinal, zat işleri müdürü Sadi Seçmenin odasının önüne gelmiş, odacının koridor temizliği ile uğraşması, müdürün de gelmemiş olmasından istifade ederek müdür odasına girmiş, masanın sol kenarında duran alçıdan yapılmış, Atatürk büstünü yere atarak kırmış ve kaçmaya başlamış, çok geçmeden aynı dairenin memurları tarafından yakalanarak istasyon karakoluna teslim edilmişti. 43 yaşındaki bu meczup akli muvazenesi bozuk görülerek Bakırköy Akıl Hastanesine sevk olmuşsa da herhangi bir hastalığı görülmediğinden bir ay istirahat verilerek taburcu edilmişti.

Kamil Tinal’ın eşi, kocasının ticani tarikatına nasıl girdiğini anlatmış, “350 lira maaşla mis gibi geçindiklerini söyleyen Zehra Tinal”¹⁵⁴, Koca Hacı isminde bir şahsın Kamil’i iğfal ederek tarikata soktuğunu, bundan sonra evlerine bir sürü adam geldiğini ayinler yapıldığını, kalabalık artınca Pilavoğlu’nun bir taksiye atlayarak uzaklaştığını, akıl hastanesine de gitmiş olan kocasının, bir arsa

---

¹⁵¹ Z.G. 18.6.1951

¹⁵² Z.G. 2.5.1951 - C.G. 23.6.1951

¹⁵³ Z.G. 18.6.1951 - C.G. 23.6.1951

¹⁵⁴ C.G. 11.7.1951

sattığını bedeli olan 4 bin lirayı da Pilavoğlu'nun “Yıldızlarla konuştum. Bu akşam behemahal parayı getir.” diyerek parasını elinden aldığını açıklamıştı.

Aramalarda ele geçen belgelerde, Kamil Tinal tarafından yazılmış bulunan manzumenin mısralarının birinci harfleri yanyana getirildiğinde “Kemal Pilavoğlu” ismi meydana çıkmakta ve Pilavoğlu'na methiyeden ibaret olan manzume üzerinde durulmaktaydı. Bu gelişmelere bakılarak başka bazı ticani tarikatı müridlerinin tevkif edileceği tahmin¹⁵⁵ ediliyordu.

Ankara'da, öğle vakti Yenişehir'in تنها olduğu bir sırada zafer meydanındaki Atatürk heykeli parçalanmak istenmişti. Çubuk kazasına bağlı Karadere Köyü'nden olup ticani tarikatına mensup satılmış oğlu 338 doğumlu Sadık Çakırtepe, elinde ağır ve sivri uçlu balyoz bulunduğu halde, Atatürk heykeline tırmanmış, heykele vurmaya başlamış, bunu gören, kömür tevzi müessesesi muamelat müdürü Asım, etrafta yetişenlerin yardımıyla bu yobazı ayaklarından çekerek indirmişti¹⁵⁶. Ancak, balyozun tesiriyle heykelin kılıç ve kemer kısımları tahrip olmuştu¹⁵⁷. Tıp Fakültesi talebelerinden Ali Hikmet saldırganın yere indirilmesine yardım etmişti. Olayı gören halk galeyana gelmiş, saldırganı hırpalayarak linç etmek istemişti. Kargaşaya polis yetişmiş, yobazı linç edilmekten kurtarmıştı¹⁵⁸.

Bu olayda dikkat çeken nokta, saldırının, gündüz ve aleni olarak yapılması ve nümayişkar bir özellik taşımasıydı.

Saldırganın cebinde bir şişe tendürdiyot, nüfus cüzdanı ve bir miktar para çıkmıştı. Hastaneye kaldırılan yobaz tedavisinden sonra, Emniyet I. Şube Müdürlüğüne sevk edilmiş, emniyette sorulara cevap vermemiş, beni Adliyeye götürün demişti. Sorgusu yapılan Sadık Çakırtepe, içindeki ikinci bir kuvvetin kendisini teşvik ettiğini söylemiş ve “beni asın”¹⁵⁹ diye bağırmişti.

---

¹⁵⁵ Z.G. 27.6.1951

¹⁵⁶ Z.G. 27.6.1951

¹⁵⁷ Z.G. 27.6.1951 - C.G. 27.6.1951

¹⁵⁸ Z.G. 28.6.1951

¹⁵⁹ Z.G. 28.6.1951

Ticani tarikatı mensubu bu saldırgan, daha önce de propaganda yaparken yakalanmış. Memleketin emniyetini sarsacak ve dini siyasete alet edecek şekilde konuşmağa başlamış kendisini takip eden emniyet memurları tarafından yakalanarak savcılığa verilmiş ve tutuklanmıştı. O zaman cezaevi arabasına bindirilirken, adliye önünde birikmiş olan halka hitaben “Abdest alın, namaz kılın” diye bağırmişti¹⁶⁰.

Ankara, İstanbul karayolunun 23 km. sindeki Eryaman’lar köyünde 23 Mart Cuma’yı 24 Mart Cumartesine bağlayan gece köy meydanında çimentodan yapılmış Atatürk heykeli parçalanmıştı. Bu heykel 1939 senesinde bir halk sanatkarına yaptırılmıştı¹⁶¹. Yapılan incelemede, ayak izleri bulunan iki saldırgan tarlalardan geçerek asfalta çıkmış, orada kendilerini bekleyen otomobile binerek kaçmışlardı. Olay camide sabah namazından çıkanlarca görülüp bucak müdürüne bildirilmiş, müdür durumu, Ankara Valisi Necati İlder’e iletmışti.

Vali, il jandarma alay komutanı Rıfat Ülkenalp ile beraber olay yerine gelerek tahkikat başlatmıştı. Olayı gören bir köylü bu kişileri hırsız sanarak bağırıp üzerlerine yürümüş, fakat otomobile binip, Ankara istikametine hareket eden saldırganlar bu köylüde çarpmışlardı. Köylüler, kırık büstü köy öğretmenine tamir ettirmişler, yeni bir büst yaptırmak için aralarında para toplamaya başlamışlardı.

Ankara, Saim Kadın 12 numarada oturan Bekir Körpeli adında yaşlıca bir ticani, hapishane kapısında ziyaret için bekleyenleri “Ey ümmeti Muhammet beni dinleyiniz” diyerek etrafına toplamış, hapishane binasını gösterip, Pilavoğlu’nu kastederek “içeride allahın bir peygamberi var. Kur’an-ı Kerimin şanını gün doğuşundan gün batışına kadar yaymak isteyen bu peygamber ile adamlarını kelepçeye vurmuşlar. Ne duruyorsunuz? Hep beraber içeriye girip onu kurtaralım” diye bağırıp çağırmaya başlamış ve kendisini seyredenlere “Beni yakalamak isteyenler, evvela mezarlarını hazırlasınlar, sonra yanımıza yaklaşsınlar.” diye tehditler savurmuştu. Yakalanıp mahkemeye götürülen Bekir

¹⁶⁰ C.G. 17.1.1951

¹⁶¹ C.G. 27.3.1951

Körpeli ifadesinde, “O peygamberdir. Bende peygamberim” demiş, savcılıkça müşahedeye sevk edilmiş, ellerini önüne gelene göstererek, “Peygamberi kelepçelediler” diyerek bağırıp çağırmış¹⁶². Yapılan tıbbi muayenesinde akli durumunun yerinde olmadığı tesbit edilerek Bakırköy tımarhanesine gönderilmişti¹⁶³. Çubuk ilçesi, ticanilerin faaliyetlerini yoğunlaştırdığı yerlerden biriydi. Çubuktan getirilerek ifadesini alınanlar cezaevinde bulunan 38 ticaninin yanına götürülmüşlerdi¹⁶⁴. Atatürk’ün büst ve heykellerinin kırılmasını telkin eden polatlı tren istasyonu hareket memuru İbrahim Çakır da Ankara Cezaevine gönderilmişti. Daha önce yakalanan ve Çubuk Cezaevinde bulunanlar guruplar halinde Ankara’ya gönderilmekteydi¹⁶⁵. Çubuk’un Yazır köyünde ticani ayini yaparken yakalanan Fazlı Gülver, Ömer Özkan ve Satılmış Başar adlı üç ticani yakalanarak tutuklanmışlar, atılan suçu kabul etmemişlerdi¹⁶⁶.

Çubuk’lu Osman Yaz ile Hüseyin Erzan isminde iki şahıs, Abdurrahman Balcı ismindeki bir ticaninin Mehdi Resul olduğuna dair yazdıkları bir yazıyı, kanaat matbaasında bastırmak isterlerken suçüstü yakalanmışlardı. Osman Yaz daha önce TBMM’de Arapça ezan okuyan kişiydi¹⁶⁷. Mehdilik yakıştırılan kişi bayrak yırtma olayında Aydın’da mahkumdu. Matbaacı bu ismi görünce emniyete haber vermiş ve bu mehdinin “kulları” suç üstü yakalanmıştı¹⁶⁸. Çubuk’ta, beyanname dağıtanlardan Cavit Yaz, ifadesi alınması için kaymakamlığa davet edildiğinde, ifade sırasında, yerinden fırlayarak, odanın bir köşesinde duran Atatürk büstünü kucaklamış ve yere atarak kırmıştı. Hareket beklenmeyen ve ani olduğundan müdahale yapılamamış, ifadesinde ise, huşua geldiğini ve kendisini kaybederek büstü kırdığını söylemişti.

Çubuk Asliye Ceza Mahkemesinde, ticanilikten tutuklu olarak yargılanan Ak Köyünden Nevruz Küçük ile Mustafa Poyraz, arkadaşları salona alınırken

---

¹⁶² 12.1.1953

¹⁶³ 14.1.1953

¹⁶⁴ C.G. 6.7.1951

¹⁶⁵ C.G. 1.8.1951

¹⁶⁶ C.G. 4.11.1951

¹⁶⁷ Z.G. 15.12.1951

¹⁶⁸ Z.G. 15.12.1951

“Allah Allah lâ ilahe illallah” diye bağıarak zabıt katibinin daktilo makinasını kapmışlar katip İsmail Hakkı'nın başına atmak istemişler, makina, mübaşırın müdahalesiyle yere düşmüş, ticaniler makinayı göstererek, bunun, deccalin işi olduğunu kullanılmayacağını, bağıarak makinayı çiğnemeye başlamış, allah allah diye heyecan uyandırmışlar, jandarmaların müdahalesiyle ellerine kelepçe vurularak mahkemenin huzurunu ihlal suçundan meşhud mahkemesine verilmişlerdi¹⁶⁹. Cavit Yaz denilen yobaz daha evvel Ankara adliyesinde “Dinsizlere din, donsuzlara don”¹⁷⁰ diye bağırmak, aynı zamanda arapça ezan okumak suçundan ağırceza mahkemesine sevk edilmiş, akli dengesinin bozuk olduğu kanaati ile beraetine karar verilmişti. Aynı kişi, Çubukta başına sarık sararak dolaşmak, halkı buna sevk etmek suçundan yargılanmış ve mahkum olmuştu.

Emniyet Genel Müdürü Servet Sürenkök ticanilik olaylarıyla ilgili olarak araştırma yapmak ve emir verilen merkezi bulmak için, Kütahya, Aydın, İzmir, Çubuk ve Şabanözü'nü kapsayan bir geziye çıkmıştı¹⁷¹. Dağıtılan beyannamelerden birisinin diyanet işleri başkanlığına gönderilip, hurafe mahiyetinde olup olmadığının tesbit edilmesi ve tahkikatın buna göre sürdürülmesine karar verilmişti. *x 50 den nakil*

Ankara'nın Halkavun bucağının Güvenç köyünde üç ticani yakalanmış ve tevkif olunmuştu¹⁷². Yakalanan İsmail Arı gazetecilere, “-Efendimiz Kemal Pilavoğlu'dur. Hak yolunda ölmekten çekinmem. Ben icazeti Kemal Pilavoğlu'ndan aldım. Şevket Hatır'la Yakup Ata'da benim çömezlerimdir.” diyordu. İmren köyünde de 9 ticani müridi yakalanarak adliyeye sevk edilmiş ve tutuklanmışlardı¹⁷³. Sanıklar, Ali Akgün, Mustafa Emeksiz, Cemal Şaban, Mehmet Sadık, Ahmet Köken, Kemal Nehir, Ali Şaban ve tutuksuz satılmış

---

¹⁶⁹ C.G. 6.7.1952
¹⁷⁰ Z.G. 27.6.1951
¹⁷¹ Z.G. 27.6.1951
¹⁷² C.G. 1.7.1951
¹⁷³ C.G. 27.7.1951

Aslan ile Hüseyin Akgün'ün duruşmaları Yapılmış, 7 şahidin tamamı bu ticanileri suçlamıştı¹⁷⁴.

Ticaniler, Kalecik'te de boş durmuyorlardı. Yakalanan beş kişiye¹⁷⁵ ilaveten iki kişi¹⁷⁶ daha tevkif edilmişlerdi. Ticani tarikatı mensuplarından 12 kişilik bir gurup, Ankara'nın Bağlum Nahiyesi'nin köylerinde ayin yaparken yakalanmış, Ankaraya getirilerek tevkif edilmişlerdi¹⁷⁷. Bunlar, Seyit Karabacak, Ali Osman Zor, Hikmet Urgan, Ali Demirel, Şükrü Çaldıran, Hamdi Çelikdin, Kazım Öztürk, Halit Ensoy, Hasan Karasay, Osman Gündoğmuş, Mehmet Karabulut ve Seyit Ali Tunçyüz isimdeki ticanilerdi¹⁷⁸. Bunların yargılanmasına geniş güvenlik önlemleri altında Ankara adliyesinde başlanmış, sanıklar, ticani olmadıklarını ileri sürmüşler¹⁷⁹. Savcılıkça hazırlanan iddianameyi de kabul etmemişlerdi¹⁸⁰. Dinlenen iki tanıktan biri, bu sanıkların ayin yaptıklarını, kendisinin okuma yazma bilmediğini, ticanilerle alakası olmadığını söylemiş, sanıklar bu ifadeyi kabul etmemiş, tahliye talebinde bulunmuşlardı. Savcı, bu taleplerin reddini istemiş, bunun üzerine sanıklar ayağa kalkarak “adaletin tecellisin istiyoruz, bizim suçsuz olduğumuz meydana çıkacaktır. Bizi taliye edin”¹⁸¹ diye bağırmişlar. Mahkeme tahliye taleplerinin reddine karar vermişti.

Ankara'nın Elmadağ bucağına bağlı Lalahan mevkiinde, Türkiye tiftik cemiyetine ait numune çiftliğinde bulunan Atatürk büstü kırılmıştı¹⁸². Olay üzerine, emniyet genel müdürü, Servet Sürenkök, Çankaya ilçe jandarma komutanı yüzbaşı Tahsin Tokan, Ankara Savcısı Rüştü Kayıkçıoğlu ve yardımcısı Zeki Kumrulu tahkikat başlatmışlardı. Bu işin çocuklar tarafından yapıldığı bildirilmiş isede buna inanılmamış, fakat soruşturmanın selameti bakımından çocukların suçsuzluğu açıklanmamıştı. Tahkikata göre, güya Lalahan

---

174 Z.G. 28.9.1951
175 C.G. 1.7.1951
176 Z.G. 20.7.1951
177 Z.G. 25.7.1951
178 Z.G. 25.7.1951
179 Z.G. 9.8.1951
180 C.G. 11.8.1951
181 C.G. 24.8.1951
182 Z.G. 4.7.1951

istasyon memuru Muhittin Gntrk'n 10 yaşındaki oğlu Feyyaz Gntrk ile istasyon makascısının oğlu 9 yaşındaki Reşat Gürkan havuzun önündeki Atatürk büstünü kırmaya karar vermişler, kimsenin olmadığı bir saatte bunu gerekleřtirmiřlerdi¹⁸³. İki ocuğun büstü kırdığını 7 yaşlarında Hacer İviz isminde bir kız, yine 7 yaşlarında Selahattin Karayağız isminde diğer bir ocuk görmüş, ve babalarına haber vermişlerdi. Senaryoya göre, Vişne almak üzere bahçeye girdiklerinde bu işi yaptıkları anlařılmıř¹⁸⁴, kimsenin teşviki olmadan "her yerde yeni büstler dikiliyor, kıralımda burayada yenisini yapsınlar" düşüncesiyle hareket etmiřlerdi¹⁸⁵. Bu bilgi, soruşturmayı yürütenler tarafından bilinçli olarak verilmişti. Çocuklar ise, suçu tamamen inkar ediyorlardı¹⁸⁶. Yapılan araştırmada, hadiseyi takip eden günlerde Osman zer adında Etimesgut Radar birliğinde askerliğini yapmakta olan bir onbaşının hafta tatilini geçirmek üzere Lalahan'a ailesinin yanına geldiği, fakat bayram tatilini kıtasında geçirip Lalahan'a gelmediği tesbit edilmişti. Tahkikat sırasında Osman zer'in üzerinde Atatürk'ün bir fotoğrafı bulunmuş. Fotoğrafın arkasında, Atatürk'ün gençliğe hitabesinin bir parçası ile 19.10.1946 tarihine rastlanmıştı. Osman bu tarihin ticani tarikatına girdiği tarih olduğunu söylediğinden kendisinden şüphe duyulmuştu. Soruştırmada Osman, Kemal Pilavoğlu'ndan emir alarak, büstü, Ali zdemir ile beraber kırdıklarını itiraf etmiřti¹⁸⁷. Sanıklar, Osman zer, Ali, İbrahim, Ahmet ve Mustafa'nın duruşmalarında tanıklar, sanıkların suç işlediklerinden bilgi sahibi olmadıklarını, bunları dervif olarak tanıdıklarını sylemiřlerdi¹⁸⁸. Tanıklardan Hatice zdemir, kocası Ali'nin, Pilavoğlu'nun kitaplarını ticaretle sattığını fakat heykel kırmadığını söylemişti. Ayrıca, İbrahim Tümer isminde bir hat bekçisinin de tarikatın propagandacısı olduğu tesbit edilerek sorgusundan sonra tevkif edilmiřti¹⁸⁹.

---

183 Z.G. 4.7.1951 - C.G. 4.7.1951

184 C.G. 4.7.1951

185 C.G. 4.7.1951 - Z.G. 4.7.1951

186 C.G. 4.7.1951

187 Z.G. 20.7.1951

188 C.G. 4.11.1951 - 7.11.1951

189 Z.G. 20.7.1951

Ankara Hacıbayram Camiinde Cuma namazından sonra kürsüye çıkan 30 yaşlarındaki Hüseyin Yarbaş, önceden hazırladığı bir yazıyı okumaya başlamıştı. Konuşmasında, Atatürk, hükümet, inkılaplar ve rejim aleyhinde galiz kelimeler sarf etmişti. Cemaat Hüseyin'i kürsüden indirmiş ve dövmeye başlamış, polis Hüseyin'i, emniyet I. şubeye götürmüştü. Hüseyin ifadesinde "... iki gecedir rüyasında peygamberi gördüğünü, kendisine bunları söylemesini emrettiğini ve bu emri yerine getirdiğini bildirmişti. Tahkikat sonucu Hüseyin'in ticani tarikatına mensup¹⁹⁰ olduğu anlaşılmıştı.

Ankara, Kızılcahamam'ın pazar bucağına bağlı, Kınık köyünden Mehmet Kaymak ve Etem İnan, irtica propagandasından hüküm giymişlerdi. Bu kişiler Pilavoğlu'nun delaletiyle tarikata girdiklerini, Etem'in evinde sık sık toplandıklarını ve ayin yaptıklarını itiraf etmişlerdi. Mahkeme, sanıkları 6'şar ay hapis ve 500'er lira ağır para cezasına çarptırmıştı¹⁹¹. Ayrıca Kızılcahamam'da beyanname dağıtan ticani, Sefer Lale suçlu görülerek yakalanmış sorgusu yapılarak tutuklanmıştı¹⁹².

TBMM bahçesinde Ulus kapısı yanındaki Otoparkta, Atatürk'ün bir büstü çamurlar içinde, parçalanmış halde Yüksek Mühendis Hüseyin Türkmen tarafından görülerek savcılığa haber verilmiş, Ankara vali vekili Fethi Tanrık, Cumhuriyet Savcısı Nazif Ymanoğlu ile olay yerinde 20 kişiyi tanık olarak dinlemiş, tahminler ticaniler üzerinde yoğunlaşmıştı¹⁹³. Araştırmalar sonucu, Ticani tarikatı mensuplarından olduğu anlaşılan İbrahim Balcı Sorgusundan sonra tevkif edilmişti¹⁹⁴. Polatlı istasyonu hareket memuru İbrahim Çakır istasyon civarında irticai beyannameler dağıtmaktan suçlu görülerek tutuklanmıştı¹⁹⁵. Pilavoğlu'nun adamı Ali Bayraktar beyannameleri Eskişehir'e götürürken Polatlı istasyonunda bir kısmını İbrahim'e vermiş, o da

---

¹⁹⁰ C.G. 30.6.1951
¹⁹¹ C.G. 27.8.1951
¹⁹² C.G. 11.7.1951
¹⁹³ C.G. 3.3.1952
¹⁹⁴ C.G.5.3.1952
¹⁹⁵ Z.G. 6.7.1951

beyannameleri dağıtmış ve bir tanesini de evine götürmüştü. Kalan bildirimler Eskişehir'e götürülerek dağıtılmıştı.

Sistemli bir şekilde Atatürk'ün büst ve heykellerine yapılan saldırıların ticani tarikatınca gerçekleştirildiği tereddüde yer olmayacak şekilde anlaşılmıştı. Bunların, yalnız Ankara'da taraftarlarının 25-30 bin kadar olduğu ve bütün Anadolu'da örgütlendikleri söyleniyordu. Emniyet müdürlüğü bir açıklama yaparak gazetelerde tarikat mensuplarının sayısının 300-400 bin olarak belirtilmesinin "son derece mübalağalı" olduğunu açıklamıştı¹⁹⁶.

İsmail Çapkuluş ile Sadık Beyhan İzmir Valiliği'ne bir dilekçe vererek mehdinin Aydın cezaevinde Mahbus bulunduğunu, kendilerinin onun mümessili olduklarını iddia etmişlerdi¹⁹⁷. Valilik, ticanilerin, arkadaşlarının 2 sini Ankara'ya 2'sini de İstanbul'a gönderdiklerini öğrenmiş, İstanbul'a gönderilen iki ticani yakalanmışlardı¹⁹⁸. Mehmet Kınacı ile Kerim Aslan isimli bu iki ticani bir süre önce Ankara'da, Osman Yaz isimli ticani ile beraber faaliyette bulunmuş, oradan İzmir'e gitmişlerdi. Yakalanan iki ticani, Aydın'da hapis bulunan Abdurrahman Balcı'nın ahir zaman peygamberi ilan edilmesi için çalıştıklarını itiraf etmişler, tutuklanarak Ankara'ya gönderilmişlerdi¹⁹⁹.

Çubuk, Gökçedere köyünden Hüeyin Erzan ile Gülveren köyünden Osman Yaz adlı iki ticanide son haber gazetesine giderek bir ilan vermek istemişler, bu ilanla sekiz aydır. Aydın Cezaevinde tutuklu bulunan Ankara'nın Solfasol köyünden Abdurrahman Balcı'nın MEHDİ RESUL olduğunu duyurmak istediklerinden bu şahıslarda tutuklanmışlardı²⁰⁰.

İzmir Kemalpaşa yolu üzerinde, belkahve tepesinin üzerine dikilmiş olan Atatürk abidesi kurşun sıkılarak zedelenmiş, heykel ve kaidenin üzerine çok çirkin yazılar yazılmıştı. Belkahve tepesi, Atatürk'ün, Yunan ordusunun denize

196 C.G. 20.7.1951 - Z.G. 20.7.1951

197 C.G. 16.12.1951

198 C.G. 16.12.1951

199 C.G. 16.12.1951

200 C.G. 24.12.1951

dökülüşünü takip ettiği yerdir. Durum vatandaşlar tarafından jandarma ve vilayete bildirilmiş saldırganlar aranmaya başlanmıştı²⁰¹. Ayrıca, kültür parkta bulunan İsmet İnönü büstünün sağkolu kırılmış, bazı yerleri tahrip edilmiş failer yakalanamamıştı. Ticaniler, İstanbul'da da görülmeye başlamış, Yenicami ile Nuruosmaniye camilerinin duvarlarına beyanname yapıştırırken suçüstü yakalanmışlardı. Bunların, Ankara'nın Çubuk kazasının Göktepe köyünden olup, ticani tarikatı mensupları oldukları tesbit edilmişti²⁰². Beynamede "Gördüğünüz büstleri kırınız, yok ediniz" deniliyordu. Bu beyannameler, Kemal Pilavoğlu tarafından ikişer kişilik ekipler ile muhtelif vilayetlere gönderilmişti. İstanbul Ortaköy, Türk Petrol şirketinde amelelik yapan Recep Tolay, DP Lokalinde, Atatürk'ün büstünü işaret ederek "kaldırın şunu kırıp parçalayın" demiş hakaret etmişti. Bu şahıs orada bulunanlar tarafından yakalanmış, halkın linç girişiminden kurtarılarak emniyete teslim edilmişti.

Şabanözü'nde 12 ticani beyanname dağıtmaktan tutuklanmış 20 ticaninin de tarikatçılık yapmaktan haklarında takibata başlanmış, tutuklu sayısı 55'i bulmuş, tarikatın elebaşları ile müridlerin koğuşları ayrılmış, saç ve sakalları da cezaevi talimatnamesi gereğince kesilmişti²⁰³. Şabanözü'nde tutuklu olarak getirilen 27 kişinin ifadesi alınmış ve arkadaşlarının yanına götürülmüşlerdi.

Olaylar karşısında, Diyanet İşleri Başkanlığı itibarlı din adamlarından kurulu ekiplerle yobazların eylemlerinin dine uygun olmadığını yayacaktı²⁰⁴. Anlaşılan, hükümet bu devlet kurumunu özel olarak görevlendirmişti.

Atatürk'ün büst ve heykellerine karşı irticai saldırılar arttığından, bütün yurttaki hassasiyetle hareket edilir olmuştu. İsparta'dan, Antalya'ya gelen Avni Adalı adlı şahıs matbaadan iki nüsha birer adetlik "Düşün Ahretin Yolculuğunu" ve "Yol Hazreti Allah'ın Yolu" adlı risaleleri adedi 10 kuruştan satarken yakalanmıştı. Aramada "Allahülül celalden salah dileyin" başlıklı bir broşür daha

---

201 C.G. 5.5.1955

202 C.G. 25.6.1951

203 Z.G. 6.7.1951

204 C.G. 13.7.1951

yakalanmış ve bununda aynı kişi tarafından Ankara'da Bayur matbaasında basıldığı anlaşılmıştı²⁰⁵.

Kastamonuda yayınlanmakta olan Mücadele Gazetesindeki bir habere göre, Taşköprünün Alama köyünde Atatürk'e ait büstün gözü oyularak tecavüz edilmiş. Jandarma Şükrü isimli suçluyu yakalayıp adalete teslim etmişti. Kastamonu valisi olayın önemli olmadığını ileri sürmüştü. Yaptığı açıklamaya göre tecavüz büste yapılmayıp köy okulundaki bir sınıfta Atatürk'ün fotoğrafına yapılmıştı. Sanıklar akşam kimsenin bulunmamasından istifade ederek içeriye girmişler, kağıt oynamaya başlamışlar. Bunlardan 23 yaşındaki Şükrü bıçağını çıkararak, duvardaki Atatürk'ün fotoğrafı üzerinde bıçakla nişan talimi yapmış, resmin yüzü ve muhtelif yerleri parçalanmıştı. Şükrü, aynı talimi soba tahtası üzerinde de yapmış ve arkadaşlarıyla birlikte çıkıp gitmişlerdi. Yapılan araştırmada Şükrü'nün köyde serseri ve kabadayılıkla geçinen biri olduğu öğrenilmişti. Valiye göre; olayın irtica ile katiyyen ilgisi yoktu²⁰⁶. Kastamonuda Kudret Gazetesinin bir haberine göre ise, Lisenin müdür odasındaki Atatürk fotoğrafı indirilerek parçalanmıştı²⁰⁷.

Kütahya'da Atatürk büstünü boğazından iple bağlayarak ağaca asan kişi veya kişiler boynuna bir bildiri asarak ortadan kaybolmuşlardı. Bu bildiride "Din hamisi Menderes ve Tevfik ileri yaşasın"²⁰⁸ yazılıydı. Bildirinin üslup ve yazılışından, Prof. Ali Fuat Başgil'den esinlendiği anlaşıyordu. Vali Haluk Pepayi bu iğrenç olayın tahkikiyle uğraşıyordu.

Turgutlu'da 18 Haziran 1951 günü Atatürk heykeline yapılan saldırının faili olduğu gerekçesiyle CHP'li Ahmet Koç isimli birisi savcılıkça tutuklanmıştı²⁰⁹. İçişleri Bakanlığının yaptığı açıklamada, Turgutlu ilçesinin Cumhuriyet Parkında mermerden yapılmış Atatürk büstünün, gövdeye portatif olarak geçirilmiş olan baş kısmının, 17 Haziran 1951 gecesini yerinden

---

²⁰⁵ C.G. 14.7.1951

²⁰⁶ C.G. 23.3.1951

²⁰⁷ C.G. 11.7.1951

²⁰⁸ C.G. 28.3.1951

²⁰⁹ Z.G.17.1.1951

düşürüldüğü düşme sonucu üst kısmında hafif surette zedelenme meydana gelmişse de bir değişiklik göstermediğinden yerine konduğu ve eski halini muhafaza ettiği belirtilmişti.

Aydın vilayet konağında direkte dalgalanmakta olan bayrak, Ticani Tarikatına mensup Ahmet Turan Dolaşık tarafından indirilerek parçalanmış yere serilerek üzerinde namaz kılmağa başlamış. Zabıta tarafından yakalanan sanık tevkif edilmişti. Daha önce kırılan Atatürk büstünü kıran şahıs olmasından şüphe ediliyordu. Bu şahısın arapça ezan yasak olduğu dönemde, Arapça ezan okuduğu için Ankarada ve Bursa'da mahkum olduğu ve cezalarını çektiği tesbit edilmiřti²¹⁰.

Aydın, Dalama Köyü'nde Cumartesi'yi Pazar'a bağlayan gece DP. binasında bulunan Atatürk büstü, birkaç kişi tarafından tecavüze uğramış ve parçalanmıştı. Saldırının dikkat çeken yanı büstün gözlerinin oyulmasıydı. Olaya savcılık el koyarak tahkikat bařlatmıřtı²¹¹. Aydın'ın bir köyünde irticai beyannameler dağıtıldığı ve bir kişinin orada yakalandığı öğrenilmişti.

Son birkaç hafta içinde, Burhaniye'de, Dalaman'da, Eryaman'da, Atatürk büstlerine yapılan saldırılara karşı içişleri bakanlığı tarafından yapılan tahkikat sonucunun kamuoyuna açıklanacağı bildirilmiřti²¹².

ESKİŞEHİR'de bir ticani Atatürk büstünü kırmak istemiş, fakat amacına ulaşmadan yakalanmıřtı²¹³. Bu yobaz, karkas muhaciri olup, Eskişehir'in Akçayır köyüne yerleşmiş dervif gibi giyinip saf vatandaşları kandırarak geçinen şuayıp Bozkurt adındaki bir kişi'di. Muttalıp köyünde gittiği bakkal dükkanının bir köşesinde Atatürk büstünü gören yobaz, bastonla büste doğru yürümüş, amacına ulaşmadan yakalanmıştı. Eskişehir ve Kayseri'de ticanilerin bildiri dağıttıklarına dair haberler geliyordu²¹⁴.

---

210 C.G. 15.4.1951

211 C.G. 27.3.1951

212 C.G. 28.3.1951

213 C.G. 11.7.1951

214 Z.G. 27.6.1951

Gelibolu'da İnönü heykelini idam sehvası ile yıkanların cezalandırılması için, İzmir yüksek Ticaret ve ekonomi okulu Talebe Derneği, Başbakan Adnan Menderes ve Gelibolu Belediyesi'ne telgrafla müracaatta bulunmuştu²¹⁵.

Ordu'da da Atatürk büstünün kaidesinin bir kenarı kırılmış olarak yerde bulunmuş, savcılık ve zabıta tahkikata girişmiş, teşkil edilen 3 kişilik bilirkişi, heyetinden 2'si kaidenin kuvvetli darbelerle kırıldığını beyan etmiş, kaidenin kasden kırıldığı anlaşılmış. Gençler, bu olay üzerine bir miting hazırlığına başlamışlardı²¹⁶. Mudanya'da bilinmeyen kişilerce saldırıya uğrayan İnönü heykelinden koparılan kılıçın denize atıldığı tesbit edilmiş, araştırma sonunda kılıç, iskele civarındaki kıyıda bulunmuştu²¹⁷.

Elebaşları hapiste bulunan ticaniler Tokat'ta bir beyanname hazırlamışlar, bir duvara yapıştırılmış olarak bulunan beyanname bir çocuğun ihbarı üzerine ortaya çıkmıştı²¹⁸. İçeriği bakımından 1951 yılındaki ticani beyannamelerine benzemekte ve "Mehdi"den "zevke gelmek"ten "Mehdi"nin büyüklüğünden sözlemekteydi. Olay üzerine Emniyet Genel Müdürü soruşturma yapmak için Tokat'a gitmiş, Tahminlere göre, beyanname "Vecde gelmiş" bir mürit tarafından hazırlanmıştı.

Bir yandan yakalama ve tutuklamalar sürerken öte yandan davalar açılmaya başlamıştı. Tutuklamalar arasında Çubuk müftüsünün oğlu da bulunuyordu. Çubuk'ta beyanname dağıtan üç kişi de Ankara'ya getirilmişti. 42'ye
nâtil

Bazı gazeteler hayali haberler uydurarak heyecan yaratıyor, "Ticani tarikatının esrarının meydana çıkarıldığını, beş mahrem (gizli) emir ele geçirildiğini, ticanilerin 7 kişilik fedailer meclisi kurduklarına dair haberler yayınlıyorlardı"²¹⁹. Bu haberler yetkililer tarafından yalanlanıyordu.

215 C.G. 3.7.1952

216 C.G. 1.4.1952

217 C.G. 17.5.1954

218 C.G. 7.8.1955 - Z.G. 8.8.1955

219 C.G. 1.7.1951

Olayları yansıtan gazete haberleri birbirini tutmuyordu. Zafer gazetesine göre, Çubuk'tan Ankara'ya getirilen 13 kişiyle birlikte cezaevinde bulunan ticani sayısı 51'i bulacaktı²²⁰. Cumhuriyet gazetesine göre, ise aynı gün tevkif edilenler 64'ü bulmuştu²²¹. Ayrıca Mamak ve Kayaş'ta 8 Şabanözü'nde de 8 kişi yakalanmış olup Ankara'ya gönderilecekti. Bir yandan tevkif ve soruşturmalar devam ederken öte yandan ticaniler boş durmuyor eylemlerini sürdürüyorlardı.

Olayların yoğunlaşması karşısında İçişleri Bakanı Halil Özyörük bir tamim yayınlamış, tamimde “Son günlerde Cumhuriyetin banisi büyük Atatürk'ün heykel, büst ve fotoğraflarına karşı çirkin tecavüzlerin meydana geldiği görülmektedir. Vak'aların cereyan tarzından edinilen intibalara göre bu menfur tecavüz hareketlerinin, hükümetin prestijini sarsmak gayesi güdenler tarafından, tatbik mevkiine konulduğundan şüphe yoktur. Atatürk isminin ve eserlerinin, basit politika oyunlarına alet olmaktan katıyken uzaklaştırılması icab eder... Yalnız adli tatbikatla neticeye ulaşmanın mümkün olmayacağını kabul etmek lazımdır²²².” demişti. Bakan bu tamimle siyasal muhalifi partilerden kuşku duyduğunu ima ediyordu.

Cumhuriyet Gazetesi “Hakkımız Yokmu” köşesinde imzasız bir yazıyla, “Atatürk inkılabını ve bu inkılabın bir sembolü olan heykelleri ve resimleri korumak için tahammür halinde bulunan inkılap düşmanlığını sindirecek ve yok edecek esaslı kanuni tedbirler almak, daha doğrusu mevcut kanunları tatbik etmek lazımdır²²³.” diye sesleniyor, hükümetin devrim kanunlarını uygulamadığını hatırlatıyordu.

Milli Eğitim Bakanı, Gazetecilere, ticaniler tarikatının kendileri zamanında mutlaka tasfiye edileceğini söylemiş, bunların “Korkunç ve Mel'un hareketler”²²⁴ olduğunu, başı ezilecek yılanı bulduklarını, ellerinin içinde

---

²²⁰ Z.G. 4.7.1951

²²¹ C.G. 4.7.1951

²²² Z.G. 28.3.1951 - C.G. 29.3.1951

²²³ C.G. 29.3.1951

²²⁴ C.G. 13.7.1951

olduğunu açıklamış, ayırım yapmadan partileri tek çatı altında hareket etmeye çağırmişti.

Bunlardan birine ^{örnek olarak} müslümanların, Hacıbayram camiinin avlusunda gösterdikleri şuurlu hareketle bir münevverden geri kalmadığını anlatarak ticaniler dışında irtica hareketi olmadığını ifade ediyordu. Bakan'a göre, aslında, belki de komünistlerin ajanı olan 10-15 şeyh ve mehdi etrafında toplanan şuursuz kalabalık ticanileri, cehlin kurbanı olarak değerlendirmişti²²⁵. Bakan, ilimle mücehhez din adamları yetiştirebilmek üzere ilahiyat fakültelerinin tekamülüne ait tedbirlerinin alındığını da açıklamıştı²²⁶.

Tutuklu ticanilerin sayısı 280'i bulmuştu. Ankara cezaevinde 125, Çankırı'da 30, Çubuk'ta 35, Kalecik'te 90 kişiydiler.

b- Ticanilik Faaliyetlerinin TBMM'deki Akisleri ve Kamuoyundaki Tepkileri

(i) Ticanilik Faaliyetlerinin T.B.M.M. deki Akisleri

Atatürk'ün manevi varlığına karşı saldırıların artarak devam etmesi üzerine, Mardin Milletvekili Kamil Boran'ın sorusuna cevaben, içişleri bakanı Halil Özyörük mecliste açıklamalarda bulunmuştu.

Bakan, Atatürk'ün ölümünden 14 Mayıs 1949 tarihine kadar manevi varlığına 51, fotoğrafına 12, heykel ve büstlerine 4 olmak üzere toplam 67 saldırı meydana geldiğini 20'si hakkında, veresesi tarafından şahsi dava açılmadığından tahkikat yapılmadığını 16'sında delil bulunamadığını, 9'u hakkında mahkumiyet kararı verildiğini, 2'sinin affa uğradığını, 28'i hakkında adli takibat neticesinin bilinmediğini, faili bilinmeyen 3 olayın da adalete intikal etmediğini, bunların

²²⁵ C.G. 13.7.1951

²²⁶ C.G. 13.7.1951

19'unun sarhoşlukla meydana geldiğini 4'ünün failinin ise, akli dengesizliğe müptela olduklarını anlatmıştı²²⁷.

14 Mayıs 1950'den bu yana ise, büst ve heykellere 9, manevi şahsiyete ve fotoğrafına 6 olmak üzere 15 saldırı görülmüş, hepsi adalete intikal etmişti. Bakan'a göre, bunun sebepleri arasında otoriteyi zedeleyici teşebbüslerin ve memlekette huzursuzluk yaratmağa matuf hareketlerin ve birtakım muzır cereyanların etkisi vardı.

Amasya milletvekili Cevdet Topçuoğlu²²⁸ ve Rize milletvekili Osman Kavrakoğlu²²⁹, ticani eylemleriyle ilgili olarak meclis başkanlığına, Başbakan Adnan Menderes'in cevaplama dileğiyle birer soru önergesi vermişlerdi. Kavrakoğlu'nun önergesinde, "...güpegündüz Atatürk bulvarına kadar yapılan ticani taarruzu hakkında hükümetin neler düşündüğünü, bu tarikatın siyasi bir hüviyeti olup olmadığını ve Atatürk heykellerine yapılan tecavüzlerde herhangi bir tahrikin bulunup bulunmadığı..."²³⁰ soruluyordu. Rize milletvekili Osman Kavrakoğlu ile Amasya milletvekili Cevdet Topçuoğlu'nun, ticani tarikatına mensubiyetleri söylenen bazı kimselerin çıkarmakta oldukları hadiseler dolayısıyla hükümetçe ne gibi tedbirler düşünüldüğüne dair başbakanlığa sözlü sorusu içişleri Bakanı tarafından cevaplandırılmıştı²³¹.

Özetle; Bakan, heykel ve büst kırma eylemlerinin tahkikat safhasında ve gizli olduğunu bu sebeple açıklama yapmanın doğru olmayacağını belirtmişti. Ancak bu eylemlerin ne anlama geldiğini konuşmak gerektiğini söylemiş, dağıtılan bir beyanname ile bu tecavüzlerin ilişkisine dikkat çekmiş ve özelliklerini açıklamıştı. Buna göre;

a) Heykel ve büstlere tecavüz rastgele olmayıp, hedef Türk inkılabının ve Türk Cumhuriyetinin sembolü olan, Atatürk'ün heykel ve büstleridir.

---

227 C.G. 28.4.1951

228 C.G. 12.7.1951

229 C.G. 28.6.1951

230 C.G. 28.6.1951

231 Z.G. 17.7.1951

b) Dağıtılan Beyanname Atatürk'ün kurduğu Cumhuriyet rejimi aleyhine müteveccihdir.

c) Beyannamenin gerek dağıtımı, gerek saldırıları bir merkezden planlı olarak idare edildiği intibamı uyandıracak şekilde yurdun birbirinden uzak bölgelerinde birbirine yakın zamanlarda vaki olmuştur.

d) Önceleri eylemlerini saklama gayreti gösteren saldırganlar gitgide cüretlerini arttırarak, kahramanlık ve fedailik şeklinde işi aleniyet ve gösteriye dönüştürmüşlerdir.

e) Bu olaylara karışmış olup yakalananlar ticani denilen teşkilatlı bir topluluğa mensupturlar. Bu tarikat memleketimizde olmayıp, tarikatlar kapatıldıktan sonra bir Mısırlı vasıtasıyla sirayet ettirilmiştir. Abdülkadir Medeni adındaki bu Mısırlı ile İstanbulda bir otelde tesadüfen tanışan Kemal Pilavoğlu ondan aldığı ilhamla 1936 yılında Ankara'da bu tarikatı kurmuştur²³². Tarikatın bir şeyhi ve müteaddit halifeleri vardır²³³. Tarikata yeni girenler bir tecrübe devresi geçirdikten sonra, şeyhin itimadını kazanırlarsa müritlik mertebelerine erişirler. Müritlerde fedai ve kahraman ünvanlarıyla mertebelere ayrılır.

Tarikatın şeyhi Kemal Pilavoğludur. Tarikat mensupları şeyhe kayıtsız şartsız itaatle mükelleftirler. Şeyhin izni olmaksızın tarikata ait herhangi bir hususun yabancılara bildirilmesi katiyetle yasaktır. Ticaniler reisleriyle halife namı altındaki kolbaşlarıyla mensupları arasındaki hiyerarşik münasebetlerle ve nihayet bunları tarikata bağlayan sıkı kaidelerle tam bir teşkilatlı topluluk mahiyeti arz ediyorlardı. Ticanilerin herhangi bir siyasi parti ile örgütsel ve organik bağlarına rastlanmamıştı.

Kavrakoğlunun soru önergesinde, ticanilerin siyasi maksatlarla tahrik edilmekte olmaları ihtimali olup olmadığı da soruluyordu. Bakan, kanıtlanmamış olsa bile bunun kuvvetli bir ihtimal olduğunu, inkılap ve rejim düşmanı olan bu

²³² Z.G. 17.7.1951

²³³ Z.G. 17.7.1951

teşkilatlı topluluğun dağıtılması gerektiğini söylüyordu. Bakan, “1936 da başlayıp 1943 yılından beri mevcudiyetini belli ettiği ve müteaddit defalar zabıta ve adalete intikal eden zararlı faaliyetleri görüldüğü halde şimdiye kadar yaşayan ve hatta gelişen Ticaniliği tamamen ortadan kaldırmak kararındayız. Bunu temin edecek tedbirleri almış bulunuyoruz.” demişti. Soru sahibi Kavrakoğlu'da “... İnkıpların korunmasında bütün memleketin hassasiyetle harekete geçmesini, bu inkıpların payidar olacağını ve güzel bir misal teşkil eylediği söylenmiştir” ve “Aralarında rütbe farkları hazırlayan kahramanlık rütbesi hazırlayanların fırsat bulurlarsa yarın Fedaiyan-ı İslam Cemiyeti²³⁴ kuracaklarından şüphe etmemek lazımdır ve kan pahasına kurulan bir inkılabı kan pahasına yaşatacağımızdan tereddüt etmemek lazımdır.” demişti.

(ii) Ticanilik Faaliyetlerinin Kamuoyundaki Tepkileri

Olayların büyümesi üzerine İzmir'liler bütün ilçeleriyle anlaşarak, Atatürk ve inkıplarının ve eserlerinin ebediyyen muhafazası bu hususta en küçük tecavüzün ve saygısızlığın müsamaha ile karşılanmaması hususunda İzmirlilerin duygularını efkar önünde teyit etmek üzere ilçelerde mitingler yapmayı kararlaştırmışlardı²³⁵.

1943'de Çankaya köşkünün giriş kapısına nazır 25 metre yükseklikteki tepede dikilmek üzere heykeltraş Saadet Bengütaş'a yaptırılan sonra dikilmesinden vazgeçilen, köşk garajının bir köşesinde metruk bir halde bulunan, Atatürk'ün askeri üniformalı mermer boy heykeli Çankaya'da yapılan bir törenle açılmıştı. Heykelin kaidesine;

“Hürriyet ve İstiklal benim karakterimdir.”

“Ben aşk-ı istiklal ile meftun bir adamım.”

Kemal Atatürk 1921

Kemal Atatürk seni sevmek milli ibadettir.

Celal Bayar 1933

²³⁴

Z.G. 17.7.1951 (Fedeyan-ı İslam Cemiyeti: İranda yasadışı faaliyet gösteren silahlı irticai örgüt)

²³⁵

C.G. 27.5.1951

cümleleri yazılmıştı²³⁶.

10 Kasım 1951 günü Atatürk'ü anma töreninde MTTB bir beyanname yayınlayarak üniversiteye Atatürk'ün bir heykelini dikme kararı aldıklarını açıklamış ve halkı yardıma çağırmıştı.

Rektör, Kazım İsmail Gürkan da gençleri desteklediğini bildirmiş²³⁷. İş bankası üniversite bahçesine heykel dikilmesi için MTTB emrine 20 bin TL tahsis etmişti²³⁸. Halkın desteği için de İş Bankası Beyazıt şubesinde 500 numaralı "MTTB Atatürk heykel hesabı", şube müdürü Celal Moralı ve istihbarat şefi Mehmet Arasan'ın katılımıyla resmen açılmıştı²³⁹. Milli Eğitim Bakanı Tevfik İleri bir açıklama yaparak, İstanbul Üniversitesi bahçesine dikilecek heykel için bakanlığın yardımda bulunacağını duyurmuştu²⁴⁰.

DP Göztepe Bucak kongresi delegeleri aralarında 108 lira toplayarak Atatürk heykeli hesabına yatırmışlar, CHP kadınlar kolu çay toplantısında 3300 lira tutan geliri MTTB'ne vereceklerini açıklamışlardı²⁴¹. DP İzmit merkez ilçe kongresinde Hüseyin Sarıkaya isimli delege kongre başkanlığına bir önerge vererek, İstanbul Üniversitesi bahçesine dikilecek olan Atatürk heykelinin yapılabilmesi için bahçedeki DP'lilerin, anıtın harcına katılmak üzere birer damla kan vermeyi teklif eden önergeyi okumuş kongre başkanı önce kendi kanını, hazırlanmış olan çanağa akıtmış ve arkadan yüzlerce delege heyecanla kanlarını vermişlerdi²⁴². Kan MTTB başkanlığına bir mektupla kongre başkanı tarafından bizzat gönderilmişti. Mektupta;

"Büyük Atatürk'ümüzün Cumhuriyeti emanet ettiği gençliğin bu emanete olan sadakatlerinin bir nişanesi olarak dikeceğiniz anıtın harcını karmak için kongremiz üyeleri ve yüzlerce dinleyici damarlarından çıkardıkları kanlarını bu

---

236 C.G. 20.5.1951
237 C.G. 12.11.1951
238 C.G. 18.11.1951
239 C.G. 20.11.1951
240 C.G. 3.12.1951
241 C.G.24.11.1951
242 C.G. 27.11.1951 - Z.G. 28.11.1951

çanakta yollarken, vatanımız, cumhuriyetimiz ve istiklalimiz uğrunda damarlarımızda kalan kanlarımızın akmaya her zaman hazır olduğunu en gür sesimizle haykırıyoruz.” denmişti.

Ticani saldırılarında büst ve heykellerin kırılmaması için Sultanahmet Erkek Sanat Enstitüsü öğrencileri okulun dökümhanesinde, Atölye şefi, Sadi Olcay başkanlığında yaptıkları çalışmada kırılmaz büstler yapmışlardı. Büstlerin ağırlığı yüzyirmi kilo kadar geliyordu²⁴³.

MTTB'nin üniversite bahçesine diktireceği Atatürk heykeli için 15 sanatçı 28 eserle başvurmuş, bunların dışında örnek eserlerde toplanmıştı. Bu eserler profesörler evinde 15 gün sergilenecekti. Sergiye Cumhurbaşkanının gelmesi bekleniyor, sergide bağış toplanması da düşünülüyordu²⁴⁴. Uzun zaman yapılan hazırlıktan sonra, İstanbul Üniversitesi bahçesine dikilen Atatürk heykeli 19 Mayıs 1955 günü büyük bir törenle açılmıştı. Törende konuşan Üniversite Rektörü Fahir Yeniçay gençliğin ataya bağlılığını ifade etmiş, Vali ve Belediye Başkanı Fahrettin Kerim Gökay da Cumhurbaşkanı adına bir konuşma yapmıştı²⁴⁵.

Ankara Üniversitesi talebe birliği, dil tarih ve coğrafya fakültesi bahçesine bir Atatürk heykeli dikilmesi için teşebbüse geçmiş²⁴⁶, Rektör, Ekrem Rüştü İzmen İstanbul'da Güzel Sanatlar Akademisi Müdürü ve Teknik Üniversite Rektörü ile görüşmüştü. Gençler bu amaçla bir komisyon kurmuşlar profesörler ile öğrenci cemiyetleri de yardıma başlamıştı. Bu yardım hesabı da iş bankasında açılmıştı.

İstanbul Üniversitesi talebe birliği, Atatürk'ün altından bir büstünü anıtkabir veya TBMM'ye diktirmek için faaliyete geçmişti. Kapalıçarşıda

---

243 C.G. 22.11.1951
244 C.G. 22.9.1952
245 C.G. 20.5.1955
246 C.G. 26.11.1951

kuyumcular aralarında altın toplayıp vermeyi kabul etmişlerdi. Büste bağış yapanların isimleri liste yapılacak özel olarak saklanacaktı²⁴⁷.

c- Ticanilerin Dış Bağlantıları Konusundaki Görüşler

Devrimlere, heykel, büst ve resimlere karşı artarak süren eylemleri, Ticanilerin irticai fikirlere kapılarak yapmadığı bir yerlerden para yardımı aldıkları ileri sürülmüş, yardımın hudut dışında²⁴⁸ yapılıyor olması ihtimali de gözönüne alınmıştı. Aramalarda hem elle yazılmış, hem de matbaalarda basılmış din kitapları bulunmuştu. Dahili ve harici fikir kaynaklarından direktif aldıkları²⁴⁹ anlaşılmıştı.

Bu konuda tahkikat başlatan emniyet, tarikatın Mısır'da ve İran'da komünistler tarafından kuruldukları halde aşırı bir dincilikle hareket eden suikastlar düzenleyen "İslam kardeşler", "Fedayarı İslam" gibi teşekkül olup olmadığı veya bir takım yabancı ajansların aleti olarak kullanılıp kullanılmadığı üzerinde duruyordu. Öte yandan, tahkikat hakkında bilgi almak üzere bazı vali ve kaymakamlar Ankaraya çağrılmış, bir gurup bakanlık müfettişi de inceleme için muhtelif illere gönderilmişti²⁵⁰.

Kemal Pilavoğlu'nun, Fas kökenli, Hindistana kadar yayılmış olan ticani tarikatını Halkalı Ziraat Mektebinde okuyan kimin hesabına çalıştığı belli olmayan Beyrutlu Cemal aracılığıyla Medine'de kütüphane müdürü Abdülkadir Medeni adındaki birinden öğrenerek kendisini şeyh ilan etmesi²⁵¹ önemli bir kanıttı. Tartışma ve araştırmalar sürerken, Yeşilköy havaalanına 21 kişilik Senegalli bir gurup inmiş, ilk soruları da "Kemal Pilavoğlu acaba İstanbul'damıdır" olmuştu. Hapiste olduğunu öğrendiğinde üzülen bu kişi adının, Muhammed Hasan olduğunu Senegal meclisi azası ve aynı zamanda şehir meclisinde üye olduğunu, şu anda aralarında üç şeyh ve iki de büyük tüccar

---

247 C.G. 10.2.1952
248 Z.G. 27.6.1951
249 Z.G. 28.6.1951
250 C.G. 30.6.1951
251 C.G. 1.7.1951

bulduğunu söylemişti. Anlatımına göre; Tarikatın en büyük şeyhi Senegalli Ebubekir Kassi idi. “Maliki mezhebine mensup olanların, hele ticani olanların muhakkak hacca gitmesi lazımdır. Parası olan vasıta ile, parası olmayan ölünceye kadar yürüyüp gitmelidir.” demişti. Mustafa Kemal nerede diye sormuş, öldüğünü öğrenince de sormuştu, “Türbesi nerede”²⁵²

İçişleri Bakanı Halil Özyörük, Emniyet Müdürü Kemal Aygün’ü ziyaret etmiş, beyanname olaylarıyla ortaya çıkan ticani topluluğunun iç ve dış bağlantılarının araştırıldığını sonuç alındığında kamuoyuna arz olunacağını²⁵³ söylemişti. Türkiye’de saldırıya uğrayan heykeller Atatürk ve devrimlerini temsil edenlerdi. Ticaniliğin yaygın olduğu Cezayirde Fransız kumandan Davud’un ve Emir Abdülkadir’in heykeline bir fiske bile vurulmamıştı²⁵⁴. Türkiye’nin saldırı alanı olmasının bilinenin çok ötesinde gerekçeleri olmalıydı.

d. Ticanilerin Yargılanmaları ve Mahkum Edilmeleri

Tutuklu ticani sayısı 285 kişiye ulaştığından yargılamanın, sanıkların işledikleri suçlara göre guruplandırılarak üç gurup halinde yapılmasına karar verilmiş, Kemal Pilavoğlu her üç guruba da dahil edilmişti²⁵⁵. Bu güne kadar hiçbir olayda bu sayıda tevkifat yapılmamıştı. Birinci gurupta olan yobazlar, tarikatın propagandasını yapanlar, ikinci gurup, Atatürk aleyhine beyanname dağıtmakla ilgisi olanlar, üçüncü gurup ise heykellere saldırıyı gerçekleştirenlerdi.

Duruşmalar sırasında şeyhin müridlerini nasıl aldattığı da ortaya çıkıyordu. Pilavoğlu hac’dan dönerken yanında getirdiği bir kâbe planını hacca giden müridlerine gösterip imtihan etmiş ve kendisinin allah tarafından gönderildiğini²⁵⁶ söylemişti. Sanıklar itirafta bulunuyorlardı. 12 sanıklı ikinci

²⁵² C.G. 26.8.1951

²⁵³ C.G. 10.7.1951 - Bakan, Nazım Hikmet’in kaçışına temas etmiş bu hususta mecliste bir soru önergesi bulunduğunu açıklamıştı. Bu açıklama herhalde, bir hatırlatma ve denge arama politikasıydı. Türkiyenin içinde bulunduğu siyasal ruh durumunu yansıtıyordu.

²⁵⁴ C.G. 27.6.1951 - M. F. Fenik Z.G. 27.6.1951

²⁵⁵ C.G. 1.8.1951

²⁵⁶ C.G. 1.8.1951

kafile yargılanırken dinlenen, Yataç köyü ilkokulu öğretmeni, sanıklardan Seyit Ali'nin, kendisine Pilavoğlu'nun kerametlerinden bahsettiğini anlatmıştı. Şahit kır bekçisi, köylerine gelen kadınlı erkekli gurupların Seyit Ali'nin evinde misafir kaldıklarını zikirli ayin yaptıklarını söylemişti²⁵⁷. Şahitlerden, Hacı Kocakuşak, “sanıklar arasında bizim köyden olanların hepsi de ticanidir. Her sabah ve ikindi namazlarından sonra köy camiinde halka olarak zikrederler. Salavat çekerler. Köy hocası, Mehmet Aksoy’unda bunlara başkanlık ettiğini gördüm. Fakat hocanın kadiri tarikatına mensup olduğu söylenmektedir.” demiş. Pilavoğlunun köye geldiğini, beraberinde getirdiği kitapların dağıtıldığını anlatmıştı²⁵⁸.

Yargılanmaları süren ticiani tarikatı müritlerinden Mehmet Ali, İsmail, Şevket, Ali Satılmış, Yakup, Cemalettin, Ali Sabahattin, Rıza ve diğer Satılmış’ın duruşmalarında, durumlarında bir değişiklik olmaması sebebiyle tahliye talepleri reddedilmişti. Sanıklar, duruşma salonunda çıktıklarında, içlerinden biri öfkelenerek, tarikatın’ın şeyhi Kemal Pilavoğlu’na ve ticiani tarikatına ağır küfür savurmuştu²⁵⁹. Evinde ayin ve tarikat propagandası yapmaktan sanık Kemal Pilavoğlu’nun, 5 müridiyle birlikte Ankara, 4. Asliye Ceza Mahkemesinde duruşması yapılıyordu. Pilavoğlu, evinin dar olduğunu ve ayin yapmaya uygun olmadığını ileri sürdüğünden keşif kararı alınmıştı²⁶⁰.

Pilavoğlu, Mehmet Baksı’nın evine giderek, Ömer Yıldız, İbrahim Kalecik ve Halil Alan’la beraber ticiani ayini ve zikir yapmaktan da sanıktı²⁶¹. Pilavoğlu, kitapçı olduğunu hukuk fakültesinin 4. sınıfına kadar okuduğunu 1943’de tarikatçılıktan hapse düştüğünü o eve, hacca gitmek isteyen ev sahibine bilgi vermeye gittiğini, odanın dar ve ayine uygun olmadığını ileri sürerek keşif talep etmişti²⁶².

---

257 C.G. 25.8.1951

258 C.G. 25.8.1951

259 C.G. 27.9.1951

260 C.G. 28.9.1951

261 Z.G. 28.9.1951

262 Z.G. 28.9.1951

Orduevi önündeki Atatürk heykelini çekiçle kırmaya çalışan tarikatçı Sadık Çakırtepe ifadesinde, yenişehirde birçok kadınların donsuz gezdiğini söyleyerek “dinsizlere din, donsuzlara don” bulmak için çalıştığını ve Mehdi Resul Kamil Tinal’ın beyannameini okuduktan sonra üç liraya bir çekiç alarak allahın ilhamıyla bu işe giriştiğini söylemişti²⁶³. Kamil Tinal ile Kemal Pilavoğlu, salona alındıkları sırada mahkeme heyetine “Dinsizler” diye bağırıp çağırılmışlardı. Daha sonraki duruşmada sanıklar salona alınırken içlerinden Şakir Yıldızdüştü yüksek sesle “Aleykümselam” diye bağırarak cesaret gösterisi yapmaya çalışmıştı²⁶⁴.

Kemal Pilavoğlu, Balkehriz bağlarında Mehmet Baş’ın evinde yaptıkları ayinden dolayı İkinci Asliye Ceza Mahkemesinde yargılanmaya başlanmış²⁶⁵. Duruşmada, sorgu yargıçlığına ifadesinin alınmadığını söylemişti.

5. Asliye Mahkemesinde, Solfasol köyünden 5 ticaninin ayin ve propaganda yapmak ve beyanname dağıtmak suçundan yargılanmalarında, sanıklardan, Halil Maysal 7 aydan beri bu işle uğraşmadığını, Osman Karapınar Ticani olduğunu fakat ayin yapmadığını, Ahmet Ertürk tarikatçılığı bıraktığını, Müslim Bircan da Kemal Pilavoğlu’nun mehdiliğine inanarak tarikata girmediğini, onu alim bir adam bildiği için inabe aldığını, İsmail Harput’da 1943’de tarikattan çıktığını belirtmişti²⁶⁶.

Savcılık, Pilavoğlu ve diğer sanıkların deli raporlarını nasıl aldıklarını soruşturmaya başlamıştı. Pilavoğlu, 1943 yılında tarikatçılıktan yargılandığı sırada akli dengesinin bozuk olduğunu ileri sürdüğünden İstanbul adli tıp müessesesinden muayenesini talep etmiş, yapılan incelemede, mistik telakkileri ileri derecede olduğundan hakkında muamele yapılması lazım anlamında rapor almış, fakat şifa bulmuş olduğuda rapora ilave edilmişti. Savcılık raporların hile ile alındığı sonucuna varmış. Pilavoğlu, cezaevinde delilik alametleri

---

²⁶³ C.G. 28.3.1952

²⁶⁴ C.G. 7.3.1952

²⁶⁵ C.G. 20.11.1951

²⁶⁶ C.G. 23.11.1951

gösterdiğinden yapılan tahkikat sonunda deli raporunun sahte olduğu anlaşılmıştı²⁶⁷.

Pilavoğlu ifadesinde²⁶⁸, tarikatı nasıl kurduğunu, 1934'de mahkum olduğunu, ticaniliği bıraktığını, ileri gelen müridlerine verdiği inabeleri, izinnameleri geri aldığını, tarikat işini bıraktığını söylemişti²⁶⁹. Savcı Pilavoğlu'na müridlerle olan parasal işleri sorduğunda bunları inkar etmiş ve kimseden para almadığını, zenginlik şöyle dursun borçlu olduğunu iddia etmişti.

Kamil Tinal²⁷⁰ ise, gaipten gelen bir ilhamla büstleri kırdığını ve vicdan huzuru duyduğunu anlatmıştı. Bu ilham "Kamil bunlar puttur. Kır" diye haykırmış, o da bunları yapmış, ayrıca akıl hastanesine gönderilmesini haksız bulmuştu. Beyannameleri kendisinin kaleme aldığını ve dağıttığını, niyetinin kendisini, mehdi ilan etmek olduğunu, Pilavoğlu'nun bunlarla ilişkisinin olmadığını, şimdi ise mehdilikten vazgeçtiğini söylemişti. Sanıklar, Beyanname dağıtmak suçunu kabul, tarikatçılığı ise reddetmişlerdi.

Ticaniler, cezaevinin 6 numaralı koğuşunda gizlice toplanıp ayin yapmaya başlamışlar, bu sebeple haklarında ikinci dava açılmış ilk 10 kişi ile gurubun duruşmasına 2. Asliye Ceza Mahkemesinde başlanmıştı²⁷¹. Sanık İlyas, Cavit ve 9 arkadaşlarının duruşmalarında tanık olarak dinlenen gardiyan, Mahmut ve Sami ile mahkumlardan İzzet, ticanilikten tutuklu Ömer Yıldız, sanıkların koğuşta toplanarak seslerinin çıktığı kadar kelimeyi tevhid getirdiklerini söylemişlerdi. Sanıklardan, orduevindeki Atatürk heykelini çekiçle parçalamak isterken yakalanan Sadık, gardiyanların şahitliklerine mani olmak istemiş, bağırmaya başlamış, jandarma ve polis engel olmaya çalışmasına rağmen oturduğu yerden bağırmaya devam etmişti²⁷².

---

267 C.G. 9.7.1951

268 C.G. 7.3.1952

269 C.G. 7.3.1952

270 C.G. 7.3.1952

271 C.G. 17.10.1951

272 C.G. 1.11.1951

Ankara ilinde yakalanan ticani sayısı 285 kişiyi bulduğundan, işin büyüklüğü ve önemi bakımından, özel olarak değerlendirilmesi, araştırılması ve soruşturulması için bir “Ticani Tahkikat Bürosu” kurulmuş büronun başına bu tarikatın tahkikatını idare eden, Osman Hacı Baloğlu getirilmişti. Cezaevindeki Pilavoğlu’na memleketin çeşitli yerlerinden haftada 500 den fazla mektup geliyordu. Bazı mektuplarda, Pilavoğlu’na, “ne vakit bir nur’u ilahi halinde havaya uçacağı soruluyordu”²⁷³. Duruşmalarına başlanan 12 kişilik ticani gurubunun evlerinde yapılan aramada 7 adet beyaz çizgili bayrak ele geçmişti. Bunlar, irtica iktidarı ele geçirdiğinde kullanılmak üzere hazırlanmıştı²⁷⁴. Sanıklar, heykelleri kırmak için Pilavoğlundan emir aldıklarını açıklamışlar²⁷⁵ yargılama sonunda hepsi 4 er ay hapis ve 333.30 kuruş ağır para cezasına mahkum olmuşlardı²⁷⁶. Ali Karamış, Tahir Seçilmiş, Yakup Ata, İsmail Arı ve Şevket Hatır’dan oluşan 5 kişilik diğer bir gurup ise duruşmaları sonunda 3’er ay hapis 25’er lira ağır para cezasına²⁷⁷ çarptırılmışlardı. Ticani tarikatı propagandası yapmak ve ayinlere katılmaktan sanık 8 ticani de 3’er ay hapis ve 250’şer lira para cezası ile cezalandırılmışlardı²⁷⁸.

Kemal Pilavoğlu ve 74 müridi yargılandıkları mahkemede 1 ile 10 yıl arasında ağır hapis ve çeşitli miktarlarda para ve sürgün cezalarına çarptırılmışlardı²⁷⁹. Ticanilere verilen karar, temyiz edilmiş ve 22’si hakkındaki hüküm usul yönünden bozulmuş, yeniden yapılan yargılama sonunda tekrar cezalandırılmışlardı. Kararı dinleyen “ticaniler, hakim temyiz yolu açıktır” dedikçe “temyiz istemeyiz, biz yatarız”²⁸⁰ demişlerdi.

²⁷³ C.G. 14.8.1953

²⁷⁴ C.G. 25.8.1951

²⁷⁵ C.G. 3.8.1951

²⁷⁶ C.G. 6.9.1951

²⁷⁷ C.G. 28.8.1951

²⁷⁸ C.G. 4.10.1951

²⁷⁹ C.G. 11.7.1952 - Z.G. 11.7.1952

²⁸⁰ C.G. 7.8.1955 - Z.2. 8.8.1955 - Halil Nebiler'in araştırmasına göre, Bozcaada'da sürgün olan Pilavoğlu'nun 172 parça gayrimenkulü tesbit edilmişti. Kendisine aileleri tarafından emanet edilen çocukları ve müritlerini karın tokluğuna çalıştırıyordu. Ayrıca bu erkek çocuklara tecavüz ediyordu. Bu sebeble Çanakkalede 1975/181 nolu dava dosyasıyla yargılanıyordu. Dava sürerken ölmüştü. (bkz. a.g.e., s.40-44)

B- 1951-1955 Dönemi Türk Basınında Laiklik Karşıtı Örgütlerin Faaliyetleri ve Malatya Suikastı

1- Milliyetçiler Derneğinin Faaliyetleri ve Tepkileri

Dönemin diğer kuruluşları gibi Milliyetçiler Derneğinde de bazı şubelerle genel merkez arasında anlaşmazlıklar vardı. Dernek genel merkezi Bursa şubesine gönderdiği bir telgrafla, şubenin faaliyetinin siyasi bir şekil aldığı ve derneğin nizam ve gayelerine aykırı bir yol tutmuş olduğunun tesbit edilmiş olduğunu ve bu şubenin kapatıldığını bildirmişti²⁸¹.

Menderes'in gezisini Gazetesi adına takip eden Vatan Gazetesi Başyazarı Ahmet Emin Yalman'a 22.11.1952 akşamı Malatya'da suikast düzenlenmiş, Milliyetçiler derneği Malatya Şubesi de olayı kınamıştı. Buna rağmen Derneğin adı olayla birlikte konuşuluyordu.

Milliyetçiler Derneği bir bildiri yayınlamış ve derneğin adının Malatya hadisesine karıştırılmasını protesto etmişti. Bildiriye göre, "iğrenç tertiplerle derneğin gayesine balta vurulmak" isteniyordu. Cephe alanların komünistler, masonlar ve 1944'de Türk milliyetçilerini tabutluklarda korkunç işkencelere tabi tutanlar olduğu²⁸² belirtiliyordu. Malatya hadisesi ile ilişkilerinin olmadığını söylüyor, derneğe yöneltilen ithamlara cevap veriyorlar. Büyük Doğu Cemiyeti ile ilgilerinin olmadığı, onların karşıtı olduklarını ileri sürüyorlardı. Derneğin, "Mefkûre" adlı bir dergi yayınladığını, başka yayınların kendilerini bağlamayacağını, her zaman irtica ve taassubun düşmanı olduklarını belirtiyorlardı. Dikkatler Milliyetçiler derneğine çevrilmişti. Gençlik, Atatürk'ün annesinin mezarını ziyaret ederek buket koymuş, Milliyetçiler derneğinin tutumunu gözden geçirmiş, Devrimci talebe federasyonunu zayıflatmak için çalışan zihniyetlerin başında bulunan mürteci ve Atatürk inkılabı aleyhtarı

---

281 C.G. 6.12.1952

282 C.G. 7.12.1952

dernekler üzerinde durmuş, federasyonun görüşünü açıklamak üzere bir beyanname yayınlanmasına karar verilmişti²⁸³.

Aydın'ın Karacasu ilçesinde yayınlanmaya başlayan "Türk-İslam Gazetesi"nin yayınladığı yazılar dikkat çekmiş, cumhuriyet savcılığınca takibe alınmıştı. Cumhuriyet savcısı Cahid Ronay tahkikatın gizli olarak devam ettiğini, alınan sonucun kamuoyuna açıklanacağını söylemişti²⁸⁴.

Milliyetçiler Derneği'nin amacı Atatüzüğünün 2. maddesinde belirtilmişti. Buna göre;

"Allah, vatan, soy, tarih, dil, anane, sanat, aile, ahlak, hürriyet ve milli mukaddesat esaslarına dayanan Türk milliyetçiliğini işlemek, Türk milletini meydana getiren unsurları muhafaza etmek, ve bütün milliyetçileri teşkilatlandırmaktır.

Teşkilatlanmaktan maksat, milliyetçiliğin bütün şumulü ile Türkler tarafından benimsenmesini, onlardan milli ruh ve şuurun daima canlı kalması hedefine ulaşmak için vatanın her köşesinde şubeler açmaktır" deniyordu. Tüzükte böyle yazılı olmasına karşılık, üyelerinin zaman zaman yaptıkları toplantılarda, Atatürk ve devrimleri hakkında söyledikleri sözler, bu dernekte Atatürk ve devrim aleyhtarlığı cereyanının mevcut bulunduğunu göstermişti. Bu kanaat sorumlu makamlarda da oluşmuştu²⁸⁵.

Türkçülük, ırkçılık, mukaddesatçılık fikir ve zihniyetini güden bu cemiyetin, İstanbul şubesi tarafından 3/5/1952 tarihinde Eminönü halkevi salonunda milliyetçiler gününün senei devriyesinde yapılan toplantıda Av. İsmet Tümtürk (H.F. Ustaoglu'nun Avukatı) bir davada, "asri yobazlık diyebileceğiniz Atatürk ve inkılap yobazlığıdır. Bu inkılap yobazlığı da tehlikelidir. İnkılaplar zamana göre değişmek mecburiyetindedir. Aşırı derecede körükörüne inkılaba

---

283 C.G.8.12.1952

284 C.G. 14.12.1952

285 C.G. 24.1.1953

bağlanmak doğru bir şey değildir. Daha doğrusu inkılap yobazlığı, Atatürk'ü şiddetle metheden kimselerin yobazlığıdır. Bunlar yapılan her şeyi isabet şeklinde kabul edenlerdir. Atatürk Yobazlığı, Atatürk'ün yaptığı bütün icratında hiçbir şeyde yanılmadığını iddia edenlerdir.” demişti. Av. İsmet Tümtürk'ün, Milliyetçiler Derneği üyeleri tarafından alkışlanması, Derneğin inkılaplar ve Atatürk hakkındaki düşüncelerini ortaya koyuyordu²⁸⁶. 31.5.1952 tarihinde Türk Devrim Ocakları İstanbul il teşkilatının kuruluşu ile ilgili Marmara Lokalinde yapılan toplantıda, Milli Türk Talebe Birliği Başkanı Kâmuran Evliyaoğlu, Ben burada, Atatürk çocuğu olarak konuşacağım dediğinde, yirmiye yakın milliyetçiler derneği üyesi gürültü çıkarmıştı. Bunlar, Atatürk konusundaki bütün toplantılarda olay çıkartıyorlardı²⁸⁷.

Bir habere göre; milliyetçiler Derneği mensubu bazı kişiler, İstanbulda bulunduğu sırada Bediüzzaman Said-i Nursi'yi ziyaret ederek fikirlerini tasvip ettiklerini, mümkün olursa kendisini Türkiye'nin Umumi Kadısı yapacaklarını söylemişlerdi²⁸⁸. Bütün bu davranışlar derneğin düşüncelerini gösteriyordu. Dernek Ankara Sulh Ceza Mahkemesi kararıyla kapatılmış, üyeler ise derneğin Anatüzüğüne uygun çalışmalar yaptıklarını, kapatma kararını kaldırmak için yasal imkan varsa mahkemeye başvuracaklarını belirtmişlerdi²⁸⁹.

Ankara Yüksek Tahsil Talebe Birliği yönetim kurulu, milliyetçiler derneği mensuplarını Atatürk ve devrim aleyhtarı hareketlerde bulunmalarından dolayı, oybirliği ile aldığı kararla az sayıda olan bu kişilerin tesbit edilerek üyelikten iksat edilmelerine karar vermiş ve durumu üye derneklere bildirmişti²⁹⁰. Kars'ta Milliyetçiler Derneği'nde ve yedi kişinin evinde aramalar yapılmış, bunların dernek mensupları olduğu öğrenilmişti. Araştırmalar Kars'ın ilçelerinde de sürdürülüyordu²⁹¹. Atatürk, laiklik ve devrimler aleyhinde faaliyette bulunan, dernek tüzüğüne de aykırı davranan milliyetçiler derneği kapatılmış yöneticileri

---

286 C.G. 24.1.1953
287 C.G. 24.1.1953
288 C.G. 24.1.1953
289 C.G. 24.1.1953
290 C.G. 25.1.1953 - Z.G. 27.1.1953
291 C.G. 24.1.1953

hakkında takibata başlanmıştı. Dernek başkanı Sait Bilgiç kapatma kararına itiraz etmiş fakat itiraz reddedilmiş²⁹² ayrıca, tetkik edilmek üzere asliye ceza mahkemesine gönderilmişti²⁹³. Menderes, DP istişari kongresinde yaptığı konuşmada, Milliyetçiler Derneğini “yarı gizli cemiyet” olarak değerlendirmiş ve dini taassubu eleştirmişti²⁹⁴.

Ankara Üniversitesi Talebe Birliği Başkanı Kemal Palaoglu bir basın toplantısı yaparak milli konularda tutumundan dolayı basına birlik adına teşekkür etmişti. Toplantıda, Milliyetçiler Derneğini, gerici ve yıkıcı olarak değerlendirmiş, yakında bir gazete çıkaracaklarını, Anadolu'nun fiili kalkınmasına katkıda bulunmak için seyahatler düzenleyeceklerini açıklamıştı²⁹⁵. Türkiye Milli Talebe Federasyonu kongresinin Ankara Dil Tarih Coğrafya Fakültesinin salonlarında toplanıp ırkçılık ve komünizme karşı karar alacağı, açış konuşmasını ilahiyat fakültesi dekanı Suud Kemal Yetkin'in yapacağı, bir “inkılap haftası” düzenleneceği, hafta boyunca profesörlerin konferanslar vereceği açıklanmıştı²⁹⁶.

2- İlim Yayma Cemiyeti'nin Faaliyetleri

DP'nin iktidara gelmesi laiklik karşıtlarını cesaretlendirmiş, çeşitli dernekler ve yayın organları etrafında toplanarak faaliyete geçmişlerdi. Prensipleri “Açıkça çalışmak gizlice teşkilatlanmak”²⁹⁷ olan bu kesim iyice ortaya çıkmaya başlamıştı. Laiklik karşıtı düşüncelerle çalışmak üzere kurulan derneklerden biri de “İlim yayma cemiyeti” idi.

Bu cemiyetin kurucularının hepsi tarikatçıydı²⁹⁸. Ve ticaretle uğraşıyorlardı. Cemiyetin 700 üyesi olduğu söyleniyordu. Fakat, 40 üye ile

²⁹² Z.G. 27.1.1953

²⁹³ Z.G. 27.1.1953

²⁹⁴ C.G. 8.12.1953

²⁹⁵ C.G. 28.1.1953

²⁹⁶ C.G. 30.3.1953

²⁹⁷ Fethi Yeken, Müslüman Olmam Neyi Gerektirir, İstanbul 1993, s.136

²⁹⁸ İ.Z. Eyüboğlu - Nakşibendilik, s.100

kongresini sirkeciye bir lokantada yapmıştı²⁹⁹. Başkanlığını Seniyeddin Başak yapıyordu. İddia edilen üye sayısı doğruysa, kongreye katılımın az olması gizli çalışma prensibinin sonucu olmalıydı. Kongrede, Büyük bir imam-hatip okulu açmak istedikleri fakat başaramadıkları açıklanmıştı. Bu amaç için gayret göstereceklerini söylemişlerdi. Dernek, bu okulu açamamıştı. Ama daha sonraları birçok öğrenciye maddi imkan sağlayarak³⁰⁰, tarikatçı mantığıyla yetişmelerini gerçekleştirmişti.

Kendilerine verilen devlet desteğini küçümsemiş, daha fazlasını istemişlerdi. Kongrede zekat ve kurban eti toplanmasına izin verilmediğinden şikayet etmişlerdi. Eşref Edip, 14 Mayıs 1950'ye kadar olan dönemi suçlayarak, "... memleketin en büyük ihtiyacı bu din ve ilim müesseseleridir. Eski devir bu müesseselerin kökünü kurutmuştu"³⁰¹. diyor, önceki dönemi reddetmekle kalmıyor, suçluyordu. O dönemde yüzlerce binlerce caminin yıkıldığını, satıldığını, depo ve ahır yapıldığını³⁰² ileri sürecek kadar şaşkınlık içinde cumhuriyet ve laiklik düşmanlığı yapıyordu.

Tarikatçılar, aynı zamanda bir din ve vicdan özgürlüğü olan laikliği kendi inançlarına uydurmanın ve amacından saptırmanın yollarını arıyorlardı. E. Edip bu düşünceyle kendisi gibi olanlara yol gösteriyor, "Hükümet laik olduğuna göre, din işlerinin idaresini millete bırakmıştır"³⁰³. diyordu. Edip'in istediği millet dinin inkişafı için elinden geleni yapmalı, her yerde cemaatleşmeli, teşkilatlanmalıydı. Laiklik karşıtları 1950'deki iktidar değişikliğini kendileri için milad saymışlar, saldırganlıklarını daha da arttırmışlardı. E. Edip çıkardığı dergisinin 91 sayısında "Kara irtica, sarı irtica, kızıl irtica" başlıklı bir yazı yayınlamış, bu yazı hakkında dava açılmış, dava Edip'in beraati ile sonuçlanmıştı. Temyiz mahkemesi, "Bu yazının irticai mahiyette olduğu ve Türk inkılabı esası ve prensiplerine karşı ve tamamıyla irtica esaslarına uygun bir şekilde propagandayı esbabı mucibesi" gördüğünden bu kararı bozmuştu. Dava

²⁹⁹ C.D. 25.10.1953

³⁰⁰ E. Edip - H. H. Seferberliği B.D. 24.8.1952

³⁰¹ B.D. 24.8.1952

³⁰² E. Edip - Kara Kitab, 3. baskı tarihsiz baskı yeri yok, s.32.

³⁰³ B.D. 24.8.1952

yeniden görülecek Edip yeniden yargılanacaktı³⁰⁴. Edip, hükümete övgü yağdırıyor ve önceki döneme iftira ediyordu. 14 Mayıs inkılabı olmasa bu yazıları yazma imkanı olmazmış, 14 Mayıs islam dininin yok edilmesini, protestan cemiyetinin kurulmasını önlemiş, ona göre, “protestanlığı ilana hazırlanmışlardı”³⁰⁵. şimdi yeniden dinlerine kavuşmuşlar, hükümet de yeniden “islam binasını kurmaya çalışıyor”muş³⁰⁶.

Oysa hükümet üyelerinin tamamı “eski dönem”in yönetici ve sorumlularıydı. Bugün dünkünden farklı değillerdi. Birçok rakip parti bulunduğundan, rekabet sebebiyle açıkça “din istismarcılığı” yapıyorlardı. Yöneticilerin laik niteliğini, bu yazar ve örgütü de biliyordu. Fakat onu, irticai ihtirasları böyle davranmaya sürüklüyordu.

“Din Ulaması”nın ya sehpalarda can verdiğini veya sokaklarda dilenecek hale getirildiğini söyleyen Edip’in din ulemaları, medrese mollaları miskinlik yuvasının sakinleriydi. Hurafe uydurmacılığı ile topluma asalak olmuş, kendi çıkarı dışında herşeyi “küfür” sayan, Volkancı Mehmet, Said-i Nursi, Şeyh Said vb. ipini başkalarının tuttuğu yabancı işbirlikçisi, ülkenin ve halkın düşmanlarıydı. Ulema aranıyorsa, Seyyit bey, börekçi Rıfat vb. ne saygı duyulabilirdi. Kabul etmedikleri 25 yıllık dönem din ve vicdan üzerindeki baskıları kaldıran din ve vicdana özgürlük ortamı sağlayan dönemdi. Bu ortama itiraz edenler ise tarikat fanatizminin savunucularıydı.

Edip, Halkı, İlim Yayma Cemiyetinin faaliyetine destek olmaya çağırıyor, 90 caminin görevlendirildiğini, et ve derilerin bu merkezlere toplanmasını istiyordu³⁰⁷. Ayrıca, Diyanet İşleri Başkanlığını da göreve çağırıyordu. Bayramda radyoda ve minberlerde vaazlarda duyuru yapılmalı ve bu cemiyet desteklenmeliydi. Edip, Türkçe ibadete şiddetle karşı çıkıyordu³⁰⁸.

---

304 C.G. 20.2.1953

305 B.D. 24.8.1952

306 B.D. 29.8.1952

307 B.D. 29.8.1952

308 Edip, a.g.e., s.29

3- Necip Fazıl ve Büyük Doğu Gazetesi

Süper Mürşit denilen Büyük Doğu Gazetesi sahibi Necip Fazıl Kısakürek Beyoğlu'nda bir kumarhanede kumar oynarken suçüstü yapılarak yakalanmış, “Ben fikir savcısıyım oraya tahkikat için gitmişim”³⁰⁹ demişti. Yakalananlar arasında Ticaniler ve Nakşibendiler de vardı³¹⁰.

Necip Fazıl, Adnan Menderes'in desteklenmesinin zaruret olduğunu, Onun Türk ruhunu iyi bildiğini iktidara onu korumak için geldiğini, bu ruhun yıkılması halinde Türk milletinin öleceğini, Menderes'in, Tevfik İleri gibi arkadaşlarıyla birlikte yoluna devam etmesi halinde hürmet ve destek göreceğini, milletin çeyrek asırlık din düşmanlığını durdurduğunu, ıstırap ve hüznün içinde bulunduğunu, inkılap softalarının elinden kurtarılması gerektiğini söylüyordu³¹¹.

Emniyet Müdürü Kemal Aygün'ün verdiği bilgiye göre, Taksimde pire Mehmet sokağında 14 nolu, Ali oğlu Seyfi Güzel'e ait evin bodrum katının kumarhane haline getirildiği, burada zenginlerin toplandığı öğrenilmişti. Baskında, Necip Fazıl Kısakürek, kadın tellalı olarak tanınan şoför Zurnik, kumarhane sahibi Fevzi Gürel, Mehmet Şakir Özkan, Mustafa Akşar, Nevzat Alçıncı, Emin Kaya, Hasan Şendil, Nurettin Keçecioglu, Orhan Gergin, Vasil, Burhanettin Su, Ligor Karabaşoglu, Seyfettin Sakarca, Fahri Kutbay, Abdülhamit İnci, Mansur Gündüz, Ağâh Berim, adlı şahıslar yakalanmışlardı. Bu kişilerle birlikte, tabanca, oyun kağıtları ve fişleri de bulunmuştu.

Olay Kütahya'daki “Büyük Doğu Cemiyeti” üyeleri arasında üzüntüyle karşılanmış³¹². Daha önce Kütahya'ya gelen Necip Fazıl dinden söz edip Abdülhamit dönemini överek “Hırsızlık yapanın elini kesmek”ten söz etmişti³¹³. İçki içtiğinin söylendiğini soran birine; vaktiyle kumar oynadığını, içki içtiğini şimdi nedamet getirdiğini bu günahları işlemediğini söylemişti. Burada cemiyete

---

³⁰⁹ C.G. 25.3.1951
³¹⁰ C.G. 12.7.1951
³¹¹ B.D. 25.3.1951
³¹² Z.G. 25.3.1951
³¹³ Z.G. 25.3.1951

üye kaydetmiş ve para toplamıştı. Üyeler her ay 500 liraya yakın para toplayarak göndermeye devam ediyorlardı.

Büyük Doğu Dergisi satışa çıkarılır çıkarılmaz toplatılmış “sistem” ve “vatandaş” başlıklı yazılar kanuna aykırı görülmüştü. Bir zümrenin diğer bir zümre üzerindeki tahakkütünü tesise ve vatandaşları suç işlemeye tahrik ve teşvik edici ve irticai mahiyette neşriyatından dolayı hakkında TCK'nın 155, 163, 311, 312. maddeleri gereğince takibata geçilmiş, derginin sahibi N.F. Kısakürek ile neşriyat müdürü Metin Ören I. Sulh Ceza Mahkemesine verilmişler, sorgularından sonra cezaevine gönderilmişlerdi. Toplatılan dergide, birçok kişiye, bazı gazete ve başyazarlara neşren ağır hakarete bulunduğu görülmüştü. Kamu davaları dışında, hakarete uğrayanların da Necip Fazıl aleyhine dava açacakları öğrenilmişti.

Necip fazıl tutuklandığından “Kumarhane Davası” duruşmasına katılmamıştı. Bu duruşmada, Emniyet 2. Şube Müdürünün ifadesine göre, evi daha önceki yıllarda da basmıştı. Şimdi 38 kumarbazı yakalamışlardı, evi gözetliyorlardı. Yakalandığında, Necip Fazıl, "ben gazeteciyim, sarı kartım var, beni serbest bırakınız diye kartını göstermişti." Emniyete götürülen Kısakürek sabaha karşı 04.30 da vali ile görüşmek istemiş, izin verilmemiş, kumarhaneye emniyetin bilgisi ile gittiği yolunda zabıt tutulmasını istemiş ve bu isteği de yerine getirilmemişti³¹⁴.

Büyük Doğu'nun hesapları incelemeye alınmış, birçok saf vatandaşın süper mürşide para gönderdiği tesbit edilmişti. Özellikle doğudan gelen para miktarının 40.000.- lirayı bulduğu tahmin ediliyordu³¹⁵. Necip Fazıl'ın avukatı bir dilekçe vererek müvekkilinin kefaletle tahliyesini istemiş, bu talep mahkemece reddedilmiş, bir savcı yardımcısı tarafından “Büyük Doğu Cemiyeti” evrakları üzerinde inceleme sürdürülmüştü³¹⁶. Beyoğlu ceza mahkemesinde görülen kumar davası sona ermiş, karar sanıkların gıyabında verilmişti.

³¹⁴ Z.G. 31.3.11951 - C.G. 31.3.1951

³¹⁵ C.G. 1.4.1951

³¹⁶ C.G. 3.4.1951

Kumarhane sahibi Fevzi 1 gün hapis 250 lira diğer sanıklar, Necip Fazıl dahil 30'ar lira para cezasına çarptırılmışlardı³¹⁷.

Büyük Doğu'daki bir yazısından dolayı 2. Sorgu yargıçlığınca ifadesi alınan Necip Fazıl tahliyesini istemiş, ancak bu talebi reddedilmişti³¹⁸.

Necip Fazıl, kendisine hakaret edildiği gerekçesiyle “Yeni İstanbul Gazetesi” yazı işleri müdürü Sacit Öget ve 15 Nisan 1951 tarihinde yayınlanan “İbret ve baskın” yazılarından dolayı, Fikret Adil aleyhine de dava açmıştı³¹⁹. Necip Fazıl kendisi aleyhinde 300 den fazla dava açıldığını, kendisinin ilk defa başkaları aleyhine dava açtığını söylemişti. Dava konusu yazılarda, “din perdesi altında saf kimseleri kandırdığı, abdestsiz namaz kıldığı, kasaba kasaba, köy köy dolaşarak cerre çıktığı, kontrolsüz ve hayasız bir hayalin peşinde koştuğunun” açıkça ifade eddiğini söylüyor, bu iddiaların ispatını istiyordu.

Sacit Öget, yazıyı kendisinin yazdığını davacının şahsıyla ilgili olmayan bu yazının kumarhane baskınıyla ilgili görüşleri olduğunu, baskında davacı dışında kimselerinde bulunduğu belirtmişti. Fikret Adil “ibret” başlıklı yazıyı kendisinin yazdığını, kamuoyu önünde Necip Fazıl bir yazar olarak tahlil ettiğini, yazıdaki isnatların Büyük Doğu dergisinin yazılarından alındığını söylemişti.

Savunma Avukatı Baha Aksel, savunmasında “Kumarhanede bulunan kimseye öyle zannediyorum ki “kuşbaz” denmez kumarbazlar kumarhanede yakalandılar denir”³²⁰. Demişti.

“Yeni İstanbul” gazetesi sahibi Habib Edip Törehan ve yazar M. Nermi tarafından Kısakürek aleyhine 30 Mart 1951 tarih ve 54 sayılı Büyük Doğu Dergisinde “Topyekûn” başlığıyla çıkan yazıdan dolayı dava açılmıştı. Necip Fazıl, 54 sayılı “Büyük Doğu”nun yayınlanmadığını hazırladığı sırada savcılığın emriyle zabıta tarafından toplattırıldığını ileri sürüyordu. Ancak,

317 C.G. 5.4.1951

318 C.G. 15.4.1951

319 C.G. 12.7.1951

320 C.G. 12.7.1951

pamuk fiyatlarındaki yükselme dolayısıyla kullanılan merkum kelimesinin hakaret değil rakam olduğunu, fakat, pamuk fiyatlarının yükselmesinde davacının istifade ettiğini bildiğini söylüyordu³²¹.

Necip Fazıl savcının sanıklar hakkında talep ettiği cezanın az olduğunu ileri sürmüştü. Sanık avukatı ise, “...Necip Fazıl, saltanatı ve hain Vahideddin'i müdafaa edecek, fakat ben Cumhuriyeti müdafaa edemeyeceğim. Davacı bu memleketin kurtarıcı saydığı Atatürk'e karşı, bu memleketin Cumhurbaşkanlığını yapmış ve bu ismi taşımış diğer bir şahsa karşı her türlü iğrenç tecavüz ve telkinlerde bulunacak, fakat ben bu memleketin ikbal ve idbarını paylaşmış bir vatandaş sıfatı ile bununla alakalanmayacağım. Vatandaşımın din maskesi altında para sızdırıldığını ve kendilerinin gerçek hakikate dayanmayan tezviratla adalete sevkedilmek istendiğini müşahade edeceğim fakat buna ses çıkarmayacağım. Kumar hakkında mutaassıb bir din adamı edası ile telkinde bulunup kendisinin yakalandığını duyacağım fakat kimseye bildirmeyeceğim” diyerek savunma yapmıştı³²².

Necip Fazıl ve Büyük Doğu Dergisi yazı işleri müdürü Metin Ören, derginin 54. sayısında yayınlanan “Vatan dışı” ve “Sistem” başlıklı yazılardan dolayı altışar ay hapse mahkum olmuşlardı. Yazılar, Necip Fazıl tarafından yazılmış laikliğe aykırı mahiyette görülmüştü. Müdür Metin Ören'in cezası tecil edilmişti³²³.

Necip Fazıl hakkındaki neşren hakaret mahkumiyetleri kesinleşmişti. Fakat, hiç olmazsa hakkındaki 9 aylık mahkumiyetten kurtulmak için çare arıyordu. Haydarpaşa hastanesine müracaat ederek, kendisinde şeker hastalığı ve asab bozukluğu olduğunu iddia etmiş, aleyhindeki hapis cezasının nef'i veya tecili için rapor istemiş, doktorlar asab bozukluğu için Bakırköy hastanesine başvurmasını tavsiye etmişlerdi. Bakırköyde (Akıl hastanesi) yapılan muayenesinde hapse girmeye mani hali olmadığı tesbit edilmiş, Necip Fazıl'ın bu

321 C.G. 12.7.1951

322 C.G. 27.9.1951

323 C.G. 14.10.1951

durumda sınırları bozulmuş ve ağlamıştı. Cezaevine girmeyi bekler durumdaydı³²⁴.

Necip Fazıl noter kanalıyla Cumhuriyet Gazetesine bir tekzip göndermişti³²⁵. Bu tekzipe göre;

1. Necip Fazıl deli raporu için Hastaneye müracaat etmemişti. Cihanda emsali görülmemiş bir tahrifatla karşı karşıya bulunuyordu.

2. Bir gazeteciye tabanca vesikası gösterdiği yalandı. Gazeteciye istediği resmi vermek için ararken cüzdanda vesikayı görmüş ve gazeteci bunu vesika gösterisi olarak değerlendirmişti. Ruhsat Gazete çıkarılırken verilmiş ve tesadüfi bir maksada dayalıydı. Gazeteden bu tekzibin 1. sayfada basın kanununa göre yayınlanmasını istiyordu.

Alınan bir ihbara göre; Necip Fazıl Bursada gizli toplantılar yaptırmış toplantıya katılanlara “sizler benim erkânı harbim olacaksınız” demiş³²⁶. Büyük Doğu’cularla, İslam Demokrat Partisi mensuplarının, milliyetçiler derneğinde sinsi bir çalışma içinde oldukları belirlenmişti³²⁷.

Bütün uğraşlarına rağmen deli raporu alamayan Necip Fazıl, Kadıköy savcılığına giderek emirlerine amade olduğunu bildirmiş, savcılıkça, Üsküdar C. Savcılığına gönderilmiş, orada tutuklanarak Üsküdar'daki Toptaşı Cezaevine sevk edilmişti. Bu mahkumiyet 9 ay 12 gün olup Büyük Doğu Dergisinde çıkan laikliğe aykırı bir yazısından dolayı toplu basın mahkemesi tarafından verilmişti. Adli tıp meclisinin raporuna göre; fazla miktarda diabet'i vardı. Fakat akli dengesi ve muvazenesi yerinde cezasını çekmeye mani hali yoktu. Ancak “diyabet reviri olan bir cezaevinde rejim tatbik edilmek suretiyle cezasının infazına gidilmesi hayati tehlike teşkil etmeyecekti”³²⁸.

---

324 C.G. 29.11.1952

325 C.G. 4.12.1952

326 C.G. 5.12.1952

327 C.G. 5.12.1952

328 C.G. 13.2.1952

Necip Fazıl kendisi gibi düşünmeyenlere mutlaka bir yakıştırma yapıyordu. İstanbul Üniversitesinin milliyetçi profesörlerinden Ziyaeddin Fahri Fındıkoğlu'nu komünistlikle itham etmiş, Fındıkoğlu da Necip Fazıl aleyhine dava açılmak üzere savcılığa müracaat etmişti³²⁹.

Büyükdoğu gazetesinde Ahmet Emin Yalman'a Neşren hakarete bulunan Necip Fazıl Toplu Basın mahkemesinde 3 ay hapse mahkum edilmişti. Cezanın temyizce tasdik edilmesi halinde önceki cezasına eklenecek ve hapiste kalma süresi uzayacaktı³³⁰.

Necip Fazıl'ın hazineye çok miktarda borcu vardı. Defterdarlık tasfiye bürosu bu borcun ödenmesi için çağrı yapmıştı. Ödeme gecikirse mallarına haciz konulacaktı³³¹.

Necip Fazıl'ın, günlük hale getirdiği Büyük Doğu Gazetesi'ne Hükümetçe verilen³³² resmi ilanların tutarının, Abdurrahman Boyacıgiller tarafından sorulmasına, Başbakan adına Devlet Bakanı Fethi Çelikbaş cevap vermiş. Boyacıgiller, kısa bir zaman içinde 47.406 liralık resmi ilan verilmiş olmasından dolayı, hükümeti ve başbakanı eleştirmişti.

Necip Fazıl "maskenizi yırtıyorum" başlıklı bir broşür yayınlamıştı. Hüseyin Rahmi Yaman isimli şahıs tarafından elde edilen bu broşür 72 sayfaydı. Alp matbaasında 11.000 adet basılan broşürün fiyatı 75 kuruştur. Broşürler matbaadan hamalla bayie gönderildiğinde toplatılmış, piyasaya sürülmesi engellenmişti³³³.

Büyük Doğu mecmuasında görülen Atatürk aleyhtarı neşriyatı protesto amacıyla, ikibine yakın üniversiteli genç saat 22.00 sıralarında bir gösteri yapmıştı. Öğrenciler fiili bir harekette bulunmayıp gazete idarehanelerini

329 C.G. 13.2.1952

330 C.G. 18.12.1952

331 C.G. 24.12.1952

332 N.F. Kısakürek'e örtülü ödenekten yardım yapılmıştı. Uğur Mumcu tarikat ticaret, siyaset İstanbul, 1998, s. Tunçkanat, a.g.e., s.466

333 Z.G. 15.2.1953

dolaşıyorlardı. Yürüyüş başladığında emniyet ve jandarma kuvvetleri tertibat almışlardı. Vali ve Belediye Başkanı Fahrettin Kerim Gökay, Emniyet Müdürü Kemal Aygün, ilçe kaymakamları, nöbetçi polis müdürü, askeri amirler toplantı yerine gelmişlerdi. Vali Gökay bir konuşma yaparak gençlerin dağılmasını istemişti. Gençler, Atatürk inkılabı aleyhtarlarına karşı açtıkları mücadelede basının yardımını istiyorlardı. MTTB. Genel Başkanı Dr. Suphi Baykan ile ikinci Başkan Aydın Gençosmanoğlu bir açıklama yaparak maksatlarını belirtmişlerdi. Ayrıca, İTÜ. talebe birliği başkanı Temel Enderoğlu da konuşmuştu. Menderes'in kendilerine "bazı kimseler", "İnkılap yobazı", "Fuzuli gayretkeş" dediğini hatırlatmışlar. 78 bin kayıtlı üyenin sorumluluğunu taşıdıklarını ve ne yaptıklarının bilincinde olduklarını belirtmişlerdi³³⁴.

Gençlik tepkisinin, cemiyet tüzüğüne dışına taşıdığı siyasi olmayan cemiyetin nümayiş tertip ettiği, siyasi bir beyanname neşreden "Türk Gençlik Teşkilatı"nın da savcılığa verildiği, bunların talebe birliğini temsil etmeyip evvelce Halk partisi tarafından tesis edilmiş bir teşekkülün üyeleri olduğu, samimi olmadıkları ve hükümet aleyhtarı faaliyet yürüttükleri iddia ediliyordu³³⁵.

"Büyük Doğu" ve "Sebilürreşat" mecmualarını protesto edenlerden 39 kişi hakkında 2. Asliye Ceza mahkemesinde dava açılmış. Sanık öğrencilerin tamamı duruşmaya katılmış ve mahkeme, halktan kalabalık bir gurup tarafından izlenmişti³³⁶. İddianameye göre; öğrencilerden ikisi Sabah Gazetesi yazı işleri müdürlerinden Nihat Azmi Erman'ı tehdit etmişler "inkılaplara aykırı neşriyatta devam ederseniz, matbaanız Tan matbaasının akıbetine döner..." demişlerdi. Sorgulamada öğrenciler toplantıyı kendilerinin tertip etmediğini fakat katıldıklarını söylemişlerdi³³⁷.

Hakkında dava açılan öğrenciler, Hukuk Fakültesinden, Halil Güç, Burhan Kara, Abdurrahman Conkbayır, Turgut Oktay, Agah Lülüoğlu, Mustafa Kamil

334 C.G. 21.3.1951

335 C.G. 28.3.1951

336 C.G. 8.4.1951

337 C.G. 8.4.1951

Karamercan, İbrahim Sıtkı Beyazıtöğlu, İrfan Türksever, Necati Baltur, Nedim Tobađlu, Vahidettin Sayım, Ali Civan, Adnan Aksu, Şakir Öcal, Faruk Necati Ahiskalılar, Süreyya Yurdanur, Aydın Yılmaz, İsmail Nedim Rodok, Tıp Fakóltesinden, Fevzi Ceylan, Etem Dünder Limoncuođlu, İsmet Sönmez, Mehmet Cevat Çeliker, Necdet Öztürk, Lehbi Baştuman, Kamuran Fatura, Mustafa Emin, Kemal Beyazıt, Süleyman Reşat Türkel İktisat Fakóltesinden, Yusuf Kıraoğlu, İbrahim Etem Akçura, Haluk Önel, Yüksek Ticaretten, Hasan Bakkalođlu, Atılhan Tümer, Hayati Açıkbáš, Selahattin Karayeođen, Orman Fakóltesinden, Muhlis Yazıcı, Fen fakóltesinden, Faruk Tekin, Eczacılık Fakóltesinden, Emin Atlı adlı öđrencilerdi³³⁸.

Devlet Bakanı ve Başbakan Yardımcısı _Samet Ağaoğlu ve Milli Eğitim Bakanı Tevfik İleri İstanbul valiliğinde TMTF. temsilcileri ile son olaylar üzerine görüşmüşler, federasyon idare kurulu üyesi Memduh Kurtdemir, “son hadiselere sebebiyet veren birkaç talebe ile berber olmadıklarını bildirerek teessür duyduklarını” ifade etmişler. Daha sonra, İstanbul Ünirversitesi Rektör ve Dekanları ile görüşen bakanlar valiyi de yanlarına alarak Teknik Üniversiteye gitmişler, basın mensuplarına “bazı talebe teşekkülleri ve birliklerinin politika sahasına sürüklenmeğe çalışıldığını”³³⁹ söylemişlerdi. Hükümet gençlik hareketinin arkasında CHP'nin bulunmasından kuşkulanıyordu.

39 öğrencinin ikinci duruşmasında tanık sıfatıyla Emniyet müdürü Kemal Aygün, vilayet jandarma Komutan Yardımcısı yarbay Behçet Durualp, Kadırğa talebe yurdu müdürü Mail, şoför Konstantin, Cumhuriyet Gazetesi yazı işleri müdür muavini Zeyyat Gören, Vatan Gazetesi yazı işleri müdürü Cavit Yamaç, Hürriyet Gazetesi yazı işleri müdürü Ahmet İhsan, polis Feyzullah, Azmi, Jandarma yüzbaşısı İsmail Karaöz ve zabıta memurları dinlenmişti³⁴⁰.

---

338 C.G. 8.4.1951

339 Z.G. 25.3.1951

340 C.G. 22.4.1951

Büyük Doğu Gazetesi 19.5.1952 tarihinde günlük olarak yayınlanmaya başlamış, Başyazar, Necip Fazıl Kısakürek “Ne istiyoruz”³⁴¹ başlığı ile yayımladığı yazıda hedeflerini açıklamıştı. Yazıda talep edilen esas “müspet bilgiler harikasıdan ibaret...” kalkınma arzusuuydu. Fakat daha sonra içinde buldukları ifade tarzı ve eylemlerin bu taleplere uygun olmadığı görülüyordu. Büyük Doğu, genç kızlar arasında güzellik müsabakası düzenleyen, Vatan gazetesi ile Başyazarı Ahmet Emin Yalman’a edepdışı sözler ve hakaretler yaparak saldırıyor, okuyucuları da tahrik ederek aldığı hakaret dolu tepki mektuplarını yayımlıyordu³⁴². Her ne kadar dini bir hareket gibi görünmeye çalışsa da siyasi bir hareket örgütlediği anlaşılıyordu. Örneğin, A.E Yalman’ı yahudi dönmesi MASON olarak tanıtmalarının yanında onun Abdülhamidin merhametiyle kurtulduğu ama daha sonra kendi elleriyle padişahı tahtan indirdiğini ileri sürüyordu. Yalman’a “Beynelmilel münafık...”³⁴³ diyordu. Necip Fazıl yazısında “... Efendimiz sensin sana 27 yıldır, söylenen yalanı” diye, cumhuriyetin kuruluşundan 14 Mayıs 1950’ya kadar geçen dönemin reddiyesini yapıyor ve gençliğe dini esaslara uygun görevler yüklüyor, açlık gerilik vb. oluşumların sorumluluğunu adını anmadan başta Atatürk olmak üzere bu dönemin yöneticilerine yüklüyordu³⁴⁴. Başbakan Adnan Menderes’in “... allah beni Ahmen Emin Yalman’la dost olmaktan korusun!” dediğini ileri sürüyor. Yalman’ın hakareten utanmadığını daha önce hazırladığı fotoğraflarla ona yaklaşarak fotoğraflarını birlikte tesbit ettirip kamuoyuna ilan ettiğini, bu durumdan rahatsızlığını da hakaretlerle açıklıyordu. Yalman’ın, Başbakanla dostluk ifadelerini kendisi yalanlıyor, onun iftiracı olduğunu “... milletin kırkbeşyılık baş düşmanı...” olduğunu iddia ediyordu³⁴⁵.

Laiklik karşıtı bir gurup bu gazetede birleşmiş, bazı kimseleri kendilerine hedef edinip sonuç alıncaya kadar saldırıyorlardı. Laiklik karşıtlarının savunucusu Av. Abdurrahman Şeref Laç da bu gazetede yazısında Yalman'a,

³⁴¹ B.D.G. 26.5.1952

³⁴² B.D.G. 8.6.1952 - 13.7.52-11.7.52

³⁴³ B.D.G. 18.6.1952

³⁴⁴ B.D. 19.5.1952

³⁴⁵ B.D. 18.6.1952

“ve demokrat parti, Türk’ü Allah’a yaklaştırdığı nisbette sen, Demokratik Partiye dış bilemeğe başladın.” diyordu³⁴⁶.

Vatan Gazetesi, Konya DP kongresinde laiklik karşıtı taleplerin ileri sürüldüğü haberini yayınlamış, Başbakan Menderes de “irtica yoktur” demişti. Av. Abdurrahman Şeref Laç bu söz üzerine Yalman’ın, Menderes’e tavrının değiştiğini yahudice tehditlere giriştiğini para etmeyince de işi tertip ve münafıklığa döktüğünü³⁴⁷ iddia ederek düşmanlık yaratma peşine düşmüştü. “DP iktidarının bu gibilerin suç ortağı mevkiinde görünmekten çekinmemesine içim yanyor” diyerek bir anlamda başarısızlıklarını ifade ediyordu. Yazısını, hakaret, iftira ve “bizden kork senin celladın olacağız” diye tehditle bitiriyordu. Büyük Doğu tehditlerine istikrar kazandırmıştı. Yalman’a “...kaç kere nefes aldığımızı bile takip ediyoruz! düştüğünüz hakkın tuzağıdır, daha da büyüklerine hazırlanın!...”³⁴⁸ diyordu. Kavram ve değerleri de birbirine karıştıran gazete, ticanî tarikatı mensuplarının mahkumiyetini, “CHP’li ticaniler mahkum oldu” başlığı ile yayınlamıştı³⁴⁹.

Bu gazetede yayınlanan Atatürk aleyhtarı yazılardan dolayı, Atatürk’ün kızkardeşi Makbule Ata’dan ve MTTB Büyük Doğu Gazetesi sahibi Necip Fazıl kısakürek aleyhine dava açılması için savcılığa müracaatta bulunmuşlardı³⁵⁰. Davacı Avukatı, Atatürk’ün ve inkılaplarının bu yazılarla saldırıya uğradıklarını belirtmişti³⁵¹.

---

346 B.D. 20.6.1952

347 B.D. 20.6.1952

348 B.D. 20.6.1952

349 B.D. 11.7.1952

350 C.G. 23.3.1951

351 C.G. 21.6.1951

4- Malatya Suikastı ve Tepkileri

a. Suikast Hazırlıkları

Necip Fazıl Kısakürek günlük gazeteye dönüştürdüğü, Büyük Doğu'da laiklik karşıtı ve oldukça saldırgan bir yayın çizgisi izliyordu. Cumhuriyetin kuruluşundan 14 Mayıs 1950'ye kadar geçen dönemi reddediyor, bu dönem görev alanlar ile laiklikten yana olan herkesi hedef görüyordu.

Vatan Gazetesi genç kızlar arasında bir güzellik kraliçesi yarışması³⁵² düzenlemiş, başarılı olanları Amerika'ya göndereceğini açıklamıştı.

Ayrıca, Ahmet Emin Yalman, Konya DP kongresinde laiklik karşıtı istekler ileri sürüldüğü iddiasında bulunmuş, Hindistan hükümetinin davetiyle 5 kişilik bir heyetle gittiği bu ülkede, heyet başkanı olarak izlenimlerini anlatmış, laikliği övmüştü.

Necip Fazıl Büyük Doğu Gazetesinde gençliğe yaptığı çağrıda "Türk gençliği... bayrağını ve milli namusunu istismar edenlere karşı nerdesin... birincileri şu veya bu avrat pazarına sürüyorlar"³⁵³ diyor, tahrik edici yayını sürdürüyordu. Bu yayınlar "Gizli örgüt" üzerinde derin etkiler yapıyordu³⁵⁴.

Büyük Doğu Gazetesi, Vatan Gazetesi başyazarı Ahmet Emin Yalman'a karşı "müseccel münafık", "dönme", "mason", "senin katilin olacağız", "nasıl nefes aldığını biliyoruz" gibi tehdit dolu seri yayına başlamıştı. Gazetede, gençliğe, tahrik edici ifadelerle din ve millet adına namus koruyuculuğu için çağrı yapıyordu. Bu çağrılara gelen cevaplar, tehdit ve hakaret içerikli olmasına rağmen gazete, bunları da yayınlıyordu.

³⁵² Yıllar sonra A.E. Yalman'a suikast düzenleyen Hüseyin Üzmez, güzellik yarışmasının "Adeta ezanın asli dilde okutulmasına karşılık olarak Vatan gazetesi bir güzellik kraliçesi yarışması başlatmıştı" diye yazıyordu. (bkz. Hüseyin Üzmez Malatya suikastı, İstanbul 1996 s.76)

³⁵³ B.D. 23.8.1952

³⁵⁴ Kısakürek, Büyük Doğu'da "Bir fikrin büyüklüğü o fikrin toprak üzerine döktüğü kan lekesinin büyüklüğü ile ölçülür." diye yazmış, bunu Okuyucu Üzmez ise kendisinden kuşku duymaya başlamıştı. "İnanıyorum fikir mi büyük değil, yoksa ben mi tam inanmıyorum" diye sabaha kadar uyuyamamıştı. (Bkz. Üzmez, a.g.e., s.27-28.)

Gazeteye gelen yazılardan, Yalman'ı öldürmeye gönüllü birçok genç insan bulunduğu anlaşılıyordu. Çeşitli bölgelerde "Büyük Doğu"cu guruplar kurulmuş, çok sayıda da sempatzanı bulunuyordu.

Daha önce "Büyük Doğu Cemiyeti" adıyla bir dernek kurulmuş birçok yerde şube açmıştı. Büyük doğu dergisinin yayınları bu derneğe bağlı gençler arasında takdir ve heyecanla karşılanıyordu. Derneğin kapanmasıyla üyeleri İslam Demokrat Partisi'ne geçmişlerdi.

Malatya'da da bir gurup oluşmuş, buradaki Büyük Doğu'cular bir evde toplanarak Yalman'ı öldürmeye karar vermişler, bu kararı yazılı hale getirerek imzalamışlardı. Örgüt, Malatya muhtemedi Musa Çağıl başkanlığında 15 kişilik bir hücre halinde oluşmuştu. Malatya'daki bu guruptan biri olan Hüseyin Üzmez Lise öğrencisiydi. Evinde yapılan aramada muzır kitaplar³⁵⁵ bulunmuş bu nedenle bir yıl önce Elazığ Lisesine kaydolmuş, lisenin 10. sınıfında okuyordu.

Büyük Doğu Cemiyeti'nin sayılı üyelerinden ve 22 Temmuz tarihli Büyük Doğu Gazetesinde yayınlanan "Gelmeyen lanet" başlıklı yazıda imzası bulunuyordu³⁵⁶. Şimdi Elazığ'daydı yine hücrelerini kurmuşlardı. H. Üzmez'e barınma, para yardımı ve inançlarına uygun sosyal ortam da sağlanmıştı.

H. Üzmez daha Malatya'da iken tarikatlarla içli dışlı olmuş, zikir ayinlerine katılmış, gözle görülür bir çevre edinmişti. İlk hücrelerini kurduklarında Musa Çağıl'ın evinde Şerafettin'i imam seçmişlerdi.

H. Üzmez'in anlatımına göre, birinci toplantıda, Musa, Fevzi ve Mahmut bulunmuştu. İkincisine ise örgüt üyelerinin hepsi katılmıştı. Bu hücre masonların ve din düşmanlarının en büyük düşmanı olduğu iddiasındaydı.

³⁵⁵ Üzmez'e göre Malatya Lisesi öğrencisiyken, Lise müdürüyle bayan müzik öğretmeni arasındaki ilişkiyi tesbit etmiş, kağıtlara yazıp oraya buraya atmış ve yaptığı ortaya çıkınca, Malatya Lisesinde kaydı silindiğinden Elazığ Lisesine gitmişti. Bkz. a.g.e, s.42.

³⁵⁶ Z.G. 26.11.1952

Elazığ'da yaptıkları bir toplantıda, Yalman'a suikastı gerçekleştirme kararına varmışlar, aralarında bulunan hücre (örgüt) mensubu teğmen Muhittin Şamlıoğlu'nun³⁵⁷ kasketinin içinde kura çekerek katil adayını belirlemişler, iki defa çekilen kura, ikisinde de Hafız'a çıkmıştı³⁵⁸.

Kısakürek, kumarhane baskınından sonra yazdığı "Gönüldaş" başlıklı yazısında "Bu imkan teessüs eder etmez, vazife derhal yerine getirilecektir. Mecburiyeti anlıyorsun" "...şimdi herşey son komplo karşısında, senin cemiyetine ve umumi reisine karşı alacağın tavrı tesbit etmeye kalıyor" demiş. Bu yazı "Gizli örgüt"çe heyecanla karşılanmış ve emir kabul edilmişti³⁵⁹.

b. Ahmet Emin Yalman'ın Vurulması

22 Kasım 1952 tarihinde Ahmet Emin Yalman gazetesi adına Başbakan'ın gezisini izlemek için Malatya'da bulunuyordu. Başbakanın davetinden çıkarken Şerif Dursun³⁶⁰ tarafından vurulmak istenmiş, fakat, hemen arabasına bindiği için suikast gerçekleşmemişti. Şerif Dursun bisiklet ile Yalman'ın otomobilini takip etmiş, Yalman, Kemal Aydın'la otelin önünde arabadan inmiş ve postahaneye girmişti. Yazılarını gazeteye gönderiyordu. Şerif ise dışarda beklemeye başlamıştı.

Yalman postanede çıktığında saat 22.30 sıralarında üzerine bir otomobil farı³⁶¹ çevrilmiş ve silahlı saldırıya uğramıştı. İlk bilgilere göre, biri elinden iki kurşunla yaralanmış ve hastaneye kaldırılmıştı saldırı sırasında orada 8-10 kişi

³⁵⁷ Teğmen Nurettin Şamlıoğlu toplantıda askeri depodan herçeşit silahı vereceğini söylemişti. H. Üzmez, fakir, zeki, çalışkan ve atak yapısıyla kullanılmaya müsait bir örgüt üyesiydi. Gizli teşkilat kurmuş örgüt olmuşlardı. İmamlarını seçmişlerdi. "Haydi sen ol da vurma", "gizli teşkilat mensubusun" diyordu. Seçilen imam, Hafız Abdülkadir Akçiçek, Hacı Tevfik efendi denilen tarikat Şeyh'inin müridiydi. Kumarhane baskınından sonra, Kısakürek'in "Gönüldaş" başlıklı yazısı "gizli örgüt" üyelerince, Cumhuriyet devrinde (kumarhane baskını) islama yapılan en büyük suikast olarak değerlendirilmişti. (Üzmez, a.g.e., s.45-89-90-97-126-127)

³⁵⁸ Üzmez, a.g.e.

³⁵⁹ Üzmez, a.g.e.

³⁶⁰ ŞERİF DURSUN: 1933 doğumlu, uzun boylu, sarışın palabıyıklı Malatya'nın İzoli köyündendi. Sıvacılık ve boyacılık yapıyordu. İki çocukluydu. Taniyanlar onun mürteci olduğunu söylüyordu. Büyük Doğu Cemiyetine girmiş, kumarhane olayından sonra, cemiyetin kendini feshetmesi üzerine kurulan "İslam Demokrat Partisi"ne girmişti. Bu parti içinde saygınlığı ve rolü vardı.

³⁶¹ C.G. 26.11.1952

bulunduğu, kalabalığın mutad olmadığı otomobil plakasının alınmadığı söyleniyordu.

Saldırıya uğrayan Yalman “bekçi, bekçi” diye bağırarak, yolun kenarına çekilerek duvara yaslanmış, saldırgan gerek bekçi ve gerekse başkalarının ortaya çıkmasından sonra kaçarak izini kaybettirmişti. İnşaatçılık ve taşeronluk yapan Şerif’i, kaçarken Nuri ve Sami isimdeki iki kişi görmüşlerdi. Yalman’ın, üç yerinden beş kurşunla yaralandığı anlaşılmış, Devlet hastanesi tabiplerinden Dr. Selahattin Baş ve Dr. Ali Uygur tarafından ameliyat edilmiş, karnındaki yara dikilmiş durumu düzelmeye başlamıştı.

Yalman, “...otelime gidiyordum karşıma meçhul üç şahıs çıktı. Bunlardan birisi tabancasını bana tevcih etmişti. Ben tabanca ile şaka yapıyor sandım sonra nasıl oldu bilmiyorum. Kanlar içerisinde yere yuvarlandım³⁶².” demişti.

c. Malatya Suikastı Soruşturması

Başlangıçta küçük çaplı silahla bir serseri tecavüzü sanılan olayın, kısa sürede büyük çaplı içinde yabancı etkilerinde bulunduğu organize bir suikast girişimi olduğu ortaya çıkacaktı.

Daha sonra ele geçen saldırgan Hüseyin Üzmez hastaneye götürülerek Yalman’a gösterilmiş, fakat Yalman, gece karanlığında suikastçıyı seçemediğini söylemiş, sanığı teşhis edememişti³⁶³.

Örgüt suikasti gerçekleştirmek için Şerif Dursun ve Hüseyin Üzmez’i belirlemiş, İlhan Özcivelek’i ikinci planda bırakmıştı. Tayin edilen ilk iki kişi suikastı başaramazsa İlhan Özcivelek devreye girerek işi bitirecekti. Kurşunların hedefe isabet etmesiyle İlhan Özcivelek’e iş kalmayacaktı. Olaydan sonra Özcivelek’in evinde yapılan aramada tabancanın biri ele geçirilmişti³⁶⁴.

---

³⁶² C.G. 24.11.1952

³⁶³ C.G. 28.11.1952

³⁶⁴ Z.G. 27.11.1952

Suikast için ilk kararı 28.6.1952 günü almışlar, bunu yazılı hale getirerek imzalamışlardı³⁶⁵. Suikastta bıçaklı saldırı da düşünülmüş ona göre de hazırlık yapılmıştı. Duruşmalar sırasında talimatla ifadesi alınan İhsan Çulpan, tanımadığı iki kişinin suikasttan iki hafta evvel dükkanına gelerek iki kasap bıçağı sipariş ettiklerini bunlardan birisinin iki gün sonra tekrar dükkana gelip 6 lira karşılığında bıçakları aldığını bildirmişti³⁶⁶.

Suikastçılar (gizli örgütün) ikinci ve geniş katılımlı toplantısında “...Yalman’ın memleketin doğusunda bir Ermenistan kurmak fikrini müdafaa etmesi, Türkiye’nin, Amerika’nın himayesine girmeden yaşamasının doğru olmadığını beyan etmesi, meşhur komünistlerden Nazım Hikmet’in tahliyesi için uzun makaleler yazması ve şahsi teşebbüsata geçmesi ve nihayet güzellik müsabakaları tertibi suretiyle kızlarımızı Amerikaya götürerek onların Amerikan askerleri tarafından öpülmesine ve bunlara ait resimlerin Türk gazetelerinde çıkmasına sebep olması, kendisinin mason olması dolayısıyla muhakkat surette vücudunun ortadan kaldırılması teklif edilmişti³⁶⁷. Üzmez, mali yardım aldığı için bunlara karşı çıkamadığı iddia ediyordu.

Şerif Dursun’un ifadesine göre, cuma gecesi Malatya’lı terzi Fevzi’nin evinde Büyük Doğu’lulardan bir gurup toplanarak Yalman’ın öldürülmesine kesin olarak karar vermişlerdi. Elebaşlardan İlhan Özcivelek ortaya üç tabanca çıkarmış, Yalman’ın öldürülmesi için plan yapılmasını istemişti³⁶⁸. Başbakan’ın Malatya’da olmasından dolayı gelecek kalabalıktan istifade edilecekti.

Öncelikle, Yalman’ı Elazığ’da vurmak istemişler, fırsat bulup eylemi gerçekleştirememişlerdi. Üzmez, Yalman’ın Kent Palas otelinde kaldığını balkondan gördüklerini gidip pencereden atmak istediklerini, orada fırsatı kaçırdıklarını, başarısızlıktan dolayı arkadaşlarının kendisine soğuk baktığını hissettiğini, kendisini yalnız bırakmamak için Mahmut’la İlhan’ı da beraber

---

³⁶⁵ Z.G. 5.8.1953

³⁶⁶ Z.G. 1.10.1953

³⁶⁷ Z.G. 28.11.1952

³⁶⁸ Üzmez, “Pencereden atıp kaza süsü verecektik” diyor. (Bkz. a.g.e., s.137)

göndermeye karar verdiklerini anlatmıştı. Anlaşılan örgütün kendisi hakkındaki kararını sezmişti. “Yalmanı vurmazsam beni öldüreceklerini söylemiyorlardı. Fakat, peşime adam koymaları çok manidardı³⁶⁹.” diyordu.

Malatya suikastında saldırganın kaçtığı sokağın çıktığı, Şerbetçi köşesi denilen yerde gece saat 01 sıralarında terkedilmiş bir bisiklet bulunmuş. Bu bisiklet olayın çözülmesi için ilk ve en etkili ipucu olmuştu. Bisiklet yeşil renkli kırmızı çizgiliydi. Ayrıca, 1000 TL lik bir çek bulunduğu da söyleniyordu. Yapılan soruşturmada bisikletin, Şerif Dursun adlı kişiye ait olduğu anlaşılmış, kendisi bulunamamıştı. Nuri adlı bir sabıkalının uyarısıyla bekçi saldırganı “birkaç el ateş etmiş fakat tutturamamıştı³⁷⁰.” Rüstem Yücel adına keşide edilen buluntu bono da Şerif ile ilişkilendirilmişti.

Şerifin, sorgulanan kardeşleri Osman ile Fazıl ifadelerinde, Şerif’in iki gündür eve gelmediğini, bisikleti de Şerif’in kullandığını söylemişlerdi. Osman, Şerif’in dün gece kendisine “...bir adam öldürdüm, bisikletim postanenin önünde kaldı. Git onu al”³⁷¹ dediğini anlatmıştı.

Şerif’in evinde yapılan aramada, kapatılan “İslam Demokrat Partisi”nden verilmiş resimli hüviyet (kimlik) ile Yalman’a sıkılan kurşunların çapında (7.65) yarım kutu mermi, bir fransız filintası, iki şarjör mermi ve yeni yapılmış hiç kullanılmamış iki satır ile İslam Demokrat Partisinden gelmiş birçok mektup bulunmuştu³⁷². Şerifin, Malatya il teşkilatı kurucusu ve 36 nolu parti üyesi olduğu belirlenmişti³⁷³.

İDP’nin Malatya ili kurucuları ve ilk üyeleri, kapanmış olan Büyük Doğu Cemiyetinin üyeleri idi ve suikastı bu ekip gerçekleştirmişti.

---

369 C.G. 28.11.1952
370 C.G. 25.11.1952
371 C.G. 24.11.1952
372 Z.G. 24.11.1952
373 C.G. 25.11.1952

Yetkililer bu suikast olayını 26 Mayıs 1951 tarihinde kendisini fesheden “Büyük Doğu Cemiyeti” ile 7 Ekim 1952 günü Eminönü 2. Sulh Ceza Mahkemesi kararıyla kapatılan “İslam Demokrat Partisi'nin yeraltı faaliyeti olarak değerlendirmişlerdi³⁷⁴. Şerif İDP Malatya il kurucusuydu, bu partinin Arap memleketlerindeki “Müslüman Kardeşler Cemiyeti” ile ilişkili olduğu söyleniyordu. Şerif'in evinde yapılan aramada “gelmeyen lanet” imzalı yazı bulunmuş, yazının Yalman'ı hedef alan “Büyük Doğu”da yayınlanan yazının aslı olduğu anlaşılmıştı. Yazıda Şerif'in kardeşi Osman'ında imzası bulunuyordu.

Malatya savcılığının isteği ile İzmir'de yayınlanan “Büyük Dava” gazetesi sahibi Mehmet Reşat Düşünür'ün evinde ve iş yerinde arama yapılmış, bulunan belgelerde, İstanbul'la yazışma yapıldığı tesbit edilmişti. Büyük Doğu Cemiyetinin İzmir teşkilatında kayıtlı bulunan, daha sonra İDP'ne kaydolun, Mehmet Reşat'ta ele geçen mektuplardaki adreslerin İstanbul savcılığına bildirilmesiyle İstanbul'da üç yerde arama yapılmıştı. Büyük Doğu ve İDP üyelerinden firari Süleyman Çimendağ yakalanmış ifadesi alındıktan sonra tutuklanmıştı³⁷⁵.

Üzmez'in Kadiri tarikatından Kazım Baba'nın müridi olduğu, Şerif'in köyünde bu Şeyh'e³⁷⁶ bağlı olduğu söyleniyordu. İrtica hareketini idare ettiği söylenen kadiri şeyhi Kazım Baba'nın evinde arama yapılmış, bulunan mektuplara el konulmuş, Kazım Baba gözaltına alınmıştı. Mektupların taassup zihniyetiyle yazılmış olduğu görülmüş, fakat Malatya suikastı sanıklarıyla yazışmaya rastlanmamıştı³⁷⁷. Evlerde yapılan aramalarda, Sebilürreşat, Serdengeçti, İslamın nuru, Büyük Doğu, Yeşilnur adlı dergiler bulunmuştu³⁷⁸.

Ayrıca, bir kara listenin ele geçirildiği, listede Cumhuriyet Gazetesi başyazarı Nadir Nadi, Dünya Gazetesi başyazarı Fatih Rıfıkı Atay, Ulus Gazetesi

---

374 C.G. 27.11.1952

375 C.G. 26.1.1953

376 Tarikatçı mantığına göre, “Şeyh'i olmayanın şeyhi şeytandır” (Üzmez, a.g.e., s.283)

377 C.G. 29.11.1952 - Z.G. 23.12.1952

378 C.G. 28.11.1952

başyazarı Hüseyin Cahit Yalçın ve İstiklal Marşı'nın yazarı, Mehmet Akif Ersoy'un damadı Ömer Rıza Doğrul'un isimlerinin bulunduğu söyleniyordu. Bu listede bulunan Ömer Rıza Doğrul'un suçu Kur'an-ı Kerim'i Türkçeye çevirirken yanlışlıklar yaptığı iddiasıydı³⁷⁹.

Bir yetkili "Büyük Doğu Cemiyeti" eski başkanı Necip Fazıl'ın akli dengesinde bozukluk olduğunu ileri sürerek bir kaçgün evvel deli raporu almak peşine düştüğünü açıklamıştı³⁸⁰. Emniyet Genel Müdürü ve Ankara Vali Vekili Kemal Aygün de bir açıklama yapmış, olayın çözüldüğünü, sayıları kabarık olan faillerin belirlendiğini, Necip Fazıl'ın evinde arama yapılmasına gerek duyulmadığını, meselenin mülga "İslam Demokrat Partisi" ile olduğu kadar "Büyük Doğu Cemiyeti" ile de alakası olduğunu, tahkikatın tamamen bitmesinden sonra kamuoyuna "... sarih malumat" verileceğinin vazifesi olduğunu söylemişti³⁸¹.

Alınan bir habere göre, Hüseyin Üzmez, Elazığ'da yakalanmış, Malatya'ya gönderilmek üzere yola çıkarıldığı öğrenilmişti³⁸².

Üzmez, Yalman'a ateş edenin kendisi olduğunu itiraf etmiş³⁸³, bu işte bir partinin veya cemiyetin ilgisi olmadığını bu teşkilatı aralarında kurduklarını, konuştuğu kimseleri mektep arkadaşları vasıtasıyla tanıdığını fakir olduğu için hangisinden istese borç alabildiğini söylemişti³⁸⁴. Olayın ertesi günü Musa'yı gördüğünü ondan 120 lira alarak trenle Elazığ'a gittiğini, şimdi ise yakalandığını ve bu işi yaptığından pişmanlık duymadığını söylemişti. Yalman'ın yerinde Necip Fazıl olsaydı, öldürmekte tereddüt etmezdim³⁸⁵. "Ben daima fikire fikirle mücadeleyi esas tutarım. Fakat bu hadiseyi hangi şartlar altında işlediğini öğrenecek olursanız bana hak verirsiniz"³⁸⁶. demişti. Üzmez

379

C.G. 2.12.1952

380

C.G. 27.11.1952

381

C.G. 27.11.1952

382

Z.G. 27.11.1952 - Üzmez, kendisi teslim olduğunu yazıyor.

383

Z. G. 28.11.1952 - C.G. 28.11.1952

384

C.G. 28.11.1952

385

C.G. 28.11.1952

386

C.G. 28.11.1952

maddi olarak desteklenmek, manevi olarak yönlendirilmek ve suikast için teşvik edilmek yanında bir tehlikeye de sezmişti. Üzmez'in olay gecesi giydiği ayakkabılar, Şerif Dursun'un evinde, bindiği bisikletle kullandığı tabanca bir akrabasının evinde, Şerif Dursun'un kullandığı tabanca ise olay yerinin biraz ilerisinde bir evin damında bulunmuştu³⁸⁷.

Şebekenin 5 elemanı Elazığ'da 9'u Malatya'da yakalanmıştı. Bir üyesi ise firar daydı. Mahmut ele geçirilememiş, Diyarbakır'a kaçtığı haber alınmış, bir polis ekibi Diyarbakır'a gönderilmişti³⁸⁸.

Musa Çağıl gizli örgütün Malatya mutemedi idi. Malatya Emniyet Müdürünün açıklamasına göre, şebekenin başıydı. İfadesinde, "İşin muvaffakatle neticelenmeyişine üzüldüm. Yaptığımız işten pişman değilim"³⁸⁹ demişti. Sümer karakolunda ifadesi alınırken üzerinde 520 lira para çıkmıştı. Bu para İstanbul'da bulunan, Necip Fazıl'ı gölgede bırakan ismi gizli tutulan bazıları tarafından, Malatya'daki bazı şahısların tavassutlarıyla verilmişti³⁹⁰.

Üzmez ifadesinde Yalman'ı vurmazsa kendisini öldüreceklerini söylemediklerini "Fakat, peşime adam koymaları çok manidardı" diyerek, eylemin boyutlarını ortaya koymuş, iyi nişancı olduğunu, onu öldürmemek için belden aşağı sıktığını³⁹¹ söylemişti.

Yalman, mahkemeye 28.9.1953 günü verdiği dilekçede, Üzmez'le hastanede yüzleştiğini "-Neden önce benimle konuşmadın"? sorusuna karşılık, "Yapamazdım. O zaman bizinkiler beni öldürürlerdi"³⁹² dediğini belirtiyordu. Bu ifadeler kararlı ve acımasız bir gizli örgütün tüm tedbirleri aldığını ve bu zeki gencin bunu bütün gerçekliğiyle kavradığını gösteriyordu.

---

387 C.G. 28.11.1952
388 C.G. 30.11.1952
389 C.G. 27.11.1952
390 C.G. 13.12.1952
391 C.G. 28.11.1952
392 C.G. 1.10.1953 - Z.G. 1.10.1953

İstanbul'dan, Malatya'daki Yalman'a gönderilen bir tehdit mektubu, bu işin bir gizli örgüt işi olduğu yolundaki tezi doğruluyordu³⁹³. Ev araması ve baskınlar arttırılmıştı. Ayrıca Hüseyin Üzmez'e her ay yetmişbeş lira yardım yapılması bu işte gizli eller³⁹⁴ olduğu düşüncesini güçlendiriyordu.

Aramalarda elde edilen belgeler incelendikçe ortaya yeni isimler çıkıyordu. Olaya, mensucat fabrikasında çalışan usta Şevket Tarıçeri³⁹⁵, ile bekçi Hasan Akkuş ve su işlerinde odacı olarak çalışan Bekir Göçmen'in de adı karışmış ve ifadeleri alınmıştı³⁹⁶.

Soruşturmanın genişlemesi, şebekenin, İstanbul Ankara, Bursa, Samsun ve Kütahya vilayetlerinde de kollarının bulunduğunu ortaya çıkarmış ve bu illerde muhtemel tutuklamalar bekleniyordu³⁹⁷. Bazı kimselerin evlerinde yapılan aramalarda, Arap harfleriyle yeni basılmış kitaplar ele geçmişti³⁹⁸.

Şerif'in 10 gün evvel işbaşı yaptığı ve çalışmakta olduğu garaj inşaatında yapılan araştırmada, buluntu çekin bu işyerinin patronuna ait olduğu ve kaçarken düşürdüğü ileri sürülmüştü.

Emniyet genel müdürü Kemal Aygün, suçlunun, İslam Demokrat Partisine mensup Şerif Dursun olduğunu ve takip altında bulunduğunu açıklamıştı³⁹⁹. Büyük Doğu Cemiyeti ve İslam Demokrat Partili 50 kişinin ifadesine başvurulmuş ama hepsi şerifi koruma yönünde ifade vermişlerdi. Malatyada bir şebekenin varlığı konuşuluyordu⁴⁰⁰. Şerif'in kardeşi Osman ve Hasan da nezaret altına alınmıştı. Polis bu işi üç kardeşin yaptığını düşünüyordu.

İçişleri Bakanının anlatımına göre, gündüz kendisine bir adamın Başbakanı görmek istediğini bildirmişler, Başbakan meşgul olduğundan

393 C.G. 30.11.1952

394 C.G. 2.12.1952

395 Pakistan elçisine telgraf çeken zanlı.

396 C.G. 30.11.1952

397 C.G. 2.12.1952

398 C.G. 2.2.1953 - Z.G. 1.2.1953

399 Z.G. 24.11.1952

400 C.G. 25.11.1952

kendisine getirmelerini istemişti. Fakat, şahıs bakanı küçümsemiş, ısrarla başbakanla görüşmek istemiş, başbakan durumu görünce yanlarına gelerek ne istediğini sormuş, adam “sen gülüyorsun, benim için yanıyor, bir kardeşimi vurdular, hakim haksız yere katili tahliye etti” demiş kendisini yere atarak sara hastası gibi çırpınmıştı. Bakan da görevlilere bu adamı gözden kaçırmamalarını söylemişti⁴⁰¹. Yapılan araştırmada bu kişinin, Şerif’in kardeşi Osman olduğu olay esnasında Osman’ın orada bulunmadığı anlaşılmıştı.

Şerif’in Kermik dağında olduğu öğrenilmiş ve bu dağa şerifi yakalamak üzere kuvvet gönderilmişti. Bir ihbar sonucu il merkezine 15 km mesafedeki Direk Köyü’ne baskın yapan 6 jandarma, 4 sivil polis, jandarma alay komutan vekili Mahmut Hamdi Hebeş komutasında arama yapmış, fakat haberin doğru olmadığı anlaşılmış, şaşırtma için yapılan ihbar olduğu sonucuna varılmıştı⁴⁰². Şerif’in, Suriye’ye kaçtığına dair söylentiler dolaşıyordu. Cumhuriyet Gazetesinin haberine göre, Emniyet bir plan yaparak Şerif’in babasından saklandığı yeri öğrenmiş, Fırat istasyonu civarında “Eski Malatya” bucağına bağlı Kuluşağı köyünde Kadir Karataş⁴⁰³ adında birinin evinde yakalanarak vilayete getirilmişti. Zafer Gazetesine göre, Oran Köyü’ne gitmekte olan bir hayvanlı köylü kafilesi ile beraber olduğu zabıtaya ihbar edilmiş, ekipler civarda tertibat almış, Şerif Oran köyünde bir alevi olan arkadaşı Memo’nun evine girince polisce yakalanmıştı⁴⁰⁴. Şerif taktikten kurtulamayacağını anlayınca, yakalanmadan önce şebeke üyesi Hacı Emin’e hitaben arkadaşlarına ulaştırılmak üzere bir mektup yazarak Kadir Karataş’a vermiş, polisin araması sırasında ele geçen bu mektup, örgütün çözülmesini sağlamıştı⁴⁰⁵. Mektubun muhatabı olan Hacı Emin, Şebekenin elebaşısı olan Musa’nın ağabeyi idi.

Şerif ifadesinde, teslim olmaya geldiğini Yalman’ı vurmadığını, bisikleti Elazığ Lisesi öğrencisi Hüseyin Üzmez’e verdiğini tabancasının da Cuma

---

401 C.G. 27.11.1952

402 C.G. 25.11.1952

403 Bekçi Osman’a rüşvet teklif eden büyük doğucu.

404 Z.G. 26.11.1952

405 C.G. 27.11.1952

gününden beri onda olduğunu ifade etmişti⁴⁰⁶. Anlatımına göre toplantıda bulunanlardan 9 kişi yakalanmıştı. Bunlar, Büyük Doğu Cemiyetinden, Musa Çağıl, Fevzi Özer, Abdülvahap Arın, Hüseyin Yabancı, Mahmut Şentürk, İlhan Civelek, Abdülvahap Özmansur, Mustafa Özmansur, Fevzi Özmansur, Osman Dursun idi. Emniyette Şerif'in sorgusu sürerken koridorda uzun sakallı kimselerin heyecanla dolaştıkları ve içerde olup bitenleri merakla takip ettikleri görülüyordu. Daha sonra bunların tarikat mensubu oldukları ve tahkikati takip için burada buldukları anlaşılmıştı.

Şerif'in arkadaşları, Kadir Karataş ve Ahmet Çetinkaya yüzleştirme yapılacağını anlamışlar Bekçi Osman'a 1000 lira rüşvet teklif ederek kovaladığı kişiyi tanımadığını, kaçanın Şerif olmadığını söylemesini istemişlerdi. Bekçi Osman biraz düşünceğini söylemiş, bir fırsatını bularak durumu yetkililere bildirmişti. Tertibat alınmış, beklemekte olan Kadir ve Ahmet tekrar bekçi Osman'a yanaşarak ısrar etmeye başlamışlar pusuda bekleyen polis, Ahmet ve Kadir'i yakalamıştı⁴⁰⁷.

Kadir Karataş, Malatya'nın kale Nahiyesi Kuluşağı köyünden, Ahmet Çetinkaya ise, Bağilkadı (kadıköyü) köyünden olup Büyük Doğu Cemiyeti üyesiydiler⁴⁰⁸. "Sonu gelmeyen lanet" başlıklı yazıda bunlarında imzası vardı.

Suikast girişimine, Şerife boz bir palto getiren Hüseyin Demir isimli bir akrabasının da adı karışmış, 1000 lira rüşveti reddedip suikastın çözülmesinde rol oynayan bekçi Osman'a iki maaş ikramiye verilmişti⁴⁰⁹.

Hacı Emin sorguda inkara kalkışmış çıkar yol bulamayınca itiraf etmek zorunda kalmıştı. İfadesine göre, "... Yalman'ı öldürmek için teşebbüslere Yalman'ın bir müddet evvel Elazığda yaptığı bir seyahatte başlanmış ve o zaman

---

406 C.G.26.11.1952

407 C.G. 26.11.1952 - Z.G. 26.11.1952

408 C.G. 26.11.1952 - Z.G. 26.11.1952

409 C.G. 14.12.152

akim kalan bu iş 15 kişi tarafından Elazığ ve Malatya'da gizli olarak yapılan içtimalar neticesinde kararlaştırılmıştı”⁴¹⁰

Bu arada 15 kişi tutuklanmış 100 evde arama yapılmış, aramalarda birçok mektup ve kanıtlar ele geçirilmişti. Terzi Fevzi'nin evinde yapılan ilk toplantıya katılan Büyük Doğucu'lardan, Hafız Abdülkadir Akçiçek ve tabancayı temin eden Elazığ 243. Piyade adayında üsteğmen Muhittin Şamlıoğlu tevkif edilmişti. İkinci toplantıya, Hafız Abdülkadir Akçiçek, üsteğmen Muhittin Şamlıoğlu, İbrahim Kara, Fehmi Albayrak ve Hüseyin Üzmez katılmıştı⁴¹¹.

Cumhuriyet Savcısı Celal Dinç, bir basın toplantısı yaparak, sanıkların feshedilen “İslam Demokrat Partisi” ve “Büyük Doğu Cemiyeti” üyesi olduklarını olayın baştan beri gelişimini açıklamış, yeni gelişme ve bilgiler olduğunda tekrar açıklama yapacağını söylemişti.

Bekir Göçmen ve Hasan Akkuş'un ifadeleri gizli tutuluyor, bunlara gelen mektuplar olduğu söyleniyordu. Dolaşan haberlere göre, Bekir'e İstanbul Rıza Paşa yokuşu 55 numarada oturan tüccar Hacı Salih Ambarlı'dan bir mektup gelmiş, mektupta, hükümetin ayin yapmak hususunda müşkülât çıkardığı anlatılmıştı. Bekçi Hasan Akkuş'a da pötürge ilçesinde Şeyh Güzel babadan bir mektup gelmiş, onda da hükümetin ayin yapma hususunda nüşkûlat çıkardığından sözedilmişti.

Bu mektuplaşma ve haberleşmelerden örgüt hüccresinin tarikatın diğer hüccreleri tarafından bilindiği ve mensupları üzerinde etki yaptığı anlaşılıyordu.

İfadeler alındıktan sonra Cumhuriyet savcısı, Necip Fazıl üzerinde durulduğunu, gerek yayınlarıyla, gerek “Büyük Doğu Cemiyeti” sıfatıyla sanıklar üzerinde “yapmış olduğu tesirin suikast hadisesindeki rolünün incelendiğini,

⁴¹⁰ Z.G. 27.11.1952 - C.G. 27.11.1952

⁴¹¹ C.G. 27.11.1952

“manevi tahrik ve teşvik unsuru” tesbit edilecek olursa, Necip Fazıl’ında mahkemeye verileceğini⁴¹² açıklamıştı.

Necip Fazıl’ın yazdığı (Bu ... gebertiniz) diye başlayan bir mektup bulunmuştu. Bu mektupta da Ahmet Emin Yalman’ın kastedildiği⁴¹³ sanılıyor, Bütün kanıtlar Necip Fazıl’ı gösteriyordu. Bazı şebeke mensuplarının, Necip Fazıl’ın etkisi altında kaldıklarını söylemelerinden dolayı Süper Mürşid’inde Malatya’ya getirileceği söylentisi dolaşılıyordu⁴¹⁴.

Malatya savcılığı, Üsküdar cezaevinde yatan Necip Fazıl’ın Malatya’ya gönderilmesini istemiş⁴¹⁵. Büyük Doğu’cu Mustafa Cemildağ hakkında da tevkif kararı verilmişti⁴¹⁶.

Necip Fazıl, jandarma nezaretinde trenle Malatya’ya götürülmüş, sorgusu yapılarak, cezaevine gönderilmiş, Rıfat Cevat’ın "kumarbaz" sözüne karşılık söyleyecek çok şey olduğunu fakat aynı davaya hizmet ettikleri için susmayı tercih ettiğini söylemişti⁴¹⁷. Gazetecilere, Büyük Doğu’cu Saim Çekmegil’e söylerlerse kendisine bir yatak temin edeceğini “Bu sıçanı gebertiniz” diye başlayan mektubun kendisine ait olmadığını belirtmişti⁴¹⁸.

Malatya’ya götürülürken Adana’dan geçen Necip Fazıl, Büyük Doğu’ya hükümetçe bir tahsisat verilip verilmediğini soran gazetecilerin namus ve şerefi üzerine doğru söylemesini istemeleri üzerine, “Büyük Doğu Gazetesi ve Cemiyetini kuran ben Necip Fazıl Kısakürek, Namus ve Şeref diye birşey tanımıyorum, böyle şeylere inanmam da... Ben iman ve ahlaka kıymet veririm. Zaten bizim gibi müminler yalan söylemez⁴¹⁹.” demişti.

---

⁴¹² C.G. 14.12.1952

⁴¹³ C.G. 24.12.1952

⁴¹⁴ C.G. 23.12.1952

⁴¹⁵ C.G. 28.1.1953

⁴¹⁶ Z.G. 24.1.1953

⁴¹⁷ Z.G. 24.1.1953

⁴¹⁸ C.G. 3.2.1953

⁴¹⁹ C.G. 3.2.1953

Malatya Cumhuriyet savcısı gıyabi tevkif müzekkeresi kesmiş⁴²⁰, İDP Genel Başkanı Cevat Rifat Atilhan yakalanarak tutuklanmıştı. Başkan'ın duruşması gizli yapılmış, Gazetecilerin Necip Fazıl hakkındaki sorusuna “Necip Fazıl dini istismar edip para kazanarak bunu kumar masasında sarf eden adamdır⁴²¹.” demişti. Atilhan, hastaneye sevkini ve tedavi altına alınmasını istemiş, savcılığın muayene ettirmesi sonucu, hükümet tabibi hastaneye yatırılmasına gerek görmemişti⁴²².

Elegeçen mektuplar incelenirken “Hazreti hafız” diye bir isim görülmüş. yapılan incelemede bu şahsın 31 Mart vakasının sorumlularından Bediüzzaman Said-i Nursi olduğu anlaşılmıştı. İrtica hareketlerini idare edenler arasında en çok onun adı geçiyordu⁴²³. Evinde arama yapılması için İstanbul Savcılığınca Kütahya savcılığına yazı gönderilmiş⁴²⁴. Kanıtlar ortaya çıkıp yayınlanmaya başlayınca gazetecilere tehdit gelmeye başlamıştı. Bir söylentiye göre, suikast, Malatya'da “Nurcular” adıyla bilinen bir cemiyet tarafından tertiplenmişti. Büyük Doğu Cemiyeti kurulmadan önce; Malatya'da “Nurcular” adında bir kuruluşun varlığı konuşuluyordu. Musa Çağal'ın o zamanlar kendi fikirlerini benimseyen kimselerin sermaye koymalarıyla “Nur kitabevi” adında bir ticarethane kurması bu görüşü doğruluyordu. Suikast'e adı karışan nurcuların Büyük Doğu Cemiyeti kurulduktan sonra kütle halinde buraya katıldıkları ve yöneticileri Said-i Nursi ile irtibatı devam ettirdikleri sanılıyordu. Tutuklu bulunan şahısların evlerinde yapılan aramalarda Said-i Nursi'nin “Gençlik Rehberi” broşürünün bulunması bu ihtimali kuvvetlendiriyordu⁴²⁵. Said-i Nursi'nin olaya adının karıştırılmasıyla birlikte Afyon'daki müritleri arasında telaş başgöstermişti. Nursi altı yıldır Emirdağ'a yerleşmişti. Bir kaç gün önce evini bırakarak Kütahya'ya gitmişti. Müritlerince “Efendi Hazretleri” diye anılan Nursi, Necip Fazıl'la da tanınmış, dost olmuşlar. Tanışmadan sonra iki grup

---

420 Z.G. 24.1.1953

421 C.G. 25.1.1953

422 C.G. 28.1.1953

423 C.G. 4.12.1952

424 C.G. 3.12.1952

425 C.G. 10.12.1952

birleşmiş “KARDEŞ” olmuşlardı⁴²⁶. Doğrudan doğruya halkla temastan kaçınan Nursi, müritleri vasıtasıyla halkla temas ediyordu.

Sanıklar, sorgu sırasında şebekeye talimat veren, Bursalı, kimliği bilinmeyen Mehmet isimli bir şahıstan söz etmişlerdi. Mehmedin Malatya’ya geldiği ve olaydan sonra ayrıldığı da açıklanmıştı. Mehmet kaldığı otele para verememiş valizini rehin bırakmış, yapılan aramada valizin boş olduğu görülmüştü⁴²⁷. Bursa’da Mehmet’in evi aranmış bazı evraklar bulunmuş, kendisi yakalanamamıştı. Bu işteki rolü bilinmiyordu⁴²⁸. Mehmet 17 yaşındaydı ve Bursa’nın muradiye mahallesinde oturuyordu. Sıkı bir takip uygulayan polis, Bursa, muradiye mahallesinde 935 doğumlu Mehmet’i yakalayıp gözaltına almış⁴²⁹, Mehmet sorgusundan sonra tevkif edilmişti.⁴³⁰ Bursa’dan Malatya’ya getirilmiş, sorgulamada şebekeyle ilgisi bulunmadığını söylemişti. Mehmet duruşmada, Erzincan depreminde ölen ağabeyinin mezarını ziyaretten dönerken trende, Abdullah Aydınlar adında bir Arapkir’li ile tanıştığını, Hafız olduğunu öğrenince aydınların kendisini, memleketine davet ettiğini dönüşte Arapkir’e gidip, orada Hamit Fendoğlu ile tanıştığını, otele 10 lira borç için buvulunu bıraktığını ve Suikast günü Malatya’da olmadığını söylemişti⁴³¹.

Üzmez’in, kız kardeşi Sıdika’ya gönderdiği bir telgraf ele geçmiş yapılan soruşturmada, “hatıra defteri” denilen bir defterden sözedilmişti. Bu defteri, Sıdika’nın Şoför Kirkor’a verdiği, Kirkor’un yolda kaybettiğini söylediği, hem Sıdika hem Kirkor ileri sürmüş, durum şüpheli görülerek her ikisi de gözaltına alınmış⁴³². Bu defter hiçbir zaman bulunamamıştı. Emniyet müdürlüğüne takip

426 C.G. 10.12.1952 (İngilizler adına 31 Mart olayı tertipçilerinden Said- Nursi Cezaevindeki Üzmez’e İngilizce öğrenmesi için haber göndermişti. (Bkz. Üzmez, a.g.e., s.330)

427 C.G. 28.11.1952

428 C.G. 30.11.1952

429 C.G. 2.12.1952

430 C.G. 3.12.1952

431 C.G. 23.12.1952 (Zafer gazetesi 5.8.1953 günlü sayısında Yalman’a ateş edilen silahın Keşoğlu’nun bavulunda bulunduğunu yazıyor. Halbuki Üzmez’in itirafı ile bir akrabasının evinde bulunmuştu. Ayrıca yazdığı “Malatya suikastı” başlıklı kitapta da bunu açıklıyor. Bu akraba evi hem dayısı hem de nişanlısının eviydi.)

432 C.G. 29.11.1952

edilen bazı kimselerin evlerinde bulunan mektup, evrak gazete ve dergileri yakarak imha ettikleri tesbit edilmişti⁴³³.

Suikast girişimi ülkede şok yaratmış, tahkikat ülke çapında genelleştirilmişti. Ele geçen dergi ve broşürler tasnif edilerek, sayıları 500'e ulaşan mektuplar incelenmek üzere savcı yardımcılarında bölüşülmüştü⁴³⁴. Olayla ilgili soruşturulan kişilerin sayısı 600'ü geçmişti⁴³⁵.

Olayla ilgisi ve bağlantısı saptanan kişi ve kuruluşlar Türkiye'nin her yerinde soruşturulmaya başlanmıştı. "Mukaddesatçılar Birliği" adlı bir cemiyetin var olup olmadığı araştırılıyordu⁴³⁶.

Bursa'da savcılık, Milliyetçiler Derneğinin suikastla ilişkisini araştırmaya başlamış⁴³⁷. İrtica şebekesinin büyük bir kısmının Milliyetçiler Derneği'ne üye olduğu ve şebekenin yurdun birçok yerine dalbudak saldırdığı anlaşıyordu. İzmir'de, Hasan Üçışıklar hakkında tutuklama kararı verilmiş. Bu kişinin Malatya hadisesi ve İDP ile ilişkisi olduğu söyleniyordu⁴³⁸. Evleri aranan ve sorguya çekilenlerden başka tutuklanan olmamıştı.

Savcılıkta ifadesi alınan Abdullah ve Naci Tatar ile Reşat Mahmut Düşündür, Büyük Doğu'yla ilgilerinin bulunmadığını, bu gazetenin sahibi zattan nefret duyduklarını, kumarhanede yakalanmadan evvel kumar oynadığını bildiklerini ve ilişkilerini kestiklerini söylemişlerdi. Suikastla ilgili olarak İstanbul'da, Hafız Osman Tanınmış ile Malatya'dan İstanbul'a Kur'an Kursuna gelen İsmail Hakkı Şengüler'in evlerinde ele geçen belgeler savcılık tarafından alınmıştı⁴³⁹. Malatya'da, Büyük Doğu Cemiyeti'ni ilk kuran bir süre Malatya

---

433 C.G. 2.12.1952

434 C.G. 8.12.1952

435 C.G. 6.12.1952

436 C.G. 6.12.1952

437 C.G. 2.12.1952

438 C.G. 3.12.1952

439 C.G. 5.12.1952

temsilciliğini yapan istasyon caddesinde terzi Saim Çekmegil bir yazısından dolayı, suikast olayıyla açılan bir davayla ilgili görülüyordu⁴⁴⁰.

Samsun, laiklik karşıtlığının yoğunlaştığı yerlerden biriydi. Polis, Büyük Doğu Cemiyeti üyelerinden Tevfik Kurtul'un evini aramış kendisini de sorguya⁴⁴¹ çekmişti. Malatya savcılığının talebiyle Samsun'da, "Büyük Cihad" gazetesi sahibi Mustafa Bağışlayıcı, yakalanmış, sorgusundan sonra tutuklanmıştı⁴⁴². Bu olaydan sonra gazeteyi devralan Hüseyin Yücel de tutuklanmıştı⁴⁴³. Samsun'da yapılan aramalarda "Büyük Doğu" cemiyetinin kurucusu ve temsilcisi Mustafa Ata ve bazı şahıslar sorguya çekilmiş, Ata'nın evinde çok sayıda belge bulunmuştu. Büyük Cihad gazetesinin sahibi Mustafa Bağışlayıcı'nın ve gazetesinin yazıhanesinde ele geçirilen belgeler Malatya'ya gönderilmek üzere savcılığa teslim edilmişti. Malatya'dan Samsun Cumhuriyet savcılığına gönderilen bir telgrafta, hadise ile ilgili olanlardan Mustafa Göçmez'in Samsun'a kaçtığı, eski "Büyük Doğu Cemiyeti" Başkanı hırdavatçı Mustafa'nın evine sığındığı bildirilmiş, Samsun savcılığı bildirilen adreste ve eski Büyük Doğu'cuların evlerinde arama yapılmışsa da bu şahıs bulunamamıştı⁴⁴⁴.

Bingöl'de, savcılık talimatı gereğince savcı yardımcılarında Halil Tümer, Emniyet 1. Şube Müdürü Ahmet Topaloğlu, ile birlikte adı bildirilen şahısların ev ve işyerlerinde aramalar yapmışlar, birçok belge ele geçirmişlerdi. Arananlar arasında Tüccardan, Hacı Salih Ambarlı ile Osman Tanınmış adında iki kişi de bulunuyordu.

Elazığ'da da olayla ilgisi görülen terzi Mehmet Süsmen, Kadri Evcı, Yasin ve Mustafa Bayındır tutuklanmıştı. Suikast için Elazığ'da yapılan

---

440 C.G. 2.12.1952
441 C.G. 6.12.1952
442 C.G. 25.1.1953
443 C.G. 18.2.1953
444 C.G. 5.12.1952

toplantıda bu dört kişinin de imzasının bulunduğu anlaşılmış⁴⁴⁵. Terzi Mustafa Bayındır ve Ahmet Köseoğlu, Elazığ'dan Malatya'ya getirilmişti.

Adana'da da yapılan tahkikat ve aramalarda Mahmut Yeşil adında birinin evinde çok sayıda belge ele geçirilerek Malatya'ya gönderilmişti⁴⁴⁶. Adana'da ele geçirilenlerin ayrı bir cemiyet oldukları ve suikastla ilgileri olmadığı iddia ediliyordu. Nur Cemiyeti'ne mensup ortaokul talebesiyle, İzmir'de Celal Bayar'a suikast tehdidinde bulunan Celal İyioğlu'nun şebeke ile ilgilerinin olup olmadığı araştırılıyordu⁴⁴⁷.

Malatya savcılığının talebiyle Maraş'ta tevkif edilen Dr. Mustafa Ramazanoğlu, Malatya'ya gönderilmiş. Tutuklanmış, fakat, suikastla ilişkisi olmadığını söylemişti. Tıp fakültesinde öğrenci olduğu sırada Malatya Büyük Doğu Cemiyeti'ne yazdığı bir mektupta irticai kelimeler sarfettiği Yalman'ı telin ettiği için tutuklandığı tahmin ediliyordu⁴⁴⁸.

Cezaevinde bulunan İlhan Güvenmez'in evinde yeniden yapılan aramada bazı belgeler ve Piyasada satılmakta olan yasaklanmış 30 kadar kitap bulunmuştu. Elegeçen belgeler içinde daha evvel Hürriyet Gazetesinde yayınlanmış olan "Sarıklı Hocalar" başlığını taşıyan yazıya verilen cevap önemli görülmüştü. Bu yazı tutuklu bulunan İlhan Civelek'in babası Tahsin Civelek tarafından kaleme alınmış birer nüshası, Ehli Sünnet, Sebilürreşat, Büyük Cihad, Demokrat Hamle dergi ve gazetelerine gönderildiği anlaşılmıştı⁴⁴⁹.

Malatya savcılığına, Hekimhan ilçesinde 60 kadar şahsın şebekeyle ilgili olduğu yolunda bir ihbar yapılmıştı. Bu ihbar üzerine Vali, Emniyet Müdürü, jandarma alay komutanı ilçeye gitmiş, ilçede "Kardeşler Cemiyeti" adlı gizli bir cemiyetin ismi de verilmiş, Cemiyet mensuplarından dördü tutuklanmıştı. Cemiyet başkanının Hüsnü adlı birisi olduğu söyleniyordu. C. Savcısı Celal

---

445 C.G. 26.12.1952
446 C.G. 23.12.1952
447 C.G. 19.2.1953
448 C.G. 13.1.1953
449 C.G. 24.12.1952

Dinç, üç kardeşe ait olan bir kahveye “Kardeşler Kahvesi” adı verildiğini, kahveye devam edenlere “Kardeşler” dendiğini öğrendiklerini söylemişti⁴⁵⁰.

Ankara’da, “Serdengeçti” dergisi sahibi, Osman Yüksel’in evi ikinci defa aranmış, Malatya’da suikast işine adı karışanlardan birinin yazdığı Malatya’dan gelmiş bir mektup bulunmuştu⁴⁵¹. Hüseyin Üzmez’in Serdengeçti’ye yazdığı mektupta Yalman hakkında “... bu işin artık fi’ili sahaya dökülmesi zamanının geldiği” ve “Ahmet Emin’i öldürmek lazımdır” denilmişti. Serdengeçti verdiği cevapta fikre fikirle mücadeleden söz etmiş, gazetenin idarehanesindeki konuşmada başbakan aleyhinde sözler sarfetmişti. Milliyetçiler derneği üyesi⁴⁵² Osman Yüksel, Necip Fazıl’ın “Kumarbaz olduğunu iyi bilmekle beraber İslami davalara hizmet ettiğini” söylemiş, İstiklal gazetesinde yakalanıp Ankara cezaevine gönderilmişti⁴⁵³.

Osman Yüksel’in tevkifinden sonra Büyük Doğucu olduğu öğrenilen, İsmail Duyak, Mustafa Sungur, Ziya Aksut ve Mehmet Gemalmaz’ın evleri aranmış, bazı belgeler ele geçirilmişti⁴⁵⁴. Osman Yüksel Malatya’ya sevkedilmek üzere istasyona getirildiğinde saçma sapan konuşmaya başlamış delilik alemleri göstermişti⁴⁵⁵.

d. Malatya Suikastının Dış Bağlantıları

Malatya suikastı davası duruşmalarında ortaya çıkan dış bağlantılar üzerinde fazla durulmamış, yalnızca, ulusal düzeyde laiklik karşıtı bir örgütsel eylem, cinayete teşebbüs olarak değerlendirilmiş ve yargılanma bu eksen üzerinde yürütülmüştü. Bunun nedenlerinin ülkenin jeopolitik, sosyal, siyasal ve ekonomik durumu ile değerlendirildiği anlaşılıyordu.

450 C.G.,26.12.1952

451 C.G. 25.1.1953 - Z.G. 24.1.1953

452 Z.G. 24.1.1953

453 C.G. 25.1.1953 - Z.G. 24.1.1953

454 C.G. 29.1.1953

455 C.G. 29.1.1953

Dinci görünümlü uluslararası örgütlerin yöntemleri içinde güç kullanmak esastı. Onların varmak istediği sonuç iddia ettikleri gibi, bireysel dini yaşam sağlama arzusu değil, siyasetti. Onun için kuvvet kullanmayı⁴⁵⁶ esas kabul ediyorlardı. Tarihin de ispatladığı bu gerçek Malatya suikastıyla yine karşımıza çıkmıştı.

Ahmet Emin Yalman, Hindistan hükümetinin davetlisi olarak 5 kişilik bir gazeteci heyetiyle bu ülkeye gitmiş, heyetin başkanı olarak bir Hint gazetesine izlenimlerini yazmıştı. Bu yazılarda Hindistan'la Pakistan arasında sorun olan “Keşmir Meselesi”ni de tartışmış, Hindistan’ın laik, Pakistan’ın laik olmadığını belirtmiş, laikliği övmüştü. Bu yazılar bir Hint gazetesi (The Times of india)nde yayınlamıştı. Pakistan’ın, Karaşi kentinde yayınlanan “Dawn” gazetesi de bu yazıları eleştiren bir yazıyı 28.5.1952 günü yayınlamıştı. Büyük Doğu gazetesi bu yazıyı gerekçe göstererek Yalman’a ağır hakaretlerle saldırıyordu⁴⁵⁷. Ali Fuat Başgil, Pakistan’da toplanan “İslam Birliği Kongresi”ne katılmış, dönüşünde, izlenim ve görüşlerini bir yazı dizisiyle anlatmıştı⁴⁵⁸. Bu anlatımda, Yalman’ı isim vermeden hedef göstermişti.

Bu gelişmeler, bir merkezin kararı veya islami hareketin bir dayanışma belirtisi olabilirdi. Suikastın gerçekleşmesinden sonra bu dış etki tartışmaları kendini göstermiş ve duruşmalar sırasında belgeler de ortaya çıkmıştı. Daha ilk anda saldırganın kaçtığı sokağın bağlandığı caddenin ilerisinde şerbetçi köşesi denilen yerde 1000 liralık bir çek (bono) bulunmuştu. Cumhuriyet gazetesine göre, bir hamalla iki şahsın bir duvar kavuğundan bir şey çıkarırken yakalandıkları ve aramada, kağıdın, Rüstem Yücel adına keşide edilmiş bin liralık bono olduğu anlaşılmış ve bono şerif ile ilişkilendirilmişti⁴⁵⁹. Ele geçen bu bono hakkında yetkililer, herhangi bir açıklama yapmıyordu. Çıkan bir habere göre, bono, İranlı bir şahıs tarafından bu örgüte verilmiş, Hüseyin görevini başardıktan sonra alması için oraya bırakılmıştı. Bu gizli şebekenin İrandaki

⁴⁵⁶ Fethi Yeken; (Müslüman kardeşler örgütü mensubu) “Kuvvet, islam nizamında ve onun bütün kanunlarında bu dinin şiarıdır.” diyor (bkz. a.g.e., s.175.

⁴⁵⁷ B.D. 29.5.1952

⁴⁵⁸ B.D. Başgil. 19.6.1952

⁴⁵⁹ C.G. 25.11.1952

Fedeyanı İslam Cemiyeti ile de ilgisi bulunduğu söyleniyordu⁴⁶⁰. Başbakan Menderes yaptığı basın toplantısında, dış etkiyi⁴⁶¹ açıklamış, “Ahmet Emin beye suikast yapan adam köyde oturan mutaasıp ve tahsil görmemiş bir insan değildir. Bir lise talebesidir. Bu politika ile dış cereyanlarla daha ziyade irtibatı olan bir guruplaşma neticesi olarak kabul etmek yerinde olur”⁴⁶² demişti. Başbakanın bunu söylemesi için bazı bilgilere sahip olması gerekirdi. Böyle bir olayda rastgele konuşulamazdı. Daha önce de Malatya savcısı bir açıklama yapmış, sanıkların suç delilleriyle yakalandığını, hariçle bir münasebetleri olmadığını iddia ettiklerini, araştırmanın sürdüğünü ele geçen evrakların incelenmekte olduğunu bildirmişti⁴⁶³. Böylece savcılığın da aynı kuşkuları taşıdığı anlaşılıyordu.

Şevket Tariçeri, 11 Kasım'da Ankara'ya gelen Pakistan elçisi, Gazanfer Ali Han'a bir telgraf çekerek “hoş geldiniz, biz müminlerin kalbi sizinle beraberdir” demiş, elçiden de “Kardeş Türkiye'ye bağlılığımız ebedidir.” cevabını almıştı. Şevket bu telgrafi ve cevabını Büyük Cihad, Sebilürreşat, Ehli Sünnet gazete ve dergilerine göndermiş, fakat, telgraf ve cevabı basında yer almamıştı⁴⁶⁴.

“Demokrat Ankara” gazetesi muhabirinin öğrendiğine göre, “... geçen yıl İranda ve Mısırda mürteci fikirli cemiyetler tarafından memleketimiz aleyhine nümayiş yapmış olan mürteciler ile buradaki suikastçıların irtibatlı bulunduğu tesbit edilmişti. İranda “Fedeyanı İslam” ve Mısır'daki “Müslüman Kardeşler” cemiyetleri azalarından, Yalman suikastını tertip edenlere mektuplar geldiği bildiriliyordu. İran'da bulunan bir avukattan, Malatya'daki Büyük Doğu Cemiyeti üyelerine gelen bir mektupta, Türk basınının dinsizler ve dönmeler elinde bulunduğu, matbuatın bunlardan temizlenmesi isteniyordu⁴⁶⁵. Ele geçen Arap harfleriyle yazılı, yabancı memlekette gelen bir mektupta da, cumhuriyet, vatan

⁴⁶⁰ C.G. 28.11.1952

⁴⁶¹ Dr. Nurettin Kunter de, Malatya'da patlak veren irticai harekette dış tesirler olduğunun söylenildiğini belirtiyordu. Bkz. Hukuk ile Din, Laiklik İstanbul, 1954 - s.137.

⁴⁶² Z.G. 26.12.1952

⁴⁶³ Z.G. 27.11.1952

⁴⁶⁴ C.G. 30.11.1952

⁴⁶⁵ C.G. 3.12.1952

ve yeni İstanbul gazetelerinin, dinsiz, kitapsız kimseler tarafından idare edildiği anlatılıyor. Türkiye’de okunacak tek gazete bulunmadığı söyleniyordu⁴⁶⁶.

Kaçak olan ve emniyet müdürlüğünce takip edilen bazı kimselerin evlerinde bulunan, mektup, evrak, gazete ve dergileri yakarak imha etikleri tesbit edilmişti⁴⁶⁷. Bunlar ele geçseydi olayın daha geniş boyutta aydınlanması sağlanabilirdi. Gizli sürdürülen tahkikatta, incelenen evraklar içinde yabancı memleketlerden gelen birçok mektup bulunuyordu. Bunlarla ilgili olarak, Irak, Pakistan ve Suriye'nin adı geçiyordu. İran'daki Fedeyanı İslam Cemiyeti başkanının, Malatya, İslam Demokrat Parti başkanına gönderdiği mektubun üzerinde durulduğu anlaşılıyordu⁴⁶⁸. Rüstem Yücel adına düzenlenen bin liralık bonodan dolayı dış bağlantılar önem kazanmıştı. Büyük Doğu Cemiyeti ile Fedeyanı İslam Cemiyetinin birbirini buldukları yerde temsil ettikleri ileri sürülüyordu. Dış bağlantıların araştırılması öncelik kazanmıştı⁴⁶⁹. Ele geçen belgeler içinde Kâşani'nin yazdığı bir mektup da vardı⁴⁷⁰. Ayrıca, müslüman kardeşler örgütünün Balkanlardaki temsilcisi “İntibah-ı İslam Cemiyeti” reisi Gümülcineli Hüsnü Yusuf Güzel'den Necip Fazıl'a gelen bir mektup ele geçmişti. Necip Fazıl bu mektup için “Bir deli mektubu diyor, kendisinin bir fikriyatçı olduğunu savunuyordu⁴⁷¹. Öte yandan İhvan-ı Müslimin Cemiyeti'nden gelen mektuptan savcılık vasıtasıyla haberdar olduğunu, Arapça bilmediğini, bu tür tertiplerin her zaman yapılabileceğini iddia ediyordu⁴⁷².

466 C.G. 3.12.1952

467 C.G. 3.12.1952

468 C.G. 19.2.1953

469 23.12.1952 - Türkiyedeki laiklik karşıtları yurt dışıyla yoğun ilişki içindeydiler. “Nur talebesi Ramazan Tuncer, Suriye, Irak, Mısır kuryesiydi.” Özmez a.g.e., s.319.

470 C.G. 24.12.1952

471 Z.G. 6.8.1953

472 C.G. 5.10.1953

bka

e. Malatya Suikastına Tepkiler

Suikast duyulur duyulmaz Malatya'da bulunan Başbakan Adnan Menderes⁴⁷³ ve işleri bakanı Etem Menderes hastaneye gelmişler, hayati bir tehlike olmadığını öğrenmişlerdi. Her ihtimale karşı gece Ankara'dan Prof. Dr. operatör Kamil Sokullu ile Dr. Recai Ergüder uçakla Malatya'ya getirilmişti⁴⁷⁴. Hükümetin olayın üzerinde ciddiyetle durduğu anlaşılıyordu. Adalet Bakanı Osman Şevki Çiçekdağ, İşleri Bakanı Etem Menderes, Emniyet Genel Müdürü Kemal Aygün, Malatya Valisi ve Emniyet Müdürü, Emniyet Müfettişleri tahkikatla meşgul⁴⁷⁵ olmaya başlamışlardı.

Cumhurbaşkanı Celal Bayar Vatan Gazetesi idarehanesine geçmiş olsun ziyareti yapmış, "... hadisenin tasarlanarak yapıldığı anlaşılmaktadır."⁴⁷⁶ demiş, meseleyi takip etmenin hükümetin vazifesi olduğunu, memlekette fikir hürriyetine hiçbir şekilde tecavüz edilemeyeceğini, hükümetin bu nokta üzerinde hassasiyetle durduğunu söylemişti.

Adalet Bakanı Osman Şevki Çiçekdağ⁴⁷⁷, olayın başından beri olan seyrini açıklamış, Menderes'in Malatya'da bulunduğu sırada olayın meydana gelmesini manidar bulmuş ve "Dinimizin uluviyyet, necabet ve asaleti ile asla bağdaşmayacak olan bu menfur ve meşum tecavüzü bay Ahmet Emin Yalman'a müteveccih olmaktan ziyade memleketteki fikir ve vicdan hürriyetine matuf addetmek ve netice itibariyle memleketteki hukuki ve içtimai nizamı ve ahengi bozmayı ve aynı zamanda yarın ağıyar nazarında memlekette asayiş olmadığı hissini uyandırmayı istihdaf eden bir terörist hareket addeylemek yerinde olur demişti. Ayrıca, bu hadisenin bir takım neşriyat ve bazı cemiyet ve teşekküllerle irtibatı olduğunu düşünmenin de hiçbir vakit hatalı sayılamayacağını belirtmişti.

⁴⁷³ Olay duyulduğunda "gericiler şehri bastı" diye Menderesi Bey dağlarına doğru kaçırmışlar. (Üzmez, a.g.e., s.146)

⁴⁷⁴ Z.G. 23.11.1952

⁴⁷⁵ Z.G. 24.11.1952 - C.G. 26.11.1952

⁴⁷⁶ Bayar, "Onların İnönü'ye düşman oldukları açıdan ben İnönü'yle yüzde yüz beraberim" demiş. (Üzmez, a.g.e., s.262) - Üzmez'e göre; "Masonlar, dönmeler, batıcılar, batakcılar, hepsi Bayar'a dayanıyordu. (Bkz. Üzmez, a.g.e., s.112) - hatta Bayar'ın dolaşarak tahkikatı idare ettiğini iddia ediyor ve irticai lanetlediğine üzüyor (Üzmez, a.g.e., s.203)

⁴⁷⁷ Z.G. 5.12.1952

Suikast çok büyük ses getirmişti. Her akım ve gurup görüş açıklıyordu. Suikastçuları ima yolu ile de olsa savunanlara⁴⁷⁸ rastlanıyordu. Yalman suikastı hükümette de sıkıntı yaratmaya başlamış, laiklik karşıtlarına verilen tavizlerin ortaya çıkabileceği endişesi bir karşı tutum gösterilmesi zorunluluğunu ortaya çıkarmıştı. Başbakan Menderes Adana'da konuşmuş, vicdan hürriyeti hakkında düşüncelerini açıklamış, Malatya suikastı ile ilgili olarak "Bu hadise, dini türlü maksatlara alet etmek isteyenlerin hatta toplu halde çalışma kararında olduklarını göstermiştir⁴⁷⁹." demişti. "Toplu halde çalışma kararında oldukları" ile ifade edilmek istenen, bir "örgüt ve gizlilik", varlığının anlatılması olabilirdi.

Malatya DP il kongresi karar alarak bir heyet oluşturmuş ve Yalman'ı hastanede ziyaret etmişti. Saldırgan ile Yalman arasında şahsi herhangi bir husumet yoktu⁴⁸⁰. Ortaya çıkan sonuca bakıldığında, saldırının din görüntüsü altında siyasi suikast olduğu anlaşılıyordu. Suikast tahkikatı sırasında siyasi partiler havayı bozacak hareketlerden kaçınıyorlardı. Fakat "Demokrat Malatya" isimli bir mahalli gazetenin, olayın beşinci günü. Bu işin Büyük Doğu'cu ve İslam Demokrat'larla alakalı olmadığı CHP tarafından tertiplendiği yolundaki neşriyatı, polemige yolaçmış. Bu yayın üzerine iki taraf birbirini itham etmeye⁴⁸¹ başlamıştı.

Ankara'da çıkmakta olan İstiklal gazetesi Necip Fazıl'ın Yalman hadisesini CHP'ye maleden beyanatını yayınlamıştı. CHP buna tepki göstererek olayın kapalı yanı kalmadığını ve Necip Fazıl'ın sapık fikirleri ile Büyük Doğu'cuların yaptığını⁴⁸² açıklamıştı. CHP, Malatya'da hep önde olmuş, İsmet İnönü'de oradan milletvekili seçilmişti. Belediye CHP'liydi. Başkanlık görevini Nüvit Yetkin yapıyordu.

⁴⁷⁸ - Üzmez'e göre, Cihat Baban "suikastçuları ima yolu ile savunuyordu", Mustafa Kentli'nin (MP) "Solcular Malatya hadisesini istismar ediyor" "Osman Bölükbaşı'nım, Malatya hadisesini yapan çocuklar, Konya'nın taşı toprağı kadar Türk ve müslümandırlar." dediğini ifade ediyor (bkz. a.g.e., s. 219)

⁴⁷⁹ C.G. 7.12.1952 - Üzmez, "Menderes'i tutarsızlıkla suçluyor, (s.111) Adana ve Gaziantep konuşmalarıyla yön değiştirdiğini, kendilerini yalnız bıraktığını ve acı sonunu hazırladığını" iddia ediyor. (s. 91-219-223-115-118-111-203)

⁴⁸⁰ Z.G. 25.11.1952

⁴⁸¹ C.G. 3.12.1952

⁴⁸² C.G. 3.12.1952

f. Malatya Suikastı Sanıklarının Yargılanmaları

Hüseyin Üzmez ile ona bu cürmü işlemeğe azmettirmekten, devletin içtimai ve hukuki temel nizamlarını dini esas ve inançlara uydurmak gayesiyle cemiyet tesis etmek, telkinde bulunmak ve propaganda yapmaktan ve kanunun cürüm saydığı bu fiilleri alenen meth ve istihsan etmekten ve bu arada görevli memurlara rüşvet teklif eylemekten maznun bulunan 28'i tutuklu 4'ü tutuksuz 32 sanığın yargılanmasına başlanacaktı⁴⁸³.

Mahkemeye sevk edilen, Hüseyin Üzmez, Abdülvahap Arın, Musa Çağlı, Hüseyin Yabacı, Fevzi Özer, İlhan Civelek, Avni Özmansur, Mustafa Özmansur, Abdülkadir Akçiçek, İbrahim Kara, Fehmi Albayrak ve Şerif Dursun'un "...Yalman'ı taammüden öldürmeye ve devletin içtimai ve hukuki temel nizamlarını dini fesat ve inançlara uydurmak üzere, gizli bir cemiyet kurmağa teşebbüsten tevkif edilmesi talep"⁴⁸⁴ olunmaktaydı.

Sanıklar, Necip Fazıl'ın karakterini beğenmediklerini fakat fikirlerini takdir⁴⁸⁵ ettiklerini bildirmişlerdi. Tutuklulardan Teğmen Muhittin Şamlıoğlu, örgütsel ilişkiyi ve silah verdiğini reddetmiş diğer olayları doğru anlatmıştı. Sorgu hakimliğince serbest bırakılmış, fakat, tekrar tutuklanmıştı⁴⁸⁶. Duruşması gizli yapılıyordu. Fotoğrafını çeken gazetecilere günahdır demiş ve dualar mırıldanmıştı. Aleyhinde ifadeler vardı⁴⁸⁷. Askeri cezaevinde namaz kılarak vakit geçiren Şamlıoğlu, merkez komutanı binbaşı Şükrü Ateş ve inzibat erlerinin nezaretinde noterliğe giderek bir tahliye dilekçesi hazırlatmış, savunmasını da Av. Rifat Barutçugil üstlenmişti. Malatya'lı Avukatların çoğunluğu bu davayı kabul etmeyeceklerini açıklamış⁴⁸⁸, Şamlıoğlu'nun tahliye talebi reddedilmiş, avukatı karara itiraz etmişti⁴⁸⁹. Muhittin Şamlıoğlu ve bazı tutukluların yeniden ifadeleri alınmış bunun üzerine, Elazığ'dan, Mehmet Evcı, Yasin Tekavak ve bir

483 C.G. 20.2.1953

484 C.G. 28.11.1952

485 C.G. 28.11.1952

486 C.G. 28.11.1952

487 C.G. 29.11.1952

488 C.G. 4.12.1952

489 C.G. 8.12.1952

arkadaşı sorgularından sonra tevkif edilmişlerdi. Avukat Rıfat Barutçugil tüm sanıkları savunmak üzere vekaletlerini almıştı⁴⁹⁰.

Abdülvahap Arın, İDP ve Büyük Doğu Cemiyeti üyesi olduğunu söylemiş, yargıç bu cemiyetlerin tüzüklerini sorunca, tüzüklerini bilmediğini, fakat, esas gayelerinin milletin refah, saadet ve mukaddesatına bağlı kalmak olup, ahlaka Mugayir işleri önlemek olduğunu söylemişti⁴⁹¹.

Elebaşı Musa Çağıl, biz devletimizin temel nizamlarına aykırı hareket etmedik. Müslüman mukaddesatına dil uzatan komünist Nazım Hikmet'i müdafaa eden ve Türkiye'de irtica vardır diyen, Ahmet Emin'i vurduk. Madem ki fikir hürriyeti var diyoruz, bir DP kongresinde birisi çıkıp şeriat isteriz derse ne çıkar? Bu irtica vardır mı demek." diye sormuş, gayelerinin, Yalman'ı yaralamak olduğunu söylemişti⁴⁹². Öte yandan "Büyük Cihad" gazetesinin son sayısında Yalman'a yapılan suikastla ilgili "İhtilal" başlıklı yazı inceleniyordu. Cemal Oğuz Öcal ile Rıfat Cevat Atılhan'ın yazdığı yazılarda suç unsuru aranıyordu⁴⁹³. Tutukevinde, Necip Fazıl ile Cevat Rıfat arasında "Kumarbaz" ve "sır" tartışması sürüyordu. Tutuklular tartışmayı zor bastırmıştı⁴⁹⁴.

Başbakan ve Adalet Bakanlarının konuşmalarından bu davanın başka bir il'de muhtemelen Ankara'da görüleceği tahmin ediliyordu⁴⁹⁵. Bu tahmin doğrudu. Umumi emniyet gerekçesiyle davanın Malatya'dan başka bir yere nakli hakkındaki Adalet Bakanlığı talebi temyiz mahkemesince kabul edilmiş ve Ankara'ya nakline karar verilmişti.

Malatya Cumhuriyet Savcılığınca posta ile gönderilen evraklar Ankara Cumhuriyet savcılığına gelmiş⁴⁹⁶ ve savcılık tarafından 3. sorgu hakimliğine

---

490 C.G. 18.12.1952

491 C.G. 28.11.1952

492 C.G. 28.11.1952

493 Z.G. 2.2.1953 - C.G. 1.2.1953

494 Z.G. 2.2.1953

495 C.G. 23.12.1952 - C.G. 12.1.1953

496 C.G. 22.2.1953

sevk edilmiş, evrak üzerinde incelemelere başlanmış⁴⁹⁷, Malatya'ya sanıkların sevkleri hakkında yazılı bir emir gönderilmişti⁴⁹⁸. Sanıkların Ankara'ya sevkleri için gerekli harcırah da Malatya savcılığına gelmiş, sanıkların toplu halde trenle⁴⁹⁹ muhafaza altında Ankara'ya gönderilmesi için hazırlıklar tamamlanmıştı⁵⁰⁰.

Sanıklar 8 jandarma ve iki polisin nezaretinde trene bindirilerek Ankaraya sevk edilmişler⁵⁰¹, Ankara'da, Kayaş istasyonunda trenden indirilen sanıklar kamyonla bindirilerek cezaevine nakledilmişler, Necip Fazıl, Osman Yüksel ve Rıfat Cevat dışındakilere kelepçe vurulmuştu⁵⁰².

Ankara Cumhuriyet savcısı Cemil Bengü bir basın toplantısı düzenleyerek, nakledilen dava hakkında, sanıkların suçları ve istenilen cezaları sınıflayarak bilgi vermişti⁵⁰³.

Sanıkların Ankara yargıçlığındaki sorgulamaları üç günde bitirilmişti⁵⁰⁴. Davaya, Ankara'da 3 Ağustos günü saat 13.30'da başlanacaktı. Bu davada tutuksuz yargılanan İbrahim Akçe'de Cumhuriyetin temel nizamlarını sarsacak faaliyette bulunduğu iddiası ile tutuklanmıştı⁵⁰⁵. Cumhuriyet savcısının iddianamesi 85 sayfa, sorgu hakiminin tutanağı 49 sayfa tutmuştu. Bunlar arasında Osman Yüksel'in katle teşvikten men'i muhakemesi farkı mevcuttu. Mahkeme heyeti, Emin Ali Dizdaroğlu'nun Başkanlığında, Cemil Milli ve Zeki Kumrulu'dan oluşmuştu. Savcılık makamında ise Başsavcı Cahit Uluğ ile savcı yardımcılarında, İsmail Hakkı Egesel ve Hasan Kemal Çiçekoğlu bulunacaktı⁵⁰⁶.

497

C.G. 4.3.1953

498

C.G. 24.2.1953

499

Üzmez, (Anılarında) trende yolculuk sırasında Org. Muğlalı olayını hatırlayarak kurşuna dizilecekleri korkusuna kapılmıştı.

500

C.G. 7.3.1953

501

C.G. 9.3.1953

502

C.G. 10.3.1953

503

C.G. 10.3.1953

504

C.G. 11-12-14 / 3/1953

505

C.G. 21.7.1953

506

Z.G. 22.7. 1953

Duruşmalara başlanmıştı. Necip Fazıl'ın avukatlığını Danyal Kayalıbal diğer sanıkların, avukatlığını ise Av. Emin Akyüz, Av. Cevdet Alaz, Av. Rifat Ünür, Av. Arif Emre üstlenmişlerdi.

Duruşma salonu 4 kısma ayrılmış, avukatlar için 32, memurlar için 32, gazeteciler için ön kısımda 34 kişilik tek sıra yer ayrılmış, yoğun güvenlik tedbiri alınmıştı. 32 sanıktan 29'u tutukluymdu. 17 sanığın idamı isteniyordu⁵⁰⁷.

Yalman'ın , Prof. Faruk Erem savunuyordu. Sanıkların 3'ü yüksek tahsili, 1 orta tahsilli ve diğerleri okuma yazma bilmiyorlardı. Prof. Faruk Erem bir dilekçe vererek, bütün sanıklar aleyhine davaya müdahil olduğunu ileride kazanılacak maddi ve manevi tazminatın Ahmet Emin Yalman tarafından Ankara Üniversitesi, inkılap tarihi Enstitüsüne hibe edileceğini beyan etmişti⁵⁰⁸. Yalman'ın diğer avukatı ise, Muammer Kırtay'dı⁵⁰⁹.

Sanıklar, Malatya Polis karakolunda, dayak yediklerini ve baskı gördüklerini ileri sürüyorlar, örgütsel birliklerini inkar ediyorlardı. Hüseyin Yabancı ifadesinde, Ahmet Emin hakkında "Uyanık Gençlik" diye telgraf çekenin kendisi olduğunu söylemişti. Necip Fazıl'ın avukatı, bu memlekete demokrasiyi müvekkilim getirmiştir diyordu. Hüseyin Üzmez sorgusunda "Ben Cumhuriyet çocuğuyum... Bunda sadece Ahmet Emin tahriki vardır, diyor ve arkadaşlarını korumak için onları göstererek "Ben kültürlü bir insanım. Bu cahillerin tesiri altında kalırmıyım" diye geriye dönüyor küçümser tarzda onlara bakıyordu. Şerif Dursun, toplantılar yapıldığını inkar ediyor, kardeşi öldürüldüğü için tabanca taşıdığını söylüyordu⁵¹⁰.

Ankara'da mahkeme sürerken Malatya ağır ceza mahkemesi de olayla ilgili 18 kişinin tanıklığına başvurmuştu. Bunların içinde, Üzmez'in kızkardeşi

⁵⁰⁷ Z.G. 2.8.1953

⁵⁰⁸ Z.G. 4.8.1953

⁵⁰⁹ C.G. 4.8.1953 - Z.G. 4.8.1953

⁵¹⁰ C.G. 4.8.1953 - Z.G. 4.8.1953

Sıdka Göktürk, Annesi Emine Üzmez ve Bekçi Osman Sızan da vardı. Dışarıya sızan bilgilere göre, tanıklardan 5 kişi Ankara'ya gönderilecekti⁵¹¹.

Avukatı, Osman Yüksel'in iki yazısı ile bu davaya dahil edildiğini, halbuki buna basın mahkemesinde bakılması gerektiğini söylemiş, mahkeme bu isteğe uyararak, Osman Yüksel'in dosyasını ayırmıştı⁵¹². Necip Fazıl, savcı yardımcısından cezaevine gidiş gelişlerde sıkıldığını, şoför mahalline bindirilmesini rica etmiş ve avukatını azledeceğini söylemişti⁵¹³. Avukatı⁵¹⁴, Necip Fazıl'ı savunmak için peygamberi tanık göstermiş, "Peygamberimiz hazretleri de kumarın ve zinanın fena bir şey olduğunu ancak tecrübe ettikten sonra farketmiştir ve bu yolun kötü olduğunu anlamıştır." diyerek Necip Fazıl'ında kumarı bir defa denedikten sonra bıraktığını belirtmek istemişti⁵¹⁵.

Mehmet Yıldız Keşoğlu, Erzincan depreminde ölen ağabeyinin mezarını ziyaretten dönerken trende, Abdullah Aydınlar adında bir Arapkir'li ile tanıştığını, hafız olduğunu öğrenince, memleketine davet ettiğini, dönüşte Arapkir'e gidip orada Hamit Fendoğlu ile tanıştığını, otele 10 lira borç için bavulunu bıraktığını ve suikast günü Malatya'da olmadığını söylemişti. Gazete haberlerine göre, Yalman'a ateş edilen silah bu bavulda bulunmuştu⁵¹⁶.

Sanıklardan, Yasin Tekavak, kendisinin çocuk denecek yaşta olduğunu, bu sözleşmeyi bilmeden imzaladığını söylemiş, "... Benim elime bakan 5 kişilik bir aile var". Bu işi çocukluk edip yaptığını söylemiş, "bu işten dolayı beni affedin, tahliye edin..."⁵¹⁷ demişti. İbrahim Galip Akçadağ 66 yaşındaydı. İfadesine göre, İstiklal savaşına katılmıştı.

⁵¹¹ C.G. 4.8.1953

⁵¹² Z.G. 5.8.1953

⁵¹³ Z.G. 5.8.1953

⁵¹⁴ Üzmez'in anlatımına göre; Kısakürek'in avukatı, Vecihi Işık'tı ve Esseyit Abdülhakim Arvasi'nin akrabasıydı. Hüseyin Hilmi Üçışık'ında yakınıydı. Abdülhakim Arvasi ise, üstadın Şeyh'iydi, kurtarıcısıydı. Hüseyin Hilmi Efendi de peygamber soyundandı. (Bkz., a.g.e., s.251)

⁵¹⁵ Z.G. 5.8.1953 - C.G. 5.8.1953

⁵¹⁶ Z.G. 5.8.1953 (gazetenin bu haberi yanlıştır)

⁵¹⁷ Z.G. 6.8.1953

Cevat Rifat, Bütün ömrünü askerlikte geçirmiş Cafer Tayyar ve Sami Paşalarla bir parti kurulacağını söylediğini kendisinden de yardım istendiğini, eskiden olduğu gibi muhafazakar parti olursa girmeyeceğini söylediğini, isminin “İslam Demokrat Partisi” veya “Terakkiperver Parti” isimleri üzerinde durulduğunu anlatmıştı⁵¹⁸. Necip Fazıl, Hudut dışında bulunan İntibah-ı İslam Cemiyeti reisi, Gümülcineli Hüsnü Yusuf Güzel’den gelen mektubun “bir deli mektubu” olduğunu söylemiş, kendisinin büyük bir firiyatçı olduğunu iddia etmişti⁵¹⁹.

Necip Fazıl’dan sonra savcı yardımcısı, Hasan Kemal Çiçekoğlu söz almış, İnkıpların bekçisi Türk adaletinin karakteristiğini belirten Atatürk’e bağlılığımızın ifadesini nemalandıran bir konuşma yapmıştı⁵²⁰. Çiçekoğlu “Allahla kul arasına kimse giremez. Türk yurdunda hiçbir vatandaşın diğerinden daha az veya daha çok müslüman olduğu iddia olunamaz. Dilinin söylediği müslümanlığı kalbi inkar eden insan ne acınacak insandır”⁵²¹ demişti.

Necip Fazıl ise, “Ben sadece kanuna bağlı olarak İslamın müdafiyim”⁵²² diyordu. Necip Fazıl, Cevat Rifat Atılhan, Mustafa Bağışlayıcı, Osman Yüksel Serdengeçti ve Mustafa Cemildağ, “Gizli Cemiyet kurmak, dini siyasete alet etmek ve cinayet cürmünü methetmekle”⁵²³ suçlanmışlardı.

Daha sonra söz alan başsavcı Cemil Bengü ise, “...biz inanmadığımız bir davaya sahip çıkmaktan daima uzak kaldık ve kalacağız.. Davamız millet, memleket ve inkılap davasıdır. Milletimizin ve onun mümessili olan sizlerin huzurunuzda ve tarih karşısında, Cumhuriyetin müdafileri olarak omuzlarımızda taşıdığımız vazifenin ağırlığı ve sonsuz mesuliyetini müdrük bulunuyoruz. Bu görüş ve anlayış dahilindedir ki, bu davayı bir şahsa karşı işlenmiş bir teşebbüs hadisesi olarak değil, büyük milletimizin uzun mücadelelerden sonra, sayısız

---

⁵¹⁸ Z.G. 6.8.1953

⁵¹⁹ Z.G. 6.8.1953

⁵²⁰ Z.G. 6.8.1953

⁵²¹ C.G. 6.8.1953

⁵²² C.G. 6.8.1953

⁵²³ Z.G. 24.1.1953

fedakarlıklar pahasına, büyük ve unutulmaz evlatlarının hazırladığı ve başardığı inkılaplarla erişmiş bulunduğu medeni ve siyasi rejimine, yani şu medeniyet asrında onu her zamandan fazla mücadele ve gayrete mecbur tutan şartlar ortasında muvaffakiyetinin sırrı ve teminatı olan hayatîyetinin yok edilmesine matuf planlı bir teşebbüsün, tam ve hakiki manasiyle millete tevcih edilmiş bir suikastin davası olarak kabul ediyor ve gereken hassasiyeti göstermiş bulunuyoruz. Ne yazık ki, bu menfur suikaste giren ve bunun vahametini müdrik olan veya olmayan şahıslar, başta uzun uzun tazalkümde bulunan Necip Fazıl olmak üzere, milletin canına ve hayatına kasederken, onu canevinden vurmak için millet ve fert olarak canından aziz tanıdığı dinini silah olarak kullanmışlardır⁵²⁴.” diyerek olayı özlü bir şekilde ortaya koymuştu.

Bu konuşmadan sonra Hüseyin Üzmez savcıya “Ben vatan haini değilim” diyerek hakaret ve tecavüze yeltenmiş jandarmalar tarafından salondan dışarıya çıkartılmıştı⁵²⁵. Baş Savcı Bengü tekrar söz alarak “Samimiyetsizliği ilk nazarda göze çarpmayan, hak müdafii maskesine büründürülerek canına kasedilmek istenen Türk milleti bu oyunlara aldanmamıştır, aldanmayacaktır. Onun bu aziz ve kutsal varlığını kötü maksatlarına alet etmek isteyenler adaletin huzurunda layık oldukları neticeye gideceklerdir. Biz yalnız Necip Fazıl’ın değil, hatta bütün maznunların adalet huzurundan tertemiz birer vatandaş olarak ayrılmalarını da ayrıca ve canî gönülden temenni ederiz”⁵²⁶ diyerek sözlerini bitirmişti.

Cevat Rifat, mahkemede, inkılapçı olduğunu söylemiş, “bugünkü iktidar gazetelerinde yazı yazanlar inkılapçı iseler ben değilim...”⁵²⁷ demişti. Milli Kalkınma Partisi, Muhafazakar Parti ve İslam Demokrat Partisini kurduğunu, Büyük doğu Cemiyeti’nde 2. Başkanlığını yaptığını, bu partilerin liberal esasları ihtiva ettiğini, Büyük Cihad’ın başyazarı olduğunu, bu gazetede ve Hür Adam’daki yazılarında gayri kanuni tek satır bulunmadığını iddia etmişti⁵²⁸.

⁵²⁴ Z.G. 6.8.1953

⁵²⁵ Z.G. 6.8.1953 - C.G. 6.8.1953

⁵²⁶ Z.G. 6.8.1953

⁵²⁷ Z.G. 7.8.1953

⁵²⁸ Z.G. 7.8.1953

Büyük Cihad'ın sahibi Mustafa Bağışlayıcı'da, Yalman'ı vatan hainliğiyle ithama yeltenmiş⁵²⁹. Necip Fazıl'ın avukatı, Üzmez'in müşahade altına alınmasını teklif etmiş, bu istek reddedilmişti⁵³⁰.

Mahkeme, 12 sanığın tutuksuz yargılanmak üzere tahliyesine karar vermişti. Tahliye edilenler, Mehmet Susmaz, Yasin Tekavak, Kadir Evcil, Hamza Taşkiran, Vahap Atış, Ahmet Köse, Mustafa Bayındır, Süleyman Çimendağ, Mehmet Yıldız Keşoğlu, İbrahim Galip Akçadağ, Üsteğmen Muhittin Şamlıoğlu, ve Mustafa Bağışlayıcı idi. Diğer sanıklar ve avukatları da tahliye talebinde bulunmuş bu talepleri reddedilmişti⁵³¹. Yalman, mahkemeye verdiği 9 sayfalık 28.9.1953 tarihli dilekçe ile 27 Mart tarihli ifadesini kabul ediyor, suikastın şeklini anlatıyor, şahsında inkılaplara ve mevcut nizamlara karşı girişilmiş tertipli bir hareket olduğunu, Üzmez'le suikasttan sonra hastanede konuştuğunu, “neden önce benimle konuşmadın?” sorusuna karşılık “Yapamazdım. O zaman bizimkiler beni öldürürlerdi.” dediğini, bundan da gizli teşkilatın anlaşıldığını belirtiyordu⁵³².

Talimatla ifadesi alınan İhsan Çulpan tanımadığı iki kişinin suikasttan iki hafta evvel dükkanına gelerek, iki kasap bıçağı sipariş ettiklerini, bunlardan birisinin iki gün sonra tekrar dükkana gelip 6 lira karşılığında bıçakları aldığını söylemişti⁵³³.

Necip Fazıl İhvan-ı Müslimin Cemiyetinden gelen mektuplardan savcılık vasıtasıyla haberdar olduğunu, Arapça bilmediğini bu tür tertiplerin her zaman yapılabileceğini, makalelerinden de yargılanamayacağını çünkü, müruru zamana uğradıklarını ileri sürmüş tahliyesini istemişti. Mahkeme Necip Fazıl'ın tahliye isteğini reddetmiş, yalnızca, Osman Dursun'un tahliyesine karar verilmişti⁵³⁴.

---

529 Z.G. 7.8.1953

530 Z.G. 7.8.1953

531 Z.G. 10.9.1953

532 Z.G. 1.10.1953 - C.G. 1.10.1953

533 Z.G. 1.10.1953

534 C.G. 15.10.1953

Tutuklulardan Mustafa Özmansur üçüncü derece verem hastası idi. Ve Ankara Numune Hastanesinde öldüğü anlaşılmış, Kısakürek'in avukatı davanın başladığından beri iki sanığın öldüğünü söylemişti⁵³⁵. Olayın üzerinden bir yıldan fazla zaman geçmiş bütün yönleri adli bakımdan aydınlanmıştı.

Mahkeme sanıklardan, Abdülkadir Aksu, Musa Çağıl, Hüseyin Yabancı, Fevzi Özer, Avni Özmansur, İbrahim Kara, Fehmi Albayrak ve Abdülkadir Akçiçek'in 500'er yüz lira kefaletle tahliyelerine karar vermişti A.E. Yalman'ın Avukatı Burhan Apaydın savunmasında bu davanın Yalman'ın şahsında rejime kastetmek isteyenlerin davası olduğunu belirtmiş ve genel bir değerlendirme yapmıştı. Sanıklardan H. Üzmez "Gayritabii" hareketlerde bulunmuş dişlerini sıkarak çevik bir hareketle oturduğu yerden ayağa kalkıp avukata hücum etmiş emniyet mensupları sanığı yakalayarak nezarete götürmüşlerdi. Av. Apaydın ise müdafasına devam edemeyeceğini belirterek mehil verilmesini istemiş "Hüseyin Üzmez, Necip Fazıl Kısakürek'in vekilliğini yapmaktadır. Onun eline tabancayı da veren yine odur. Bu adamlar sadece Ahmet Emin Yalman'ın düşmanı değil, sizin, benim bütün münverlerinde düşmanlarıdır. Ahmet Emin'e Malatya'da yapamadıklarını burada bana yapmak istemişlerdir. Şu masanın üzerinde görülen ayak izleri bu cemiyeti, bu rejimi yok etmek gayretini güden bir zihniyetin lekeleri olarak kalacaktır. Müdafaa hakkını çiğnemek isteyen bu menfur çamurlu izler, yüksek heyetinizin vicdanların^a çoktan resmedilmiştir." demişti⁵³⁶. Bu saldırgan davranışı sebebiyle sanık, mahkeme heyetince suçüstü mahkemesine sevk edilmişti.

Necip Fazıl "iddia makamının iddianamesinde ve duruşma esnasında zaman zaman tezatlarla düştüğünü ifade etmişti. Mahkeme Hüseyin Üzmez'in Akli muvazemesinin yerinde olup olmadığının adli tabip raporu ile tesbiti ve Abdülkadir Akçiçek'in suç tarihinde mümeyyiz olup olmadığı hususlarının sorulmasına karar vermişti⁵³⁷. Hüseyin Üzmez duruşmada Yalman'ı inkılap

---

⁵³⁵ C.G. 31.12.1953

⁵³⁶ Z.G. 11.3.1954 - C.G. 13.3.1954

⁵³⁷ Z.G. 10.6.1954

düşmanlığıyla itham etmiş⁵³⁸. Osman Yüksel savcıya hakareten suçüstü mahkemesine verilerek yeniden tutuklanmıştı⁵³⁹. Yargılamanın sonucunda suikast teşebbüsüne katılanların 12 yıl ile 5'er yıl arasında hapis ve sürgün cezalarıyla amme hizmetlerinden ömürboyu yasaklanmalarına karar verilmişti⁵⁴⁰.

Necip Fazıl ile Cevat Rifat Atilhan hakkında ise tahliye kararı verilmişti. Fakat, Necip Fazıl hakkında ikinci bir tevkif müzakkeresi vardı ve bu karar savcılıkta bulunuyordu. İstanbul, Eminönü Sulh Ceza Hakimliğince verilen bu karar, sanığın, gizli bir cemiyet kurmak suçundan dolayı tevkifine karar verilmiş olduğunu bildiriyordu. Malatya davasında tahliye edildiğinde bu karar gereğince tutuklanarak İstanbul'a gönderilecekti⁵⁴¹.

Yalman'ın avukatı B. Apaydın, sanıkların avukatı Emin Akyüz'ün, Yalman aleyhinde hakaret eden bir lisan kullanması ve ölmemesine hayıflanarak çok kişi bulunduğunu söylediği gerekçesiyle savcılığa müracatta bulunmuş amme davası açılmasını talep etmişti⁵⁴².

Malatya Suikastı'nın bağımsız bir tarikatçı örgüt eylemi olmaktan çok uluslararası bağlantıları olan organize bir eylem olduğu anlaşılıyordu. H. Üzmez ve arkadaşları uluslararası tertibin farkına varmadan örgütün üst görevlileri⁵⁴³

538 Z.G. 31.12.1953

539 Z.G. 31.12.1953

540 Z.G. 18.7.1954

541 Z.G. 3.12.1954

542 C.G. 16.4.1955

543

Üzmez, bunlardan birini isim vermeden tarif ediyor. "Adamın sözü kanımızı tutuşturuyordu. Malatya'yı su yolu etmişti, iki de bir çıkıp geliyordu." Bkz. a.g.e., s. 5, 27 hapiste çıktıktan sonra karşılaştıklarında Üzmez'i görünce bir kitap çıkartıp mırıldanmaya başlamış, Üzmez kitaba baktığında, kitabın bir lûgat olduğunu görmüştü. Bu kişiyle ilk defa Musa Çağıl'ın evinde karşılaşmış misafir olduğundan kim olduğunu sormak akıllarına gelmemişti. Üzmez, "Dinde tecessüz haram"dı. "İnsanların bilinmeyen yönlerini araştırmazdık" diyor. Şahabettin efendiyi toplantıda başlarına imam seçtiklerini söylüyordu.

Üzmez'in anlatımına göre bu kişi, sevimsiz, kirli, karayüzlü, Arap şivesiyle konuşan, tıknaz ve göbekliydi. Hücre elemanlarıyla namaz kaldıktan sonra sohbet sırasında bütün İslam aleminin hareket halinde olduğunu her tarafta komiteler kurulduğunu, ayaklanmalar başlayacağını, tahtlar, taçlar ve cumhuriyetlerin yakılacağını "Allahın ebedi saltanatının kurulacağını" anlatmıştı. Üzmez "Onu bir kuracaktık" diyor., bkz. a.g.e., s.26.

O gün misafir görünümü olan şahıs, suikast eyleminden sonra, "Malatya mağdurlarına yardım topluyorum" diye birçok kişiyi dolandırmış. Varlık sahibi olmuş, matbaa kurmuş, dergi çıkarmış, Üzmez "...Bugün çok büyük bir finans kurumunun başındadır. Şimdi de Arap prenslerini tirpanlıyor. ... bir zaman milletvekilliği de yaptı" diyor.

tarafından çeşitli şekillerde teşvik edilmişlerdi. Örgütün uçları, Pakistan'da Mısır'da, Irak'ta İran'da ve Balkanlardaydı. Eylem kontrollü bir deneme eylemine de benziyordu.

5. Laiklik ve Devrim Karşıtı Basın-Yayın Faaliyeti

Devleti dinin emrine sokma gayretlerinin önemli bir yanını çok sayıdaki yayınlar oluşturuyordu. Akım ve örgütlerin yayınları yanında, diyanet işleri başkanlığınca yayınlanacak eserlerin finansmanını sağlayacak döner sermaye kurulması için meclise daha önce bir kanun tasarısı sunulmuştu. 27 Haziran 1951 günü sözalın Konya milletvekili Ömer Rıza Doğrul⁵⁴⁴, bu yayınların diyanet işlerinde çalışanlara mesleki bilgiler vereceğini, müslüman vatandaşlar için bir rehber ve ilim adamları için de birer vesika olacağını söylemiş, “Dini yayınlar döner sermaye kanunu tasarısı”nın kabulünü istemişti⁵⁴⁵. Gelenekçiler, bir yandan dini eğitimi resmen devlete yüklemek istemekte, diğer yandan bu kanaldan kaynak yaratarak büyük çaplı dini neşriyatın planlarını yapmaktaydı. Bu çalışmalar sürerken hükümetin tavizci tutumunu bilenler günlük hayatta harf

---

- Suikast öncesi misafir olanlardan biri de İslamcı bir derginin sahibi ve başyazarıydı. Sohbet sırasında Yalman'ın öldürülmesi konuşulmuş, bu başyazar “öldürülmesi yalnız caiz değil, elzemdir. Üstelik vuracak olanın geçmişlerinin mezarlarına Nur Yağar”, demişti. s.127

Hem bir önceki hem bu kişi Musa'ya misafir oluyor, ikisi de Yalman'ın öldürülmesinden söz ediyor, ikisi de teşvik edici konuşuyor, telkinde bulunuyorlar.

İkinci misafir yazar da eylemden sonra diğeri gibi eylemden sonra eylemcileri reddetmiş dergisinde “... bunlar komünisttir, islamı zor duruma düşürmek için onlar tutulmuş ajandır” diye yazılar yazmıştı. S.130.

- Malatya müftüsünde teşvikçilerdendi. Suikast öncesi fetva vermişti. (S.219) olaydan sonra bu kişide diğeri gibi suikastçıları kınayarak “yaptıkları hareket dinimize yakışmaz”... Bu dinimizde büyük günahdır. Atatürk İslamın namusunu kurtarmıştır” demişti. (S.219)

- Üzmez Malatya'dan, Elazığ'a gittiğinde tarikat dersi verilirken içeri girer, Hulusi efendi (Said-i Nursi'nin en büyük temsilcisi emekli albay MİT'in tarikatı kontrol için tarikata yerleştirdiği, fakat görev sırasında onunda tarikatçı olduğu söylenir s.39) dersi keserek, “Battal Gazi torunu... kahraman kardeşim hoş geldin. Gazan mübarek olsun (s.44) dediğini ve kalacağı yeri ayarlamak için Hacı Mahmut'u çağırıp medresede misafir etmesini sonrada üsteğmen (Muhittin Şamlıoğlu)i bulup beraber ev tutmalarını istediğini belirtiyor. (s.44) (Örgütün Elazığ ayağında da Hulusi efendinin bulunduğu anlaşılıyor.)

- Üzmez örgütten mali yardım da görüyordu. Bunu ifadesinde belirtmişti. (Z.G.28.11.1952)

- Üzmez, Elazığ'a gittiğinde, ne işle uğraştığı belli olmayan Hz. Halit denilen kişi, Üzmez'in eylemi herkesçe bilinmediği halde “Cihadın mübarek olsun” demiş, (s.157) hakkında fazla açıklama olmadığı için sarfettiği söz oldukça anlamlı ve karanlıktı.

Ömer Rıza Doğrul: İstiklal Marşımızın Yazarı Mehmet Akif Ersoy'un damadıdır.

Z.G. 28.6.1951

544

545

devrimini hiçe sayarak Arap harfleriyle yazılar yazmaya ve bunları yaygınlaştırmaya başlamışlardı.

Bunlara göre, islamiyetle Arap harfleri eşanlamlıydı. Bazı partilerin de iktidardan geri kalır yanları yoktu. “...rey avcılığına çıkan hatipler, bütün memleket davalarını bir tarafa bırakıp, yalnız dinden müslümanlıktan sözeder olmuşlar, rakip partiyi dinsizlikle ve komünistlikle itham eylemişler, bu arada seçimleri kazanacak olurlarsa her köye bir cami yaptıracaklarını, okullarda eski yazıyı yeniden tedris ettireceklerini mahalle mekteplerini faaliyete geçireceklerini”⁵⁴⁶, anlatıyorlardı.

Bu alandaki boşluğu gören ve “...dolandırıcılıkların her türlüünü yapanlardan çoğu şimdi işi softalığa ve yobazlığa dökmüşler ve öyle adam kandırmağa başlamışlardı”⁵⁴⁷.

Siyasi Partilerin sorumsuz tutumları kısa sürede meyvesini vermiş, “...birçok yerlerde kanunsuz olarak açılan mahalle mekteplerinin faaliyetleri almış yürümüş...” tü, “...bu mektepleri işleten softalar insanı dosdoğru cehenneme götürecektir olan yeni yazıyı kaldırmışlar, doğrudan doğruya eski yazı ile tedrisata girişmişler”di. Bu uygulamalar gözden uzak köyler ve benzeri yerlere has olmayıp şehirlerde de yaygınlaşmış, işyerlerinde de kullanılır olmuştu. Gelişmelere itiraz edenler, “Sen müslüman değilmisin” sorusuyla karşılanıyor, memlekete demokrasi geldiği söyleniyor uyanmaya davet edilerek meydan okunuyordu. “Güzel İzmir posta otobüsleri”⁵⁴⁸ firması biletlerini Arapça düzenlemeye başlamış. Bursa savcılığı olaya el koymuş ve tahkikat neticesinde firma hakkında dava açılmasına karar vermişti⁵⁴⁹.

M. Faik Fenik’e göre; dini alet ederek yayın yapanların “takip ettikleri teknik, tamamen kızıl komünist tekniği” idi. Dini dergiler çıkararak... metres hayatını ve zinayı teşvik ederek, Türk cemiyetinde aile mefhumunu baltalamakta

⁵⁴⁶ C.G. 22.9.1951

⁵⁴⁷ Z.G. 15.1.1951

⁵⁴⁸ C.G. 22.9.1951

⁵⁴⁹ C.G. 27.9.1951

ve böylece komünistlerin serbest birleşme prensiplerini iki taraftan desteklemekteydiler⁵⁵⁰.” Dini alet ederek yapılan zararlı yayınlara karşı tahkikat başlatılmış, savcılık, “Büyük Doğu” “Sebilürreşad” ve “İslamiyet” dergilerindeki yazıları incelemeye almış ve “Büyük Doğu”nun son sayısı toplatılmıştı⁵⁵¹.

Siyasi partilerin ve hükümetin davranışları irticai körüklemiş, “Bazı kimseler cahil halkın saflığından istifade ederek eski harflerle karınca duaları, üfürükçülüğe ait eserler vesaire basarak piyasaya sürmekte ve bundan fahiş kârlar temin etmekteydiler⁵⁵².” İstanbulda bu işlerle uğraşan bir gurup türemiş ve yüzbinlerce liralık servetler yapmışlardı⁵⁵³. Bu yayınlar Anadoluya sevkedilmekte, üç dört haneli köylere kadar Zenbilli Darendeliler tarafından sokulmaktaydı⁵⁵⁴. Köylülere, Dua-yi Abbas, Çevirgil, Uğur-u Şerh-i Vasiyetname, Kudariye, Kadeh duaları, Serencam, İrşad-ı gafilin, Sihatname, karınca duaları, yumurta, bulgur, yağ mukabili satılmaktaydı⁵⁵⁵. Yapılan araştırmada bunların, İzmit kağıdına basıldıkları anlaşılmıştı. Ayrıca, harf devriminden sonra basıldıkları ve devrim kanunlarının ihlal edildiğini göstermekteydi. Hükümet bunları görmezden geliyordu. Eğer hacı yağı satan sakallı Darendelilerin, yollarda, heybeleri ve zenbilleri karıştırılsa hem bu iş önlenir, hem de bu işi yapan yayınevleri ile işin bütün boyutları ortaya çıkardı. İstanbulda bu yayın işini yapan birkaç yayıneviydi⁵⁵⁶.

Kendilerini töhmet altında hisseden İstanbul Beyazıt Camii avlusundaki sahafların sözcüsü Muzaffer Özak, elinde bir mahkeme kararı bulunduğunu, bu yayınların bir kısmının hükümetin bilgisi altında piyasaya çıktığını söylüyordu⁵⁵⁷. Anlattığına göre, bu gibi kitapları satıyor diye mahkemeye verilmiş, İstanbul Üçüncü Ceza mahkemesinde bunları Mısırdan getirdiğini

⁵⁵⁰ Z.G. 15.1.1951

⁵⁵¹ C.G. 30.3.1951

⁵⁵² C.G. 14.11.1951

⁵⁵³ C.G. 14.11.1951

⁵⁵⁴ C.G. 14.11.1951

⁵⁵⁵ C.G. 14.11.1951

⁵⁵⁶ Aynı dönemde bazı basımevleri döviz tasarrufu sağlamak kisvesi altında Osmanlı döneminden kalma Arap harfli matbaaları kullanmak istemişlerdi. (Öztemiz, a.g.e., s.65)

⁵⁵⁷ C.G. 14.11.1951

ispatlayarak beraat etmişti. (Mahkemenin 950/305 ve C. Savcılığının 50/9414 sayılı kararı) Mahkeme Bakanlar Kurulu kararına uyarak, yıldızname, Muhiddini Arabinin Düş Tabirnamesi, ölüm ilahisi ve dua mecmuası bu kararın dışında kalıyordu. Muzaffer Özak'ın ifadesine göre, hükümet bu kitapları Mısır'dan⁵⁵⁸ getirenlere döviz veriyordu ve elinde maliye bakanlığı hazine genel müdürlüğünün döviz müsaade kağıtları vardı. İddiasını ispat için maliyenin 85232 nolu döviz kağıdının Osmanlı Bankası Transferi ile Kahirede Mohammed El Housseini'ne gönderildiğini bildiriyordu. Kaldı ki, Hattad hafız Osman'ın, Kadırgalı'nın yazdıkları Kur'anı Kerim kitapları şimdi Mısır'da basılarak yurda getiriliyordu. Özak, Osmanlı Bankasının 15961 Numaralı makbuzunu göstererek çok para gönderildiğini, Bunların 1933 tarihli 2292 sayılı kanunla pul resminden ve gümrüktende muaf olduğunu anlatıyordu. Bu kitaplar yalnız Mısırdan değil Suriye ve Irak'tan da geliyordu. Piyasada satılan Yunus Emre divanı bile Mısır'da basılmıştı. Yazıcıoğlunun Envar-ül Aşık adlı eseride Mısır'da basılarak gelmişti. Bazı kitaplar Türkiye'de daha iyi basılabilirdi. Fakat maliyetlerinin üç katına satılıyordu.

Abdest, namaz hakkında öğütler, Nacatülmümin, Kenzülirfan, gibi kitaplar ile Çevirgil, Vasiyetname, Kadeh dualarını satan yayıncı Mehmet Ertezcan toplu basın mahkemesinde bakanlar kurulu kararına uygun olarak beraat etmişti. Bozkurt matbaası sahibi Aziz Renkli de dualı afiş basarak büyük bir zenginliğin sahibi olmuştu⁵⁵⁹. Aziz, işe mürettiblikten başlamıştı. Yaptıklarını inkar etmiyor, bastırıldığı afişlerin süs mahiyetinde olduğunu, Kur'an-ı Kerimi'de bastırıldığını irtica iddialarının yalan olduğunu ve kendisini çekemeyenlerin bunları ortaya attığını söylüyordu.

Okul kitapları neşriyat yurdu mensuplarından eski sahaf Mustafa Çığır'a göre; gazete kağıdı olarak kullanılması lazım gelen filigramlı kağıtlar bile bu gibi kitaplarda kullanılmıştı. Karınca duaları, vasiyetnameler, İzmit kağıdına basılıp üzerine 1314, 1315 tarihleri konulmuş birçok kitap piyasada mevcuttu. Arayanlar

⁵⁵⁸ Mısır'dan ithal edilen Arapça Kur'an'lardan bir yıl içinde 250 bin adet satılmıştı. (M. Öztemiz, a.g.e., s.65)

⁵⁵⁹ C.G. 14.11.1951

rahatlıkla bulabiliyordu. İşin gerçeği bunların hepsi İzmit kağıdına basıldığı bilinmesine rağmen müsamaha gösteriliyordu⁵⁶⁰.

Laiklik karşıtları düşünce ve eylemlerini yaymak için süreli yayınlara önem veriyorlar, her akım ve örgüt imkan bulduğunda yayının organını faaliyete geçiriyordu. Radikal laiklik karşıtı yayımların önde gelenleri Volkan, Büyük Cihad, İslamın Nuru, Vicdan Sesi, İslamiyet, Sebilürreşat, Büyük Doğu, Büyük Dava, Hür adam, Vakit, Ehli Sünnet, Serdengeçti'ydi. Bunlar aylık haftalık veya günlük olarak yayınlanıyorlar, siyasal istismarlardan güç alarak yayınlarında Devrim kanunlarının tümünü hiçe sayıyorlardı.

C- 1951-1955 Dönemi Türk Basımında Laiklik Karşıtı Bireysel Eylemler

Laiklik karşıtı herhangi bir örgütlenmenin üyesi olmayıp, gelenekçi davranış ve alışkanlıklar dolayısıyla hareket edenler de vardı. Bunların bazıları örgütlere sempati duyuyor, bazıları da örgütlerin varlığından bile habersizdiler. Bu nedenle kimseden emir almıyor, eylemleri gereksinmeleriyle sınırlı kalıyordu. Kırşehir hadisesinde de örgüt ilişkisi tesbit edilememişti.

1- Kırşehir Olayı

a. Kırşehir'de Atatürk Büstüne Yapılan Saldırı

Kırşehir çarşı meydanında küçük bir kaide üzerindeki Atatürk büstü ^{27.2.1951} Cuma'yı Cumartesine bağlayan gece bilinmeyen biri tarafından burnu ve çenesi kırılarak koparılmış⁵⁶¹, Vali Edip Yavuz, suçlunun bulunacağından emin olduğunu söylemişti. İddiaya göre, Cumartesi sabahı erken saatlerde Sabahattin Gökçınar adlı bir kişi avaz avaz bağırarak Atatürk heykelinin kırılmış olduğunu

⁵⁶⁰ C.G. 14.11.1951 - Yaşar Nabi'ye göre, "Gericilik almış başını ^{okullara} gitmiş, koca koca gazete ve dergilerde, Atatürk'e devrimlere sövülüyor ve bu çeşit yayınlar ~~da~~ bol bol gönderiliyor, üstelik bakanlıkça resmen teşvik görüyor, özel teşebbüsün en yüksek organlarınca korunuyor ve dağıtılıyordu" (bkz. Çağımıza Ters Düşenler, İstanbul 1975, s.208)

⁵⁶¹ C.G. 28.2.1951

söylemiş, ben valinin yerinde olsam çarşı bekçisinin cezasını verirdim⁵⁶² demişti. Sabahattin police bilinen biri olup, daha önce Celal Bayar'a küfür etmekten 300 lira para cesazına çarptırılmıştı. Çarşı bekçisi ile kavgalıydı. Bu nedenle şüpheler Sabahattin üzerinde toplanmıştı. 1338 doğumlu 4 çocuklu Sabahattin ise "Acısı hala milletin içinde duran Ata'nın çocuklarının böyle bir şey yapacağını aklım almaz"⁵⁶³ demişti.

Polis, Sabahattin'in evine gitmiş, annesi ile Sabahattin'in ifadesi arasında çelişki görülmüştü. Sabahattin olayı inkar ediyor, bekçi de gece kaçarak geçen bir kişiyi Sabahattine bezettiğini söylüyordu. Savcı İbrahim Köylüoğlu, Sabahattin'i delil yetersizliğinden serbest bırakmıştı⁵⁶⁴.

Soruşturma sırasında bu işi bir delinin yapmış olacağı düşünülmüş, o gece bir delinin handa yattığı tesbit edilmişti. Bu delinin Koçhisar'a gittiği öğrenilmiş, araştırma bu yönden de yapılmıştı. Fakat heykelin kırılan parçalarının toplanarak kaidenin yanına konulması, "deli sanık" ihtimalini de azaltmıştı. Olayın, sıradan bir davranış olmayıp taammüden yapıldığı anlaşılıyordu.

Araştırma bir sonuca ulaşamayınca Sabahattin'in suçluluğundan karar kılınmıştı. Tartıştığı bekçi ile baba tarafından akraba olduğu, onunla tartıştığı 28 gün önce içki içmeyi bıraktığı, olay gecesini yeni yazı ile yazılmış yeni aldığı mevlit kitabını ailesi ile birlikte okuduğu, sokağa çıkmadığı, giydiği ayakkabıların lastik değil iskarpin olduğu ileri sürülmüştü. Olayda tesbit edilen izlerin ise lastik ayakkabı izleri olduğu belirtilmişti. Tahkikat sonucu, Sabahattin'in bu işi sarhoşlukla yaptığı kanaatine varılmış ve Sabahattin, iki yıl iki ay hapse mahkum edilmişti⁵⁶⁵.

Bu tecavüz olayında, herkes derinden etkilenmiş, devrimlerimiz ile bağımsızlığımızın sembolü olan Atatürk'e karşı yapılan bu saldırıyı yapan ve yaptıranların biran evvel meydana çıkarılması beklenmişti. Emniyet Müdürü,

⁵⁶² C.G. 28.2.1951

⁵⁶³ Z.G. 5.3.1951

⁵⁶⁴ Z.G. 3.3.1951

⁵⁶⁵ Z.G. 25.3.1951 - C.G.25.3.1951

Kırşehirliilerin devrimlere çok bağılı olduğunu ve olayda irticai bir koku olmadığını söylemişti⁵⁶⁶. Oysa, bu olay ülke çapında Atatürk'ün büst ve heykellerine karşı saldırıların başlangıcı olmuştı.

Kırşehir'de, DP, CHP ve MP il başkanları bu işin bir parti işi olmadığını, komünist fikirli kimseler tarafından olay çıkarmak için bir tertip olduğunu ileri sürmüşlerdi. Türkiye'nin tercih ettiğı uluslararası kamp nedeniyle tüm olaylar Rusya'ya ve Komünizme saldırmak için bir gerekçe sayılıyordu. Bu üç parti müşterek yapılacak bir miting hazırlığına başlamışlar, Kırşehirliiler ise kırılan büstün yerine bir büst ısmarlamışlardı. Kırşehir Belediyesi Millet Partili idi⁵⁶⁷. Olayın hiçbir parti tarafından istismar edilmediğı söyleniyordu⁵⁶⁸. Kırşehirde daha iktidarın 14 Mayıs 1950'de el değıştirdiğini bilmeyen köylüler vardı. Hacı Bektaş ilçesinde DP açık farkla önde, diğere ilçelerde ise, üç parti birbirine denk görünüyordu⁵⁶⁹.

b. Kırşehir Olayının Tepkileri

Kırşehir'de Atatürk büstüne yapılan saldırının basında yer alması üzerine TMTF bir bildiri yayınlamış "...ilk bakışta, bu meczubhane hareketin şuuri ve iradi bir cehlin neticesi olabileceğine ihtimal veremiyoruz... son zamanlarda bazı kimselerce yapılmakta olan Atatürk aleyhtarlığı ile fikri bir bağ ve muvazilik gösteren bu hareketi, sahibinin şahsi durumunu tetkike bile lüzum görmeden protesto ettiğimizi bildirmek isteriz" denmişti. İstanbul Gençliğı, Atatürk'e bağılılığının bir belirtisi olmak üzere 100 kişilik bir üniversiteli gurubunu Kırşehir'e gönderme kararı almış, bu gençlerden bir heyet de İstanbul Vali ve Belediye Başkanı, Prof. Fahrettin Kerim Gökay'ı, ziyaret etmişti. Gökay'da, gençlerden Kırşehir Belediyesi^{ne} İstanbullu hemşehrilerinin samimi ve sıcak selamlarını birlikte götürmelerini, Atatürk'e bağılılık duygularını ulaştırmalarını gençlerden istemişti. Kırşehir hadisesini tel'in etmek için İzmit'te, Lise, Akşam

⁵⁶⁶ Z.G. 5.3.1951

⁵⁶⁷ C.G. 5.3.1951

⁵⁶⁸ C.G. 5.3.1951

⁵⁶⁹ C.G. 1.9.1951

Sanat Okulları öğrencileri ve kalabalık bir gençlik kitlesinin katılımıyla bir miting yapılmıştı⁵⁷⁰.

İstanbul ve Ankara Üniversiteleri gençliği, Kırşehir’de bir miting yapma kararı almışlardı. Mitingi düzenleme işini Kırşehirliler üstlenmişti. Mitinge katılmak için Kırşehir’e gidecek öğrenciler İstanbul’da 3.3.1951 günü öğle treniyle hareket etmişlerdi. Ertesi gün, Ankara Yüksek Tahsil Talebe Birliğinden de 50 kişilik bir grup hareket edecekti. Birlik adına Orhan Çaplı’nın konuşmasına karar verilmiş. Ayrıca, Ankara’da Dil-Tarih ve Coğrafya Fakültesinde de bir toplantı yapılmış ve durum değerlendirilmişti⁵⁷¹.

Mitinge katılmak için Kayseri’den de 30 kişilik bir katile hareket etmişti. Gençler Atatürk abidesine konmak üzere yanlarına birde çelenk almışlardı. Çelengin üzerinde “Kayseri Gençleri daima izindedir” cümlesi yazılıydı. Yozgat’ta da , öğretmen, parti mensubu ve öğrencilerden meydana gelen bir kafilenin mitinge katılmak için Kırşehir’e hareket edeceği öğrenilmişti⁵⁷².

3.3.1951 günü akşam saat 18.00 de İstanbul’dan 104, Ankara’dan 57 üniversite öğrencisi Kırşehir’e gelmiş ve halkın coşkun tezahüratı ile karşılanmıştı. Kırşehirliler öğrencileri evlerinde misafir etme kararı almışlar. Mitinge civardaki köyler halkı da katılacaktı⁵⁷³. Kırşehir’e gelen gençler doğrudan halk evine gidiyorlardı⁵⁷⁴. Halk evinde bir toplantı yapacak ve irtica ile saldırının genel boyutlarını tartışacaklardı. Toplantı, saat 15.30 da başlayacak, M.T.T.B, ikinci başkanı Hikmet Savaş’ın açış konuşmasından sonra, Muharrir Bedii Faik, MTTB Genel Sekreteri Kamuran Evliyaoğlu, İcra Komitesi Üyesi Selçuk Aybar, felsefe öğretmeni Ziya Somar konuşacaklardı⁵⁷⁵. İstanbul Teknik Üniversitesi Talebe Birliği, Kırşehir Belediye Başkanına bir telgraf çekerek mitinge katılmamaktan dolayı üzüntü duyduklarını bütün kalpleriyle hadiseyi tel’in

---

570 C.G. 4.3.1951

571 C.G. 4.3.1951

572 Z.G. 5.3.1951

573 Z.G. 2.3.1951

574 C.G. 5.3.1951

575 C.G. 5.3.1951

ettiklerini bildirmişlerdi⁵⁷⁶. Mitinge ülkenin her yanından heyetler gelmişti. Büstün çevresi çelenk ve çiçeklerle kapanmıştı. Çok sayıda bayrak ve döviz taşınıyordu. Bunların içinde “Heykelini kırdın, inkılaplarını yıkamazsın.” “Hortlamak isteyen yıkıcı kuvvet, seni daima ezeceğiz” cümleleri dikkat çekiyordu. Bu arada “İnkılap ve Gençlik Dergisi” ile gençliğin Kırşehir halkına mesajı dağıtılıyordu. İstiklal Marşı okunarak miting başlatılmıştı. Belediye Başkanı Şevki Akdağ saygı duruşu yaptırmış ve özlü bir konuşma yapmıştı. Mitinge, her taraftan mesajlar gönderilmiş, Atatürk’ün kızkardeşi Makbule Hanım da Kırşehir’e gelmişti. Rahatsız olduğu için mitinge geç katılmış, büst önünde yaptığı konuşma kalabalık tarafından dikkatle dinlenmişti⁵⁷⁷.

Kırılan heykelin yerine bronz bir heykelin dikilmesinden beri başında nöbet bekleyen izciler, bu nöbeti İstanbul ve Ankara’dan gelen üniversitelilere devretmiş ve miting saatine kadar sürecek olan nöbeti üniversiteliler devralmışlardı.

Mitinge, Kayserideki 5000 işçiyi temsilen⁵⁷⁸ işçi temsilcileri de katılmıştı. Ayrıca, işçi sendikaları, memleketimizde yer yer kıpırdanma ve teşkilatlanma cüretini gösteren komünizm ve irticaa karşı Türk gençliğinin açtığı savaşa bütün Türk milleti gibi Türk işçilerinin de katıldığı böyle zararlı teşkilat ve kötü niyetli zihniyetlerin amansız düşmanı olduklarını belirtmişlerdi⁵⁷⁹.

Gelişmeler karşısında Ankara, İzmir, Zonguldak ve İstanbul’daki yüksek tahsil gençliği temsilcilerinin katılımı ile genel idare kurulu toplantısı yapacak olan T.M.T.F. gençliğin irticaa ve komünizme açtığı mücadeleye ait esasları belirleyecekti⁵⁸⁰. Bazı dergiler irticai körüklemek için Atatürk’e ve inkılaplara “ağızlarına ve kalemlerine geleni” yazmaya başlamışlardı. Sebilürreşat dergisi hakkında dava açılmış, fakat, şahsi dava açılması da düşünülüyordu. Bu gibi

---

⁵⁷⁶ C.G. 5.3.1951

⁵⁷⁷ C.G. 6.3.1951

⁵⁷⁸ C.G. 6.3.1951

⁵⁷⁹ C.G. 17.1.1951

⁵⁸⁰ C.G. 17.1.1951

davalar için Makbule Ata'dan Ankara milletvekili Hamit Şevket İnce'ye umumi vekalet vermişti. Avukat bu vekaleti tevkil edebilecekti⁵⁸¹.

Kırşehir'de yapılan mitinge İstanbul ve Ankara Üniversiteleri talebe birlikleri, orta okul talebeleri gelmişler, komşu il ve ilçelerden yüzlerce talebe Kırşehir'i doldurmuşlardı. Kırşehirililer, içimizden böyle bir soysuz çıkmaz demişlerdi.

Gençler, saat 8.30'da marş söyleyerek Ata'nın küçük parktaki heykeline yürümüşler, miting, İstiklal Marşı ile başlamıştı. İlk konuşmayı yapan Belediye Başkanı, hadiseden duymuş oldukları teessürü belirterek misafirleri selamlamış, Ata'nın huzurunda 5 dakikalık saygı duruşuna davet etmişti. Onu takiben İstanbul Üniversitesinden Tamer Önderoğlu, Atatürk'e sadakat ve bağlılığın ifadesi olarak yapılmış olan toplantıda, Türk gençliğinin andı tekrarlamasını teklif etmiş. Mitinge katılanlar hep bir ağızdan and içmişlerdi⁵⁸². Konuşanlardan Tamer Önderoğlu, Ata'ya uzanan dil koparılacak, ona uzanan sar'alı eller kırılacak demiş, gençliğin, Ata'nın emanetini koruyacağını söylemişti. Ankara Yüksek Tahsil Talebe Birliği Başkanı Orhan Çaplı, bütün Ankara Yüksek tahsil gençliğinin Kırşehir'e gelmek için can attığını söyledikten sonra, "Keşke şu kulaklarım sağır, şu gözlerim kör olsaydı da bu iğrenç hadiseyi duymaz ve görmez olsaydım. Atatürk, Türk milletinin güneşidir" demişti. Yine Ankara Üniversitesinden Mustafa Baştura da "Bir softa, sefil ruhlu bir komünist memleketin her tarafında çıkabilir. Fakat, o bütün memleketi temsil edemez." demişti. İstanbul Üniversitesi Talebe Birliğinden İlhan Engin Gören, Atatürk'ü övmüş "Vatanın bağrında sen güneşsin Kırşehir - Ata'ya uzanan o menhus eli Kır Şehir"⁵⁸³ mısralarını Kırşehirililere ithaf etmişti. Kırşehirililer adına konuşan Kemal Coşkuntuna, "...bu suikastın, kırşehirililer tarafından yapılamayacağını ...bir vatansızın, bir satılmışın işi olacağını belirterek...bu vatanda, kızıl baykuşlar, satılmışlar, vatansızlar üremeyecektir... Atatürk, Türk milletinin benliğindedir" demişti. Ankara Yüksek Tahsil Talebe Birliği adına konuşan

⁵⁸¹ Z.G. 6.3.1951

⁵⁸² Z.G. 6.3.1951

⁵⁸³ Z.G. 6.3.1951

Fahrettin Demir, “Atatürk’e el ve dil uzatanlara lanet olsun” demiş. İstanbul Üniversitesinden Rasim Küçükkel, “Kırşehir’liler müsterih olsun, inkılap dersi vermek için ön safta yer almış bulunuyoruz” demişti. Faika Erkut, Atatürk için yazdığı bir şiiri okumuştur. Naci Akanay, saldırganın bulunarak elinin kırılmasını istemiş. Tıp Fakültesinden Adnan Varol, Kırşehir adına Muzaffer Kızıldağ, Ali Altan Ahmet Ayeta, şiir okumuşlardı. Daha sonra, Ordu gençliği, İzmir ve civarındaki Kırşehirli, Akhisar gençliği, Bergama Demokrat Parti, Teknik Üniversite, Erzurum Lisesinden Yetişenler, İstanbul Hukuk, Dişçi Okulu, İzmir Ekonomi ve Ticaret Okulu ve civarındaki Kırşehirli adına çekilen telgraflar okunmuştu⁵⁸⁴.

c. Kırşehir’de Yeni Atatürk Büstünün Açılışı

Cumhurbaşkanı Celal Bayar Kırşehir’e Bronz bir Atatürk büstü hediye etmiş, büstün açılışı için İçişleri Bakanı Rüknettin Nasuhioğlu, Ankara milletvekilleri, Amiral Rıfat Özdeş, Osman Şevki Çiçekdağ, Mümtaz Faik Fenik Kırşehir’e gelmişler, büst, büyük bir törenle açılmıştı. Açılış konuşmasını İçişleri Bakanı Nasuhioğlu yapmış. Törende konuşan vali, saldırıyı kınayarak failin yakın zamanda yakalanarak cezalandırılacağını söylemişti. Ayrıca, Osman Şevki Çiçekdağ ile Orta Okul Müdürü Sabri Ergül de konuşmuşlar ve onlarda saldırıyı kınamışlardı⁵⁸⁵. Kırşehir’de miting yapıldığı gün İstanbul’da da kapalı salon toplantısı yapılacağı açıklanmıştı⁵⁸⁶. Toplantı, Eminönü halkevinde yapılmış, Hikmet Savaş adlı öğrenci, Kırşehir olayının, kızıl ve kara ellerin bir örneği olabileceğini belirtmiş ve Atatürk’ün gençliğe hitabesini okumuştur⁵⁸⁷.

Heykel açılışında, Demokrat Parti ortamın gerginliğine bakarak kendilerine karşı güvensizlik yaratılmak ve kamuoyunda küçük düşürülmek

---

584 Z.G. 6.3.1951

585 Z.G. 2.3.1951 - C.G. 2.3.1951

586 C.G. 2.3.1951

587 C.G. 6.3.1951

amacıyla yapılmış olacağı⁵⁸⁸ endişesini taşıyor, olayın ileriki nesillere ibret olacağını söylüyordu.

Kırşehir Emniyet Müdürü, Atatürk'ün üçbuçuk sene muhafızlığını yapan Fuad Ulusoy idi. Ulusoy, Von Papen'e suikast olayını ortaya çıkaran kişiydi. Kırşehir olayına çok üzülmüş, "Hayatını korudum, heykelini koruyamadım" demişti⁵⁸⁹.

Olaydan beş ay sonra, heykeltıraş Mehmet İnci, Cumhurbaşkanı müracaat ederek tensip buyurulacak bir yere dikilmek üzere Atatürk'ün bir heykelini hediye etmek istemişti⁵⁹⁰.

2- Diğer Olaylar

Ulus Gazetesinde Hüseyin Cahit Yalçın'ın yazdığı "Sayın Cumhurbaşkanının sözleri unutulmamalıdır" başlıklı başyazıda "Mersin'de aynı tarzda taassup hareketleri görüldü. Meczubluk" denilmişti. Meczubluk olarak değerlendirilen olay için İçel Valisi Şakir Cenalp "Yampir Köyü'nden Ali oğlu, Fahri Arsoy'un irticai hareketi ve müstesna vaaz ettiğinin baş öğretmen Ahmet Kendirci tarafından..." valiliğe bildirildiğini, savcılığın talebiyle, mahkemece tutuklandığını, tahliye isteğinin reddolunduğunu açıklamış, İçel halkının Atatürk inkılaplarına bağlılığı ve irticai hareketleri önlemek için gösterdiği titizliğin takdire layık olduğunu söylemişti. İlde başka bir olayın bulunmadığını olayların üzerine kül örtmek düşüncesinde olmadığını da belirtmişti⁵⁹¹.

Volkan gazetesinde, 25.03.1951 tarihinde laiklik karşıtı, Nihat Yazar imzalı bir yazı yayınlanmış, bu yazı TCK. 163. madde kapsamında görüldüğünden dergi yayın müdürü ve yazıyı yazan hakkında takibe geçilmişti⁵⁹².

---

588 Z.G. 2.3.1951
589 C.G. 5.3.1951
590 C.G. 17.7.1951
591 Z.G. 25.3.1951
592 Z.G. 29.3.1951

Bursa'nın Trilya bucağında, Aziz Pozan adında bir şahıs, DP bürosuna gelerek duvarda asılı bulunan Atatürk ve Celal Bayar'ın resimlerine saldırmış, olayı görenler tarafından yakalanarak adalete teslim edilmişti⁵⁹³.

İnegölde, Abdülkadir adında birinin peygamberlik iddiası ile köyleri gezerek halkı zehirlemeye uğraştığı, Atatürk'e ve Cumhurbaşkanı'na hakarete bulunduğu öğrenilmiş İnegöl'ün Kadimi Köyü'nde yakalanan bu yalancı peygamber, dini siyasete alet etmek, suçu ile adalete teslim edilmişti⁵⁹⁴.

Adana'da mevlüt bahanesiyle ayin yapılan eve baskın yapılmış, yakalanan kadınların bir kısmı pencereden bir kısımda yolda kaçmayı başarmıştı. Bu ev Münirenin tekkesi olarak tanınıyor, buraya gelenlerin kadiri oldukları sanılıyordu. Kendileri tarikatı kabul etmemişler aralarında "Geylani hazretleri" ve "Zatı şerifleri olsa da bizi kurtarsa" diye konuştukları duyulmuştu. Bunlardan birinin evinde 500 zeytin çekirdeğinden oluşan bir tesbih bulunmuş ve soruşturma sonunda serbest bırakılmışlardı⁵⁹⁵. 65 kadınla yakalanan Münire Tırpan, mahkemedeki ifadesinde ayin yapmadığını, evi geniş olduğundan, yalnızca mevlit okuttuğunu söylemiş. Mahkeme Münire'yi tevkif etmişti⁵⁹⁶. Davayı takip eden bir şahıs, "-Benim annem de uzun müddet bu kadının evine devam etti. Epeyce para verdi. Sonunda da şuurunu kaybetti" demişti⁵⁹⁷. Münire'nin komşularının bazıları, kendisine mevlüt okutturmaya gelenlerden bol bol para çektiğini söylemişlerdi. İktidar ve muhalefetin din istismarından doğan boşluk fırsatçılar tarafından hızla dolduruluyor ve din istismar ediliyordu. İslamiyet adlı gazetede laikliğe aykırı yazı yazmaktan sanık "Yeşil hoca" lakaplı Şemsettin Yeşil'in duruşması başlamadan önce çarşafli kadınlar ile topsakallı erkekler adliye koridorlarında ve Birinci ağır ceza mahkemesinin önünde toplanmışlardı. "Yeşil hoca" adliyeye peşinde bir kalabalıkla gelmiş, adliyede izdiham olmuştu. Bilirkişi raporunda yazıların, laikliğe aykırı olduğu belirtilmiş. Yeşil hoca rapora itiraz etmiş, ilahiyat fakültesi mezunlarından bir bilirkişi

593 C.G. 29.3.1951

594 C.G. 29.3.1951

595 C.G. 30.6.1951

596 C.G. 14.7.51 - Z.G. 14.7.1951

597 C.G. 14.7.1951

heyetinin bu yazıları incelemesini istemişti⁵⁹⁸. Ankara, ulus meydanındaki heykeli kırmak isteyen Sıtkı Aslan adında biri, heykele tırmanırken olayı gören halk tarafından yakalanarak polise teslim edilmişti⁵⁹⁹. Kız hafız lakabıyla tanınan sabıkalı, Abdullah Celal Sessiz Unkapanı Fil yokuşunda, Şaban Kaptan'ın evinin önünde, Feriha Günay isminde bir kızla konuşurken, komiser Hilmi idaresindeki bir polis ekibince yakalanmıştı. Sabıkalının cebinde iki altın bilezik, bir altın kol saati ve muska haline sokulmuş dört adet 50 liralık, ayrıca ağzında saklamaya çalıştığı bir adet beşbir yerde bulunmuştu. Sabıkalının bu ziynet eşyasını 300 lira para ile birlikte Şaban Kaptan'ın hasta olan karısından muska yapmak için aldığı anlaşılmış ve tahkikata başlanmıştı⁶⁰⁰. Cumhurbaşkanı'nı öldüreceğini, Malatya'daki İrtica hareketinde ilgisi bulunduğunu söylediği iddia edilen Celil İyioğlu hakkındaki tahkikata, Rafet Gönen tarafından devam olunmuştu. Sanık, hasta olduğunu, zaman zaman krizler geçirdiğini bu anlarda ne söylediğini bilmediğini iddia ederek isnat edilen suçlamayı reddetmişti. Ceza yargıçlığınca, Celil hakkında tevkif müzakkeresi çıkarılmış, tahkikat sonucu Adalet Bakanlığına bildirilmişti. Celil İyioğlu, akli dengesinin tesbiti için Malatya'ya gönderilecekti. Celil'in sabıkası hakkında, Tire, Akhisar, Kırıkkale, Balıkesir, Karacabey, Erzurum, Malatya ve Kars'tan peyderpey yazılar geliyordu. Balıkesir'den bir hırsızlık sabıkası olduğu bildirilmişti. Celil, İzmir'e ilk defa geldiğini söylemişti. Halbuki, daha önce İzmir'de oturduğu anlaşılmıştı. Millet Partisi Başkanını öldürdüğü veya yaraladığı hakkındaki iddialarının asılsız olduğu anlaşılmıştı⁶⁰¹. Samatya'da sokağa bırakılmış bin kadar bayrak bulunmuştu. Bu bayraklar yeşil beyaz zemin üzerine ayyıldız olarak düzenlenmiş ve yüzer adetlik paketlerle üst üste konulmuş, paketin birisi açıldığından rüzgar bazılarını dağıtmıştı. Bayrakları bulan bekçi Mehmet ve durumu gören, Kahveci Hüseyin Çağlayan ile müşterisi Edip Tunçkol bunları Yeşilay'ın bayrakları sanmış. Bayrakları kahveye taşımışlardı. Durum emniyete bildirilmiş, emniyet müdür muavini Ahmet Topaloğlu olaya el koymuştu. Yapılan incelemede 2.

---

598 C.G. 11.8.1951
599 C.G. 19.11.1951
600 C.G. 10.1.1952
601 C.G. 17.12.1952

kalite İzmir kağıdı olduğu ve taşbaskı ile basıldığı anlaşılmıştı⁶⁰². İskenderun'da bir ihbar üzerine zabıta, yayınlanmakta olan bir gazetenin müretteplerinden Şeref Turhan isimli bir gencin evinde yaptığı aramada, Atatürk aleyhtarlığını ve Necip Fazıl'a olan hayranlığını belirten bazı evraklar bulunduğundan, Şeref gözaltına alınarak savcılığa teslim edilmişti⁶⁰³. Malatya'da, irticai mahiyette eski yazı ile yazılmış broşür ve ayetler satan bir şahıs yakalanmıştı. İsmail Çelik adındaki bu şahsın iç ceplerinde eski yazı ile yazılmış ilahiler ve bazı mektup ve risaleler bulunmuştu. Durum şüpheli görüldüğünden hakkında inceleme sürdürülüyordu⁶⁰⁴. İstanbul'un Kasımpaşa nüfusuna kayıtlı 1312 doğumlu, Abbas Davaslıoğlu adında uzun sakallı bir üfürükçü İzmir'de, Kemalpaşa zabıtası tarafından suçüstü yakalanmıştı. Bütün ağı ve sızılara iyi geldiğini iddia ettiği muskaları para karşılığında halka satarken ve kısır kadınların çocuk doğurmaları için bir bardak suyu para karşılığında içirirken yakalanan maruf üfürükçünün eskiden beri bu işi kendine meslek edindiği anlaşılmıştı. Jandarmanın tarafından tıraş ettirilen bu şahıs, bıyıklarının kesilmemesi için yalvarmış. Üfürükçü tevkif edilmişti⁶⁰⁵. "Sessiz hoca" lakaplı Mustafa Göçmen, Pakize Öner adlı bir kadına hastalığının kocasının eski karısı tarafından yapılan büyü neticesinde meydana geldiğini söylemiş, bozulması için 1000.- TL. "Vizite ücreti" istemişti. Din alimi geçiren Mustafa, Pakize'nin kocasının ihbarı ile suçüstü yakalanmış ve adliyeye sevk edilmişti⁶⁰⁶. Zeytinburnunda oturan, Sabriye isminde bir kadın civardaki mezarlardan birinin etrafını çevirerek türbe haline getirmiş, menfaat karşılığı ziyarete açmıştı. Ahmet isimli birinin ihbarı ile yakalanan Sabriye adliyeye verilmişti⁶⁰⁷. 1943 senesine kadar kunduracı dükkanı iken o tarihten itibaren cami haline sokulan Çarşıkapıdaki "Nalçacı Hasan Camii" içinde uzun zamandır asılı bulunan Arap harfleri ile yazılmış bir levhaya rastlamıştı. Caminin ön cephesinin biraz eğri olduğundan, işgüzar imam namaz kılacakları tam kıbleye çevirmek için Arapça yazılı bu levhayı biraz sağa çevirerek asmıştı. İmam hakkında soruşturma

⁶⁰² C.G. 17.1.1953

⁶⁰³ C.G. 1.3.1953

⁶⁰⁴ C.G. 7.3.1953

⁶⁰⁵ C.G. 27.10.1953

⁶⁰⁶ C.G. 15.1.1954

⁶⁰⁷ C.G. 5.3.1955

başlatılmıştı⁶⁰⁸. Gizli olarak Arap harfleri ile tedrisat yapan bazı mahalle mektepleri ve hocalarla sıkı mücadele yapılması için içişleri bakanlığı vilayetlere bir tamim⁶⁰⁹ göndermişti. Maraş'ta ilkokul çağına gelmemiş olanlarla, okul çağındaki çocuklara din bilgisi vermek bahanesi ile Arap harfleriyle tedrisat yaptıkları daha önce tesbit edilen Alemlibey Camii müezzini İbrahim Gül ile Duraklı Camii imamı Fazlı Arslantürk, imamı buldukları camilerin birer odasında 6-13 yaşları arasında 46 çocuğa din dersi verdikleri ve Arap harfleriyle tedrisat yaptıkları anlaşılarak suçüstü yakalanmışlardı. Ayrıca, Maraş İmam Hatip Okulunda ücretli öğretmen olan Mehmet Saygılı'nın da evinde çocuklara ders verdiği tesbit edilmiş, 7-11 yaşları arasında 20 çocuğa Arap harfleriyle ders verirken suçüstü yakalanmıştı⁶¹⁰.

Milli Eğitim bakanlığına bağlı devlet okullarında bile devrim kanunları çiğnenerek eğitimde eski programlar uygulanıyordu. Behçet Kemal Çağlar, Devrim Ocakları Toplantısında yaptığı konuşmada "Maraş'ta 33 mektep eski tedris üzerine ders görmektedir. Bunların kapatılıp Cumhuriyet mekteplerinin açılmasını istiyoruz"⁶¹¹ demişti.

Tophane kadiriler yokuşunda bakkal Salih Arslan 35 yıldır dükkanının arka bölümünde ilkokul çağındaki küçük kız ve erkek çocuklara Arapça dersleri veriyordu⁶¹². Şahap Balcıoğlu ve Sabahattin Giz adlı gazetecilerin bir senaryo hazırlayarak polise bildirmeleriyle suçüstü yapılmış ve hoca yakalanmıştı. Turgutlu'da, bir ihbar üzerine aynı anda yapılan baskınla, tekkelerin halen faaliyette olduğu görülmüş ve Arapça tedrisat yapılırken hocalar suçüstü yakalanmış, tedris malzemeleriyle birlikte adalete sevk edilmişlerdi⁶¹³. Bursa'da yayın yapan ve kendiliğinden kapanan "Vicdan Sesi" gazetesinde, Sebilürreşat'tan iktibas edilerek yayınlanan "kızıl taassup ve farmason yuvaları yıkılıyor." başlıklı makaleden dolayı yayın müdürleri Kemal Bülbül ve Fikret

⁶⁰⁸ C.G. 4.11.1953

⁶⁰⁹ C.G. 30.4.1953

⁶¹⁰ C.G. 31.11.19531

⁶¹¹ C.G. 31.11.1953

⁶¹² C.G. 29.9.1953

⁶¹³ C.G. 31.3.1952

Öznoyan aleyhlerine toplu basın mahkemesinde dava açılmıştı⁶¹⁴. “Vicdan sesi” gazetesi sahibi Kemal Bülbül “Ahlaki öğütler” başlıklı destanını satarken, polisin tertibi sonucu yakalanmış ve gözaltına alınmıştı. Samsun bölgesinin süper mürşidi olarak tanınan Bülbül gazetecilere, “Beni niye yazmıyorsunuz aleyhi ne yazsanız memnun olurum, çünkü propagandamı yapmış olursunuz. Hatta resmimi de çekiniz. O da bir hatıra sayılır”⁶¹⁵ demiş Ahmet Emin hadisesini de tasvip ettiğini söylemişti. Bülbül Atatürk’ün hatırasına tecavüz etmekten 1 sene 6 ay hapse mahkum olmuştu⁶¹⁶.

M. Faik Fenik’e göre, bu yayınlarda münevverler tel’in olunmaktadır. Ayrıca her türlü müdafaa kapılarını açık bırakmak için komünizme de hücum edilmektedir. Halbuki kendi yaptıkları bizzat kızıl propagandadan başka birşey değildi⁶¹⁷.

Samsun’da, Eski Büyük Doğuculardan ve “Cihat” Gazetesi sahibi Tevfik Kurd’un haftalık “Vicdan sesi” gazetesinde “Bu vatanda mutlak bir ihtilal yaratmak peşinde olanların seslerinden Allah bu milleti korusun” başlıklı bir yazı çıkmıştı. Yazar, bu yazısında irticai tel’in eden gazetelere hitaben “Değil rotatiflerinize, atomlarla hücum etseniz bize gene tesir edemezsiniz.” diyordu ve sisteme meydan okuyordu⁶¹⁸. Hasköy’de bir şahıs “Hazreti İsa’nın ikinci gelişi” başlıklı irticai mahiyette broşürler dağıtırken suçüstü yakalanmış Arap harfleriyle harf kanununa aykırı olarak ipek matbaasında, bastırılmış 2500 adet broşür ele geçirilmişti⁶¹⁹. “Yeşil Nûr Mahkeme’de başlıklı yazısında dini siyasete alet etmek suçu ile ağırceza mahkemesine verilen (Yeşil Nur) gazetesi sahibi ve neşriyat müdürü Nuri Akyaz’ın duruşması başlamış, mahkeme Akyaz’ın tutuklanmasına karar vermişti⁶²⁰. Adana’da çıkmakta olan yerel tarafsız olduğunu iddia eden Vatandaş gazetesi Atatürk aleyhinde iki yazı yayınlamıştı. Bunlardan

---

⁶¹⁴ C.G. 78.1.1953

⁶¹⁵ C.G. 24.2.1952

⁶¹⁶ C.G. 3.3.1953

⁶¹⁷ Z.G. 24.1.1953

⁶¹⁸ C.G. 5.12.1952

⁶¹⁹ C.G. 18.3.1952

⁶²⁰ C.G. 28.4.1953

biri “Tren düdüğü” başlıklı, Mersin Ticaret Lisesi, Ticaret Hukuk öğretmeni Zeki Sofuoğlu tarafından yazılmış, yazıda Atatürk’ü zevki için bütçeye ağır masraflar yüklediği ileri sürülmüştü. İkinci yazı ise Ragıp Batumlu isminde biri tarafından yazılmıştı. Bunda da Atatürk aleyhtarı görüşler ileri sürülüyordu⁶²¹. Atatürk aleyhtarı yazılarından dolayı “Volkan” mecmuası sahibi hoca Cevdet Sezer ile yazarlarından İstanbul İktisat Fakültesi öğrencisi Nihat Yazar aleyhine, Atatürk’ün varisi, kızkardeşi makbule Ata’dan adına umumi vekili Av. Hamit Şevket İnce ve İstanbul Savcılığı tarafından açılan davalar sonuçlanmış, sanıklar, yirmi ikişer ay hapis ve 520 şer lira ağır para cezasına mahkum⁶²² olmuşlardı. “...Medrese kaçını sözde gazeteler, nerden para bulurlar? Nasıl çıkarlar? Kimlere gazetelerini satarlar”dı. Bu meçhuldü⁶²³.

---

621 C.G. 20.5.1951

622 Z.G. 28.9.1951

623 Z.G. 4.1.1953

II. BÖLÜM

1951-1955 DÖNEMİ TÜRK BASININDA LAİKLİK KARŞITI HAREKETLERE TEPKİLER

1- Türk Devrim Ocakları Derneği'nin Kuruluşu ve Faaliyetleri

Çok partili siyasal yaşama geçilmesiyle birlikte laiklik karşıtı hareketlenmeler başlamış, diğer partilerin yanında devleti kuran CHP'nin de siyasal kaygılarla tavizci davranması⁶²⁴ bu kesimleri cesaretlendirmiş ve eylemlerin başlamasına yolaçmıştı. DP'nin seçimi kazanmasıyla eylemler daha da hızlanmış ve açıktan yapılır olmuştu. Siyasi partiler içinde karşı devrimci dalga büyüdüğünden, oralarda mücadele zorlaşmış, ayrı bir kuruluşla mücadeleye başlamak daha hızlı hareket etmek için doğru bir hareket gibi görünüyordu. Öğrenildiğine göre, aralarında Millet Partisi eski başkanı Hikmet Bayur, CHP eski milletvekillerinden Prof. Yavuz Abadan, Şair Behçet Kemal Çağlar'ında bulunduğu bir gurup "Türk Devrim Ocakları" adıyla bir dernek kurulması için teşebbüse geçmişti⁶²⁵. Dernek kurulunca Burdur milletvekili Fethi Çelikbaş'ın yanında, CHP, MP ve DP'de önde gelen birçok şahsiyetin üye olacağı öğrenilmişti.

Atatürk devrimlerini yıkmak yıpratmak eğiliminde bulunanları teşhir etmek amacıyla "TÜRK DEVRİM OCAKLARI DERNEĞİ" 27 Şubat 1952'de kurularak resmen faaliyete başlamış ve 26 yerde şubeler⁶²⁶ açmıştı.

Tüzükte Derneğin gayesi, "Atatürk İnkılaplarını muhafaza ve icabında müdafaa etmektir". denmiş, bu sebeple tüzüğe, "siyasetle iştigal etmez" diye bir hüküm konulmamış. Böylece laik kararlılık ve mücadele yöntemi belirlenmişti. Ocak mensuplarının amacı, laiklik karşıtlarının siyasal gelişini gördüklerinden

⁶²⁴ C.G. 16.3.1951 Başyazı

⁶²⁵ C.G. 23.2.1952

⁶²⁶ C.G. 28.2.1952

“İnkıpların tehlikeye girdiği herhangi bir devirde politik imkanlardan faydalanarak mücadele etme gereği”⁶²⁷.

Partilerüstü bir statüye sahip olan derneğe partili partisiz çok sayıda vatandaş ilgi göstermiş ve dernekte birleşmeye başlamışlardı. Kurucular arasında üç büyük partinin önde gelen mensuplarının bulunması, dernekte, parti hakimiyetlerinin olmayacağı⁶²⁸, partilerdışı kalma kararı olarak değerlendiriliyordu.

Derneğin kurucuları⁶²⁹ arasında, DP’den, Eski Milli Eğitim Bakanı İzmir Milletvekili Avni Başman, milletvekili Fethi Çelikbaş, CHP’den eski bakanlardan Tahsin Bekir Balta, MP’den eski genel başkan Hikmet Bayur, Prof. Vasfi Raşit Seviğ, bağımsızlardan, Şair Behçet Kemal Çağlar, Prof. Macit Gökberk ve Dr. Derviş Manizade den başka üniversite öğretim üyeleri, gençlik kuruluşlarının başkanları da yer almışlardı⁶³⁰.

Behçet Kemal Çağlar’a göre, partiler rey toplamak endişesi ile zararsız gördükleri bir takım tahminlerde bulunabilirler. Onlar için istekte bulunanlara “haklısın icabına bakacağız” demek günlük çarelerdendir. Fakat, bu idarei maslahat, devrimi zedeleyecek bir sonuç vermeye başlarsa, o zaman parti ayrımı yapmadan bütün gerçek aydınların, kötü gidişin karşısına dikilmeleri bir memleket ve irfan borcudur⁶³¹.

Dernek, günlük politika ile uğraşmayacak, kültür ve fikir alanında çalışacaktı. Kurucular, devrim, devrimcilik batıcılık milliyetçilik vb. ortak fikirleri tesbit etmişler, tüzüğe bunları madde madde kaydetmeyi kararlaştırmışlardı. Bu fikirlere inananlar, bunları Türkiye için kurtarıcı fikir kabul edenler, kendilerini derneğin tabii üyesi sayacaklardı. Yasal sınırları aşmayı düşünmüyorlardı. Halka devrimleri anlatmak benimsetmek derneğin şiarı

---

⁶²⁷ C.G. 23.2.1952

⁶²⁸ C.G. 28.2.1952

⁶²⁹ C.G. 28.2.1952

⁶³⁰ C.G. 28.2.1952

⁶³¹ C.G. 28.2.1952

olacaktı. Vaktiyle Yunuslar, Pir Sultan Abdallar kendi imkanlarını nasıl ustalıkla, sabırla sanatla halka mal etmişlerse, öyle çalışmak ve başarılı olmak dernek üyelerinin amacıydı⁶³². Behçet Kemal Çağlar'a göre, dernek mensupları Mustafa Kemal'in varisleriydi⁶³³. Siyasi partiler tarihe mal olmuş büyük adamlara varis olamazlardı. Onların mirasçısı bütün millettir.

Laiklik karşıtları, başka yerlerde olduğu gibi Türk Devrim Ocaklarının İstanbul Şubesi'nin açılışında da olay çıkarmışlardı. Eylemciler kendilerini islam yerine koyuyor, kendilerinden olmayan herkesi dinsizlikle itham ediyorlardı. Bu itham onların klasik itham yöntemi idi. İnanmış samimi bir müslüman eğer kendi guruplarından değilse o da dinsizlik veya benzeri bir ithamla karşılaşabiliyordu.

Büyük Doğu Gazetesi, Devrim Ocakları gençliğinin bir avuç olduğunu ve CHP tarafından tahrik edildiklerini seçimlerde CHP için çalışacaklarına andiçtiklerini yazıyordu⁶³⁴. Ayrıca, bildirisinin rejimi devirmek gayesi güttüğünü bunların da CHP tarafından desteklendiğini oysa 21 milyon Türk'ün mukaddesatçı olduğunu, yedi milyon gencin gizli kuvvetlerin tesiri ile hareket edip gençliğe şamil sesler çıkardığı hissini vermek istediklerini ileri sürüyordu⁶³⁵.

Derneğin İstanbul Şubesinin 31 Mayıs 1952 günü yapılan açılış toplantısına, Genel Başkan Rıza Serhatoğlu, Prof. Macit Gökberk, Hikmet Bayur, Behçet Kemal Çağlar, MTTB Başkanı Kamuran Evliyaoğlu, CHP'li Fazıl Şerafettin Bürge ve Niyazi Berkes katılmıştı⁶³⁶. "Ocak"ın Beyoğlu şubesinin açılışı⁶³⁷ 24 Aralık 1952 günü Teknik Üniversite konferans salonunda yapılmıştı. Şube Başkanı Cahide Alkan'dan sonra kürsüye gelen Vali Fahrettin Kerim

⁶³² C.G. 28.2.1952

⁶³³ C.G. 16.4.1952

⁶³⁴ B.D. 28.6.1952

⁶³⁵ B.D. 28.6.1952

⁶³⁶ B.D.G. 1.6.1952 - Laiklik karşıtları bütün örgütlenme ve toplantılardan rahatsız oluyordu. Büyük Doğu Gazetesi toplantıyı değerlendirdiği 1.6.1952 tarihli sayısında, Behçet Kemal Çağlar'ı "Sahte inkılapların çığırtkanı, put müdafii", Rıza Serhatoğlu'nu "Turancı, ırkçı, Kemalist" ve "İranlı acayip fikir sahibi", Hikmet Bayur'u, "Komünizm ve mukaddesatçılık" ile dindarlara "Yobaz diye hücum etti. Birinci Cumhurreisi ile peygamberimizi kıyas edecek kadar ileri gitti. Bunu kim prof. yaptı" diye eleştirmişti. Ayrıca, toplantıda birçok müseccel komünist bulunduğunu ileri sürmüştü. Kullandığı üslup saldırgan ve kışkırtıcıydı.

⁶³⁷ C.G. 25.12.1952

Gökay devrimcilik çalışmalarını övmüş, Ocak açılışını kutlamıştı. Devrim Ocakları fikir mücadelesi yapıyor önemli günleri değerlendirerek bilim ve siyaset adamlarını davet ederek konferans ve tartışmalı toplantılar düzenliyordu. Ocak, laiklik haftası⁶³⁸ dolayısıyla düzenlediği 2. Toplantıya konuşmacı olarak Gazeteci Ahmet Emin Yalman'ı çağırması, Yalman konuşmasında, “milli birlik içinde” yobazlığa karşı koymanın Vazife olduğunu “Laikliğin fazilet kaynağı” olduğunu, yobazlığın, “menfaat güden bir zümrenin zihniyeti” olduğunu söylemişti. Toplantıya başarı dileyen Başbakan'ın telgrafında okumuştur.

Halil Nimetullah'ın konuşmasında, laikliğin, Türk Devrimi'nin temel taşı olduğunu söylemesi “şimdiye kadar ahlak dine bağlı idi. Şimdi ise vatan sevgisi millet sevgisi mefhumları vardır” demesi tepkilere neden olmuş, “müsülmanlıkta, vatan millet sevgisi yok mudur.? Şimdiki ahlaklılık telakkisi nedir?” denilerek kargaşa çıkartılmış olaya zabıta müdahale etmişti. Bu konuşmaya iki sebepten itiraz gelebilirdi. Birincisi, laiklik karşıtlarının bu toplantıları takip ederek katılmaları, her fırsatta ortaya çıkarak toplantıyı engellemek için kargaşa yaratmaları ve laiklik yanlılarında endişeye yol açarak gelişmeleri olumsuz etkilemeleri, ikincisi ise, toplantıya laiklik yanlısı olarak katılanlar, her ne kadar laiklikten yana iseler de, laikliği kavramamış, yüzeysel bilgilerle bu toplantılarda bulunup, konuşmaların anlamını kavramadan gelenekçi tavırlarını göstermeleri olabilirdi. İlk ihtimal doğruysa, bu tepki ve müdahale beklenmeliydi. İkinci ihtimal doğruysa bu, laiklik yanlıları için büyük tehlikeydi. Laiklik savunucusu görünen hatta savunuculuğunu yapan birçok kimsenin içi boşaltılmış, gösteriş laikliğini savladığı ve yıllarca laiklik söylemiyle laikliği tersine çevirdiği görülecekti.

Laiklik haftasının⁶³⁹ sona ermesi sebebiyle Ocak Marmara lokalinde bir toplantı düzenlenmiş, bu tartışmalı toplantıya genel Başkan Rıza Serhatoğlu katılarak çalışmalar hakkında bilgi vermişti. Toplantıda, Felsefe doktoru Ziya Somar da konuşmuş ve “En güzel inkılaplarımızdan biri olan ezanın

---

⁶³⁸ C.G. 26.12.1952

⁶³⁹ C.G. 31.1.1953

değiştirilmesi gafletini tarih anlayacaktır”⁶⁴⁰. demişti. Somar’ın, ezanın dili hakkındaki endişesi haklıydı. Dil sorunu ileri geri kavgasının önemli konularından ve laiklik karşılarının önemli mevzilerindendi. Somar konuşmasında, “Yirmibeş senelik hocalığım esnasında talebelerimde en ufak bir dinsizlik veya lakaydi görmedim” demişti.

Bu söylem laikliğin dinsizlik olduğu propagandasına karşı cevap niteliğindedir. Fakat ne yapılırsa yapılsın, karşı tarafın amacı din değil siyasetti⁶⁴¹, uzlaşmak gibi bir meselesi de yoktu. Tek amaçları, laik demokratik düzeni yok etmektir. Dolayısıyla anladıkları dilden konuşulmalı, demokrasi adına taviz verilmemeliydi. Somar’ın “İslamiyet bir hayat sistemidir ve bunu en iyi anlayan Atatürk oldu” sözü, ister laik kesim isterse karşıtları tarafından değerlendirilsin, herkes için yerinde ve doğru bir ifadeydi.

Toplantıda bulunan ve milliyetçiler derneğinden olduğunu söyleyen Celal Dişli adında birisinin “Ezan sesi 25 sene memleketin üzerinde duyulmamıştır. Bu vicdan ve dine tahakkümdür” sözleri protestoyla karşılanmıştı. Fakat taassubun düşünce ve niyetini yansıtıyordu. Softa’ya göre, ezan Arapça olmalı yoksa ona ezan denmez, çünkü, Allah Türkçe bilmez⁶⁴² “kavmi necip” dilini bilirdi. Oysa islama göre; Arapça tanrı dili olamaz... onun bir dille konuştuğunu söyleyen kafir olurdu⁶⁴³.

Atatürk devrimlerinin üzerinden daha yüzyıl geçmediği, ayrıca, devrimler tanınmaz hale getirildiği halde, bir kıyaslama yapıldığında, elliden fazla islam ülkesi içinde, Türkiye’nin coğrafyasının sağladığı avantajların kullanılmaması

⁶⁴⁰ 14 Mayıs 1950 de seçimi kazanan DP 16 Haziran 1950’de Arapça ezan üzerindeki tahdidi kaldırılmış. Buna CHP karşı çıkmamıştı. (Muzaffer Sencer a.g.e., s.210 - Yaşar Nabi a.g.e., s.228 - Tunçkanat - a.g.e., s.52 - Kanun teklifini DP milletvekilleri, İsmail Berkok ve Ahmet Gürkan hazırlamıştı. Özek 100 soruda .... s.168 ve devamı)

⁶⁴¹ Fethi Yeken “...küfür ile beraber dostça yaşamak, ancak, islam inkılabını gerçekleştirmek için lüzumlu olan kuvvet ve imkanları elde etmek sınırları içerisinde bir gaye ve kader olabilir. Çünkü esas amaç bu geçişi gerçekleştirmektir.” diyor (bkz. a.g.e., s.167)

⁶⁴² Yaşar Nuri Öztürk’ün anlattığına göre, engizisyon papazlığında İncilin tercümesine izin vermemiş dini mesaj kur’an adına kur’an’ın mesajını değil, Arap harflerinin teleffuzunu kutsamaktadırlar. Oysa dillerin farklılığı, tenlerimizin farklılığı gibi allahın ayetlerinden biri olarak gösterir. Kutsal olan dil değil mesajdır. (bkz. “Dil mi kutsal mesaj mı” Hürriyet Gazetesi 9.6.2000)

⁶⁴³ Neşet Çağatay, Laiklik ne değildir. Milliyet G. 29.10.1985

dezavantajların oldukça kötüye kullanılması bile çağdaşlaşma farkını her yönüyle hissettirmektedir.

Tarikatlar kullanılarak Arapçanın Allah'ın dili olduğu propagandası yapılmakta, İslam dininin tarif ettiği Allah insana indirgenmekte ve ona bir milletin dili yakıştırılmaktaydı. Bu meselenin Türk milletinin başına neler getirdiğini en iyi gören Atatürk olmuştu. Onun için TDK nu kurmuş, ezan'ı Türkçe okutmuştu. Gerek dışardaki odakların talepleri ve gerekse içerideki işbirlikçiler birçok konuda olduğu gibi dilde de geri dönüşü başlatmışlardı.

Acaba bu Softalar biliyorlarmıydı? Bazı yabancı din "ulema"larının kur'an'ın İngilizceye, ve Farsçaya çevrilmesine fetva⁶⁴⁴ verdiklerini ama Türkçeye çeviriyi yasakladıklarını?

Laik ve antilaik tartışma ve örgütlenmeleri sürerken, TMTF ve MTTB 1.6.1952 günü ortak bir bildiri yayınlayarak, Türk Devrim Ocakları'nın Beyoğlu Şubesi'nin kuruluşundan memnuniyet duyduklarını, dayanışma içinde bulunacaklarını açıklamışlardı. Atatürk ve devrimlere, yapılacak saldırılara birlikte karşı koyacaklarını, ocakları, sevgi ve kardeşlik duygusuyla kucakladıklarını, müşterek çalışmalarının memlekete hayırlı olmasını temenni ediyorlardı⁶⁴⁵.

2- Milli Tesevüd (Cephesi) Birliği

Vatan Gazetesi adına başbakan Menderes'in gezisini izleyen Ahmet Emin Yalman'a, Malatya'da 22 Kasım 1952, gecesi silahlı suikast düzenlenmiş, Yalman saldırıdan yaralı olarak kurtulmuştu. Laiklik karşıtlarınca düzenlenen bu saldırı bütün kesimlerde tedirginlik yaratmış ve tepkiyle karşılanmıştı.

⁶⁴⁴ "Mısırdaki Şeyh Rida, Türkçeye çevrilmesini uygun görmediği Kur'an'ın İngilizceye çevrilmesinde din adına sakınca görmemiş, imam hanife Farsçaya çevrilmesine fetva vermişti. "İ.Z. Eyüpoğlu kadirilik s.97)

⁶⁴⁵ C.G. 2.6.1952

Ülkeyi sarsan bu olaydan sonra Menderes Adana'da⁶⁴⁶ 7 Aralık 1952 günü ve DP il kongresi için gittiği Gaziantep'te⁶⁴⁷ 18 ve 19 Ocak 1953 günü saldırıyı kınamış saldırganları suçlamıştı. Menderes'in, yaptığı açıklamada CHP'yi övmesi, kamuoyunda, partilerin işbirliği yapacağı umudunu doğurmuş ve siyasal gerginliklerin yumuşamasına yolaçmıştı. Menderes'in sarfettiği sözler, CHP'de de yankı bulmuş, İnönü, 22 Ocak 1953 günü bir basın toplantısı⁶⁴⁸ yaparak, iktidarın son günlerdeki tutumunu övmüş, irticaa karşı olan bu tutumlarını destekleyeceklerini açıklamıştı.

Hükümetin de, partilerarası ilişkileri yumuşatan bu gelişmeleri doğru bulması üzerine başbakan, 8 Şubat 1953 günü toplanan DP istişari kongresinde⁶⁴⁹ "Yarı gizli cemiyet" olarak değerlendirdiği Milliyetçiler Derneği, Komünistler, DP içinde ayrı maksatlarla bulunanlar ile diğer laiklik karşıtlarına karşı sert ifadeler kullanmış, ağır ithamlarda bulunmuş ve bunlara fırsat verilmeyeceğini açık bir dille anlatmıştı. Başbakan'ın bu tavrı siyasi çevrelerde ilgi görmüş, CHP'de memnurlukla karşılanmış, hatta bizzat İnönü'nün memnuniyetini ifade ettiği öğrenilmişti⁶⁵⁰. Temsilcileri DP'den İhraç edilen illerin delegeleri de partinin bu tutumunu tasvip ettiklerini açıklamışlardı.

Bütün milletin ortaya çıkan bu siyasal barış havasını benimsediği ileri sürüldüğünden, fırsatın değerlendirilmesiyle bu ortamın bir "Milli Tesanüd Cephesi" halinde ifadelendirilmek amacıyla 11 Şubat 1953 günü Gazeteciler Cemiyeti salonunda bir toplantı yapılmıştı. Toplantıya, Laiklik karşıtı hareketlerden endişe duyan, kendisini sorumlu hisseden aydınlar öncülük etmiş ve kurucu komite belirlenmişti. Buna göre, İstanbul Üniversitesi ve İstanbul Teknik Üniversitesi Rektörlüğü, İstanbul Barosu, Etıbbıa Odası, Ticaret Odası, Sanayi Odası, Tüccar Derneği, Türk Muallimler Birliği ve Cemiyeti, Türk Kadınlar Birliği, Milli Türk Talebe Birliği, Milli Türk Talebe Federasyonu, Yüksek İktisat ve Ticaret Okulu Müdürlüğü, G.S.A. Müdürlüğü, Türk Devrim

---

⁶⁴⁶ C.G. 7.12.1952
⁶⁴⁷ C.G. 19.1.1953
⁶⁴⁸ C.G. 22.1.1953
⁶⁴⁹ C.G. 8.4.1953
⁶⁵⁰ C.G. 11.2.1953

Ocakları, İstanbul işçi sendikaları Birliği, İstanbul Gazeteciler Sendikası, Hür fikirleri Yayma Cemiyeti ve Atatürk Derneği'nin davet edilmesine karar verilmişti. Toplantıda ayrıca, laiklik karşıtlığıyla mücadeleye yönelik olarak alınan kararları ilgililere ve gazetelere duyurmak için bir yayın komitesi kurulması teklifi de benimsenmişti. Milli Tesanüd Cephesinin kuruluş hazırlıkları hızla sürdürülürken, gazete sahipleri, sorumlu müdürleri başyazarları muhabir ve köşe yazarları da toplanıyordu⁶⁵¹. Bu sırada kurucu komiteye çağrılacak olan kuruluşlardan MTTB bir bildiri yayınlarak, Milli Tesanüd Birliğinin, Milli birliği sağlamak üzere, neleri esas alması, gerektiğini beş madde⁶⁵² halinde açıklamıştı.

Kurucu Komite olarak belirlenen 31 kuruluşun temsilcileri ve gazetecilerden oluşan topluluk Gazeteciler Cemiyetinde toplanarak bir değerlendirme yapmışlar ve girişilen teşebbüsü takdir etmişlerdi. Toplantıda ön hazırlık komisyonu oluşturulmuş. Komisyona, Ord. Prof. Dr. Ekrem Şerif Egeli, Ahmet Emin Yalman, Tüccar derneği reisi İzzet Akosman, Baro umumi katibi Av. Reşat Kaynar, Muallimler Birliğinden Orhan Tüte, Muallimler Cemiyetinden Hayrettin Dönmezer, Av. Burhan Apaydın, Türk Devrim Ocakları Başkanı Rıza Serhatoğlu, Türkiye Milli Gençlik Komitesi Başkanı Orhan Arıman, Türkiye Milli Talebe Federasyonu Temsilcisi İsmail Hakkı Zarakoğlu ve İşçi Sendikaları Temsilcisi Celal Beyaz seçilmişlerdi. Komiteye Ord. Prof. Dr. Ekrem Şerif Egeli Başkan seçilmiş hukuki bir teşkilat kurulması kararlaştırılmıştı⁶⁵³. Birçok örgütü temsilen bir üst örgüt olarak kurulan Milli Tasaüd Birliği katılımcı örgütlerin statüsünde olamazdı. Fiili konumu "üst" idi. Bu sebeple yasal statüsünde bir üst konumda olması ve bağlı kuruluşlar adına karar alıp onlara uygulama için görev vermesi gerekirdi. Bu nedenle, konfederasyona dönüşmek kararı verilmiş ve çalışmalara başlanmıştı. Belirlenen amaç,

a- Komünizm, Irkçılık, İrtica gibi Milli Varlığı bozan hareketlerle ve bu arada parçalayıcı bölgecilik cereyanlarıyla mücadele etmek,

---

⁶⁵¹ C.G. 15.2.1953

⁶⁵² C.G. 15.2.1953

⁶⁵³ C.G. 22.2.1953

b- İnsan hakları beyannamesi ile tesbit edilmiş hak ve hürriyetleri tehdit eden ve sosyal gelişmelere engel olan cereyanlara karşı koymak.

c- Vatandaşların devamlı bir tesianüd fikri etrafında birleşmesini sağlamak ve memlekete sosyal barış ve ahenk idealini hakim kılmak

d- Türk Devrimlerinin getirdiği müesseseleri korumak geliştirmek ve yetişkinler eğitimine ehemmiyet vererek devrimlerin geniş ölçüde halk kitlelerinin malı olmalarına çalışmak ve “İnkılap zihniyeti”ni canlı tutmaktır.

Milli Tesanüd cephesi 15.4.1953 günü genel kurulunu yaparak Birlik adını almış, Toplantıya Ekrem Şerif Egeli başkanlık etmiş ve konfederasyon statüsüne geçmişti. Toplantı gazeteciler Cemiyeti salonunda yapılmıştı⁶⁵⁴. Birlik, amacı doğrultusunda çalışmalara başlamış, Başkan, Prof. Egeli Başkanlığında toplanarak İrticaa karşı mücadele kararı almıştı. Dernekten 22.7.1953 günü yapılan açıklamada, “Daima dini kisveye bürünerek vatandaşları ifsat eden komünizm ve irticaa kati darbeyi vurmak maksadıyla halk tabakalarına, dinin terakkiye mani olmadığını, laikliği ve vicdan hürriyetini koruyacağını, dinin bilgisiz hocalardan değil kaynaklarından ve Türkçe olarak öğrenilmesinin doğru olacağı telkin edilecekti.”⁶⁵⁵ Öncelikle açılan mahalle mekteplerinin kapatılması için uğraşılacaktı. Kur’an’ın Türkçe ve basit bir şekilde yazılarak, anadolunun en ücra köylerine kadar dağıtılabilmesi için Ağustos ayında bir müsabaka açılacaktı. Türkiyede irticai hareketlere ve bunu idare edenlerin içyüzüne ait bir broşür hazırlanması TMTF tarafından yerine getirilecekti⁶⁵⁶.

Milli Tesamüd Birliği, bünyesinde, kültür cemiyetlerini talebe, işçi ve kadın kuruluşlarını, gençlik teşkilatlarını ve meslek örgütlerini toplamıştı. TBMM’nin kabul ettiği “vicdan ve toplanma hürriyetini koruma kanununun yürürlüğe girmesi dolayısıyla, birlik yayınladığı beyannamede, gayesinin, “Komünizm, irtica, ırkçılık gibi milli birliği boğan hareketlerle mücadeleyi hedef

⁶⁵⁴ C.G. 16.4.1953

⁶⁵⁵ Z.G. 23.7.1953

⁶⁵⁶ Z.G. 27.7.1953

tuttuğu cihetle bu kanunun kabulünü ana gayemizin gerçekleşmesine doğru ileri bir adım” olarak değerlendirmek olduğunu anlatmıştı. Beynamede “Büyük Siyasi Partilerimizin irtica ile mücadele prensibinde birleşmelerini şükran ve minnet ile karşılıyoruz. Komünizmin Türkiyede yasak olduğunu bilen kimseler, zehirli emellerini din simsarlığı, fikir madrabazlığı yoluyla yapmakta halkımızın mukadderatını kendilerine mevzu olarak seçmektedirler. Milli Tesanüd Birliği, vatandaşlarımızı, komünizm ve irtica hakkında gereken şekilde aydınlatacak halk diliyle yazılmış, risaleleri hazırlamak için ön çalışmalara başlamıştır. Birliğimizin dinin hakiki manasını halka tanıtmaya çalışmayı, irticaa karşı mücadelenin müsbet ve çok lüzumlu bir yolu diye telakki eder... kadını meta olarak kabul eden yobaz zihniyetin kökünden kazınması da ele aldığımız önemli davalardan biridir. Asri okulun karşısına çıkan mahalle mektepleri ve böylesi irtica yuvalarına karşı halkımızı ikaz etmek ve bunlarla savaşı şiddetlendirmelerini istemek inkılaplarımızın bize emrettiği asgari vatandaşlık borcu olacaktır. Birliğimiz memlekette geriliğin tasfiyesi inkılap ve terakki azminin hududu içinde gayeye koşması yolunda hiçbir gayreti esirgemeyecektir”⁶⁵⁷ demişti.

Birlik devrimlere bütün olarak sahip çıkma azim ve iddiasındaydı. Kılık kıyafet için de mücadele vereceklerdi. Ayrıca Yakup Kadri Karaosmanoğlu'nun “ATATÜRK” adlı eserini piyasaya çıkarmaya çalışacaklardı.

Başkan Egeli, harf inkılabının 25. yıldönümü münasebetiyle Gazeteciler cemiyetinde bir toplantı yapmış ve inkılaplarımıza karşı sinsice yönelen hareketlerden söz etmiş, harf inkılabımızı sarsmak isteyen Arapça harflerin kullanılmasını destekleyen irticai teşebbüsleri açıklamıştı. İçişleri bakanlığı nezdinde teşebbüse geçtiğini daha sıkı takibat istediğini belirtmiş “Kur'an'ın ve duaların Arapça yazı ile yazılıp okunması tam bir yobaz zihniyettir”⁶⁵⁸ demişti.

Milli Tesanüd Birliği, laikliğin 26. yıldönümü dolayısıyla Türk Devrim Ocakları ve İstanbul Üniversitesi Talebe birliği arasında bir münazara düzenlemişti. Bir ön konuşma yapan Egeli, “laisizm, hiçbir zaman din

⁶⁵⁷ C.G. 27.7.1953

⁶⁵⁸ C.G. 3.11.1953

düşmanlığı manasına alınmamalıdır. Allaha inanan, din ve dünya işlerini birbirinden ayıran medeni bir topluluğu meydana getirir... Memleketimizde hakiki dincilerin zamanla ortadan kaybolduğuna din istismarcılarının türediğine şahit oluyoruz. İrticaa komünizme karşı açılan savaşı bir dinsizlik olarak kabul etmek hatadır. Bu savaşla, hakiki din adamı dindarlara örnek olarak tutulmuş oluyor.” demişti. Bu konuşmadan sonra “laikliğin muhafazası kanun yolu ile mi, telkin ve terbiye yolu ile mi olur” konulu tartışmaya geçilmişti.

Türk Devrim Ocakları “Laikliğin muhafazası kanun yolu ile olur” tezini savunmuş ve Erdoğan Konuk, Ergun Sav, Kayhan Aydoğmuş ile temsil edilmişti. İstanbul Üniversitesi Talebe Birliği ise “laiklik telkin ve terbiye ile muhafaza edilir” tezini savunmuş, ünal Koruman, Ülkü Özdemir, Tevfik Çavdar tarafından temsil edilmişti.

Ord. Prof. Dr. Ekrem Şerif Egeli, Prof Reşat Kaynar, Fatih Rıfki Atay, Ahmet Emin Yalman, Vali Orhan Tüten’den oluşan jüri 1885 puana karşı 2170 puan alan İ.Ü. Talebe Birliğini galip ilan etmiş, Birlik kupası Başkan tarafından kazanan ekibe verilmişti⁶⁵⁹.

Milli Tesanüd Birliği ilk kongresini 29.5.1954 tarihinde birliğe dahil kuruluşların temsilcilerinin katılımıyla İstanbul Erkek Lisesinde yapmış, Başkan Egeli’nin konuşmasından sonra Gazeteciler Cemiyeti Başkanı Cevat Fehmi Başkut divan başkanı seçilmişti. Kongrede Birliğin Faaliyet Raporu okunmuş irticai hareketlerin değerlendirilmesi yapılmış 10 kadar delege söz alarak konuşmuştu. Kadınlar Birliği adına, İffet Halim Oruz “Birliğin mücadelesinde kadının durumuna daha fazla ehemmiyet verilmesini temenni etmiş, Burhan Apaydın, Birliğin başarılı olduğunu söylemişti. Konuşmaları değerlendiren Egeli, “Biz sade ezanı değil, Kur’an’ı Türkçe okutmak ve namazı Türkçe kıldırmak için çalışmalara başlamak üzereyiz” demiş. Başkanlığa Tekrar, Ord. Prof. Dr. Ekrem Şerif Egeli II. Başkanlığa Ziya Somar seçilmişlerdi⁶⁶⁰.

---

⁶⁵⁹ C.G. 16.4.1954

⁶⁶⁰ C.G. 30.5.1954

3- Üniversite ve Gençlik Örgütlerinin Laikliğe Yönelik Saldırıları Karşısında Tepkileri

Üniversite Talebe Birlikleri ve cemiyetleri federasyonu 4.1.1951 günü Genel Başkan Oğuz Altan'ın Başkanlığında toplanarak, son zamanlarda Atatürk inkılaplarına saldıran, din ve aşırı milliyetperverlik maskesi altında halk tabakalarını birbirine düşürmek gayesiyle yayın yapan bazı dergileri dava etmeye bu konuda hazırladığı raporun birer nüshasını başbakanlık ile milli eğitim bakanlığına göndermeye karar vermişti⁶⁶¹. Türkiye Milli Talebe Federasyonu, İstanbul Bürosuna bağlı, İstanbul Üniversitesi Talebe Birliği, İstanbul Teknik Üniversitesi Talebe Birliği ve İstanbul Yüksek Okulları Talebe Birliği ile bu birliklere bağlı 17 talebe Cemiyeti Yönetim Kurulları yaptığı istişari toplantıdan sonra aşağıdaki hususların kamuoyuna duyurulmasını kararlaştırmıştı⁶⁶².

1- Türk inkılabına aykırı siyasi ve dini irticai hareketlerin zaman zaman başgösterdiği kabul edilmiştir.

2- Türk İnkılabları her türlü tenkid ahlakından mahrum olarak küfürle yıkılmağa çalışılmaktadır.

3- Muhtelif zümrelerin ortaya sürdükleri çeşitli milliyetçilik görüşlerinin birleştirilmemesi bilinerek veya bilinmeyerek, memleket efkârı umumiyesinde daima manevi zararlar ika eden-karışıklıklar husule getirdiği belirtiyor, ayrıca, vatan ve millet parolasını muhafaza edenlerin aynı telakileri muhafazada ısrar edeceklerin memleketin atisi önünde tarihi mesuliyetlerini hatırlatmak isteriz deniyordu. Gençliğin bildirisine göre, irtica komünizmin üfürüğü ile hortlamıştı. Komünizme amansız mücadele açan hükümetin irticaa karşıda aynı savaşı açması beklenirdi⁶⁶³. Her irticai kıpırdanmanın arkasında bir komünist tahriki varsayıyordu. Ankara'da bir operasyon başlatılmış, ne içişleri bakanı Rüknettin Nasuhoğlu, ne de Ankara valisi Necati İlder basına bilgi vermiyor, ancak bir

⁶⁶¹ C.G. 5.1.1951

⁶⁶² C.G. 7.1.1951

⁶⁶³ C.G. 7.1.1951

mühendisle eşi ve kardeşinin tevkif edildiği, operasyonun komünizm ve irtica ile ilgili olduğu anlaşılıyordu⁶⁶⁴.

Türk Milli Talebe Federasyonu, 11 Ocak 1951 perşembe günü halkevi konferans salonunda bir toplantı yapmış ve bir bildiri yayınlamıştı. Toplantıdan önce, Hamdi Akseki'nin ruhu için fatiha okunması teklif edilmiş, 2. Başkan, Aydın Gençosmanoğlu teklife itiraz etmiş, fakat saygı duruşunda bulunulabileceğini belirtmişti. Gençosmanoğlu'nun bu açıklaması gürültü ile karşılanmış, önceden toplantıyı sabote etmek isteyen laiklik karşıtları başkanlık masasına hücum etmişlerdi. Gençosmanoğlu, gerginlik içinde bazı arkadaşlarıyla salonu terk etmiş, salondakiler Başkanlığa Hukuk Fakültesi Talebe Birliğinden birini seçerek Fatiha okunması kararını almışlar, bu kararın inkılap olduğunu söylemişler, basını tehdit etmiş ve ayağa kalkarak fatiha okumuşlardı. Diyanet işleri başkanına dair bir karikatüründen dolayı "Ulus" gazetesini yuhalamışlar bir de basın açıklaması hazırlayarak yayınlamışlardı⁶⁶⁵. Bu açıklama, Milli Talebe Federasyonu, İstanbul Şubesi duyurusuna bir cevap mahiyetindeydi. Açıklamaya göre, "Memleketimizde dini bir irtica yok, bilakis asil Türk milletinin mukadderata karşı sarsılmaz bir bağlılığı vardı. Dini ve milli vahdeti parçalamak isteyen komünist siyonist ve masonluğun islamiyeti irtica olarak kabul ettiği milletimiz tarafından da tamamiyle anlaşılmış"tı. "Allah'ın Türk milletini her türlü tehlikeden masun kılması niyaz ediliyordu⁶⁶⁶.

Bu açıklamaya Türkiye Milli Talebe Federasyonu 2. Başkanlığı 12.1.1951 tarihinde bir bildiriyle cevap vermişti. Bildiride, "...tertipçiler gayriresmi ve hiçbir temsil selahiyetleri olmayarak fatiha okumak suretiyle toplantıya devam etmişlerdir. Toplantıda, Türkiye Milli Talebe Federasyonu'nun İstanbul'da yayınladığı beyannamenin mason liderlerinin teşvikiyle yapıldığı iddia edilmiş, Atatürk inkılaplarına iğrenç bir şekilde dil uzatılarak, Kemalizm diye bir prensibin mevcut olmadığı ve böyle bir prensip varsa bunun komünizmin arkasından geldiği söylenerek Kemalizmle de mücadele edileceği... fakültelerde

⁶⁶⁴ C.G. 13.1.1951

⁶⁶⁵ C.G. 13.1.1951 - Z.G. 13.1.1951

⁶⁶⁶ C.G. 13.1.1951

din derslerinin açılması ve bundan sonra yapılacak olan toplantılarda ihtiram sükutu yerine fatiha okunulması kararlaştırılmış ve bu kararın inkılap olduğu iddia edilmiş, bu arada irticaa karşı cephe alan basın da tehdit edilmiştir.⁶⁶⁷ deniyordu. Ayrıca, bildiride, "...kafaları ve vicdanları kadar kara olan bu kimselerin, dini inanç ve akideleri, menfur gayelerine alet ederek ve Yalnız kendi paslı kafalarının kabul ettiği bir takım hurafe ve batıl düşüncelerle memleket efkarı umumiyesini bulandırmaya ve bu memlekette ikilik yaratmaya çalışmak en hafif tabiriyle vatan hainliğidir. Tarih boyunca bir takım kanlı hadiselerle sebebiyet veren ve her yenilik hareketinin karşısına bir hayalet dehşetiyle dikilen taassup ve irticanın türlü zarar ve kötülüklerini hiçbir millet bizim milletimiz kadar yakından görmemiştir. Bu memleket ne 31 Mart ve ne de Menemen hadiselerini bir daha yaşamayacaktır. Kara kuvvet hortlamağa yeltendiği her an Türk inkılaplarının yılmaz müdafii olan Türk gençliğini daima karşısında bulacaktır. Vicdan hürriyetinin de herkes ve her inanç için tam ve kamil olmasının teminat altına alındığını görmek isteriz.⁶⁶⁸" deniyordu.

Eski diyanet işleri başkanı Hamdi Akseki'nin cenazesinde taşkınlıklar olmuş, Ankara zabıtası 12 Ocak 1951 günü 30-35 kişiyi sorguya çekmişti. İrtica kıpırdanışlarına karşı Yüksek Tahsil Gençliğinin tepki ve mücadele azmi her tarafta memnurlukla karşılanmıştı. Samsun, Haydarpaşa, Kayseri, Afyonkarahisar, Bursa, Eskişehir ve Sivas Liseleri talebeleri federasyona mektup yazarak üniversiteli ağabeyleriyle beraber olduklarını, kendilerini desteklediklerini bildirmişlerdi⁶⁶⁹.

Hukuk Fakültesi Öğrenci Derneği Başkanı İsmet Baykara imzasıyla yayınlanan bildiride,

1- Biz, irticaı memleketimiz için en az komünizm kadar tehlikeli bulmaktayız. Komünizme karşı olduğu kadar irticaa karşı da uyanık bulunmayı bir Türklük vazifesi addetmekteyiz.

---

⁶⁶⁷ Z.G. 13.1.1951

⁶⁶⁸ Z.G. 13.1.1951

⁶⁶⁹ C.G. 17.1.1951

2- Bazı gazeteler 11 Ocak 1951 Perşembe günü Ankara halkevi salonunda TMTF tarafından tertiplenen istişari toplantıda memleketimizde irticanın mevcut olup olmadığı hakkında karar vermenin adalet makamlarını ilgilendirdiği aşikar olduğundan bu mevzuda gençlik olarak müsbet veya menfi bir karar vermeyi doğru bulmamışlardır.

3- Biz hukuk fakültesi talebeleri milli birliğimizin temellerini teşkil eden inkılaplarımızı haleldar edecek olan her türlü teşebbüsleri şiddetle tel'in ederiz" denmiş, Dil tarih ve coğrafya fakültesi yeni öğrenci derneği başkanı Adil Sanlı imzalı tebliğde ise,

"11 Ocak 1951 perşembe günü TMTF istişari kongresinde bazı üniversiteli öğrencilerin din kisvesine bürünerek, irticai mahiyeti haiz olan konuşmalarını, dil ve tarih coğrafya fakültesi yeni öğrenci derneği protesto eder ve bu hususta bağlı bulunduğumuz TMTF'nin yayınladığı beyanname ile hem fikir olduğumuzu bildirir" deniyor ve milli birlik ve benliğimizi sarsmak isteyen her fesat yuvasının karşısında, Türk Gençliği'nin yıkılmaz iradesini bulacağı" açıklanıyordu.

Fen Fakültesi adına yayınlanan bildiri de, "TMTF 2. Başkanlığı tarafından 13 Ocak 1951 tarihli Ankara gazetelerinde neşredilen beyannamenin ihtiva ettiği fikirleri takdirle karşılar, Atatürk inkılaplarının korunması yolunda her türlü irticai hareket ve komünizm ile mücadeleden asla yılmayacağımızı bildirir TMTF ile hem fikir olduğunuzu Büyük Türk milletine arzederiz"⁶⁷⁰ denmişti.

Ankara Gazi Eğitim Enstitüsü Öğrenci Derneği de bir açıklama yapmış, "TMTF'nin 13 Ocak 1951 tarihli beyannamesindeki fikirleri takdirle karşılıyoruz. Milli birliğimizi bozmaya gayret eden komünizme ve irticaa karşı daima hazır

⁶⁷⁰

Z.G. 7.1.1951

uyanık ve sıkılmış bir yumruk olduğumuzu, Atatürk inkılaplarına karşı düşmanlığa tahammülümüz olmadığını bir kere daha ilan ederiz.⁶⁷¹” demişti.

MTTB istişari kongresi, Aksaray, fatih halkevinde İstanbul Üniversitesi, İstanbul Teknik Üniversitesi, İstanbul Yüksek Ekonomi ve Ticaret okulu ve diğer yüksek okullar delegeleriyle Türkiye'de 25 yerde kurulu MTTB'nin mahalli icra komitelerinden 17 sinin katılımıyla toplanıyordu. Bunlar, Hatay, Eskişehir, Gaziantep, Bursa, Antalya, Sinop, Sivas, Erzurum, İzmit, Konya, Ordu ve Afyon mahalli icra komiteleriydi. Toplantının amacı irtica karşısında izlenecek yolu belirlemektir.⁶⁷².

Toplantıda söz alan Muzaffer Aşkın irticanın canlanmasına izin verilmeyeceğini anlatmıştı. İktisat Fakültesi Derneğinden, Kamuran Evliyaoğlu, irticanın karşısında inkılaplara koruyuculuk yapacaklarını anlatmış, Adil adlı başka bir öğrenci “...Anadolunun muhtelif bölgelerinde sarıklıların, önlerinde rahle kurup en işlek mevkilerde ilahiler okuyarak okula başlama ayinleri yaptıklarını anlatmış ve bunun irticanın bir başlangıcı olduğunu” söylemişti. Daha sonra Doğan Can, Erdoğan ve Bedri isimdeki gençler konuşmuştu. Orhan Birgit isimdeki konuşmacıda da, hükümetçe zararlı yayın yapan mecmua ve dergilerin kapatılmasını, “Atatürk ve inkılaplarına dil uzatanların, ağır cezalarla tecziyesi yoluna gidilmesini teklif”⁶⁷³ etmişti. Samsun icra heyeti adına konuşan Fahrettin Eminoğlu Samsun'da irtica ile komünizmin yanyana yürüdüğünü söylemişti. Hukuk Derneği Başkanı Sabahattin Farabi Duran, Kemal Zeybekoğlu, Osman Karabiber, Vedat Koçoğlu'da konuşmalarında basın ile gençliğin üstüne düşeni yaptıklarını hükümetin lakayd kaldığını söylemişlerdi. Toplantıda misafir olarak bulunan Tıp Fakültesi Dekanı Prof. Kazım İsmail Gürkan söz almış “... Bizim ileri ve üstün bir memleket olmak gayemiz mevcuttur. Bu gayemize mani olabilecek her fikir ve cereyan bizim için muzırdır. Sizlere Misak-ı Milli ruhunu benimsemenizi tavsiye ederim. MTTB'ne dahil bulunan her genç, kendi vazifesini yapmalıdır. Talebe olarak çalıştığınız

---

⁶⁷¹ C.G. 21.1.1951

⁶⁷² C.G. 21.1.1951

⁶⁷³ C.G. 22.1.1951

muhitlerde fikir istismarından çekinmek icabeder. Hepinize karşılıklı sevgi itimat tavsiye ederim “ittihattan kuvvet doğar”, düsturu sizler için bir gaye olmalıdır. Üstünüze vazife olmayan meclis ve hükümet işlerine karışmadan kendi bünyeniz dahilinde misak-ı milliye tevlit ediniz. Bu arada muzır fikirleri hükümete bildiriniz bunda fayda vardır” demişti.

Kongre bir bildiri yayınlamış, bildiride “Eskiye diriltmeye yönelmiş, inkılap prensiplerimizi zedeliyecek ve onlarla bağdaşmayacak olan her türlü düşünceyi gerilik, Atatürk inkılaplarının kanunlaşmış veya örf, adet haline gelmiş maddelerine aykırı her türlü hareketi irtica sayıyoruz”⁶⁷⁴ denmişti. TMTF. Genel idare kurulu toplantısında yoğun tartışmalar olmuş, İzmir, Ankara, Zonguldak ve İstanbul’daki Yüksek Tahsil Gençliğinin temsilcileri TMTF tarafından gerçekleştirilmek üzere şu kararları almışlardı.

1- Memleketimizde irticai kıpırdanışlar vardır. Federasyon hükümetle temasa geçerek irticai olaylar ve neşriyat hakkında bilgi verecektir.

2- Asil ve temiz din duyguları istismar edilmektedir. Bunlarla fiilen mücadele edilecek ve buna mani olunacaktır.

3- Hükümet komünizme karşı gösterdiği hassasiyeti irtica mevzuunda da göstermelidir.

4- Son günlerde Atatürk’e karşı yapılan küfür ve hücumlar bizi üzmektedir. Atatürk’ün bunlardan korunması için hükümete müracaat edilerek bir kanun çıkarılması istenecektir.

MTTB irtica ve komünizme müdahale için bir program hazırlıyordu. Bu program birliğin mücadele programını olacak ve broşür halinde bastırılarak dağıtılacaktı⁶⁷⁵. Kırşehir’de Atatürk büstü bir gece vakti kimliği belirsiz kişi veya

---

⁶⁷⁴ C.G. 22.1.1951

⁶⁷⁵ C.G. 31.1.1951

kişilerce kırılmış. Bu olay çok büyük tepkilere yol açmıştı. Tepki gösterenler arasında gençlik önemli bir yere sahip olmuştu.

Ankarada bir toplantı yapılmış toplantıya 1000 den fazla öğrenci katılmış, toplantıyı Ankara Yüksek Tahsil Talebe Birliği Başkan'ı Orhan Çaplı açmış, Mehmet Faruk Gürtuna ile başka bir öğrenci, olayı kınamışlar ve mücadele edilmesi gerektiğini belirtmişlerdi. Toplantıda, "Atatürk Derneği" Başkanı Prof. Nimetullah Öztürk de bir konuşma yapmıştı. Behçet Kemal Çağlar konuşmasında, "şimdiki Cumhurbaşkanımız Atatürk'ün izindedir. Onun mesai arkadaşıdır⁶⁷⁶." demişti. Gençler, toplantıda şu andı içmişlerdi. "Atamızın bıraktığı inkılablara onun kudretli ve kuvvetli rejimine daima sadık kalacağımıza, bu toprak ve istiklal için kanımızı ve canımızı seve seve vereceğimize söz verimiz and içeriz." Gençlerden sonra söz alan Prof. Vasfi Raşit Seviğ, Atatürk devrimleri hakkında uzun bir konuşma yapmış, Atatürk'ün Anıtkabir yerine bir üniversitenin herhangi bir odasında ebedi istirahatgahına tevdi edilmesinin daha doğru olacağını ileri sürmüştü⁶⁷⁷. Gençler, Başbakan Menderes'e de bir telgraf çekerek inkılapların korunmasını istemişlerdi⁶⁷⁸. Menderes'in "İrtica Yoktur" sözüne cevap veren Milli Talebe Federasyonu 2. Başkanı, "İrtica vardır demek için yeni bir 31 Mart vakasını bekleyeceğiz" diye soruyordu. İstanbul Üniversitesi talebe birliği başkanı da TMTF'nin takındığı "Atatürk inkılaplarının bekçiliği" durumunu, Menderes'in kabul etmediğini hatırlatıyor ve "Atatürk, inkılap ve cumhuriyeti Menderes hükümetine değil, Türk gençliğine emanet etmiştir"⁶⁷⁹ diyor ve Menderesi eleştiriyordu.

Bazı öğrenciler, Atatürk aleytarı yayınları protesto eden ve toplantıda bulunanları "Büyük Doğu" mecmuasının idarehanesini tahrip etmek için teşvik suçlarıyla sorgulanmış ve tevkif edilerek cezaevine gönderilmişlerdi. Ayrıca, Kubilay ve İlhan isimli iki öğrenci hakkında da takibat yapılıyordu⁶⁸⁰. Vali Fahrettin Kerim Gökay, Büyük Doğu ve Sebilürreşat protestosunda bulunanların

---

⁶⁷⁶ C.G. 6.3.1951
⁶⁷⁷ C.G. 6.3.1951
⁶⁷⁸ C.G. 21.3.1951
⁶⁷⁹ C.G. 21.3.1951
⁶⁸⁰ C.G. 22.3.1951

ve tutuklandıklarını öğrendiğini, Atatürk ve inkılaplar hakkında kendisinin de çok hassas olduğunu söylemişti⁶⁸¹.

MTTB bir beyanname yayınlamış Konya hadisesindeki tepkilerine yöneltilen hücumların bayağı bir zihniyetin eseri olduğunu, Konya İrtica'ı tel'in toplantısını kendi suffi maksatlarına alet etmeye yeltenen ve gençlik adına konuştuklarını söyleyenlerin gençlikle ilgilerinin olmadığını belirtmişti. Açıklamaya göre, 16 öğrenci daha gözaltına alınmış. Olayın teşvikçisi serbest bırakılmıştı. Talat Paşayı anma toplantısına izin verilmemişti. Laleli'de, Çiçek Palasta yapılacak olan bir gençlik toplantısı süresiz olarak ertelenmiş, Bakanlar Kurulunda gençlik eylemlerinin görüşüldüğü ve bazı tedbirlerinin alınmakta olduğu anlaşılıyordu.

MTTB, bu baskıları protesto ediyor, suçlarının kemalizme sahip çıkmak olduğunu ve irtica'ı tel'in için izin müracaatı yaptıklarını açıklıyordu.

MTTB Başkanı Suphi Baykam başkanlığında bir heyet Sultanahmet Cezaevini ziyaret ederek arkadaşlarına yatak temin etmişler ve savunmaları için İstanbul Barosunun tanınmış avukatları ile temasa geçmişlerdi. İçlerinde Üniversite hocaları da bulunan avukatlar bu vekaletleri memnunlukla alacaklarını açıklamıştı.

MTTB tarafından yapılan tazahürata katılan 30 kişilik bir gurup sorguya çekilmiş, 50 kişilik bir gurubun daha mahkemeye sevk edilmesi bekleniyordu⁶⁸². Polis Süleymaniye'deki Merkez Talebe Yurdunu basmış, tutuklu bulunan 6 öğrenciden 5'inin dolaplarını kırarak arama yapmıştı. Tutuklu bulunan bu 6 öğrencinin vekaletlerini İstanbul Barosu avukatlarından Ömer Bat, Hakkı Nezih Savran, Cehdi Türel, Ahmet Hamdi Sayar, Orhan Ekinci ve Burhan Apaydın almışlar ve davayı ücretsiz üstlenmişlerdi.

---

⁶⁸¹ C.G 22.3.1951

⁶⁸² C.G. 24.3.1951

Ankara'da ise, 150 kadar ilahiyat fakültesi öğrencisi, Başbakan Adnan Menderes ile görüşmüş ve İstanbul'daki öğrenci protesto ve mitingini tasvip etmediklerini bildirmişlerdi.

TMTF'nca Ankara Yenışehirdeki Zafer Meydanındaki ticani eylemine karşı "Muazzam bir kütlenin" katılımıyla 30.6.1951 günü bir miting yapılmıştı. Mitinge katılmak için İstanbul'dan 1000'e yakın Üniversiteli genç talebe birliklerini temsilen Ankara'ya gelmişti. Mitinge DP, CHP ve MP temsilcileri ve parti mensupları, Türkiye işçi federasyonu, Türk kadınlar birliği, şoförler, kasaplar cemiyeti temsilcileri binlerce genç ve ihtiyar katılmıştı. Saldırıya uğrayan zafer anıtı meşalelerle donatılmış, çelenklerden görünmez hale gelmişti. TMTF adına bir genç'in konuşması çok beğenilmiş, Ankara Belediye Başkanı Atıf Benderlioğlu, Dernekler, CHP, DP, MP temsilcileri birer konuşma yapmışlardı⁶⁸³.

Hamdullah Suphi Tanrıöver'in TBMM'de Türk ocakları hakkında görüşme yapılırken, Atatürk'ten diktatör diye söz etmesi üzerine MTTB Başkanı Suphi Baykam Anka ajansına, "-Cemiyetimizde bir aktör olarak, yıllarca sandalyeler, üzerinde seken Hamdullah Suphi beyin yüzündeki nikap, artık düşmüştür. Kendisine aksaçlı papaz dendiği için kızmasın daha ağır ve manidar sıfatlara layık bir kimsedir. Dün eteklerine kapandığı bir insanın bugün aleyhinde konuşuyor" demişti⁶⁸⁴.

TMTF Genel Başkanlığı öğrenci birlikleriyle yaptığı olağanüstü toplantıdan sonra bir tebliğ yayınlamıştı. Tebliğe Atatürk'ün şahsında inkılaplara saldıranlar kınalı top sakallı tipik mürteciler olarak tanımlanıyor, Ankara'da, Cumhuriyet polisinin ve subaylarının önünde and içtikleri ve heykellere saldırdıkları anlatılıyordu. Gençlik "...Atatürk'ün heykeline sallanan çekici kendi başında hissetmektedir", "Atatürk'e karşı yöneltilen bu menfur tecavüzleri asla müsamaha ile karşılayamayacağımızı ve bu uğurda sonuna kadar

---

⁶⁸³ C.G.1.7.1951

⁶⁸⁴ C.G. 11.8.1951

mücadele edeceğimizi, Büyük Türk Milleti önünde tekrarlamak isteriz” demekte ve milletvekillerini bu kişileri vatandaşlıktan çıkarmaya çağırıyordu⁶⁸⁵.

Büst ve heykellere karşı yapılan saldırıları protesto için DP teşkilatı tarafından İzmir’de yapılacak olan mitinge Yüksek Tahsil Gençliğinin katılarak destek olacağı öğrenilmişti⁶⁸⁶.

Laiklik karşıtı bu kargaşa ortamında Nadir Nadi, “Gençliğin Sesi” başlıklı yazısında, “Düşman daima irticaı kendine bir ortak bilmiş, bizi içerden çökertmek için en fazla ona güvenmiştir... bize bir hayli vakit kaybettiren irtica, Türk gençliğinin şuurlu ve sağlam iradesine çarpa çarpa takatten düşecek birgün onu artık desteği de ayakta tutamaz olacaktır⁶⁸⁷ diyordu.

Kubilay’ın 22. ölüm yıldönümünde, İzmir Yüksek Ekonomi ve Ticaret Okulu talebelerinden 150 kişilik bir kabile Menemen’e giderek anıta çelenk koymuşlar, halkevinde üniversite ve lise talebelerinin katılımıyla bir anma töreni düzenlemişti. Mülki Erkan’dan kimsenin bulunmadığı törende dernek Başkanı Ergun, “Dün nasıl Kubilay’a hayat hakkı tanımayanlar çıkmışsa bugünde aynı ideali taklit edenleri yok etmek isteyenler vardır. Dün Kubilay’ı yatırıp kesenler vardı. Bugünde “imkan olsa memleketteki her ağaçta bir Atatarkçü’yü sallandırırısın” diyenler vardır. Dün Kubilay’ın cesedi etrafında vahşice horan tepen yobazlar vardı. Bugün ise gazete, mecmua ve fikir partizanlığı yapan sözde bilgin ve sözde müridler vardır” demişti. Törende, Mülki erkandan kimsenin bulunmaması, Türkiye’nin yönetiminin anlaşılması bakımından oldukça anlamlıydı.

Çeşitli dedikodular yayılıyor, yine Menemende bir olay çıkacağı söyleniyordu. Vali, “Bir İstanbul gazetesi, 3500 yobazın Menemen de muhakkak bir ikinci Kubilay hadisesi yaratacağını yazmıştır” diyordu.

---

685 C.G. 28.6.1951

686 C.G. 30.6.1951

687 C.G. 6.4.1952

İstanbul Marmara Lokalindeki anma töreninde ise vali muavini Fuat Alper, Üniversite Talebe Birliği, TMTB, Devrim Ocakları, Kartal Gençlik Teşkilatı temsilcileri ve kalabalık bir halk topluluğu katılmıştı. “Fuat Alper toplantıyı tertip eden Atatürk Derneğine İl adına Teşekkür de bulunmuş, İlk şerf üyeliğinin Kubilay’ın oğlu Vedat Aktığ şahsında Kubilay’a verildiğini söylemiş, ikinci üyelik General Necip’e, üçüncü üyelik de General Mac Arthur’a verilmişti⁶⁸⁸.

TMTF kongresinde Osman Arıman ve 40 arkadaşı bazı basın yayın organlarını suçlayarak, Türk inkılabını baltaladıklarını anlatan bir önerge vererek bunun hakoyuna duyurulmasını istemişlerdi. Önergede, Türk tarihinin yüz karası 31 Mart vakası müsebbibi Malûm Volkan 1952 Türkiye'sinde hala çıkmaktadır denmişti. Hasan Fehmi ve Namık Zafer de söz almış. Ankara üniversitesi talebe birliği bu iki delegeyi üyelikten çıkardığını bildirmiş ve bu gençler salondan çıkarılmıştı⁶⁸⁹.

4- Siyasal İktidar ve Muhalefetin Gençliğin Tepkisine Bakışları

Öğrencilerin, İstanbul'da yaptıkları protesto gösterisine tepki gösteren Başbakan Menderes, A. A.'na “...Vatandaşlar üzerinde bir tedhiş tesiri yaratmak gayesiyle olduğu basit bir mülhaza ile anlaşılmaktadır.⁶⁹⁰” demiş ve öğrencilerin kanunları ihlal⁶⁹¹ ettiğini ileri sürmüştü.

Menderes'e göre, gösteri için ileri sürülen sebep ve bahane hiçbir ciddiyet arzetmiyor⁶⁹², bazı çevrelerce tabi görülüyor, hatta tasvip ve teşvik edici olarak karşılanıyordu. Talebe Cemiyetleri hiçbir suretle siyasetle meşgul olamazdı⁶⁹³. Menderes bu olayı kanundışı bir ayaklanma kabul etmişti. Hiçbir sebeple mazur görülemezdi. Sanki memlekette bir irtica tehlikesi varmış gibi hakikatle hiçbir

---

⁶⁸⁸ C.G. 24.12.1952
⁶⁸⁹ Z.G. 24.3.1951 - C.G. 24.3.1951
⁶⁹⁰ C.G. 24.3.1951
⁶⁹¹ Z.G. 24.3.1951
⁶⁹² C.G. 24.3.1951
⁶⁹³ Z.G. 24.3.1951

alakası olmayan vehim ve faraziyelerle toplu halde harekete geçmek kanun, nizam ve intizam fikri ile telif olunamazdı⁶⁹⁴. Kanun ve nizamı ihlal teşebbüslerine karşı müsamaha ve tahammül asla bahis mevzuu olamazdı. DP vicdan hürriyetine riayet edeceğini beş sene evvel Türk milletine programıyla vadetmişti. Kimse bizi programımızı uygulamaktan alıkoyamaz diyordu. Menderes, mütemadiyen irtica vardır diye bu mevzu üzerinde ısrar etmenin son hadise kabilinden hareket ve teşebbüsleri hiç değilse tevşik manası taşıyacağı, dikkatten uzak tutulmamalıdır. Bunun diğer bir manası ise memleketin başına mutlaka bir irtica meselesi çıkarmayı istemek demek olur ki, dini siyasete alet etmek de işte budur demiş ve irtica karşıtlarını irtica istemekle suçlamıştı. Kendi arzularının, demokratik rejimin bütün icaplarıyla yerleştirilmesini istemek olduğunu, olay zikredilmeden, delil gösterilmeden, hükümetin, irticaa müsamahalı olduğunu iddia etmenin iftira olduğunu, iftiraya kalkışmanın da partilerarası ilişkileri bozacağını söylemişti⁶⁹⁵.

Başbakan Menderes, İstanbul Üniversitesini ziyaret etmiş ve gençlere hitaben bir konuşma yapmıştı. Bu konuşmada Büyük Atatürk'ün, istiklalimizin ve cumhuriyetin korunmasını gençliğe hitabesini hatırlatıyor ve okuyordu. "Atatürk, gençliğe, cumhuriyeti emanet etmiştir. Cumhuriyet dediğimiz zaman bizim gibi büyük Atatürk'ün kasdide Cumhuriyetin kasdi değil elbetteki cumhuriyetin özü, demokratik cemiyetler nizamı ve medeni bir Türk topluluğu idi. - "Mürteci'den, siyasi mürteceden, bir takım batıl içtimai zehabların esiri olmuş zümrelerden veya komünistlerden, hülasa nereden gelirse gelsin, ne neviden olursa olsun, taassubu hürriyetlerimize tecavüzü, hürriyetlerimiz üzerinde baskı yapmak gayretlerini hükümet olarak kanunla, kuvvetle ve azimle derhal karşılamak ve önlemek için hazırız⁶⁹⁶ diyordu.

Gençlik, devrimlere karşı yayın yapan basına karşı tepki gösterdiğinde, Milli Eğitim Bakanı, "Üniversite Talebe Birlikleri ...hiçbir zaman siyasetle uğraşmaksızın faaliyetlerine devam edeceklerdir. Bu şartlar dahilinde çalıştıkları

⁶⁹⁴ C.G. 24.3.1951 - Z.G. 24.3.1951

⁶⁹⁵ C.G. 24.3.1951 - Z.G. 24.3.1951

⁶⁹⁶ C.G. 9.1.1953

müddetçe her türlü şefkate mazhar olacaklardır.” demişti. 25.3.1951 günü gençliğin ayağa kalkması herhangi bir siyasi partinin politik davranışlarına destek veya karşı çıkış için yapılan günübürlük politika olmayıp doğrudan doğruya sistemle ilgili olduğu için bu anlayıştaki bir bakanın bunu kabullenmesi beklenemezdi. Oysa, milletin bütün fertleri, Atatürk’ün gençliğe hitabesini bir emir olarak kabullenmişti. Hitabeye göre, Cumhuriyet gençliğe emanet edilmişti. İktidar sahipleri çıkarlarını müstevlilerle birleştirebilirlerdi. İçinde bulunduğu şartlar ne olursa olsun gençlik ayağa kalkmalıydı. Emir buydu. Gençlik bunu uyguluyordu. İktidar sahipleri gençliği muhalefetin kullandığından kuşkulanıyordu. Böyle bir şey siyaset oyunlarında mümkündü. Ama bu her zaman geçerli olamazdı. Önce gerçekçi bir değerlendirme yapma gereği vardı. Fakat, siyasilerin gerçekçi olmamaları için birçok gerekçeleri vardı.

Hükümet, laik cumhuriyeti savunan gençliğin eylemlerinden ürkmüştü. Bu gücü başka bir alana yönlendirmek gerekiyordu. Bu alan, sınanmış denenmiş olan spor alanıydı. Spor, spor gibi değil politika gibi kullanılmalı gencin beyni kafatasından çıkarılmalı ve denetlenmeliydi. Bu sebeple yeni bir spor kanunu tasarısı⁶⁹⁷, hazırlanmış, üniversite ile birlikte diğer gençlik de kapsama alınmıştı.

Başbakan yardımcısı Samed Ağaoğlu 23.3.1951 tarihinde İstanbul’a gelmiş, Vali ve Belediye Başkanı Fahrettin Kerim Gökay ile Emniyet Müdüründen olaylar hakkında bilgi almış, İstanbul Üniversitesi, Rektör’ü, Ömer Celal Sarç ile Teknik Üniversite Rektörü Hulki Eren’le ayrıca, vilayette Teknik Üniversite talebe cemiyeti üyeleri ve MTTB Yönetim kurulu üyeleriyle gece saat 22.00 ye kadar görüşmüştü. Basın mensuplarının huzurunda gençlere, kanunun, güneş battıktan sonra her türlü gösteriyi yasakladığını, gece toplantılarının, bazen, yabancı emellerinin gerçekleştirilmesine vasıta olabileceğini, gençliğin her çeşit himayeye layık olduğunu söylemiş, ellerinde irticain mevcut olduğuna dair delil olup olmadığını sormuştu.

⁶⁹⁷

C.G. 26.3.1951

Hükmi Şahsiyet olan kuruluşların siyasetle uğraşmalarının yasak olduğunu, irtica baş gösterdiği zaman kanunun uygulanacağını, bu millet yaşadığı sürece Atatürk'ün hatırasına ve inkılaplara sadık kalacağını, ama en başta hürriyetin muhafazasının şart olduğunu, dini politikaya karıştırmamak için kimsenin vicdan hürriyetine müdahale etmeğe hakkı olmadığını, Dini politikaya sokmamak prensibinin DP programında yer aldığını anlatmıştı⁶⁹⁸. Öğrenci birliği başkanı Suphi Baykan, söz alarak, kanunun ihlal edildiğinde Mutabık olduklarını ama kötü niyet olmadığını, irtica konusunun basında yer aldığını, cumhurbaşkanının, İstanbul'da ve Ankara'da gençlerle görüşürken irticain mevcut olduğunu ve teşkilatlı bir şekilde çalıştıklarını beyanettiğini, bir gün sonra, birlik merkezlerinin polis kordonuna alınmasının kendilerini üzdüğünü, beyannamelerindeki baskıdan kastın bu olduğunu anlatmış, “Atatürk’e sövüldüğü hakikattir... münferit hadiseler üzerinde durmadık, gençlik olarak irticain hortlamasını istemiyoruz ve bununla mücadele edeceğiz” demişti. Ağaoğlu'da, “Memleketimizde geriye doğru gidişin müşterek düşmanıyız... Ben size, şu teminatı veriyorum, memlekette irtica başkaldırırsa elbetteki kafası ezilecektir.” şeklinde cevap vermişti. Adalet Bakanı, Rüknettin Nasuhioğlu da A.A. muhabirine, “Talebe teşekkürleri, kendi kuruluşlarının maksat ve mahiyeti içinde kalmalı bunun haricine çıkmamalıdır.”⁶⁹⁹ demişti.

İstanbul Üniversitesi öğrencilerinden bir gurup genç 13.10.1952 tarihinde İstanbul'da bulunan İnönü'yü CHP il merkezinde ziyaret etmiş İnönü gençlere hitaben bir konuşma yapmıştı. İnönü, inkılapların korunmasının “... bu memleketin medeni bir cemiyet ve medeni bir devlet olarak yaşaması için temel şarttır. Medeniyet aleminde itibarımızın ve kuvvetimizin başta temeli budur” demiş ve iki esasın üzerinde dikkatli olduğunu söylemişti.

“Bunlardan biri Türk harfleridir. Bu harflerle okuyup yazma ve bunun verdiği kültür cemiyetimize geniş ufuklar açmıştır. Bu sahada hiçbir gedik açılmaması lazımdır... İkinci esas kadın haklarıdır. Bu cemiyeti medeni bir

---

⁶⁹⁸ C.G. 24.3.1951

⁶⁹⁹ C.G. 24.3.1951

cemiyet haline getiren unsur, kadının yeni Türk cemiyetinde işgal ettiği mevkidir... Türk kadını köylü ve şehirli cemiyette nasıl bir mevki işgal etmesi lazım geldiğini kavramıştır ve o mevkiin nasıl korunması lazım geldiğini de bilmektedir”. Bu iki meseleye sahip çıkılırsa inkılapların temeli korunmuş olunur. demişti. İnönü'ye göre, “Çünkü başlıca gedik buralardan açılabilir”di⁷⁰⁰.

---

⁷⁰⁰

C.G. 14.10.1952

III. BÖLÜM

1951-1955 DÖNEMİ TÜRK BASININDAKİ LAİKLİK TARTIŞMALARINDA DEVLET ORGANLARININ YERİ

A- Cumhurbaşkanlığının Laiklik Tartışmaları ve Laiklik Karşıtı Eylemler Karşısındaki Tutumu

14 Mayıs 1950 seçimleri, Cumhurbaşkanlığı makamına DP'nin kurucularından, 4'lü tavrı imzalayan 4 kişiden biri olan Celal Bayar'ı taşıdı. Bayar, milli mücadelenin başından beri milli kuvvetlerle birlikte olmuş Atatürk'ün güven duyduğu kişilerden birisi olarak hassas görevlerde bulunmuş hatta Başbakanlık yapmış güvenilir bir kişilikti.

Kırşehirde Atatürk'ün heykeli kırıldığında siyasal bir endişe duymadan tepki göstermiş, Kırşehir'e bronz bir Atatürk büstü hediye etmişti. Bayar, "İnkıpları, insanca yaşamak için yaptık, yine insanca yaşamakta devam etmek istiyorsak inkıpları yaşatacağız"⁷⁰¹ demiş. Parti kadroları ile ters düşme⁷⁰² pahasına devrim karşıtı radikallere karşı tutumunu değiştirmemişti.

Bayar, "Atatürk kanunu" tartışmalarını TBMM'de baştan sona izlemişti. DP'nin bir toplantısında irticaya fırsat vermeyeceklerini söylediğinden dolayı laiklik karşıtları ona güvenmiyorlardı. Yayınlarında bütün umutlarının Menderes olduğunu söylüyorlar ondan söz etmiyorlardı. Bayar'ın parti içindeki olumsuzluklara siyasal ve bazı kişisel sebeplerle karşı çıkamadığı anlaşılıyordu.

Laiklik karşıtı tartışma ve eylemler yoğunlaşmış, toplumun çeşitli kesimlerinde guruplaşmalar başlamış. Bayar, gazeteci Ali Naci Karacan'ı yemeğe çağırarak durum değerlendirmesi yapmıştı. Bayar'a göre, toplu bir irtica hareketinin varlığı iddia edilemezdi. Yalnız eskiden kalma hareketlerin

⁷⁰¹ Aktaran M.F. Fenik Z.G. 20.3.1951

⁷⁰² Z.G. 28.4.1951- Bayar'ın, 1947 yılında İzmir'de söylediği "Şeriatı Yaşatmayacağız" şeklindeki beyanı DP'yi destekleyenlerce tepkiyle karşılanıyordu. Özek, Devlet ve Din s.541 - Özek, a.g.e., s.166

döküntüleri, ölü zerrelere tamamen silinmemiştir. Bu köhne enkazı istismar etmek isteyen küçük bir menfaat zümresinin varlığı da kabul olunmalıydı. Bayar 1946-1950 arasındaki olayları hatırlatıyor ve o dönemin bugünle kıyaslanması durumunda, bu konudaki yayınların mahiyetinin daha iyi anlaşılacağını söylüyordu. Oysa, irticanın eleştirdiği dönem 1923 ile 1950 arasında tümüydü. DP'nin kuruluşunda, Bayar, yaptığı basın toplantısında geçmiş dönemden hisselerine düşen sorumluluğu kabul etmişti. Bayar bir partiydi. Elbette partisini ve dönemini savunacaktı. Ancak, irticanın varlığını kabul ediyor, fakat, toplu hareketi reddediyordu. İfadelerden anlaşılması gereken, örgütlü hareketin reddedilmesiydi oysa irtica örgütlüydü. Bayar'la Menderes arasında anlaşmazlık olduğu yolundaki duyumlara karşılık, sorumluluğun ortak olduğu ve Bayar'ın Menderes'e itimadının olmadığı⁷⁰³ imasının yanlışlığı ifade ediliyordu. Bu söylentilerin kaynağının değerlendirilmesinde ise, Demokratik rejimin erdemleri öne çıkarılıyor, totaliter rejimden, demokratik rejime geçişin doğal sarsıntıları olduğu öne sürülüyordu. DP iktidarından önce uzun süre baskı altında yaşayan bünyenin demokratik rejimle açık havaya çıkmasıyla istihaleler geçirdiği anlatılıyordu.

Oysa, laiklik karşıtı kıpırdanmalar tarif edildiği gibi örgütsüz, geçmiş rejimin enkazını istismar etmek isteyenlerin hareketi değildi. O türlü bağımsız eylemler vardı, ama, bunlar hiçbir zaman tehlike düzeyinde olamazlardı. Tehlikenin esası uluslararası merkezlere bağlı örgütlü eylemler olmasıydı, ama Türkiye'nin seçtiği kampdan dolayı Bayar'ın bunun adını teleffuz etmesi beklenemezdi.

Atatürkçü bilinen kesimler de Bayar'dan hakemlik bekliyorlardı. Onlara göre de, Bayar, inkılapları vazife başında yaşamıştı, tehlike anında heyecanlanacak⁷⁰⁴ ilk inkılapçı olacaktı. İçinde yaşanan şartlarda iki ihtimal

⁷⁰³ C.G. 27.3.1951 (Haberde görüşmenin hangi gün yapıldığı belirtilmemiştir.) - H. Tunçkanat'a göre, Bayarın diplomasisiz oluşu onu Menderes'e karşı zaafa uğratiyordu. Bkz. a.g.e., s.50-54

⁷⁰⁴ Nadir Nadi C.G. 28.3.1951 - Tunçkanat'a göre DP'ye devletçilik ilkesini Bayar getirmişti. bkz. a.g.e., s.50.

vardı. Ya çağdaşlığın ışığı altında yaşanacak bağımsızlık korunacaktı veya “demir perde gerisinde Moskof uşağı haline girmek”⁷⁰⁵ gerekecekti.

Bayar 19 Mayıs (1951) Gençlik ve Spor bayramı dolayısıyla 19 Mayıs stadyumundaki törende yaptığı konuşmada Atatürk’ü övmüş, “Türk Gençleri... Elinizdeki veditanın⁷⁰⁶ ruhu, demokrasi mefkuresini taşıyan laik cumhuriyettir. Cumhuriyet idaresi, medeni devlet şeklinin özü olan demokrasiyi, bütün şümülü ile ihtiva eder. Cumhuriyetinizi, mukaddes emanetinizi müsbet şekilde koruyacaksınız”⁷⁰⁷ demişti.

22 Kasım 1952’de Malatya’da gazeteci Ahmet Emin Yalman’a Suikast düzenlendiğinde, Bayar, Vatan Gazetesi idarehanesine giderek geçmiş olsun ziyareti yapmıştı⁷⁰⁸. Nuri Has tarafından kurulan bir fabrikanın açılışı nedeniyle Antakya’da bulunan Bayar, Hatay Öğretmenler Derneği’nin düzenlediği toplantıda bulunmak üzere kız Enstitüsü binasına gitmiş, yanında ilköğretim genel müdürü bulunduğu halde öğretmenlere hitaben yaptığı konuşmada gericiliğe de değinmişti. Konuşmasında “Geri ile mücadelede devam edilecektir. Fakat gericilik hareketleri de ölmemiştir. Bazı irticai hareketler başgöstermiştir. Bu nevi hareketler milli şuuru ve milli vicdanı rahatsız etmektedir” demiş ve öğretmenlerden gericiliğe fırsat vermemelerini Atatürk’e sahip çıkmalarını⁷⁰⁹ istemişti.

B- TBMM’deki Laiklik Tartışmaları

Tek parti döneminde CHP içinde bulunan hatta milletvekilliği yapan birçok kimse, çok partili döneme geçilip CHP gözden düştüğünde diğer partilere geçerek, geçmişteki sorumluluklarını reddetmişlerdi. Hem de uzlaşmaz tonda inkarcı olmuşlardı. Halk çoğunluğu da ilk defa kendisini ifade etme özgürlüğüne

⁷⁰⁵ Nadir Nadi Bayar Hakem C.G. 28.3.1951

⁷⁰⁶ Vedia: Emanet (1951)

⁷⁰⁷ Z.G. 20.5.1951

⁷⁰⁸ Z.G. 23.11.1952 - (Bayar, “onların İnönü’ye düşman oldukları açıdan ben İnönüyle yüzdeyüz beraberim” demişti. Üzmez a.g.e., s.262)

⁷⁰⁹ C.G. 20.4.1953

kavuşmuştu. Bu toplumsal dalgalanma ortamında bazı radikal laiklik karşıtları da milletvekili seçilmişlerdi. Bu kimseler görev yaptıkları dönem boyunca birçok sorun yaratmış içinde barındıkları partiyi de sıkıntıya sokmuşlardı. Tokat milletvekili Ahmet Gürkan, 1353 sayılı kanunun 9. maddesinin değiştirilmesi için kanun teklifi hazırlamış, meclis 12.6.1952 tarihinde bu teklifi görüşmeye başlamıştı⁷¹⁰. Değiştirilmek istenen kanun maddesi, eski harflerle, kitap, risale ve mecmua basılamayacağını hükme bağlıyordu. Teklif ise, Arap harfleriyle yazılması icap eden yazıların serbest bırakılması⁷¹¹ yönündeydi.

Laiklik karşıtları din eğitiminin devlet eliyle yapılması için çalışma yapıyorlardı. Maraş milletvekili, Abdullah Aytemiz'in "Hükümet din adamı yetiştirmek için hangi tedbirleri aldığına dair önergesini, Milli Eğitim Bakanı Tevfik İleri cevaplamış ve aynı zamanda Başbakanlık adına konuştuğunu da belirtmişti. Bu konuşma aynı zamanda DP'nin "Din mevzuunda takip ettiği politika ve laisizim anlayışı⁷¹²" idi.

Son saat gazetesi sahibi, İzmir Milletvekili Cihat Baban Adana'da yaptığı konuşmada resmi ilanlarla ilgili bazı iddialarda bulunmuştu. (C.G. haberinde tarih yok) İddiaları gerekçe yapan Zonguldak milletvekili Abdurrahman Boyacıgiller 8.12.1952 günü bir soru önergesi vererek "Hofer" şirketi hakkında bilgi istemişti⁷¹³. Önergede,

- İstanbul'da çıkan büyük gazetelerin mason olduğu ve bunları yahudilerin idare ettikleri, "Hofer" ilancılık şirketi emri ile hareket ettiklerini, bu şirkete danışmadan İsrail devleti ile masonluk aleyhine yazı ve haber yazamadıkları, Şirketin emriyle daima islamiyetin ve müslümanların aleyhinde en rezilane yazı resim ve karikatür neşrettikleri, bu gazetelerin bütün kadrolarının masonluğun tesiri altında oldukları hepsinin dinsiz, imansız, Allahsız birer mason oldukları, Baban'ın "Ey müslüman kardeşler her gün 10-15 kuruş vererek aldığınız,

710 B.D. 13.6.1952

711 B.D. 13.6.1952

712 Z.G. 20.11.1954

713 C.G. 9.12.1952

dininize, imanınıza kasdeden zehirli mikrop saçan yazı ve resimleri hangi gazeteler yayınlıyor, senden olmadıklarını haykırıyorlar. Senden olmadıkları halde, senin özyurdunda, senin naşiri efkarın rolünde bulunuyorlar ve sen bu mason ve dönmelere karşı hala susuyorsun” dediğini aktararak bunların doğru olup olmadığını soruyordu. Boyacıgiller'in önergesine göre bağımsız Türk basını hakkındaki bu çirkin iddialara hükümet hassasiyet göstermemiştir.

Önergede Türkiye'de din, itikat, ibadet iman ve vicdan hürriyeti serbest deniyor, dinin politikaya alet edilmesi muvacehesinde adalet makamlarının harekete geçirilmemesi ve bu milletvekili hakkında kanuni takibata geçilmemesinin, sebebi nedir diye soruluyordu.

Hamdi Şarlan laikliğin kabulü ile vicdanların boşaldığını, Abdullah Aytemiz de ayet ve hadisler okuyarak dinin kutsallığını istiklali telkin ettiğini söylemişti. Birçok milletvekili çeşitli zamanlarda⁷¹⁴ laiklik karşıtı davranış ve isteklerde bulunuyorlardı.

Meclis komisyonunda “Atatürk kanununun görüşülürken çeşitli sebeplerle karşı çıkanlar olmuş, kanun, Menderes'in etkisiyle kabul edilmişti⁷¹⁵. TBMM'de kanuna en çirkin karşı çıkış, Ankara milletvekili (DP) Emekli General Selahattin Adil'den gelmişti. Bu milletvekili tam bir laiklik, hatta devrimlerin düşmanıydı. Konuşmasında, Atatürk'ü diktatör ve kanunu da komünist zihniyetin eseri olarak değerlendirmişti. Hz. Muhammed için kötü bir söz söylenecek olursa, onun için de bir kanun çıkarmak icab edebileceğini yeni iktidarında böyle bir kanun çıkarabileceğini söylemişti. General'e göre, Atatürk inkılapları mazi olmuştu. Bu inkılaplardan bahsedilemezdi. Bu tartışmada, en açık ve düşmanca tutumu Selahattin Adil almıştı. TBMM'de diyanet bütçesi görüşülürken, DP Samsun milletvekili Hasan Fehmi Ustaoglu, Diyanet bütçesinin arttırılması yanında, yetkilerinin de arttırılmasını ve ilahiyat fakültesinin de diyanet işleri ne bağlanmasını istemiştir⁷¹⁶. Başbakan adına, Ahmet Salih Korur, bu teklifi kabul

⁷¹⁴ C.G. 23.2.1951 - 14.11.1953 - 22.2.1955 - 24.2.1955 vb.

⁷¹⁵ C.G. 7.4.1951 - Z.G. 15.4.1951

⁷¹⁶ C.G. 20.2.1953

etmeyen bir konuşma yapmıştı. Bazı şahısların kalkıp kadınları hükümet dairelerinde çalıştırmayalım, memleketimizin yapısı ilkokullara kavuşmuş olduğu halde, ilk okullarda kızlarla oğlanları ayrı yerlerde okutalım, vatandaşlarımızın kıyafetlerini şu şekillerde tanzim ve buna benzer sözler İrtica'n göstergeleridir demiş ve son zamanlarda TCK'na göre, dini siyasete alet etmek ve bunun için cemiyetler kurmak dini siyasete alet ederek propagandalar yapmak mahiyetinde olan kanuni hükümlerin ihlalden gelmiş olan vatandaşların takibinden ibaret"⁷¹⁷ olduğunu ifade ediyordu. Memlekette irtica ve komünizmin aynı derecede yasak olduğunu 141 ve 163 maddelerin bunları yasaklandığını bazı milletvekillerinin öne sürdüğü gibi komünizm dışında herşeyin serbest olmadığını söylemişti. Bakan imam-hatip okullarının diyanet işleri başkanlığına bağlanması teklifine de karşı çıkmış bu okulların öğretim müessesesi olduğunu, öğretimin bu bakanlıkta bulunmasının faydalı olduğunu, talebe, istikbalde imam, hatip olacak, laiklik prensiplerine göre ve laiklik havasını teneffüs ederek yetişmeli, ilmin ve fennin yakın teması içinde bulunmalıdır. diyordu. Dini siyasete alet ederek 100-200 sene evvelki zamanı getirmek için çalışmak medeni alemin asırlarca evvel kurtulmuş olduğu bizim 28 yıl önce kurtulduğumuz esaslar peşinde koşmak yasaktır, ülkede her çeşit hürriyet vardır. Müminler bundan istediği gibi istifade eder. Din adı altında huzursuzluk yaratmak isteyenlere müsaade edilmeyecek, herkesin vicdan huzurları temin edilmiştir. demişti. Bakan, bazı milletvekillerinin hristiyan cemaatler gibi müslüman cemaatinde cami işlerine karışılmamasını dini müesseselerin müslüman cemaatine terkedilmesi isteklerine karşılık, 20 küsur milyon olan Türk müslüman cemaatinin içerisinde çeşitli mezhepler bulunduğunu, bunların en büyüklerinin, sünni hanefi, alevi ve şafii cemaatleri olduğunu, dini müesseseleri devletin bünyesinde atıp cemaate bıraktıkları takdirde her cemaatin ister istemez kendi dini teşkilatını idare etmek durumunda olacağını, memlekette bir ayrılık olması tehlikesinin baş göstereceğini ileri sürmüştü.

Ömer Bilen, laiklikle şeriatın sınırlarının ayrılması gerektiğini, bu ayrılığın şimdiye kadar yapılmamış olmasından dolayı memlekette müminlerin

⁷¹⁷

21.2.1953

huzursuzluk içinde bulunduğunu söylüyordu. Bakan, buna karşılık Bilen'in, eğer "irtica ile dinin hudutlarını yekdiğerinden ayırmak lazım" demiş olsaydı, maksadının yerinde ve doğru anlaşılacağını, laiklikle irticanın ayrılmasının mantıki bir cümle teşkil etmeyeceğini, müminlerle arasında bir huzursuzluk bulunmadığını, huzursuzluk varsa, bu huzursuzluğun dini siyasete alet etmek için kurulmuş olan cemiyetlerin ve bunların içindeki bazı şahısların kalbinde olduğunu, kimsenin ibadet etmesinin önünde engel bulunmadığını anlatmıştı. İrticanın 100 yıl önceki teokratik rejime götürülmek istendiğini, irtica ile dinin sınırlarını ayırdığını, 100 yıldır elde edilen gelişmenin geriyle çevrilemeyeceğini, geleneklere dayanılamayacağını, irticanın "memleketi ilmi ve hukuki esaslara göre değil, ancak teokratik esaslara göre idare etmek yoluna dayanmak demektir"⁷¹⁸ demişti.

Bütçe görüşmelerinde⁷¹⁹, bazı milletvekilleri, devletin din işlerindeki rolü ve laiklik konusunda tartışma açmış, Devlet Bakanı Muammer Alakant DP'nin laiklik anlayışını anlatmak gereğini duymuştu. Alakant'a göre, DP, dini yüksek tutmak istiyordu. DP'nin laikliği programına almış olması, elbete bir anlayışa, laikliğin, din düşmanlığı olmadığına yönelikti. "Laiklik mefhumu içtimai hayatta mutena ve müstesna bir mevki işgal eder" di. Laik rejimlerde dinin siyasete alet edilmediğini, bunu yapan, din bezirganlarının dinin şerefini ihlal ve dini alet etmeleri halinde hüsrana uğrayacağını, iktidara geldiklerinde kamuoyunun boşluk hissettiği noktaları ve eksiklikleri giderdiklerini söylemiş, "müminlerin istediği şekilde ezan okumaları kanunen temin edilmiştir" demişti. Kendilerinden önce birkaç aylık olan kursları 4 yıllık lise ayarında imam-hatiplere çevirdiklerini, din derslerini okullara koyarak, çocukların, yetişecek nesillerin dinin, yüksek, ahlaki ve felsefe taraflarını öğrenmelerinin temin edildiğini, diyanet bütçesinin 3 yılda 3 katına çıkarıldığını, Anayasa'nın da laikliği tarif etmediğini söylemişti. Laikliğin bilimsel anlatımını yaptıktan sonra, "Başka devletlerin birisinde, devlet, din işleriyle hiç alakadar olmayıp, din işlerini tamamen cemiyetlere, cemaatlara terketmektedir. Ve bazan da ufak para

---

⁷¹⁸ Z.G. 21.2.1953

⁷¹⁹ Z.G. 21.2.1953

yardımları yapılmaktadır. Bizim kabul ettiğimiz laiklik mefhumunda ise, bundan inhiraf edilmiş bulunmaktadır” diyor, ayrıca, Türkler üç dine sahiptir, müstesiptir demiş, musevi, hristiyan ve %99’ununda müslüman olduğunu Lozan anlaşmasıyla azınlık hakkı verilen ve kendi din hizmetlerini yapanlara da bütçeden bir miktar yardım yapıldığını açıklamıştı.

C- Siyasi Partilerin Laiklik Konusundaki Görüş ve Tutumları

1- Cumhuriyet Halk Partisi ve Laiklik

Laiklik, 1937 yılında CHP iktidarı sırasında Atatürk Cumhurbaşkanı iken Anayasa’ya girmiş, Zaman zaman başgösteren laiklik karşıtı hareketler sert bir şekilde bastırılmıştı.

Partinin, 1947 genel kurulunda bir gurubun “din gıdası”ndan faydalanma teklifi sert tepki görmüş, önerge sahipleri partiden ayrılmışlardı⁷²⁰. Fakat CHP’lilerin seçim yaklaştıkça, reddettikleri istikamete yöneldikleri görülmüş. Hacca gideceklere döviz tahsisi, kuran kursları açılması, ilahiyat fakültesi ve bazı türbelerin ziyarete açılması gibi uygulamalar yapmışlar. 15 Şubat 1949’da ilk okullarda isteğe bağlı din dersleri okutulacağı hakkında MEB tamimi yürürlüğe girmişti. Şemsettin Günaltay hükümetinin (16.1.1949-22.5.1950) programında bulunan “Bütün diğer hürriyetler gibi vatandaşın vicdan hürriyetini de mukaddes tanırız. Din öğretilerinin ihtiyari olması esasına sadık kalarak, vatandaşların çocuklarına din bilgisi vermek haklarını kullanmaları için gereken imkanları hazırlayacağız⁷²¹.” ifadesi bu kapsamdaydı.

CHP 8 Mayıs 1950’de yayınladığı seçim bildirgesinde 6 ilkenin (Atatürk ilkeleri) Anayasa’dan çıkarılmasını istemiş, DP’de aynı gün bir bildiri yayınlarak CHP bildirgesindeki tüm talepleri desteklemişti.

⁷²⁰ Özek, a.g.e., s.164-165

⁷²¹ Tunçkanat, a.g.e., s.32

22 Mayıs 1950'de hükümeti kuran DP 16 Haziran'da mecliste Arapça ezan yasağını kaldırırken CHP buna karşı çıkmamıştı.

CHP milletvekili Şemsettin Günaltay, THA muhabirinin, “Memlekette irtica olup olmadığı yolunda münakaşalar malumdur. Sizin bu mevzudaki kanaatiniz nedir” sorusuna verdiği cevapta, “Görülen şey cehlin ilme karşı başkaldırma temayülüdür. Eğer hürriyetlerin hududu malum olursa, bu gibi temayül ve hareketler ortadan kalkar. Aklın hürriyet sahası vardır. Buna karşı vicdanında bir hürriyet sahası vardır”. demiş bunların birbirinin sahasına karışmaması gerektiğini söylemişti. İslam tarihinde mem'un dönemini örnek vermiş, islam rasyonalistleri ve büyük fikir temsilcilerinin yetiştiğini fakat mütevekkil iktidara geldikten sonra ilme sırt çevrildiğini, cehaletin kabardığını, din alimi Fahreddin-i Razi'nin tekfir edildiğini söylemiş, “Bugün bizde din namına kabarır gibi görünen aynı cehalettir. Fakat hurafattan Selim hakiki müslümanlığa inananlar bu cehalet cereyanına kapılmayacaklardır.” demişti. Günaltay, radyoda Konyalı türküsünden sonra kuran okutmak, bunu haya duyduğunuz bir yerde meyhanede dinletmek Kur'an'a uymaz demiş. Bunun oy avcılığı için yapılan bir hareket olduğunu, din ile ilgisi olmadığını söylemişti. Zafer Gazetesi bu açıklamaya tepki göstermiş, “Eski başbakanın bu sözlerinin iftira olduğunu, dini alet ederek, taassubu hükümet ve idare aleyhine tahrik ve suç olduğunu, Kur'an'ın haftada bir defa Cuma günleri sabah vakti okunduğunu “Konyalı kız” şarkısından sonra okutulmadığını, kara taassubun hükümet aleyhine körüklendiğini, hiçbir meyhanede Kur'an saatinde radyonun açıldığını kimsenin duymadığını yazmıştı⁷²².

CHP Eskişehir kongresinde, dilekler faslında, küçük sanayinin teşviki, komünizm ve irtica ile şiddetle mücadele edilmesi, yol vergisinin kaldırılması istenmişti. Kongrede misafir olarak bulunan, Refik Koraltan ve Adnan Menderes delegelerin isteği üzerine birer konuşma yapmışlar. Menderes konuşmasında⁷²³, partisine yapılan irtica isnatlarına cevap vermiş, irtica isnadı yapılan DP Atatürk

---

⁷²² Z.G. 26.6.1951

⁷²³ Z.G. 16.7.1951

Kanununu meclise getirmiştir. Atatürk inkılaplarını bir bütün olarak müdafaa ederken vicdan hürriyetini de müdafaa ettiğimize kaniiz demişti.

14 Mayıs 1950 seçimleri öncesi İnönü Pilavoğlu görüşmesini ima eden Mümtaz Faik Fenik⁷²⁴ seçim mücadelesinde birkaç yobazın kınalı sakalını okşayarak oy almak isteyenlerin bu yoldan vazgeçmelerini, aksi takdirde yobazlara kara taassuba, ortaçağ zihniyetine kredi açanların Şeyhülislam dürrizade ile farklarının kalmayacağını, bir oy için bir kınalı sakalın öpülemeyeceğini demokrasinin bu olmadığını, Türkiye'nin, ticanilere dayanarak oy alanlarla değil, memleketin öz evlatlarına güvenerek onların yardımıyla işbaşına gelenler sayesinde yükseleceğini yazıyordu⁷²⁵. CHP'yi eleştirisinde “Sebilürreşat medreselerin açılmasını eski harflerin okutulmasını ve erkeklerin dört kadın almalarını ileri sürmek küstahlığında bulunuyorsa, bu son senelerde Halk Partisinin dini politikaya alet ederek attığı acı tohumların kozalaklarıdır. Bugün bazı yerlerde irtica hareketleri görüldüyse, bunun sebebi bir zamanlar Halk Partisinin politika uğrunda Atatürk inkılaplarını bir tarafa bırakacak kadar ihtirasa kendini kurban etmesidir” diyor. Ayrıca, irticanın komünizmden daha sinsisi olduğunu, din kisvesi altında komünist ajanlarının saklı olduğunu yazıyordu.

Seçim propagandaları sırasında CHP'liler de DP'liler kadar din istismarına yönelmişti. Bilecikte birbirlerini dinsizlikle itham ediyorlar, CHP'liler türbeleri biz açtık diye bağırırken, DP'liler CHP zamanında camilerin kapısına kilit vurulduğunu, Arapça ezanın, okullarda din derslerinin ve radyoda kur'an'ın DP'nin eseri olduğunu söylüyorlardı. Din tartışmalarında en çok köylüler etkileniyor, partiler de bunu istismar ediyordu. CHP genel sekreteri Kasım Gülek bir köyde partisinin islam dinine daima sadık kaldığını ve kalacağını belirtmiş, DP'liler de, Kasım Gülek'in Robert Koleji öğrencilerine mahsus siyah cüppeli ve kepli bir resmini ele geçirmişler “bu elbiseyi papazlar ve gavurlar giyer” diye propagandaya girişmişler⁷²⁶, resmi çoğaltıp köylere

⁷²⁴ Z.G. 19.6.1951 (Mümtaz Faik Fenik DP Ankara milletvekili ve Zafer Gazetesi yazarıdır.)

⁷²⁵ Z.G. 29.6.1951

⁷²⁶ Necdet Evliyagil C.G. 2.9.1951

dağıtmak için harekete geçmişler fakat DP yöneticileri bunu engellemiştir. Gülek, Bursa'ya geldiğinde, basına yaptığı açıklamada "Din geniş ölçüde siyasi propaganda aleti haline getirilmiştir. ...Şahıslarımıza karşı çok adi ve ağır isnatlarda bulunmaktadır. Biz bu yollardan hiçbirine gitmemeyi prensip biliyoruz. Dini politikaya alet etmeyecek ve şahsiyetle uğraşmayacağız"⁷²⁷ demiştir. Gülek "Demokratlar fesi geri getireceklerini, bir erkeğin 4 kadınla evlenebileceğini her gittikleri yerde söylüyorlar. Biz hiçbir zaman bu yola sapmayacağız. Herşeyden evvel inkılaplarımızı ve memleketimizi düşünüyoruz. DP ye seçimlerde oy vermeyenleri mahvedeceklerini de duydum. Yalan, böyle birşey olamaz. Elleri kuvvet varsa o halde gelsinler ilk önce bizi mahvetsinler." diyordu.

Karadeniz bölgesinde bütün partiler dine sarılmışlar, MP dini kullanıyor, Halkçılar namaz kılıyor, DP'liler dini ağızlarından düşürmüyorlardı. Sinop'ta CHP'nin adayı Muhtar Acar cami cami dolaşıp namaz kılıyordu. Cuma namazında birden bire secdeye kapanmış ve alnından hafifçe yaralanmıştı. DP'liler, Acar'ın namazı içinden gelerek kılmadığı için yaralandığını iddia etmişlerdi⁷²⁸.

Mustafa Kent'li, Zonguldak'ta yaptığı konuşmada partiyi kuracakları sırada, programlarına din hürriyetlerini de dahil ettiklerini öğrenen CHP hükümetinin kendilerine haber göndererek serbest fırkanın akıbetini hatırlamalarını, eğer din hürriyetinde ısrar ederlerse MP'nin programını reddedeceklerini bildirdiklerini açıklamıştı.

Kastamonu'da halk, "Dini istismar edenlere, geniş geniş vaadlerde bulunanlara ve ağız dolusu küfürle karşı tarafa hücum edenlere aldırış etmiyor"⁷²⁹ du.

---

⁷²⁷ C.G. 4.9.1951

⁷²⁸ C.G. 2.9.1951

⁷²⁹ C.G. 3.9.1951 - Faruk Fenik

İnönü, CHP İstanbul il merkezinde kendisiyle görüşen üniversiteli gençlere, medeni devlet olarak, itibar ve kuvvetimizi korumanın başlıca, şartının inkılapları korumak olduğunu söylemiş, iki konuya dikkat çekmişti. Bunlardan birisi, yeni harflerdi ki, bu kültür hayatımıza yeni ufuklar açmıştı. İkincisi ise, kadın haklarıydı. CHP Genel Başkanı İnönü'ye göre, kadın hakları, cemiyeti medeni bir cemiyet haline getiren unsurdu. Kadının İşgal ettiği mevki Türk cemiyetinin medeniyet göstergesiydi. Bu iki meseleye sahip çıkılmasının inkılapların esasına sahip çıkılması anlamına geldiğini çünkü, karşı tarafın buralardan gedik açabileceğini⁷³⁰ söylemişti.

Vatan Gazetesi, Başyazarı Ahmet Emin Yalman, Konya DP Kongresinde Laiklik karşıtı talepler ileri sürüldüğünü yazmış, DP bu iddiayı reddetmiş, çeşitli kuruluşlar da görüşlerini açıklamışlardı.

CHP Konya il idare kurulu topyekün irtica iddiasını kabul etmemiş, fakat bazı DP lilerin geri düşünceleri tahrik ettiklerini Yeşil Meram gazetesi koleksiyonu incelenirse bunun görüleceğini açıklamıştı. DP kongresinde bu isteklerin yapıldığını milletvekillerinin de seçim nutuklarında ölçsüz davrandıklarını belirtmişti. Genel Sekreter Kasım Gülek yaptığı açıklamada komünizm ve inkılap düşmanlığı diye iki düşman olduğunu komünizmin çeşitli kılıklarda ortaya çıktığını ve olayın münferit olup olmadığına bakılmadan tedbir alınmasını istemişti⁷³¹. DP olayı kapatmak istiyordu. Aslında bu tür olaylar başka partilerde de meydana gelmişti CHP bunları örtbas etme gayretini göstermiş, bu davranış 14 Mayıs hezimetinin sebeplerinden biri olmuştu⁷³². Kasım Gülek, konuşmasında şahsına yapılan hücumları cevaplamış, daimi baskı altında bulduklarını belirtmiş, inkılapların DP'nin nutuklarıyla tehlikeye düştüğünü söylemişti⁷³³.

---

730 C.G. 14.10.1952
731 C.G. 16.3.1951
732 C.G. 16.3.1951 Başyazı
733 C.G. 4.9.1951

2- Demokrat Parti ve Laiklik

Demokrat Parti 7 Ocak 1946'da CHP'den ayrılan bir gurup tarafından kurulmuştu. Partinin programı ve kurucuların yaşam tarzı batılı, çağdaş görüntülü idi. Bir kısmı milli mücadelenin önder kadrolarıydı ve cumhuriyetin kuruluşuna emekleri geçmişti. Onların sistemin temellerini sarsacak şekilde davranmaları, laiklik karşıtlarına zemin hazırlamaları beklenemezdi. Fakat, içerde siyasal rekabet, halkın özgürlük arzusu, dışarda üye olunan kampın, diğer kampı kuşatmak için geliştirdiği kuramın (Yeşil kuşak tezi) DP'yi sistem zıtlarına taviz vermeye ve onları kullanma arzusuna zorlamış, laiklik karşıtları zaman zaman beklenen eylem sınırlarını aşarak sıkıntı yaratmışlardı.

Ahmet Emin Yalman, 12.3.1951 tarihli vatan Gazetesindeki "Kızıl ruhlu kara kuvvet" başlıklı yazısında, DP'nin Konya kongresinde bazı delegelerin, şapka yerine fes giyilmesini, kadının çarşafa sokulup evine kapatılmasını Arap harflerinin iadesini, medeni kanunun yerine mecellenin getirilmesini istediklerini, iki milletvekilinin de Konya'daki dostlarına, bu isteklerin yerine getirilmesinin gün meselesi olduğunu bunun halka duyurulmasını istediklerini⁷³⁴ yazmıştı. Bu yayın, bütün duyarlı kişi ve kurumlarda gerginlik yaratmış, ülkenin gündemini belirlemişti. Partinin Konya il başkanının bu iddiaya verdiği cevaba göre, bir iki ilçe delegesi çalışan kadınların topluma daha faydalı olmaları için evlendirilmelerini ve din derslerinin de bütün okullara teşmil edilmesini temenni etmişlerdi. Bundan başka istek olmamış ve söz de verilmemişti.

Basın ve diğer kurumlar olaya şiddetli tepki vermişlerdi. Birçok il ve ilçede Laiklik karşıtı tavırlar görülüyor. Fakat yöneticiler, oy kaygısıyla bunlara tepkisiz kalıyordu. Bu olayların gerçekleştiği dönemde Türkiye, batılı kurumlarla işbirliğine entegre olma yoluna girmiş birçok anlaşma imzalıyor, kamuoyu bunları tartışmak yerine dikkatler başka yana çekiliyor, laiklik karşıtı eylemlerle oyalanıyordu. Çünkü, laiklik karşıtı eylemlere yol açan talepler sistemin en hassas noktalarıydı.

⁷³⁴

C.G. 13.3.1951

Kongrede yaşandığı ileri sürülen olay hakkında vali Ferruh Şahinbaş, Konya'da irticai mahiyette bütün vilayet hudutlarına teşmil edilecek çapta bir hareket olmadığını, postalcı hoca lakaplı biri ve saf vatandaşları ayin ve tarikat kelimelerinin muğlak manası ile yanlış yollara sevkedenler olduğunu, onlar için de takibata başlandığını⁷³⁵ söylemişti.

Savunmaya geçen DP'lilerden Kadınhan DP ilçe başkanı 23.12.1950'de ilçe kongresinde bir delegenin ilk mekteplerin 4. ve 5. Sınıflarında din derslerinin okutulmasına teşekkür ettiğini, bu derslerin yüksek okullarda da okutulmasını temenni ettiğini başka bir olay meydana gelmediğini açıklamıştı⁷³⁶. Cumhuriyet Gazetesine göre, aslında bu tür olaylar başka partilerde de meydana gelmişti. CHP bunları ört bas etme gayretini göstermiş, bu davranış 14 Mayıs hazimetinin sebeplerinden biri olmuştu⁷³⁷. Ayrıca, dini inançları istismar etmek CHP ve DP'ye has bir davranış olmayıp çok partili sisteme geçilmesinden itibaren kurulan partilerin tamamı bu yola sapmıştı. Yaşanılan siyaset ortam ve tarihi şartları içinde bazı değerler ve gerçekler tersyüz edilmişti. Kuraklık sel bakını, namus cinayeti, trafik kazası, köylünün tarla davası veya irticai kalkışma olsun fark etmiyordu. Olayların arkasında mutlaka bir "kızıl ajan"lığı aranıyor. Bu davranış herhangi bir parti, gurup veya basın için de geçerli ortak bir davranış olmuştu. DP'nin en ateşli laiklik yanlısı görünen Milletvekili Mümtaz Faik Fenik de "...bir topluluk içinde her türlü insanın çıkabileceği..." varsayımını ileri sürüyor, varsa, böyle milletvekillerinin "kızıl ajanı" değillirse ortaya çıkmalarını istiyordu. Böyle bir olayın DP kongresinde geçmediğini bir vaiz'in başka bir yerde söylediğini⁷³⁸ ileri sürüyordu. Başbakan Menderes kendisine resmen akseden bir durum olmadığını her şeyin basının yazdığıyla sınırlı olduğunu ifade etmiş, içişleri Bakanı Halil Özyörük'de olayı bir vaize yüklemiş, Konya milletvekilleri, Dr. Ziya Barlas, Saffet Gürol, Himmet Ölçmen, Tarık Kozbek ve Ziyad Ebuzziya, olayı, küçük ve bireysel davranış, DP tüzel kişiliği ile ilgisiz

---

⁷³⁵ Z.G. 14.3.1951

⁷³⁶ C.G. 16.3.1951

⁷³⁷ C.G. 16.3.1951 (Başyazı)

⁷³⁸ Z.G. 13.3.1951

gelişmeler olarak değerlendirmişlerdi⁷³⁹. Ayrıca 17 Konya milletvekili, Yalman'ı mahkemeye verme kararı almıştı. DP cephesinin esas suçladığı Yalman olmuştu. Konya milletvekili Fahri Ağaoğlu'na göre, bu gelişme belkide DP'ye tertipti ve kendileri inkılaplara sahip çıkıyordu⁷⁴⁰.

DP İstanbul Bölge Müfettişi Hüsnü Yaman ise, partiden, uygunsuz davranışından dolayı çıkarılan Kazım Gürel adındaki bir adamın Halk Partisi ile hareket ederek DP'ye karşı tertip yaptığını ileri sürmüş⁷⁴¹ tertibin içinde devlet memurlarının da bulunduğunu söylemişti. DP'liler Ulus ve Kudret Gazetelerinin olayı başka bir mecraya çekmek istediklerini oysa bu eğilimlerin gerçeği yansıtmadığını⁷⁴² belirtiyordu. Konya Gençliği ise Konyalıların ağır itham altında kaldığı iddiasıyla, gazeteyi (Vatan) protesto etmek üzere bir miting tertipleme kararı almış ve bunu 17.3.1951 günü Konya'da gerçekleştirmişlerdi. Miting'de konuşanlar, Konya'da irtica olamayacağını, Konyalıların dinine bağlı insanlar olduklarını, dine bağlılığın irtica olmadığını anlatmışlardı. CHP adına konuşma yapılmamış, Lise öğrencilerinden, Yılmaz Osman, Nazif Sözbir ve MP ikinci başkanı, DP adına Dr. İsmail Işık konuşmuşlar, Işık konuşmasında, "Kızıl kuvvetin kendisi olan müfterilere fırsat vermeyeceğiz" diyerek Yalman'ı, komünistlik ve iftiracılıkla itham etmişti⁷⁴³.

İşçi sendikaları adına, Ali Bilgiç konuşmuş, Konyalıların mürteci olmadığını söylemişti. Mitinge 4-5 bin kişilik katılım olmuştu.

Mitingde Ankara Üniversitesi adına konuşan İsmet Yaylacı ve İstanbul Üniversitesi adına konuşan Hüsnü Çınar, Konyalıların, Yayınladığı 5 maddelik bildiriye bakıldığında milliyetçi olduklarını belirtmişti.

---

⁷³⁹ Z.G. 14.3.1951 - C.G. 13.3.1951

⁷⁴⁰ Z.G. 14.3.1951 - C.G. 14.3.1951

⁷⁴¹ C.G. 14.3.1951

⁷⁴² Z.G. 14.3.1951

⁷⁴³ Z.G. 18.3.1951 - C.G. 18.13.1951

Cumhuriyet gazetesi, başyazısında, olayın karşılıklı itham fırsatı olarak ele alındığını, böyle olursa, her inkılabı aykırı hareket, böyle ele alınırsa kendisine gelişme zemini bulabileceğini bundan vazgeçilmesini istiyordu⁷⁴⁴.

CHP Konya il idare kurulu, Konya'da topyekün bir irtica hareketini reddetmiş, Fakat, bazı DP'lilerin geri düşüncelileri tahrik ettiklerini, Yeşil Meram gazetesinin koleksiyonları incelenirse bunların açıkça görüleceğini, Konya milletvekillerinin seçim nutuklarında ölçsüz davrandıklarını DP kongresinde bu tekliflerin yapıldığını açıklamıştı. CHP genel sekreteri Kasım Gülek, yaptığı açıklamada, komünizm ve inkılap düşmanlığı diye iki düşman olduğunu, fakat komünizm çeşitli kılıklarda ortaya çıkar demiş ve olayın münferit olup olmadığına bakılmadan tedbir alınmasını istemişti.

Başbakan Menderes, Milliyet gazetesi Başyazarı Ali Naci Karacan'la 17.3.1951 günlü görüşmesinde⁷⁴⁵ Konya olayıyla ilgili olarak "Demokrasinin esası tahammül ve müsamaha ruhuna dayanır.. taassubu, tekamül ve müsamaha ile binnetice demokratik nizamla telif etmek mümkün değildir. Din ve vicdan hürriyetini baskı altında bulundurmakta devam etmek ve taassup göstermek dahi şüphe yok ki hürriyet nizamında yeri olmayan bir harekettir. İrtica vardır diye, heyecan yaratmaya çalışmak da dini siyasete alet etmenin bir başka nevi olur"⁷⁴⁶ demişti. İçişleri Bakanlığı, mülkiye müfettişi Hasip Koyular'ı tahkikat için Konya'ya göndermiş, müfettiş, jandarma alay komutanı ile birlikte Bozkır ilçesine gitmiş ve tarikatçı olduğu ifade edilen Ali İbil adlı şahıs hakkında tahkikat başlatmıştı. Konya Gazeteciler Cemiyeti'de, Konya'da irticayı reddeden bir bildiri yayınlamıştı.

Bu olaylar sürerken, Çanakkale büyük zafer törenlerine katılmak üzere 1000 üniversiteli yola çıkmıştı. Türk Kadın Birliği bir beyanname yayınlamış, Konya'daki irticai hareketleri medeni hukuka karşı şer'i hukukun getirilmesi talebini Atatürk inkılaplarına dil uzatılmasını protesto etmiş, Atatürk

⁷⁴⁴ C.G. 16.3.1951

⁷⁴⁵ Z.G. 18.3.1951

⁷⁴⁶ Z.G. 18.3.1951

inkılaplarına bağlılığını ve Türk kadınlarının hislerine tercüman olduklarını açıklamıştı⁷⁴⁷. Kadınlar, örgütlenme ve haklarını koruma bakımından zayıf durumdaydılar. Tepkileri de cılız kalmıştı.

DP'nin birçok kongresinde laiklik karşıtı taleplerle karşılaşılıyordu. Bursa merkez ilçe kongresinde 4.5.1953 günü konuşan bazı delegeler de sarık ve cüppe giyilmesini, açık resimlerin gazetelere basılmamasını, Arap harflerinin kabulünü, kadınların çarşaf giymelerini istemişler, inkılap diye birşey tanımadıklarını açıklamışlar⁷⁴⁸, olay toplumda, tepki ve üzüntü ile karşılanmıştı.

28.9.1952 tarihli DP Tokat il kongresinde delegeler dilekler faslında "Okullardaki din tedrisatının daha kifayetli bir şekle sokulması" ile "Tokat imam hatip okulunun bu sene tedrisata açılması"ni istemişlerdi. Kongreye Tokat milletvekilleri de katılmış Ahmet Gürkan Divan başkanlığına seçilmişti⁷⁴⁹.

DP Bursa Merkez İlçe 4.5.1953 tarihli kongresinin dilekler kısmında, Din aleyhtarlığı yapan ve yazanlara ağırceza verilmesi, din derslerinin liselere kadar teşmili, Somuncu baba türbesine levha astırılması, camilere yakın olan meyhanelerin kapatılması, suç işleyenlere meydan dayağı atılması, kadın memurların işten atılması ile yerlerine erkeklerin alınması, güzellik müsabakalarının kaldırılması, komünistlere ölüm cezası tatbik edilmesi istenmişti⁷⁵⁰.

DP Maraş, 29.01.1953 tarihli il kongresinde Dursun Çalışır adlı üye Ahmet Emin için uçak tahsis edilmesine karşı çıktığı için "Adliyenin selahiyetine tecavüz" ettiği gerekçesiyle hakkında takibat başlatılmıştı. Konuşan üyeler, evlenme boşanma kanununun ıslahını, kadın memurların işten çıkarılmasını, 19 Mayıs Gençlik bayramında kızlarımızın teşhir edilmemesini, memurların kumar ve içki alemini yaptıkları şehir kulüplerinin kapatılmasını, din aleyhinde

---

747 C.G. 21.3.1951

748 C.G. 21.12.1951

749 C.G. 29.9.1952

750 C.G. 4.5.1953

bulunulmaması için kanun yapılmasını istemişlerdi⁷⁵¹. DP Konya 22.5.1952 tarihli kongresine katılan Menderes'in huzurunda bir delege din ve kadın memurlar hakkında konuşurken Başbakan tarafından sözü kesilmiş Menderes delegeye kalan konuşması mahfuz kalmak üzere cevap vermiş⁷⁵² delege daha sonraki söz hakkından vazgeçmişti. Menderes, hükümetin işbaşına gelir gelmez din üzerindeki baskıları kaldırdığını, bütün vatandaşların vicdan hürriyetlerine tamamiyle sahip olarak Tanrılarına diledikleri şekilde ve kana kana ibadet etmeleri bugün serbesttir. Laiklik dediğimiz mefahunun manasının da bundan ibaret olduğunu belirtmiş, ayrıca, din eğitimi verecek eleman yetiştirmek için mektep açtıklarını ve açmakta olduklarını anlatmıştı. Din eğitimi almak istemeyen başka dinden olan kimseleri kendi kafamızla bizim istemediğimize icbar etmeyi vicdan hürriyeti ile bağdaştıramıyoruz demişti. Herkesin din terbiyesini istediği gibi alacağını müslüman olmanın ve öyle kalmanın hiçbir engele ve zorluğa maruz bulunmayacağını, kendisinin de anladığı vicdan hürriyeti ve laikliğin bu olduğunu, tüzüklerinde böyle yazılı olduğunu açıklamıştı. Hükümetin işbaşına gelir gelmez, ezanın muayyan bir dilde okunması mecburiyetini kaldırdığını, 20 sene kanunların teyidi altında bir mecburiyetle tatbik edildiği halde herhangi bir sonuç vermemiş olan olayı, vicdanen doğru bulmadıklarını bu suretle vicdan hürriyetine yer verdiklerini söylemişti. Ayrıca delegeyi de eleştirmiş, bu kürsüde konuşan delegenin DP den önce bu kelimeleri ağzına alamayacağını bu hürriyeti de kendilerinin sağladığını belirtmişti⁷⁵³. Kadınla erkek farkı bulunmadığı her vatandaşın oy hakkına sahip olduğu, kadına eşit olma hakkı verildiği bir cemiyette, memur olmak haklarını kullananları devlet hizmetine almamak "iktisadi istiklal"ın teminini imkansız hale sokar demişti.

⁷⁵¹ C.G. 29.1.1953

⁷⁵² C.G. 23.5.1953 Öztemiz'e göre, DP iktidarı cumhuriyet tarihinin en yoğun din sömürsünü gündeme sokmuş, böylelikle oluşabilecek tepki ve bilinçlemeleri nötralize edebileceğini sanmıştı. (bakınız, a.g.e., s.69)

⁷⁵³ C.G. 23.5.1952 - Yaşar Nabi'ye göre, DP bir idealistler partisi değildi. Şahsi çıkar ve hırs uğrunda birleşmiş insanların partisiydi. (Bkz. a.g.e, s.221.

Partiler, dini politikaya sokmuş, birbirine saldırmış, DP liler din üzerine ileri geri konuşmuşlardı⁷⁵⁴. Arif adlı bir DP'li, "Halk Partililer 27 yıl dini öldürmek, için çalıştılar. Onlar camileri kapatmadık diyorlar. Eğer kapatsalardı hepsini birden sehpaye götürürdük. Şaka değil bu. Milletın en mukaddes bir varlığı ile kimse oynayamaz"⁷⁵⁵ demişti... halk hep bir ağızdan bağırmış, "tabi kimse el süremez" konuşmacı devam etmiş, "...okullara din derslerini soktuk da fenamı oldu. Dinsiz bir millet yaşar mı? Benim çocuğum kur'an'ı kerimi okuyamıyor. Öyle şey olur mu? Halk partililer camilerin kilimlerini bile aşırıldılar. Radyodan Kur'an okumamızdan memnun musunuz?" diyor. Kasım Gülek'in kokteyllere gidip viski içtiğini bunun müslümanlığa yakışmadığını söylüyordu. DP Bilecek milletvekili İsmail Aşkın da "Kasım Gülek abdestsiz camie gitmiştir. Her an ispata hazırım diye bağırmıştı"⁷⁵⁶. Tevfik İleri, Sinop'ta yaptığı konuşmada "Allah'ın bizi desteksiz bırakmayacağına eminiz"⁷⁵⁷ demişti.

DP'nin çeşitli kongrelerinde kadın memurların tasfiyesi isteniyordu. Toplam memur sayısı 106.361 kişiydi. Ayrıca kit ve belediyelerde ..... 122.805 kişi çalışıyordu. Bunların 42.619'u Kadın'dı. Kadınların 12.573'ü genel bütçeden 30.046'sı muhtelif idare bütçelerinden maaş alıyorlardı. Bu rakamlara maaşlı Ordu mensupları dahil değildi. Kadınların Tasfiyesi için ileri sürülen iddia "randıman nisbetinin düşük olması"ydı⁷⁵⁸.

Menderes DP'nin 8.2.1953 tarihli istişari kongresinde⁷⁵⁹ konuşmuş, farklı siyasal düşünceye mensup bazı kimselerin partilerine sızarak zararlı faaliyetler gösterdiğini söylemiş, laikliği nasıl anladıklarını anlatmıştı. Konuşmasında, partinin laikliği, devletin siyasette, dinle, hiçbir din düşüncesinin kanunların tanzim ve tatbikinde etkili olmaması manasında anladığını ve laikliğin din aleyhtarlığı şeklindeki tefsirini reddettiğini, din hürriyetini diğer hürriyetler gibi

---

⁷⁵⁴ C.G. 4.9.1951

⁷⁵⁵ C.G. 4.9.1951

⁷⁵⁶ C.G. 4.9.1951

⁷⁵⁷ C.G. 2.9.1951 - Yaşar Nabi'ye göre, DP "size oy toplayacağız" diyen yobazları baştacı etmiş, sözlerinden dışarı çıkmamıştı. (Bkz. a.g.e., s.771)

⁷⁵⁸ C.G. 2.6.1951

⁷⁵⁹ C.G. 8.2.1953

insanlığın, mukaddes haklarından tanıdığını, dinin siyaset aleti olarak kullanılmasına, yurttaşlar arasında sevgi ve uzlaşmayı bozacak şekilde propaganda aracı yapılmasına, bağımsız inanca karşı taassup duygularının harekete geçirilmesine karşı olduğunu ve müsamaha gösterilmemesini istemişti.

Vicdan ve din hürriyetine, hürriyetçi ve inkılapçı zihniyetleriyle en küçük bir baskının dahi mevcut olmasına asla tahammül etmeyeceklerini, buna karşılık dinin, vicdanlar üzerinde bir başka alet ve vasıta olarak kullanılmasına da tahammül etmelerinin mümkün olmadığını, dinin siyasete ve dünya işlerine karıştırılmasına taraftar olmayacaklarını, memlekette, müslümanlığa her türlü hürmetin gösterilmesine taraftar olduklarını fakat şeriatçı olmadıklarını söylüyordu. Laiklik anlayışının, Türk milletinin arzularına uygun olduğunu, bundan üzüntü duyacakların, din istismarcılarının, memleketin ve milletin düşmanları ile komünistler olabileceğini ifade etmiş yer yer olay çıkaranlar ile tahrikçilerin, bunları boşuna yapmadıklarını söylemişti. Aynı toplantıda milliyetçiler derneğini "yarı gizli cemiyet" olarak değerlendirmişti. Bu konuşma CHP çevrelerinde memnunlukla karşılanmış,⁷⁶⁰ işbirliği yapılacağı⁷⁶¹ kanaatini uyandırmıştı.

3. Millet Partisi ve Laiklik

DP'den fikir uyuşmazlığından dolayı ayrılan bir gurup Maraşal Fevzi Çakmak başkanlığında Millet Partisini kurmuş, CHP ve DP'ye savaş açmıştı. 14 Mayıs 1950 seçimlerine, Mareşal'ın prestijini⁷⁶² kullanarak onun liderliğinde girmeye hazırlanan parti, Mareşal'in seçimlere az bir zaman kala ölmesiyle bu amacına ulaşamamış, parti içinde çekişmeler başlamıştı. Partinin İstanbul il kongresi, 14.4.1951 tarihinde mulenruj salonunda toplam 109 delegeden 95 delegenin katılımıyla, il başkanı Lütfi Bornovalı'nın konuşmasıyla çalışmalarına

⁷⁶⁰ C.G. 9.4.1953

⁷⁶¹ C.G.11.12.1953

⁷⁶² Çetin Özek'in aktardığına göre, "...gelenekçi çevre, DP'yi, 14 Mayıs 1950 seçimlerinden önce kesin biçimde desteklememektedir. Esas desteklenen MP seçimde başarı sağlayamamıştır. (Özek, 100 soruda s.167... Eşref Edip'e göre, "CHP hakka arka çevirdiği için" iktidardan düşmüştür. Bir tür manevi cezaya çarptırılmıştır. Özek a.g.e, s.167

başlamış, İstanbul milletvekili Yusuf Kemal Tengirşek kongre başkanlığına Suphi Batur Başkan vekilliğine seçilmişlerdi. Yoklamadan sonra Mareşal ve Kenan Öner için üç dakikalık “ihtiram sükutu teklifi”nin, Yusuf Kemal Tengirşek tarafından fatiha okunarak yapılması alkışlarla⁷⁶³ karşılanmıştı. Fatiha okunduktan sonra Orhan Kaftancı adlı delege, Fatiha okumanın Partinin laiklik prensibi ile bağdaşmayacağını izaha çalışırken diğer delegeler “yuha” çekmiş, bir delege Orhan Kaftancı'nın delegelikten ıskatını istemişti. Yusuf Kemal, laiklik prensibi konuşulurken kendisinin de bulunduğunu, fatiha okumanın kötü birşey olmadığını, laiklik prensibinin yanlış anlaşıldığını anlatmaya çalışmıştı⁷⁶⁴. Raif Ogan etrafında toplanan, Laiklik karşıtlarına karşı, Dini politikaya alet etmek istemeyen MP'li gurubun mücadelesi toplantının havasını gerginleştirmişti. Kürsüye gelen Hikmet Haznedar, “- Bir siyasi Partinin hitabet kürsüsü cami kürsüsüne benzetilemez. Burada ancak memleket meselesi konuşulur. Anlamıyorum bu parti İslam dini partisi midir? Yoksa sadece Millet Partisi midir? Dini niçin siyasete alet ediyoruz”⁷⁶⁵. demişti.

Ankara Yenişehirdeki Ulus sineması salonlarında 16.5.1952 günü yapılan MP il Kongresi “Atatürk’ün mezarına çelenk koyma” teklifi yapıldığında karışmıştı. Genel Kurul Cuma günü yapıyordu. Saat 11.30’da, Başkan, toplantıyı namaz için tatil etmiş. Saat 14.00 de Başkan Arif Hikmet Pamukoğlu bir önerge okutmuştu. Önergede delegelerin toplu olarak Atatürk’ün kabrini ziyaret etmeleri isteniyordu. Başkan, bir lehte, bir aleyhte konuşmacıya söz vermişti. Bolu delegesi Haydar Seçkin, “Çelenk koymanın heykel yapmanın ananelerimize aykırı olduğunu muhakkak lazımsa meçhul asker abidesine gidilmesini, Atatürk, Babatürk gibi ayrılıklara lüzum bulunmadığını ifade etmişti. Lehte konuşan Ankara delegesi protesto gürültüsünden sesini duyuramamıştı. Ancak, “size yalvarıyorum. Atatürk’ün kabrini ziyaretten kaçınmayalım” dediği duyulabilmişti. Yapılan oylamada 30 kadar olumlu el kalktığı görülmüş, Ankara delegelerinden, Kemal Tamer, “ölmüş bir insanın arkasından bu şekilde konuşulmaz, madem ki onlar gitmiyor kalkın biz gidelim” diye bağırmişti. Başka

⁷⁶³ C.G. 15.4.1951

⁷⁶⁴ C.G. 15.4.1951

⁷⁶⁵ C.G. 16.4.1951

bir delege “O put peresttir ona mı çelenk koyacağız” demiş, karşılığında Kemal Tamer “Hangi ideolojinin adamı olduğunu bilmiyorum. Bildiğim birşey varsa burada böyle bağıramazsın” diye bağırması ve aralarında ağır kelimelerin kullanıldığı tartışma yaşanmıştı.

Kemal Tamer, genel yürütme kurulunu suçluyordu. İstanbul delegelerinden Haluk, Ahmet Tahtakılıç’a “Partiyi bu hale getirmek için çalışmadık” diye bağırmişti. Tıp fakültesinden Hasan Fehmi ve Hukuk Fakültesinden Hüsamettin Akmumcu ile bazı delegeler arasında sert tartışmalar olmuş. Oturum Başkanı, Atatürk’ün kabrini ziyaret teklifinin sahibi tarafından geri alındığını söyleyince şiddetle alkışlanmıştı. Başkanlık divanı, birer delege gurubunun “Atatürk’ün muvakkat kabrine ve meçhul asker abidesine” birer çelenk koyacağına dair kararını bu bildirimine eklemişti.

Hikmet Bayur, bu durum karşısında bir gurup delegeyle salonu terketmişti.

MTTB. MP kongresindeki olaylardan dolayı Hikmet Bayur’a teşekkür, kongreyide protesto eden bir telgraf çekmişti. Telgrafta, “Millet Partisi delegeleri Atatürk inkılaplarına ve büyük Atatürk’ün büyük şahsiyetine her zaman ve her yerde saygı ve sevgi göstermesini öğrenmelidirler. ... Sayın delegeler... Türk gençliğini geçilmez kaleler olarak daima karşınızda bulacağımıza ve o gençliğin Atatürk’e küfreden bir zihniyete hayat ve istiklal hakkı tanımayacağına asla şüpheniz olmasın”⁷⁶⁶ deniyordu. MP Genel Başkanı Enis Akaygen Cumhuriyet gazetesine bir mektup göndermiş, 16 Mayıs 1952 günü yapılan genel kurulda, Atatürk inkılapları aleyhinde ve irtica lehinde gazetelerin yazdıklarının doğru olmadığını abidelere çelenk konulduğunu, Atatürk aleyhine tek bir millet partilinin tek bir kelime sarfetmediğinin sabit olduğunu bildiriyordu. Parti yönetiminin hazırladığı çalışma raporundan örnek veriyor. “Bizi irticaa avans vermekle itham edenlere hatırlatmak isteriz ki, iktidara geçerse halife ve sultanları getireceğimiz, peçe ve kafes devrini canlandıracağımız, taaddüdü

⁷⁶⁶

C.G. 18.5.1952

zevcada mücadele edeceğimiz gibi iddialar hayasızca uydurulmuş birer iftiradan başka bir şey değildir. Türkiye'mizde bu kabil geriye dönüş hareketleri asla vuku bulmayacaktır” diyordu.

Oysa, bu olaylı kongreden sonra parti içinde düşünce birliği tamamen bozulmuş, üyeler guruplaşmaya başlamışlardı. Parti içinde laiklik karşıtı guruptan Şadi Pehlivanoglu “Mukaddesat düşmanı Bayurcu'ların tek dayanağı Atatürk'ü koruma konudur. Milliyetçi cephenin sevilmiş sivrilmiş gençleri şimdi mevkuf bulunmaktadır... Tevkif edilenler arasında muhitlerinde çok sevilmiş tıp fakültesi talebelerinden Hasan Boztepe, Ahmet Koç, Ayhan Akisü bulunmaktadır. Bir parti içinde aynı zamanda iki zihniyetin bağdaşamayacağını ve temsil ettiğimiz görüşün tüzük ve partiye hakim bulunmadığı eğer fikir ve dava adamı haysiyetini taşıyorsanız memlekette hakiki particiliğin ikameti menfaatine sizleri istifaya davet ediyoruz”⁷⁶⁷ diye tepki göstermişti.

Parti içindeki ayrılığın kamuoyunda yarattığı tepkiyi değerlendiren Genel Başkan Enis Akaygen, parti teşkilatına bir tamim göndererek, Partinin Atatürk düşmanı olmadığını belirtmiş, bunun toplantılarda ortaya konmasını istemişti. Tamimde “Millet partisi iktidara geçerse eski harfleri kabul edeceği, peçe ve kafes devrini canlandıracağı taaddüdü zevcada mücadele edeceği bazı propagandalarda ileri sürülmektedir.” deniyor ve partinin gerek programında gerek kongre kararında bu duruma zıt bir durum bulunmadığı, hususi maksatlarla partiye sızan kimselerin bulunabileceği bunlara fırsat verilmemesi ve tesbit edilerek haysiyet divanına sevk olunması isteniyordu. Olaylı Genel Kurul Partiyi olumsuz etkilemiş, Hikmet Bayur, “İnkılapçılık Vasfının” parti programında açıkça yer almasını istemişti. Bu vasıf 1953 kongresinde programa geçirilmez ise parti üyeliğinden ayrılmayı düşünüyordu. Parti içinde, Atatürk'e yapılan saldırılar şahsından çok devrimleri hedef alıyordu. Mürteci görünen kimselerin esas hedefi oy avcılığıydı. Bir hizip softaların bir hizip de devrimcilerin oyunu

⁷⁶⁷

B.D. 21.5.1992

kazanmaya çalışıyordu. İçlerinde “Biz milletin yüreğine kanun korkusu yerine allah korkusu ikame edeceğiz”⁷⁶⁸ diyenler vardı.

M. Faik Fenik “...bir politika simsarı dinden imandan bahsedecek, yarın belki işi daha azıtacak, tarikatların kurulmasını isteyecek, belki ondan cesaret alıp üfürükçülüğü müdafaa edecek, ondan sonra, işte millet partisi içindeki hizipte olduğu gibi saltanat ve hilafet kışkırtıcılarının...”⁷⁶⁹ türeyeceğini ifade ediyor ve olaylara tepki gösteriyordu.

Hikmet Bayur ana meselelerde, partilerin anlayış birliği içinde olmalarını tavsiye ediyor, Dinin birkaç muhteris tarafından sömürülmesinin engellenmesini istiyordu. Ülkede kısmen doğru kabul ettiği bir varsayımı örnek gösteriyor. Komünist propagandasının, gerilik propagandası kisvesine bürünmeye çalıştığını söylüyordu ve “Bugün hiçbir yurtsever parti, pek az da olsa var olan aşırı solcu oylarını kazanmak için nasıl komünistlere yüz vermiyorsa irtica için de bunu yapmak mümkündür.”⁷⁷⁰ diyordu.

Millet Partisini, tarikatçılık ve gayri kanuni yollara sevk ve idare etmek ve bu esaslar dairesinde, millet partisinin muhtelif kademelerinde yapılagelmekte olan faaliyetlere göz yummak bu faaliyetleri söz ve yayınlarıyla teşvik etmek suretiyle cemiyetler kanununa aykırı hareket etmek iddiası ile, MP Başkanı ve yöneticileri hakkında dava açılmıştı⁷⁷¹. Sanıklardan, Nail Altunoğlu ifadesinde, “Ben 1948 de partiye girdim. Son kongrede, usulsüz hareketler yüzünden istifa ettim. Partide müfrit sağcılar ve inkılapçılar olmak üzere iki hizip vardı. Partide bulunan bazı istismarcılar da rey avcılığı için Atatürk’ün aleyhinde bulunuyorlardı. Bunlar eski harfleri, mecelleyi taaddüdü zevcatı istiyorlardı. Bazı genel kurul üyelerine mektup yazdım. Küçük Mustafa Paşada bir konuşma yapan Yusuf Türel, babasının sarığına hasret çektiğini ve ilçe lokalindeki bir toplantıda, Dr. Cafer Tayyar “bir adam 3-4 karı alabilir ne olur” demiş. Lütfi Bornavalı “ben

---

⁷⁶⁸ C.G. 9.7.1953

⁷⁶⁹ Z.G. 24.7.1953

⁷⁷⁰ C.G. 24.7.1953

⁷⁷¹ Z.G. 27.10.1953

Atatürk'ü tenkid ederim hatta peygamberide" demişti,. Rıza Kuşkondu "milletin sesi"nin sahibiydi. Bunlar 27 yıllık inkılabı inkar ediyor. İnkılapları, dinsiz, imansız, mason diyen mürtecilerin sistematik faaliyetleri karşısında bizde birleştik. Bunlar saltanatı, hilafeti ihya etmek isteyenlerdir. 1950'de Nihal Adsız gibi ırkçı bir şahsı aday seçmişlerdir. Bunu destekleyen İsmet Tümtürk ve arkadaşları irticai neşriyatıyla tanınan Raif Ogan, Refi Cevad Ulunay ile teşriki mesai görmüşlerdir. Lütfi Bornavalı mürteciler tarafına 40 bin liradan fazla para dağıtmıştır. Partiden istifa edişimin sebepleri, bu mürteci Atatürk düşmanıdır. Hilafeti, saltanatı, taaddüdü zevcatı mecelleyi eski yazıyı istediler. Enis Akaygen partiye "Demokrat Müslüman Partisi" ismi verilmesini ve böylece içteki ve dıştaki müslümanların partiye daha bağlı olacaklarını söylemiştir. Ertuğrul Akça'nın Pakistan sefaretiyle temas ettiğini biliyorum. Ahmet Tahtakılıç, Ahmet Oğuz, Enis Akaygen, mürtecidirler. Sadık Aldoğan komünistliğe kaçır fikirdedir. Bazı hareketleri komünistliğe kaçır. Lütfi Bornovalı "Volkan" çıkararı himaye etmişti. Nihat Yazar'ı Mısır'a kaçıranlar bunlardır. Bunlar Beni ve Hikmet Bayur'u tehdit etmişlerdir⁷⁷²." demişti.

MP'ni yargılayan mahkeme, Hikmet Bayur'un bilgisine de başvurmuştu. Bayur, Parti içindeki durumu üç noktada toplamıştı. Bunlar 1- Atatürk ve onun eserlerine düşmanlıkla irtica propagandası, 2- Bu yüzden programda yapılmasını istediği değişiklik mücadelesi 3- 1953 Haziranındaki büyük kongredeki tartışma idi. Bayur, parti kurulmadan önce evime gelen Mustafa Kenli'ye, Atatürk aleyhinde yazılanlardan sakınılmasını söyledim. "Merhumun aleyhinde hiç nutuk söylemedim ve yazmadım" dedi. Halbuki, Kenan Öner'in ölümünde ve Mareşal'in hastalığında hiç ummadığım gibi davrandılar demişti. Parti içindeki çekişmelerin sebep ve sonucunun geniş bir özetini yapan Bayur'un ifadesine göre,⁷⁷³ "kendini veya soyunu sopunu Cumhuriyet devrinin mağduru bilen birçok kimse, Demokrat Partiden çok nispetle millet partisinde toplanmaya başlamış ve bunlar irticai körüklenmişlerdi. Durum 1949 yazında kendini açıkça göstermiş, İzzet Mühürdaroğlu, "Milletin Sesi" gazetesinde, Millet Partisi 26 yılın

⁷⁷² Z.G. 27.10.1953

⁷⁷³ Z.G. 11.1.1954 - C.G. 11.1.1954

muhalifidir” başlıklı bir yazı yayınlamıştı. Bayur, İstanbul idare kurulunun yazara ihtarda bulunmasını istemişti. Bu toplantıda, Genel İdare kurulundan Enis Akaygan, Bölükbaşı, Tahtakılıç ve Arna’da vardı. Bayur, “... son üçyüz yılın tek şerefli devri Cumhuriyet devri olduğunu söylediğim vakit Lütfi Bornovalı, en şerefsiz devri dedi” demişti. Bayur’un anlatımına göre, genel kurulun çoğunluğu ne irtica ne de inkılabı bağılı idi. Parti içinde Mareşal’in irtica taraftarı, Atatürk aleyhtarı olduğu propagandası yapıyordu. Atatürk’ün kabrine çelenk koyma tartışmasında en çok Kadıköy ilçesinden Lütfi Bornovalı, Mühürdaroğlu, Ertuğrul Akça itirazlarda bulunmuşlardı. Diyanet işleri Başkanı Ahmet Hamdi Akseki’nin ölümünde, bazı geri kafalı öğrenciler bir toplantıya gelmiş, irticai gösteriler yapmışlar, fatiha okumaya kalkmışlardı. 1951 Nisanında, Mareşal’in ailesi Sultanahmet Camiinde bir mevlut okutmuş, o zaman İstanbul il teşkilatı ileri gelenlerinden kimse bulunmamıştı. İki gün sonra İstanbul ilk kongresi yapılmış camie gelmeyenler orada toptan fatiha okumuşlardı.

Bayur, iki hizipten birinin başı Ahmet Tahtakılıç, diğerininki ise, Osman Bölükbaşı idi diyor, üye topluluğunun mürteci olmadığını⁷⁷⁴ söylüyordu. Lütfi Bornovalı için ise “genel fikri destekleyenlerin başı idi. Çok para harcadığı Atatürk düşmanı olduğu söyleniyordu. 1951 de “Volkan” da çok kötü yazılar görüldü. 1952’de onu genel kurula seçtiler” demişti. Bayur’un ifadesine göre, 1948’de halk çoktanberi din ve dünya işlerinin ayrılışını vicdanında kabul etmiş bulunuyordu. Ticani tarikatı başkanı K. Pilavoğlu o sırada bolşeviklik aleyhine çıkardığı bir kitabın başına Atatürk’ün bir vecizesini koymuştu. İrtica, Atatürk düşmanlığını programının baş maddesi yapmamıştı. Daha sonra irtica yüzünden bu 12. maddenin din ve devlet işlerini ayrı tutan hükümü partililerce hiç itibara alınmaz oldu. Öbür hükümleri de oy avcılığı vasıtası yapıldı. Başbakan Antep konuşmasında İnkılapları tutmak yönünde kesin tutum almış DP’den bazı mürteciler çıkarılmış, milliyetçiler derneği kapatılmış, bu gelişmeler dağınık mürtecilerin MP’de toplanmasına yol açmıştı. Bunu gören muhterisler, İnkılapçı hizbe gerek kalmadığı kanaatine varmışlardı. Kongreye kadar MP’nin en önemli umdesi namuslu seçim, hilesiz, haksız, tertipsiz kongre idi. Bu kongre tertip, hile

774

C.G. 11.1.1954

ve zor içinde cereyan etmişti. İnkılapçı kesime mensup olanların önermeleri okutulmamıştı. İnkılapçılara muhalif olan bütün öbür hiziplerin zorbalık dahil her kötülüğü tercih ettikleri anlaşılmıştı. Genel Kurul birinci ve ikinci gün açıktan açığa Atatürk düşmanlığı yapmış olan Raif Ogan gibi bir kimsenin partiden çıkarılması kararını kaldırmıştı⁷⁷⁵. Millet Partisi mahkemece kapatılmış,⁷⁷⁶ yöneticileri de birer gün hapis cezasına çarptırılmış. Mahkeme başkanı 3. Sulh ceza hakimi Emin Gebizlioğlu cezaların tecil edildiğini açıklamıştı. Mahkeme kararında, “Siyasi bir cemiyet olan ve cemiyetler kanunu hükümlerine tabi bulunan Millet Partisinin mucip sebepli kararımızda tahlil ve izah olunduğu şekilde kuruluş ve programının 7.12.13 maddelerinin taşıdığı mana ve maksat yönünden din, mezhep ve tarikat esaslarına dayanan ve gayesini saklayan dernekler durumunda bulunduğu anlaşılmış, idareci maznunların bu yoldaki sözlü yazılı ve müsamahalı hareketleri de durumu teyit etmiş ve mahkemenin kanaati de bu yolda hasıl olmuştur”. denmişti.

Böyle bir cemiyetin idaresini bilerek deruhte eden maznunlardan, Dr. Mustafa Kentli, Enis Akaygen, Fuat Arna, Ahmet Tahtakılıç, Ertuğrul Akça, Lütfi Bornovalı, Suphi Batur, Dr. Yesari Bilgiseven ve Nurettin Ardıçoğlu'nun sabit görülen suçlarına uygun 3512 sayılı ceza kanunu gereğince birer gün hafif hapislerine, partinin bütün birimlerinin feshine 250 kuruş yargılama harcının tek tek sanıklardan tahsiline, Enis Akaygen ile Dr. Yesari Bilgiseven'in 65 yaşını doldurmuş olduklarından TCK.'nun 29 maddesi gereğince ve diğerlerinin mani hali bulunmadığından cezalarının teciline, Galip Bilge, Mehmet Ali Derman, Cemal İşlek ve Hasan Dinçer'in beraatlerine karar verilmişti⁷⁷⁷.

1954 seçimleri yaklaşırken CHP, CMP ve KP'nin DP'ye karşı işbirliği yaptıkları söyleniyordu. Burhan Belge “Bu cephe birliği tamamdır ve bu “irtica” ile “inkılap” arasında değil, doğrudan doğruya “irtica” ile “irtica” arasında bir

⁷⁷⁵ C.G. 11.1.1954

⁷⁷⁶ C.G.27.1.1954 - Tunçkanat - 1953 genel kurulu hükümetçe fırsat bilindi. Muhaliflerce din sömürücülüğü yapıldığı ileri sürüldü, hükümet partiyi geçici olarak kapattı. MP hakkında dava açılması, kamuoyunda tarafsız ve muhalif basında iyi karşılanmadı diyor. (bkz., a.g.e., s.70

⁷⁷⁷ C.G. 28.1.1954

anlaşmadır”⁷⁷⁸ diyordu. Seçim ittifakına CHP’yi destekleyen Dünya gazetesinden Bedii Faik de karşı çıkmış, Vatan gazetesinden Ahmet Emin Yalman, Millet Partisinin mürteci kolunun ortaya çıkaracağı hesap pusulasının çok ağır olacağını, Halk Partisinin muhteris kolunun vaziyete hakim olduğunu, CHP’nin müdafaaya manen borçlu olduğu medeniyet ve terakki cephesini terk ettiğini⁷⁷⁹ yazıyordu. Bu ittifak kamuoyunda, Millet Partisinde laiklik yanlısı olup, partinin izlediği laiklik karşıtı politikaya tepki göstererek ayrılanlara el uzatıldığı şeklinde anlaşılıyordu.

Hikmet Bayur “Eski MP’nin inkılapçı zümresi adına” imzaladığı bir belgeyi 20.3.1954 günü basına dağıtmış ve ittifaka şiddetle karşı çıkmıştı⁷⁸⁰. (EK BELGE)

4- İslam Demokrat Partisi ve Laiklik

Çok partili sisteme geçildikten sonra 1950 seçimlerine kadar kurulan bütün partilerin programında din bir istismar konusu olarak bulunuyordu. İslam Demokrat Partisi dini öne çıkaran siyasal hayatta kullanmak isteyen laiklik karşıtı bir parti olarak Rıfat Cevat Atılhan⁷⁸¹ öncülüğünde kurulmuştu.

İslamcılık faaliyetleri laikliğe aykırıydı. Parti hakkında mahkemece kapatma kararı verilmiş, kurucuların⁷⁸² ve İzmir ilindeki teşkilat yöneticilerinin de ifadeleri alınıyordu⁷⁸³. Savcılığın talebi üzerine 2. Sulh Ceza Mahkemesi 13 Mart 1952 tarihinde İDP genel merkez ve şubelerini kapatmıştı. Partinin vekili

⁷⁷⁸ Z.G. 8.3.1954

⁷⁷⁹ Z.G. 11.3.1954

⁷⁸⁰ C.G. 21.3.1954

⁷⁸¹ Rıfat Cevat Atılhan eski bir subaydır. 1934 yılında Münih’te Hitlerin çağrısıyla bir antisyonistler ve anti komünistler toplantısı düzenlemiş bu gizli toplantıya Türkiye’den Atılhan çağrılmış, toplantıda başkan seçilmişti. Laikliği, yalnızca din koruyuculuğu olarak anlamak, ulusal kurtuluş savaşında din adamlarının rolünün öne çıkarmak istemektedir. 1964 yılı ağustos ayında Somalide toplanan İslam devletleri kongresinde icra komitesi başkanlığına seçilmişti. Ortadoğunun Hitleri olarak tanınmıştı. 1942 yılında hükümet darbesi hazırlığı iddiasıyla tutuklanmış ve 11 ay hapiste kalmış, 1952 deki Malatya suikastı sebebiyle 11 ay 15 gün hapis yatmış ve 4 şubat 1967 de ölmüştü. (bkz. İstiklal Harbinde Sarıklı Kahramanlar, 3. Baskı, İstanbul 1972, s. Giriş)

⁷⁸² C.G. 5.3.1952

⁷⁸³ C.G. 6.2.1952

Av. Abdurrahman Şeref Laç, kapatma kararına itiraz etmiş, Asliye 2. Ceza Mahkemesi kapatma kararını kaldırmıştı⁷⁸⁴. Savcılık ise yeniden bir kapatma davası açmış, adalet bakanlığına da müracaatta bulunmuştu. Partinin faaliyete devam etmesi kararına savcılıkça yapılan itiraz, yargıtayca yerinde görülmüş İslam Demokrat Partisinin faaliyetini durdurması⁷⁸⁵ kararlaştırılmıştı.

Atılhan, çeşitli laiklik karşıtı yayın organlarında yazılar yazıyordu. “Büyük Cihad” daki bir yazısından dolayı soruşturma başlatılmış, bittiğinde Samsun'a götürülecekti. İslam Demokrat Partisi mensuplarının, milliyetçiler derneğinde gizli bir çalışma içinde oldukları belirlenmişti⁷⁸⁶. Büyük Doğu Cemiyeti kapandığında Malatya'daki üyeleri İDP'ye geçmişti. Yalman'a suikast düzenlemede kullanılan bu guruptu. “Büyük Cihad” bu partinin yayın organı işlevini görüyor Atılhan başyazarlığını yapıyordu.

D. Demokrat Parti Hükümetlerinin Laiklik Konusundaki Tutumları

1. Demokrat Parti Hükümetleri ve Laiklik

Adnan Menderes bulunudğu her yerde kesin hakimiyet kurmak isteyen⁷⁸⁷, iki ruhlu⁷⁸⁸ bir yapıya sahipti. Bayar ile tam bir uyum içinde bulunmamış⁷⁸⁹ çoğu kez onu bastırma yolunu seçmişti. Kendisi laik yaşam tarzında taviz verecek birisi olmamasına karşılık laiklik karşıtlarına hoşgörülü davranıyor hatta tavizler veriyordu. Daha laik bir yapıda olan Celal Bayar ise, aralarında kurulan dengesiz dengeden dolayı bu duruma katlanıyordu. ^{Menderes} Konya DP kongresindeki olayı, Yalman'ın açıklamasından sonra ^{17.3.1951 günü} gazeteci Ali Naci Karacan ile bir görüşme yapmış⁷⁹⁰, Karacan da bu görüşmeyi yayınlamıştı. Görüşmede Karacan, Konya

784 C.G. L27.3.1952

785 C.G. 29.4.1952

786 C.G. 5.12.1952

787 DP içinde herşeye “evet” demeyen, Eminönü İlçe Başkanı Esat Çağa'yı sahte bir kongre ile saf dışı etmişti. (Cihat Baban - Politika Galerisi, İstanbul, 1970 s.40-42)

788 Baban a.g.e., s.190-52-53-197

789 Baban'a göre, Bu olayda Bayar'ın diplomasız olmasının rolü olduğu ileri sürülmektedir. Bkz. a.g.e., s.54 Tunçkanat a.g.e., s.50 - Menderes 1946-1960 arasında tek adam olma mücadelesi vermişti. Bkz. a.g.e., s.137.

790 Z.G. 18.3.1951

olayının yanında, memleketin çeşitli yerlerinde irtica hareketleri görüldüğünü, Atatürk inkılaplarına karşı çeşitli eylemler ve şikayetler olduğunu, vaziyet karşısında hükümet ve parti olarak ne düşündüklerini sormuştu.

- Menderes demokrasinin tahammül ve müsamaha ruhuna dayandığını, taassubu tahammül ve müsamaha ile demokratik nizamla telif etmenin mümkün olmadığını söylemiş, din ve vicdan hürriyetini baskı altında bulundurmakta devam etmek ve taassup göstermek, şüphesiz, hürriyet nizamında yeri olmayan bir harekettir. Ortada haklı sebep yokken “irtica vardır”, diye heyecan yaratmaya çalışmak da dini siyasete alet etmenin bir çeşidi olur demişti. Bütün ülkede yapılan DP kongrelerinde böyle bir şey yokken velevki bir parti kongresinde taassup ifade etse dahi bir vatandaşın sözleri ele alınarak ve memlekette irtica tehlikesi vardır diyerek heyecan uyandırmaya çalışmayı, eğer bir siyasi maksat gütmüyorsa, en az vicdan hürriyetine karşı bir nevi baskı ve taassubun tezahürü saymak icabeder. Ayrıca, bir vilayet halkı üzüntüye sevk edilmiştir. diyordu. Menderese göre, “bazı kimselerin, zümre veya siyasi teşekküllerin kendilerini Atatürk İnkılaplarının bekçileri saymaları ve bu imtiyaz ve inhisarı kendilerinde görmeleri yine bir siyasi maksat güdülmüyorsa fuzuli bir gayretkeşlikten ibaret”⁷⁹¹.

Bu doğru bir ifade olmamalıydı. Atatürk devrimlerini korumayı herkes kendine görev bilmeli, böyle bir davranıştan dolayı herkes memnuniyet duymalıydı. Bir defa bir kongrede olan yarın başka kongrelere ve kurumlara sıçrayarak bütün gövdeyi sarabilirdi. En doğru yol olayı olduğu yerde bastırmaktı.

Menderes olayı küçümsüyor veya öyle görünüyordu. “Onlar demek istiyorlar ki, bu memleketin her tarafında irtica körüklenerek büyük bir tehlike yaratılmak ihtimal ve imkanı vardır. Yani birkaç müteassıp adam Türk milletini peşine takarak dini siyasete alet etmeğe ve tehlikeler yaratmağa muktedir olabilir” demiş, Bunlar kabul edilirse Türk milletinin taassup, irtica ve dini

---

⁷⁹¹ Z.G. 18.3.1953

taassup bakımından çok iptidai bir hal ve seviyede bulunduğu iddiasını da kabul etmek zaruri olur. Böyle asılsız bir iddia ve faraziye ile ortaya atılmak derin bir gaflet eseri değilse muhakkak ki, “Atatürk İnkılaplarının fuzuli bekçiliği” sıfatını takınmak suretiyle siyasi maksatlar takip olunduğunun delilini teşkil eder diyor ve seçmenlere de bir mesaj yollayarak onları okşuyordu. Türk milletinin din ile siyaseti ayırt edecek olgunlukta olduğunu, inkılapların memleket sathına yayılmış sayısız bekçilerinin bulunduğunu, bekçilerin bizzat Türk milleti olduğunu meclis ve hükümete düşen vazifenin, vicdan hürriyetini teminat altına almak ve bu hususta mevcut kanunlara aykırı hareketler olursa bunları takip ve cezalandırmaktan ibaret olduğunu⁷⁹² ifade ediyordu.

Çok sayıda gurup laiklik karşıtı yayın yapıyor, Atatürk’ün büst, resim ve heykellerin saldırılar oluyor, halk huzursuz ve güvensizlik ortamına sürükleniyordu. Hükümete bu konuda çok sayıda eleştiri yapılıyordu.

CHP Eskişehir ilk kongresine misafir olan başbakan Menderes ve Refik Koraltan delegelerin isteği üzerine birer konuşma yapmışlar, menderes konuşmasında, partisine ve hükümete yapılan isnatlara cevap vermiş, Atatürk heykellerine yapılan saldırıların o heykellerin taşına tuncuna değil temsil ettiği zihniyete o zihniyetin batıya dönük ileri bir medeniyete ve memleketin kaynağını teşkil eden bir kuvvet olan Atatürk devrimlerine yapıldığını, bu inkılapların toptan bir zihniyeti ifade ettiğini, bazılarının yaşayıp düştüğünü, hükümet olarak, devrimci, batıya dönük ve ilerici olan bu zihniyeti korumak istediklerini, vicdan hürriyetinin de bu ileri zihniyetin muhtevası arasında olduğunu, Atatürk devrimlerini bir bütün olarak korurken vicdan hürriyetini de koruduklarından emin olduklarını, ne Ticani hareketine şu veya bu benzeri hareketin kendilerini vicdan hürriyeti sınırlarına tecavüze sevketmeyeceğini söylemiş, milletin iradesiyle vazife başına gelmiş olan iktidarın milli vicdanda ancak nefretle karşılanabilecek olan bu gibi hareketleri her an ve bir darbeye yok etmeğe

---

⁷⁹²

Z.G. 18.3.1951

muktedir olduğunu aslında dikkat edilirse hücum ve gayretlerin amacının DP'yi parçalamayı⁷⁹³ hedeflediğini öne sürmüştü.

Malatya'da Yalman'a yapılan suikast girişimi basını toptan harekete geçirmiş, ülkede şok etkisi yapmıştı. Hükümet bu durum karşısında bir tutum almak gereğini hissetmiş, Başbakan Menderes örtülü ödenekten beslediği bu gruba karşı sert ifadeler kullanmak ve din, irtica, laiklik konusundaki tutumlarını yeniden anlatmak zorunda kalmıştı. Adana'da 7.12.1952 tarihli konuşmasında,⁷⁹⁴ “Türk milleti müslümandır ve müslüman kalacaktır. Bu memlekette vicdan hürriyetine tecavüz etmek kimsenin haddi değildir” demiş, hakiki mümin ve müslüman olanların vicdan hürriyetlerinden tamamen emin olabileceklerini, Ancak, kendi dini kanaat ve inanışlarında tamamiyle hür oldukları kadar, başkalarının dini vicdani kanaat ve inançlarına da hürmet etmeyi bileceklerini, dini mukaddes ve muhteşem bir mefhum olarak vicdan hürriyeti prensibi içinde her türlü taaddiden masun bulundurmamak icabettiğini, laikliği din aleyhtarlığı ya da din düşmanlığı şeklinde anlamamanın kendi iktidarlarının hürriyet anlayışına uymadığını söylemişti. Bunun yanında, dinin başka inanış ve vicdani kanaatlere sahip vatandaşlar üzerinde bir baskı aracı yapılmasını önlemek için kararlarının kesin olduğunu, din gibi mukaddes bir mefhumun bir takım cemiyet döküntülerinin ve siyaset bezirganlarının her çeşit maksatlarının aleti haline getirilmesine, bu memleketin asla tahammülünün olmadığını, Türk kamuoyunun Malatya'daki olay üzerinde dikkatle durduğunu, bu olayın dini türlü maksatlara alet etmek isteyenlerin toplu halde çalışma kararında olduklarını gösterdiğini anlatmıştı. Menderes, sınırsız hürriyetin tasavvur ve kabul edilemeyeceğini, din gibi ulvi bir mefhumu istismara kalkışmak her türlü maksat ve menfaatlerin, siyaset ihtiraslarının aleti ve oyuncuğu haline getirmenin ağır bir suç sayılması⁷⁹⁵ gerektiğini öne sürmüştü. Hürriyetlerin kanunla da korumaya alınacağını açıklamıştı.

---

⁷⁹³ Z.G. 16.7.1951

⁷⁹⁴ C.G. 7.12.1952

⁷⁹⁵ C.G. 7.12.1952

Malatya olayının takip ve soruşturması basında geniş yer tutmaya devam ediyor kanıtlar ve çıkan diğer haberler etraflıca değerlendiriliyordu. Bu durumda hükümet de etkileniyordu. Başbakan Menderes bir basın toplantısı düzenleyerek laiklik irtica ve Malatya hadisesi ile ilgili görüşlerini açıklamıştı. Menderese göre, Din mefhumunun vatan ve millet mefhumu gibi birleştirici tesiri kabul edilmeliydi. Ne yapılırsa yapılsın din kalacaktı. Bir bakıma milli vicdanımızın vatan bütünlüğümüzün teminatını teşkil edecekti. İrtica, kolay kolay piyasaya sürelemezdi. Hürefa, inziva, cehil ve zulümden doğardı. Dinin irticaa kaçması da böyle bir memlekette olabilirdi.

Malatya hadisesi, Malatya’da olan, halktan gelen bir şey değildi. Halk kitleleri arasında hareket haline gelebilecek bir cereyan olma vaziyetinde dahi değerlendirilemezdi. Ahmet Emin beye suikast yapan adamın cahil köyde oturan mutaasıp biri olmadığı, dış cereyanlarla irtibatı ve bir guruplaşma sonucu olduğunu kabul etmek gerekirdi. Menderes “...bir kısım gazeteler, Malatya hadisesine büyük bir irtica hareketinin patlaması mahiyetini vermeğe çalıştılar ve hala da çalışıyorlar”⁷⁹⁶ diyerek bir şikayetini, hatta rahatsızlığını ifade ediyordu.

DP’nin il kongresine katılmak için 18 Ocak 1953 günü Gaziantep’e giden Menderes şehre geç saatlerde ulaşmış, o saate kadar bekleyen kalabalığı görünce dayanamamış programında olmadığı halde hükümet konağının balkonuna çıkarak bir konuşma⁷⁹⁷ yapmış Malatya olayını yapanlara ağır sözlere sarfetmişti. Başbakan Menderes’in anlatımına göre; din mukaddes ve nezih bir mefhumdu. Dini bütün hürriyetler gibi korumak azmindeydiler. Ortada sanki dine dokunan varmış gibi özel maksatla hareket eden bir avuç insan yaygara yapıyordu. Dinle açıklanması imkansız olan küfürle haykırıyorlardı. Türk’ün dinine kimse elini ve dilini uzatamazdı. İbadete karışmaya kim cesaret edebilirdi. Vicdan hürriyetine yan bakan yoktu. Bu gürültüyü koparanların maksadını bulmak lazımdı. Bunlar ya sapıktı, ya da dış kuvvetlerin emrindeydiler. Kendileri din düşmanlarına karşı,

---

⁷⁹⁶ Z.G. 26.12.1952

⁷⁹⁷ C.G. 18.1.1953

din hürriyetlerinin savunmasını istiyorlardı. Vicdan hürriyetine saldıranlar vardı. Hiç bir hürriyeti savunmada geri kalmayacaklardı.

Taassubun ve geriliğin her çeşidine karşı hürriyetleri savunmak, iktidarın partinin ve muhalefette bulunan vatansever partilerin birinci vazifesi idi. Memlekette irtica yoktu. Gürültü koparan 3-5 kişiyi görerek irtica vardı. diyenler, Türk Milletine bühtan ederlerdi. Milletimiz irticaa karşı donanımlıydı. Fakat mürteci vardı. Mürteci ve dindar görünen fakat ne vicdan hürriyetini ve ne de dinin gerçek anlamını anlamamış memleketin ve milletin yüksek menfaatlerini takdir edememiş olan bedbahtlar vardı. Bunlar binde biri geçmezdi. Bunlarında tehlike yaratacaklarına inanmıyorlardı. Başbakan menderes laiklik karşıtı hareketlerin kontrolsüz bir şekilde çoğalarak eyleme geçmelerinden zaman zaman rahatsızlık duyuyor, eleştirilere cevap verirken bunları doğrudan hedef almıyordu. Malatya olayının yarattığı tedirginlik ortamından sonra bu gelişmelerin hepsine karşı durmak yerine Malatya ile ilgili çıkışlar yapıyordu. O günlerde yaptığı konuşmaların çoğunda bunu görmek mümkündür.

Menderes, Gaziantep'te, 19.1.1953 günü katıldığı kongrede⁷⁹⁸ yaptığı konuşmada CHP ve DP üzerinde durmuş CHP'yi övmüş, elele yürümekten, yarın şerefle karşılaşip mücadele etmekten söz etmişti. 1950'nin demokratik hayatımızda misilsiz olduğunu, demokratik rejimlere tehlikenin siyasi irticadan dini irticadan, milliyetçilik irticasından ve bunların hepsinin başında komünistlerden geldiğini, nerede ayırıcı ve müfrit hareket görülürse orada komünist propagandası aranması gerektiğini ileri sürmüştü.

Menderes demokrasinin geniş bir müsamaha ve tahammül rejimi olduğunu, Din ve milliyet bezirganlarını hakiki vicdanlardan ve milliyetleperverlerden ayırmak gerektiğini, bu bezirganların, müfrit dindarlık, müfrit milliyetçilik düşüncelerini zorla ve mutlaka kabul ettirmeye vazifeli insan topluluğu olduklarını belirtmiş. Laiklik karşıtı yayınların kötü, bayağı müstehcen olduğunu anlatmış ve bu edepsiz söylemlerden allah ve peygamber hoşnut olur

⁷⁹⁸

C.G. 19.1.1953

mu? diye sormuştu. Konuşmasında Din müessesesinin büyük bir baskı ve tehlike altında gösterildiğini, gürültü koparılarak genç demokrasinin tahrip edici yayınların zulmü içinde soysuzlaştırılıp yok edilmek istendiğini, Türkiye’de din ve ibadetin özgürlük içinde yerine getirildiğini belirterek bu işleri yapanlar az çok tahdit olduğu zamanlar hatta “Laiklik tecelli ettiği zamanlarda nerede idiler” Belki de o zamanlar laikliğin o devirdeki yorumunun savunmasını yapıyorlardı. Bunların samimiyetine inanılırsa dinin tahdide tabi tutulduğunu kabul etmek gerekir diyordu. Menderes’e göre, DP iktidara geldikten sonra vicdanlar üzerindeki baskıların kaldırılmış olduğu görülüyordu. Bu yayınları yapanlar dindar değildi. Din gibi mukaddes bir mefhum üzerinde şirketler kurup esham çıkarmağa ve bu sahte eshamı vicdan piyasasına sürmeye teşebbüs eden bedbahtlardı. Bunlar Türk milletini bu eshamın müşterisi olacak safdillerden müteşekkil sanıyorlardı.

2-Atatürk'ün Manevi Şahsiyetini Koruma Kanunu

Laiklik karşıtları 14 Mayıs 1950'de DP'nin seçimi kazanarak iktidara gelmesini Akdevrin saymış, siyasilerden aldıkları tavizlerle Atatürk'ün, Resim, büst ve heykellerine saldırarak açık eylemlere başlamışlardı. Menderesin de ifade ettiği gibi bu saldırılar, heykellerin "taşına tuncuna değil Atatürk'ün şahsında doğrudan doğruya inkılaplara idi. DP iktidarı Laiklik karşıtlarına göz yumduğu iddiası ile itham ediliyordu. Bu sebeple, saldırılara karşı yasaların yetersizliğini öne sürerek basında "Atatürk Kanunu" diye adlandırılan bir kanun tasarısı hazırlatmıştı. Tasarı komisyonda görüşülürken, Hamit Şevket İnce, tasarıyı ısrarla savunmuş. Cumhuriyet Gazetesi Başyazarı ve Muğla Milletvekili Nadir Nadi ile diğer üyeler karşı çıkmıştı. Nadi, karşı çıkış gerekçesinde "... Atatürk prensipleri korunduğu takdirde böyle bir hususi kanuna hacet kalmayacağını, tecavüz hadiselerinin kendiliğinden ortadan kalkacağını"⁷⁹⁹ belirtmiş. Atatürk prensiplerine sahip çıkılmadığını iddia etmişti. Meclisteki bu tartışma, görüş ve telkinler saldırganları durduramıyordu. Bir hafta içinde meydana gelen

⁷⁹⁹

C.G. 7.4.1951.

tecavüz sayısı 12'yi bulmuştu. Adalet Bakanına göre, bu kanun tasarısı tartışması bile mütecevizlerin cesaretlerini kırmış bulunuyordu⁸⁰⁰.

Adalet Bakanlığında, Bakan Rüknettin Nasuhioğlu'nun başkanlığında, kanunlarda günün şartlarına aykırılık bulunup bulunmadığı, revizyon gerekip gerekmediği de görüşülmüştü. Bakanlıktaki toplantıya, Milletvekillerinden Celal Fuat Türkgeldi, Rıfat Atalay, Yargıtay Daire başkanları, bakanlık hukuk işleri, Ceza İşleri genel müdürleri ve Hukuk Fakültesi Dekanı da katılmıştı. Tasarının komisyonda görüşülmesi sırasında sözlü sataşmalar saldırıya dönüşmüş. Çorum Milletvekili Hüseyin Ortakçı şahıslara imtiyaz hukuku tanınmanın yanlış olacağını ileri sürmüştü, Celal Yardımcı ise, Kanun hislerin üstünde tutulmalı, tecavüzü önleme ve inkılapları korumanın teminatı TBMM'dir. Kanunlarda müeyyideler var, zaten halk saldırıları nefret ve lanetle karşılıyor. Bu kanun hukuk prensiplerine aykırı olur⁸⁰¹ diyordu. Tasarıya iki ayrı düşünceyle karşı çıkılıyordu.

Birincisi, Laiklik karşıtları esasen devrimin tümünü reddediyorlar ve Atatürk'ün şahsında tepkilerini gösteriyorlardı. Hedefleri siyasi rejimin karşıtlığıydı. **İkinci**, görüş ise, yalnızca Atatürk'ün koruması sistemin korunması anlamına gelmeyeceği, hükümetin, Atatürk'ün manevi şahsiyetini olduğu kadar diğer ilkelerini ve sistemin bütünü de koruyacak tutum alması gerektiği idi.

Ülkenin, ikiyüz yıllık mücadele geçmişi bir birikim sağlamış, sonuçta buraya gelinmişti. Halkın çoğunluğu, gençlik ve Ordu, Atatürk'ün şahsında devrimleri koruma yolunda oldukça dinamikti ve "Devrimi yapan ve mahiyetini anlayan onu korumaya muktedir"di. Öte yandan bunun bir inkılap kanunu⁸⁰² olduğunu öne sürenler de vardı. Tasarının komisyonda reddedilmesi ihtimali belirlediğinde içişleri bakanı Rüknettin Nasuhioğlu Menderes'in komisyonda konuşmasını istemişti. Menderes konuşmasında demokrasi devriminin

---

⁸⁰⁰ C.G. 7.4.1951.

⁸⁰¹ C.G. 13.4.1951.

⁸⁰² M.Faik Fenik, Z.G. 15.4.1951.

yaşandığını bu kanunla kimseye imtiyaz verilmediğini, zaruretin ifadesi olduğunu, Atatürk'ün bir deha olduğunu söylemiş" kanunun muhakemesi amme vicdanında yapılır." demişti. Menderes'in buraya kadar olan konuşmaları siyasal manevra olarak değerlendirilebilirdi. Fakat, "Memleketimizdeki Kemalizm iç ve dış tahriklere sebep olmaktadır." demekle neyi kastediyordu? İç tahrik biliniyordu. Bunlar tasarıya sebep olan Laiklik karşıtı düşünce ve eylemlerdi. Ama dış tahrik neydi. Bunu açıklamamıştı. Bu ifadenin çok önemli gerekçeleri olmalıydı.

Mecliste, Hamit Şevket İnce, Rüknettin Nasuhioğlu, Halil Özyörük Kanunu desteklemiş, Osman Şevki Çiçekdağ ve Sadri Maksudi Arsal karşı çıkmışlardı. CHP adına konuşan Abbas Metin, DP'nin hükümet programındaki tutan-tutmayan inkılaplar ayrımını eleştirmiş, hükümetin "İnkılapları koruma kanunu" adlı yeni bir kanun tasarısı getirmesini bu tasarının reddini istemişti. O'na göre CHP, güya muhalefet yapıyordu.

En ilginç ve en çirkin karşı çıkış ise D.P. Ankara milletvekili Emekli General Selahattin Adil'den gelmişti. Maksudı, kanuna değil, Atatürk'e karşı çıkmak ve hakaret etmektir. "Huzurunuzda getirilen bu mevzu bariz bir heykel muhafazası değildir⁸⁰³. demiş. Konuşmasında, Atatürk'ü diktatör olarak değerlendirmiş, kanunun, komünist zihniyetini belli edeceğini bunu doğru bulmadığını ifade etmişti. Memleketin müslüman memleketi olduğunu Hz. Muhammed hakkında kötü bir söz söylenecek olursa onun için de kanun çıkarmak icab edebileceğini yeni iktidarında böyle bir kanun çıkarabileceğini söylemişti. Bu tartışmadan 50 yıl sonra Turgut Özal'ın Başbakanlığı döneminde böyle bir kanunun aynı meclisten çıkacağını tasavvur bile edememişti. General'in en büyük yanılması ise, "Atatürk İnkılapları artık mazi olmuştur... Artık Atatürk inkılaplarından bahsedilemez"⁸⁰⁴ diye bir ham hayale kapılmış olmasıydı.

---

⁸⁰³ Z.G. 5.5.1951

⁸⁰⁴ C.G. 18.4.1951.

Mecliste, Başbakan ile Adalet Bakanının bulunmaması sebebiyle görüşmeler tamamlanamamış ve ertelemiş. M.Kamil BORAN'ın tecavüzler hakkındaki sözlü sorusuna, işleri bakanı Halil Özyörük cevap vermişti⁸⁰⁵, buna göre, Atatürk'ün, büst, resim ve heykellerine saldırılar artarak sürüyordu. Cumhurbaşkanı Celal Bayar, Mecliste görüşmeleri baştan sona izlemişti.

"Atatürk kanunu"nu desteklemek için 29 Mayıs 1951 günü Bayındır'da büyük bir miting düzenlenmiş, miting sonrası DP ilçe kurulu ve belediye başkanı Yahya Kerim ONAR Cumhurbaşkanlığına, DP genel kurul Başkanlığına TBMM başkanlığına telgraf çekerek kanunun bir an önce çıkarılmasını istemişti.

DP Alsancak idare kurulu da İzmir Milletvekillerine telgraf çekerek kanunu desteklemiş ve çıkarılmasını istemişti.

Menemen, Bergama ve Tire ile Kemalpaşada mitingler yapılmış, Kemalpaşalılar TBMM Başkanlığına destek telgrafları çekmişlerdi⁸⁰⁶.

Tasarının komisyondan bir oy farkla geçmesi de karşı olanlar tarafından istismar konusu yapılmıştı. Bunlar özetle, Anayasaya göre, zümre, sınıf, aile, fert imtiyazlarının lağvedildiğini ileri sürüyorlardı. Atatürk'de bir Türk ferdiydi. Ferde göre, imtiyaz ve kanun olamayacağını savunuyorlardı. Kanun tasarısının aleyhinde konuşanlar⁸⁰⁷, Selahattin Adil, Arif Hikmet Pamukoğlu, Osman Şevki Çiçekdağ, Bedii Enüstün, Mustafa Ekinci, Fahri Ağaoğlu, Kamil Boran, Avni Doğan, Sinan Tekelioğlu, Abdurrahman Boyacıgiller, Yusuf Azizoglu, Süreyya Endik idi. Tasarı, oylamaya katılan 228 milletvekilinden 232'sinin lehte 50'sinin aleyhte 6'sının çekimser oy kullanmasıyla kabul⁸⁰⁸ edilmiş, Kanunun kabulü şiddetli alkışlara yol açmıştı⁸⁰⁹.

---

⁸⁰⁵ Z.G. 28.4.1951.
⁸⁰⁶ Z.G. 30.5.1951.
⁸⁰⁷ Z.G. 7.5.1951.
⁸⁰⁸ Z.G. 24.7.1951.
⁸⁰⁹ C.G. 26.5.1951.

Nadir Nadi, Menderes'in, Eskişehir'deki konuşmasını hatırlatıyor, saldırının, "Abidelerin taşını tuncunu değil, onların temsil ettiği inkılabın" kastedildiğini, suçluların ağır cezalara çarptırılmasının, inkılap karşıtlığını önleyemeyeceğini, inkılabın sadece Atatürk heykelleriyle temsil edilmediğini, dini siyasete alet eden teşebbüslere karşı mevzuatın yeniden gözden geçirilmesine ihtiyaç olduğunu yazıyordu⁸¹⁰.

Mümtaz Faik Fenik'de, TBMM'nin kanunun esasını kabul etmekle bu memlekette irticaa asla meydan verilmeyeceğini ve inkılaplarımıza yöneltilecek her harekete milli bilince tercüman olarak şiddetle karşı konacağını bir defa daha teyid etmiş bulunduğunu⁸¹¹ yazmıştı.

3- Vicdan ve Toplanma Hürriyeti Kanunu

2. Dünya savaşının yarattığı felaketten sonra dünya dengeleri tamamen değişmeye başlamış. Türkiye'de payına düşen değişikliğe yönelmişti. Çok partili sisteme geçildiğinde oy kaygısıyla verilen tavizler, yeni kurulan dünya düzenine uyumlu bir iktidarın işbaşına gelmesiyle, kontrolsüz, kırıcı, toplumsal yapıyı olduğu kadar iktidar sahiplerini de rahatsız edici olaylara yol açmıştı.

Birçok laiklik karşıtı yayın ortaya çıkmış daha önce kapatılan ve zeminleri yok edilemeyen tarikatlar faaliyetlerine bıraktıkları yerden başlamışlardı. Dünya şartlarında güç dengelerinin, içerde de iktidarın kendileri gibi olduğunu görmüşler, muhalefetin pısrık ve teslimiyetçi tutumundan da güç alarak, bölücülük, yıkıcılık, suikast vb. eylemlerine girişmişlerdi. Eylemler, izinsiz kalabalık yerlerde ve gündüz yapılmaya başlanmış, karşı örgütlenme de ivme kazanmış, hatta gençlik bir akşam kendini bir kıvılcım olarak göstermişti. Olaylar karşısında Acze düşen hükümet, yasal yaptırımların yetersiz kaldığını varsayıp bir kanun tasarısı hazırlayarak 20.7.1953 günü Meclis komisyonlarına göndermişti. 6 maddelik kanun tasarısı Meclise getirildiğinde, Abdurrahman

---

⁸¹⁰ C.G. 17.7.1951.

⁸¹¹ Z.G. 24.7.1951.

Boyacıgiller, Nuri Ocakçioğlu, Sırrı Atalay, Nuri Sertoğlu, Cahit Zamangil, Cezmi Türk ve Avni Doğan tasarımı eleştirmişlerdi. Konuşmalarında, "siyasi ve şahsi nüfuz ve menfaat temin etmek amacıyla dini hisleri ve mukaddesatı alet ederek propaganda yapanlar bir cemiyetin üyesiye, o cemiyetin bunları önleyici tedbirler alması ve bu gibileri cezalandırmadığı takdirde aynı suça iştirak etmiş sayılacağı" şeklindeki maddenin tatbikatta büyük aksaklıklara yol açacağını, özellikle siyasi partilerin bu durum karşısında önemli zorluklarla karşılaşacaklarını öne sürmüşlerdi.

Komisyonunda, Osman Şevki Çiçekdağ, demokrasimizde yer almaya başlayan küfür edebiyatına son verileceğini anlatmış, dinin siyasete alet edilmesinin de gene bu tasarı ile men edilmiş olacağını bu kanunun çıkarılmasıyla vatandaş topluluğunun huzura kavuşacağını söylemişti⁸¹². Menderes'de, tasarı ile artık dinin siyasete alet edilemeyeceğini içinde bulunduğumuz durum devam ettiği takdirde, memleketin en az yüz sene geriye gideceğini, iktidarla muhalefetin elbirliği ile hareket etmesi gerektiğini söylemişti.

Konuşmasında dine mütallik istismar unsurlarının yok edilmesi, dini hislerin ve din kitaplarının alet edilerek propaganda yapılmasının men'i icap ettiğini... .., vicdan hürriyetini laftan file çıkarmak, dinin dünya işlerine karıştırılmamasına ve nihayet dinin, o kendine mahsus mukaddes mevkiinden kaldırımlara, sokaklara, meydanlara düşmesine mani olmaya matuf bulunduğunu ve dinin ulviyet ve kutsiyetinden bir şey kaybetmemesini temin için çalışmakta olduğunu belirtmişti.

Hükümet dini istismar dolayısıyla sıkıntıya düşmüş, Adalet Bakanı kanalıyla komisyonu zorlayarak bir an önce tasarının Meclis genel kuruluna sevk edilmesi için uğraşüyor Bakan da bu görev için kendini zorluyordu.

⁸¹² C.G. 19.7.1954 - Z.G.21.7.1953.

Bakan, Partilerin propagandalarını tüzükleri ve programları hükümlerine dayanarak yapmaları icap ettiğini, bunun dışında dini hisleri istismar ederek, rey avcılığına çıkmanın doğru olmayacağını söylemişti. "bu hareketler görüldüğünde... bu hususların müeyyideye bağlanması istendiğini anlatarak toplantılarda Arapça hadisler okumak suretiyle parti propagandası yapılamayacağını ifade etmişti"⁸¹³.

Çiçekdağ, Geriliği, kara taassubu ve irticai canlandırıcı mahiyette din ve vicdan hürriyetinin hasis menfaatlar uğruna alet edildiğinin zaman zaman müşahade edildiğini bu hususun T.C.K.nun 163. maddesinde müeyyide altına alınmış olmasına rağmen ihtiyacı karşılayamadığını belirtmişti"⁸¹⁴.

CHP'den Zihni Betil, vicdan ve toplanma hürriyetlerinin ayrı ayrı mevzular olması sebebiyle aynı kanunda yer almasının doğru olmadığını söylemişti ve dinin siyasete alet edilmemesinin Cumhuriyet Nizamının ana hükümleri olduğunu bunun aksini yapacaklara verilecek cezaların 163. Maddede getirildiğini anlatmıştı. Arif Hikmet Pamukoğlu tasarımı destekliyordu. CHP'den Server Somuncuoğlu, Hükümet'in İrticaa karşı getireceği tasarıları destekleyeceklerini ifade etmişti. Komisyon sözcüsü, Şem'i Ergin, din maskesi altında bazı kimselerin yer yer faaliyette bulduklarını toplantılarda hadis ve ayetler okuduklarını bu tasarının bu gibilerin faaliyetlerini istihdat ettiğini anlatmıştı.

Komisyon başkanı Halil Özyörük'de tasarının kabulünü istemiş, Başbakan Menderes, Mecliste bir saatten fazla konuşmuş "... bir takım siyaset vurguncuları ve tufeylilerinin dini istismar etmelerine kayıtsız kalınamayacağını" söylemiş ve "bu memlekette halifeliği ihya etmek, saltanatı kurmak hülyaları bir takım hayalperestlerin kafalarında kavak yelleri gibi esmektedir" demiş, yapılan oylamada tasarı 46.ya karşı 252 oyla kabul edilmişti"⁸¹⁵. Bu kanun tasarısı daha

---

⁸¹³ Z.G. 21.7.1953.

⁸¹⁴ C.G. 24.7.1953.

⁸¹⁵ C.G. 24.7.1953.

hazırlanma safhasında iken bile kamuoyunda büyük ilgi ve memnuniyetle karşılanmıştı⁸¹⁶.

E. Milli Eğitim ve Laiklik

Tarihte her uygarlık belli bir aydın kategorisi ile temsil edilmiş ve kendi ideolojisini yapan bir aydın tipini üretmiştir⁸¹⁷. Her siyasal akım (örgüt) de, iktidara geldiğinde düşünce sistemini öğretmek, geleceğini güvenceye almak ve iktidarının devamlılığını sağlamak için çeşitli tedbirlere başvurur. Bu tedbirlerin en önemlisi eğitimidir.

DP nin kurucu ve yönetici kadrosu CHP'nin önde gelen, hatta milli mücadelede de aktif rol almış kimselerden oluşuyordu. Çoğu siyasal hayata Atatürk'ün yanında başlamış ve bugünün iktidarını oluşturmuşlardı. Bunca tecrübeden sonra eğitim meselesini ihmal etmeleri beklenemezdi. Bu kadrolarda bulunanlar, laikliği benimsemiş, batı tipi yaşam tarzı süren kimselerdi. Laiklik karşıtlığını benimsemiş olamazlardı. İktidar hırsı din istismarcılığına yol açmıştı. Laiklik karşıtları din eğitimi için yeni kuşakları imansızlıktan kurtarmak iddiasını ileri sürüyorlardı. Oysa, asıl sebep siyasaldı. Partiler dini siyasete alet ediyordu. Alınan tutum aynı zamanda Türkiye'deki "Sosyal zemin"e ve tercih edilen uluslararası konuma⁸¹⁸ da denk düşüyor. Korkuya dayalı⁸¹⁹ eğitim sisteminden medet bekleniyordu. 29 Mayıs 1950'de Menderes'in okuduğu hükümet programında "Millete mal olmuş inkılapları mahfuz tutacağız" denmiş ve "gerek din dersleri meselesinde, gerekse din adamları yetiştirecek müesseselerin faaliyete geçmesi hususunda icab eden tedbirleri süratle ittihaz etmek kararında"⁸²⁰ oldukları bildirilmişti. Aslına bakılırsa, DP'nin seçimi kazanmasını

⁸¹⁶ Z.G. 30.7.1953.

⁸¹⁷ Taner Timur. Osmanlı Kimliği, İstanbul 1986, s.87.

⁸¹⁸ D.Avcıoğlu - 31 Martta Yabancı Parmağı, Ankara 1969, s.175

⁸¹⁹ İ.Agah Çubukçu. "Ümetçi eğitim sisteminin geniş ölçüde korkuya dayalı" olduğunu belirtiyor. (Bkz. Yök. Yay. No. 5, Atatürk İlkeleri ve İnkılap Tarihi (Yıllık) Ankara, 1987 s.278).

⁸²⁰ Muzaffer Sencer, a.g.e, S.209.

önlemek için din eğitimi girişimini CHP başlatmıştı⁸²¹. DP'nin eğitim alanındaki uygulamaları laik Cumhuriyete karşı kuşaklar yetiştirmenin temellerini atmıştı.

1- Köy Enstitülerinin Kapatılması

Köy enstitüleri Kemalist düşünce sisteminin eğitim kurumları olarak 17 Nisan 1940'da 426 üyeli TBMM'de 278 üyenin katılımıyla görüşülen ve kabul edilen bir yasayla kurulmuştu. Yasa Mecliste görüşülürken şiddetli bir direnişle karşılaşmış, yürürlükte kaldığı sürece Laiklik karşıtlarının mücadele alanı ve polemik konusu⁸²² olmuştu.

Köy enstitülerini ortadan kaldırmayı hedef edinen DP iktidarı buna karşılık, ilahiyat fakültelerini ıslah etmeyi, islam hukuku ve felsefesini iyi bilen (!) hoca arayışına giriştiklerini hatta onun başına dünya çapında "... beynelmilel kıymete haiz..." bir profesör arayışına da girişmiş, bu girişimi Milli Eğitim Bakanı Tevfik İleri açıklamıştı⁸²³. DP iktidarı bir yandan, halkın komünizme olan hassasiyetini, kendi emellerini perdelemekte kullanıyor, diğer yandan gelecekte kendilerinin de kontrol edemeyeceği bir gelişmenin temellerini atıyordu. Bu durum laik cumhuriyetin esaslarına aykırı, fakat siyasal istismarlara uygundu. Bu uygulamalar, seçilen uluslararası kamptan bağımsız ve desteksiz olamazdı. Köy enstitülerinin kapatılmasını amaç edinenler aradıklarını bulmuşlar, Tevfik İleri gibi bir her dönemin adamına kavuşmuşlardı⁸²⁴. Tevfik İleri, köy enstitülerine karşıtlığını o kadar ileri götürmüştü ki, müzik salonu inşaatının bir kısmı tamamladıktan sonra orak şeklinin ortaya çıktığı iddiasını ileri sürmüştü⁸²⁵. Bu oraktan kasıt, Sovyetler Birliği Bayrağındaki Orak-Çekiç'in orak kısmıdır. Yani komünizmin sembolüdür.

⁸²¹ C.Özakıncı. "Seçimi CHP kazansaydı DP'den geri kalmayacaktı" diyor. (bkz. İrtica, 1945-1999 2. Baskı, İstanbul 1999, s. 90.)

⁸²² C.Özakıncı. İlk Okullara din dersi konulmasını bile Amerika istemişti., (bkz. a.g.e.) s.86. A.Gürtaş'a göre, din eğitimi verilmemesi laikliğe aykırıdır. (bkz. a.g.e., s.141.)

⁸²³ Eşref Edip'e göre; "Dinsizlik ve Ahlaksızlık merkezleri olan köy enstitüleri, devlet parasıyla çıkarılan, "Köy enstitüsü dergisi" komünist fikirlerle dinsizlik propagandalarıyla dolu idi. Komünist olmayanlar cahil olarak gösteriliyordu" (Bkz., Kara Kitaps.35).

⁸²⁴ C.G. 26.10.1951.

⁸²⁵ C.G. 12.3.1952.

Bu benzetmede amaç, enstitülerle komünizmi eşanlamlı göstererek halkı, enstitüler aleyhine çevirmek ve kapatılmasına siyasal destek sağlamaktı. Oysa, köy enstitüleri "... Medeni dünyada bir benzeri daha bulunmayan yeni tip okullar..."⁸²⁶. Kısa uygulama süresi içinde çok çeşitli değişikliklere uğratılmışlardı. Okul binalarının inşaatları bile politik hırstan kurtulamıyor, ülkenin geleceği karartılmak isteniyordu. Köy Enstitülerini amacından saptırmayı hatta kapatmayı amaçlayan hükümet, köy enstitüleri, ile İlköğretmen okullarının birleştirilmesine dair kanun tasarısını meclise sunmuştu⁸²⁷. Böyle bir kanunun herkesce kabul edilebilir pratik gerekçeleri olmalıydı. Getirilen gerekçeler öyle görünmüyordu.

Tasarı, bu okulları "İlköğretmen okulları" adı altında birleştiriyor, her yıl alınacak, öğrencilerin yüzde yetmişbeşinin köy okullarından alınmasını şart koşuyordu⁸²⁸.

Gerekçede, öğretmenlerin birbirinden farklı görüş ve anlayışla kurulmuş olan iki ayrı kaynaktan sağlandığı, program ve yönetmelikleri ile mezunları da aynı şartlar altında görev yaptığı buna rağmen, tayin, terfi, maaş, görev, çalışma, mecburi hizmet müddeti bakımından ayrı hükümlere tabi olduklarını, bu durumun meslekte ikilik sebebi olduğu, tasarının gaye ve menşe birliğini sağladığını, hak ve vazifeyi eşitlediğini, hizmet kabiliyet ve kudretini ihtiva ettiğini ileri sürüyordu⁸²⁹. Bakan, bunun sağlanması halinde son derece mühim bir meselenin halledilmiş olacağını söylemişti⁸³⁰.

Yapılan görüşmelerde, köy enstitüleri ile İlköğretmen okulları "İlköğretmen okulları" adı altında birleştirilmiş, tahsil süresi ilköğretmen mezunları

⁸²⁶ M. Orhan Milli Eğitimde Yabancı uzman meselesi. C.G. 12.7.1952 - Eşref Edip köy enstitülerini kötülüyor, "İslam Tarihimiz 4 asırlık hayatında çok zalimler, çok din düşmanları görmüştür. Fakat hiçbiri islam temellerine bu kadar ..... bir hiyanette bulunmamıştır." diyordu. (bkz. a.g.e., s.23).

⁸²⁷ C.G. 21.1.1954-Z.G.11.1.1954 Köy enstitülerinin 27 Ocak 1954'de kapatılması olayında CHP sessiz ve etkisiz kalmıştı. (Arcayürek a.g.e., s.125).

⁸²⁸ C.G. 21.1.1954.

⁸²⁹ C.G. 19.11.1954.

⁸³⁰ Z.G. 11.1.1954-C.G. 19.11.1954.

için 6 ortaokul mezunları için 3 yıl olarak tesbit edilmiş, bu okullara gerektiğinde hazırlık sınıfları açma yetkisi de verilmişti⁸³¹.

İlköğretmen okulları, köy enstitüsünün alternatifi değildi. Çünkü bu okullar da Cumhuriyet okullarıydı ve o esaslara göre eğitim yapıyorlardı. Fakat, kaybedilen pratik uygulamalı eğitim esaslarıydı. O zaman toplumun ekonomik olarak ayakta durmasını sağlayan köylünün eğitilmesinin engellenmesiydi. Yoksa köy enstitülerinin asıl alternatifi imam hatiplerdi. Öyle tasarlamış ve açılmışlardı. Bu okulların birleştirilmesi tartışmalarında uygulanacak yeni program da görüşülmüş, kız erkek ayrımı gündeme gelmişti. Bu öneride çevre hususiyetine göre uygulama önerilerek, esas amaç gizleniyordu. Önerinin esası, laiklik karşıtı haremlik-selamlık uygulamasını başlatma arzusuyla.

Laik Cumhuriyetin, öğretim sisteminde karma (kız-erkek)lik öncelikli özelliklerden biriydi. Laik Cumhuriyetin getirdiği sistem, eğitimde cinsiyetler ayrımını kaldırmıştı⁸³². Kız erkek okulu ayrımı oldukça cesur ve kaba bir geri dönüşün ifadesiydi.

Öğretmenler için getirilen yeni haklar ve programlara konulan bazı hükümlerin sebebi de, köy enstitülerinin kapatılmasına karşı çıkacak çevrelerin itirazını engellemektir.

2- İmam Hatip Okulları

"... bütün medeni dünyada mel'un komünizme karşı silah ancak ve ancak din kuvveti"⁸³³ydı. Maneviyat cephesini takviye etmek suretiyle bu afete karşı konulabilir"di⁸³⁴. Bu iki cümle, imam-hatip tasarısı ve uygulamasının bütün mantık ve amacını özetliyordu. Batı blokunun isteği uygulanıyordu. Buna göre,

⁸³¹ Z.G. 11.1.1954-C.G.19.11.1954.

⁸³² Atatürk; "Bir millet efradı ancak bir terbiye görebilir; iki türlü terbiye bir memlekette iki türlü insan yetiştirir. Bu ise işbirliğini, fikir ve dayanışma gayelerini toptan ihlal eder." demişti - (Aktaran; Giritli - Atatürk ideolojisi ve karşıt akımlar, İstanbul 1986, s.65).

⁸³³ İbrahim Arvas, B.D. 17.9.1954

⁸³⁴ İbrahim Arvas, B.D. 17.9.1954

Türkiye, çağın öncü değeri⁸³⁵ olan bilim ve teknikten uzak, laiklik diye bir saplantısı olmayan, ama, batıyı komünizme karşı koruyan bir kalkan ve cephe olmalıydı. Onun için laik okulların karşısına itaatkar, düşünmeyen ama inanan, imanla organize bir güç oluşturulmalıydı. Bu okulları tasarlayanlar kendileri Laik'ti. Ama günün siyaset ve stratejisine uymak için böyle davranıyorlardı.

Oysa eğitimde laiklik çağdaş olmanın önşartı ve bir zorunluluktur. İmam okulu açmak, laik devlet düşüncesiyle de bağdaşmazdı⁸³⁶. Okulların birleştirilmesi tartışmalarında, programlar da görüşülmüş, kız-erkek ayrımı gündeme gelmişti. Bu öneride çevre hususiyetine göre uygulama öneriler de esas amaç gizleniyordu. Önerinin esası, laiklik karşıtı, haremlik - selamlık uygulamasını başlatma arzusuydu. Oysa, laik Cumhuriyet cinsiyet ayrımını kaldırmış medeni kanun birçok eksigiğe rağmen eşitlik sağlamayı amaçlamıştı. DP'nin kurulmasıyla toplumda bir hareketlenme ve laiklik karşıtlarında bir kıpırdanma olmuş, dinin muhaliflerince kullanıldığını gören CHP, Milli Eğitim, Bakanı Tahsin Banguoğlu'nun Yönetiminde Kur'an kursları açarak⁸³⁷ din istismarını başlatmıştı. DP iktidar olduğunda, sınırlı sayıda olan imam hatip okulları ve Türk-İslam İlahiyat Fakülteleri, Cumhuriyet ve Laiklik karşıtlarınca yeterli görülmemiş aldıkları her tavizden sonra daha çok taviz isteme yoluna girmişlerdi. İmam-hatip okullarının programları da bu isteklere uygun olarak değiştirilip uygulanmak üzere ilgililere bildirilmişti. Buna göre, ilkokul mezunları imam-hatip'te (orta kısmında) üç sene ders görecekti, ortaokul mezunları da Lise kısmına kaydolacak, 4 sene eğitime tabi tutulacaklardı. Orta kısımdan mezun olanlar lise kısmına da girebileceklerdi. Bunlar imam, hatip ve

⁸³⁵ Cahit Tanyol, Laiklik ve İrtica, İstanbul 1988, s.224.

⁸³⁶ İhsan ADA'ya göre "...devlet bir dinin, öncüsü, yayıcısı, eğiticisi ve koruyucusu olamaz, din işlerine "amme hizmetleri arasında yer verilemez". Bkz. Anayasada Laiklik, Laiklik, s.96 - N.Poroy'a göre "Devlet... kendi mekteplerinde hiç kimseye din öğretmek hakkına malik değildir." Bkz. Laiklik hakkında misalli bir inceleme, Laiklik, s.45.

⁸³⁷ İ.Arvas, Dini tedrisat hakkında, B.D. 17.9.1952 (-1954 seçimlerinden sonra CHP'de arayış öneri ve eleştiriler yapıyordu. İnönü eleştirilerin üzerine giderek "din dersleri koymayı halka vaat edelim diyorsunuz. Peki edelim. ama kime koyacağız bu din derslerini, Alevilerle sünnilere ayırım yaparak mı koyacağız? Din derslerini serbest bırakırsak ne olacak" diye terslemişti. Bkz. Arcayürek, a.g.e., s.227.

vaiz olacak ayrıca, yetenekleri olanlar orta kısmına öğretmen olabileceklerdi⁸³⁸. Bu programın kabulünden sonra okul sayısının çoğaltılmasına çalışılmış, Konya'da bir imam-hatip okulu açılmış öğretime başlamıştı⁸³⁹. Benzer bir girişim daha önce Isparta'da olmuş, yedi yıllık öğretim süresi olacak bu okul mezunlarının Yedek Subay olacağı ve okulun ilk ve ortaokul mezunlarını alacağı, lise muadili olacağı açıklanmıştı. Yine Isparta'da iki hayır derneğinin ortaklaşa özel bir Lise açacağı, fakir öğrenciler için pansiyon hazırlandığı, menfi propagandalara rağmen öğreniminin parasız olacağı bu girişimin de Isparta'da karşılandığı halkın yardıma çağrıldığı açıklanmıştı⁸⁴⁰.

İstanbul Üniversitesi, Hukuk Fakültesinde 13.7.1953 günü bir basın toplantısı düzenleyen Milli Eğitim Bakanı Rıfık Salim Burçak'a göre, "Memleketimizde yedi tane İmam-hatip okulu var. Bunlara yakında sekiz okul daha ilave edilecek. Bu okulların gayesi münevver din adamı yetiştirmektir" ... Bu okulların kuruluşu katiyen bir geriye gidiş sayılmamalıydı"⁸⁴¹ Bazı imam-hatiplerin tahsisatsızlıktan açılmayacağı, İstanbul'da Aksaray ile etyemez semti arasında Davutpaşa mevkiinde açılacak imam-hatip okuluna 30'a yakın öğrenci kaydolduğu, fakat, okulun çok harap vaziyette olduğu, tahsisatsızlık yüzünden böyle giderse hiçbir fayda sağlayamayacağı belirtiliyordu⁸⁴².

DP iktidarı, 1951-1952 yılında, Adana, Ankara, Isparta, İstanbul, Kayseri, Maraş ve Konya illerinde din tedrisatına imam-hatiple başlama kararı almıştı. Öğrenci kaydı için bakanlığa 30'dan fazla müracaat olmuştu. Böylece hükümet oy ve iktidar uğruna Türk devriminin temel ilke ve hedeflerine aykırı bir sürecin

⁸³⁸ Z.G. 12.9.1951.

⁸³⁹ Z.G. 24.12.1951-C.G. 24.12.1951- İhsan Ada, Laik bir rejimde, devletin okul programlarına din öğretimini koyması, İmam-hatip okulları açması, kitapla ve radyoyla dini yayın yapmasının Laikliğe aykırılığı apaçıktır" diyor. (Bkz. Laiklik, s.95).

⁸⁴⁰ Z.G. 24.12.1951-C.G. 24.12.1951.

⁸⁴¹ Z.G. 13.7.1952 Gültekin'e göre "insanlara bir dinin zorunlu olarak öğretilmesinin laiklikle din ve vicdan özgürlüğü ile bir ilgisi yoktur. (bkz. a.g.e., s.202 Gürtaş'a göre, "akıl ilim adına dinle kafa tutması, hatta giderek onun eğitim sahasının dışına atması ikinci bir taassuptu. Din eğitimi kaçınılmaz ve zaruri"dir. (bkz. a.g.e, s.9-10)

⁸⁴² C.G. 7.11.1951.

mimarı oluyor, Milli Eğitim Bakanı Tevfik İleri, DP Sinop İl kongresinde imam-hatip okullarını yeniden açmağa başladıklarını müjdeliyordu⁸⁴³.

3- İlk Okullarda Din Eğitimi

a. İlk Okullara Din Eğitiminin Konulması

DP hükümetinin aldığı bir kararla ilk okulların 4. ve 5. Sınıflarında din dersi okutulmağa başlanmıştı. İlkokullarda din dersi okutulması meselesi "Milli Eğitim şurasında da tartışılmıştı⁸⁴⁴. Şurada Anayasa hukuku profesörü Bülent Nuri Esen, ilk okul programını inceleyen komisyon raporu üzerinde din dersleri meselesini üç dakikalık konuşma süresi içerisinde değerlendirmiş ve komisyonun meseleyi esastan incelemediğini emrivaki kurbanı olduğunu söyleyerek şu açıklamayı yapmıştı. "Türk anayasasının ikinci maddesinde Türkiye devletinin laik olduğu yazılıdır. Evkaf ve şeriye vekaletlerinin ilgasına dair kanunun 4. Maddesine göre, devletimizin itikada mütedair hususlarla meşgul olamayacağı belirtilmektedir. Bu kanunu Mustafa Kemal hazırlamıştır. Mustafa Kemal bu memlekette milletin mekteplerinde, dini ve mezhebi terbiyenin tamamen dışında olarak, milli terbiye verilmesi esasını vaz'eden insandır. Türk hükümetinin de imza koymuş bulunduğu B.M. insan hakları demecinde, insanların inanışlarında serbest olduğu, Vicdan hürriyetine sahip buldukları kaydedilmiştir. Okullarda din dersleri okutulması vicdan hürriyeti esasına aykırıdır. Din öğretimi ancak, Özel surette ve millet mektepleri dışında yapılabilir..."⁸⁴⁵ demiş ve din dersleri uygulamasına son verilmesini istemişti.

Bu konuşmaya cevap veren Milli Eğitim Bakanı Tevfik İleri, "... hükümetin, Laiklik prensibini zedelemeye ne niyeti ne de kudreti olmadığını, din

⁸⁴³ C.G. 25.5.1952.

⁸⁴⁴ C.G. 27.11.1953 Özakıncı'ya göre, Bu uygulamayı Amerika istemişti. (bkz., a.g.e., s.86. İ. Giritli'ye göre, Böylece çarpıtılmış dini inançların çocuk yaşlarda daha kolay aşılacağı düşüncesi ile gençlikten, önce çocuk yaştakilere el atmaktadır. (Bkz., Günümüzde Atatürkçülük, 4. Baskı, İstanbul 1998, s.103).

⁸⁴⁵ C.G. 16.2.1953.

derslerinin bir ihtiyaçtan⁸⁴⁶ doğduğunu, hükümet olarak milletin arzusu önüne çıkamayacaklarını..." söylemiş, Atatürk inkılaplarının her zaman bir kalkan olarak kullanılmasının doğru olmayacağı hakkındaki sözü de şurada gerginlik yaratmıştı. Bakan, gereksiz polemik yapıyordu. Çünkü, Laiklik bir devrimle gelmişti. Halk oylaması veya bir kesimin arzusu ile değiştirilemezdi, değiştirmek için "aynı yolların takip edilmesi" gerekirdi. Bakan, din derslerinin sınıf geçmeye tesiri olmamasına dair verilen komisyon kararının da Aleyhinde konuşmuştu.

İlk okulların 4. ve 5. Sınıflarına din dersi konulduğunda, Prof. Bülent Nuri Esen bunun anayasaya aykırı olduğu iddiasıyla M.E.B. lığı aleyhine Danıştay'da bir dava açmış, fakat bu dava reddedilmişti⁸⁴⁷. Davanın kaybı, Profesörün henüz din dersi verilmekte olan sınıflarda çocuklarının bulunmadığı bu itibarla iptali istenen kararın davacının menfaatini ihlal etmediği sebebine dayanıyordu. Çocuklardan birinin din dersi verilen sınıfa geçmiş olması dolayısıyla Prof.Esen⁸⁴⁸ davasını yenilemişti. Davaya Danıştay I. Başkanı Hazım Türegün başkanlığında dava daireleri genel kurulunda bakılmıştı. Prof. Esen, bu davada, ilkokullarda din dersi okutulmasının anayasa ile teminat altına alınan laiklik ve vicdan hürriyetine aykırı olduğunu anlatmış, buna karşılık M.E.B. lığı hukuk müşaviri, İsmail Hakkı Ülgen hükümet kararının, laiklik ve vicdan hürriyetine aykırı bulunmadığını, anayasaya uygun olduğunu savunmuş ve davanın reddini istemişti⁸⁴⁹. Kanun sözcülüğü makamındaki Kemal Galip Balkar, Başkanlık görüşünü destekleyerek davanın reddi gerektiğini belirtmiş, dava reddedilmiş, böylece 1950'den beri tartışılmakta olan dava kesinleşmiş, fakat bu karar devlet okullarında din dersi verilmesi konusunun günümüzde de tartışılmasını önleyememiştir.

⁸⁴⁶ C.G. 16.2.1953.

⁸⁴⁷ Z.G.29.12.1951-27.11.1953.

⁸⁴⁸ Prof. Bülent Nuri Esen için Metin Toker, "... Menderes demokrasisine, kakokrasi dediği için kürsüsünden uzaklaştırılmıştı. Menderes tekrar iade etti. Sonradan bu Prof. Menderesin basın davalarında, Avukatlığını yapacak kadar eşeğini bulmanın minnettarlığını sergileyecekti." Diyor. (Bkz. DP'nin Altın Yılları 1950-1954, 2. Baskı, İstanbul 1991, s.77.)

⁸⁴⁹ Z.G. 27.11.1953. C.G. 27.11.1953. "Nurettin kunter'e göre, din öğretimi mecburi olursa din hürriyetinin ihlal edileceğinden şüphe yok"tu. (Bkz. Hukuk ile Din, Laiklik, s.181.)

Laikliğe aykırı davranışlarıyla ortaya çıkanların 27 yıl süreyle dinin siyasal alanda kullanılmamasından üzüntü duymalarının sebebi, din değil, dinin istismarıydı. Bunlar mekteplere din dersi konulmasını ve kabarık bir bütçe ayrılmasını istiyorlardı. Bunların derdi, komünizme karşı silahtı, manevi kuvvet buna alet edilmeliydi. Hükümetin de bu düşüncede olduğu açıkça görülüyordu. Sanki, komünizme karşı mücadele bilimsel yolla yapılamazdı. Aslına bakılırsa, gerek laiklik karşıtları gerekse hükümet, düşünen değil, itaat eden insan yetiştirmek istiyorlardı.

Laik devlet sistemini kafalarında silmişlerdi. Okullara din öğretmeni tayininin de diyanet işleri Başkanlığınca yapılmasını isteyen laiklik karşıtı önerilere M.E. Bakanı Tevfik İleri de katılıyordu. Bu istek Laiklik karşıtı (teokratik) bir program önerisiydi. Ve alenen öneriliyordu.

b. İlk Okullarda Din Eğitime Tepki

Lozan anlaşmasıyla musevi ve hristiyanlara azınlık hakları tanınmış, bunlar kendi okullarında eğitim yapıyorlardı. Bu eğitim, azınlıkların tümünü içine alamıyor, devlet okullarında çok sayıda azınlık çocuğu eğitim alıyordu. Müslümanlar için bir hüküm yoktu. Herkes için geçerli olan evrensel değerler vardı. Türkiye, Laik Cumhuriyet olmuş, Ümmet anlayışından uzaklaşmış millet hakimiyetini esas alan sistemi kabul etmişti. Laiklik, sistemin esası kabul edilmiş diğer değerler buna uydurulmuştu. Müslümanlar arasında çeşitli mezhepler ve inanışlar vardı. Uygulanan din dersi programı ise bir mezhebin (o mezhebin tüm anlayışlarını da kapsamıyor.) öğretilmesi şeklinde uygulanıyor, hatta, öğreticinin kişisel anlayış ve ihtirasları da olumsuz rol oynuyordu. Öğrenci Velileri arasında şikayetler gelmeye başlamış. Çeşitli mezhep ve inanışlara mensup kimseler din derslerinde çocuklarına mezhep propagandası yapıldığı iddiasını ortaya atmışlardı. Şikayetler⁸⁵⁰ incelemeye alınmasına rağmen sonuçta değişen bir şey olmuyordu. Çünkü, bu durum siyasi bir tercihti.

⁸⁵⁰

C.G. 7.1.1951.

4- Öğretmenlerin Tasfiyesi

Laiklikten yana olan öğretmenlere komünist gözüyle bakılıyordu. Hatta milliyetçi muhafazakar olarak tanınan bazı profösörlere bile bu damga vurulmaya çalışılıyordu. M.E.B. Tevfik İleri, bakanlıkta tam bir itaatkar ortam yaratmak, siyasal otoriteyi yönetim kurmak istiyordu. Farklı bir ses çıkarsa, itaata itiraz eden varsa o komünistti ve meslekten çıkarılmalıydı. Siyasal ortam bu anlayışa ve davranışa elverişliydi. Bakan uygulamasını hiç kimseden gizlemiyor açıktan hemde basına demeç verip duyurarak yapıyordu. "Komünist öğretmenlerin tasfiyesi devam etmektedir.⁸⁵¹" demişti. Düşüncesi Eşref Ediple benzeşiyordu. Edip de "... Türk Milletinin dini, öğretmenlere tahkir ve tezyif ettirilmiştir."⁸⁵² diyor ve bakanı destekliyordu. Daha da ileri giderek, Cumhuriyetin Laik uygulamasını "mekteplere komünist öğretmenler doldurulmuştu. Çocuklar komünist umdelerle yetiştiriliyordu."⁸⁵³ diyerek suçlamada bulunuyor, hukuki bir yaptırımla da karşılaşmıyordu. Siyasal yönetim laiklik karşıtlarının oy tabanını almak ve esasen batının talebini yerine getirmek için ülkenin geleceğini karartmaktan çekinmez olmuştu.

Hükümetçe görevden uzaklaştırılan öğretmenlere muhalefet (CHP)de sahip çıkmıyordu. Halbuki bunları yetiştiren oydu ve siyaseten suçlu ilan edilen de kendisi olmalıydı. Öte yandan, ona da aynı zihniyet hakim olmuştu. Batıya karşı usluymdu. İçerde hem aynı oy tabanını kazanma ve kaybetme hesabı yapıyor hem de açıktan itham edilerek itibar kaybedeceğinin endişesini taşıyordu. O da iktidar ve laiklik karşıtları gibi, her irticai eylemin arkasında "kızıl"lık, "kızıl irtica" arama yöntemini kullanarak kendini ifade ediyordu.

---

⁸⁵¹ C.G. 26.3.1951.

⁸⁵² B.D. 24.8.1952.

⁸⁵³ B.D. 24.8.1952 (Doğan Avcıoğlu'na göre Türk hükümetiyle kurduğu sıkı ilişkiler sayesinde, ABD okullarda dinsel eğitime yönelmemizde etkili olmuştur. ABD'li uzmanlara göre, Atatürk pozitivismi materyalist niteliktedir ve sol akımlara etkili biçimde karşı koyamamaktadır. Bu nedenle din eğitimi geliştirilmeli, İslamiyet solculuğa karşı ideolojik bir silah olarak kullanılmalıdır.

İmam hatip okulları mezunlarının harp okullarına alınması için girişilen teşebbüs ve zorlamanın bu kaynağa bağlı olduğu düşünülmelidir." Bkz. a.g.e., s.125.

Türkiye'de komünist faaliyet vardı. Ama onların yöntemi bu değildi. Ayrıca, kimliklerini ve kaç kişi olduklarını devlet çok iyi biliyordu. Bunlar hiçbir zaman tehlike olmamışlar, fakat, her zaman konu mankeni yapılarak, kamuoyunda güçlü ve tehlikeli gösterilmişlerdi. Anlaşılan, cüce dev yapılarak bir heyula yaratılmış, Sovyetler Birliği'ne karşı toplumsal dinamizmin sağlanması için böyle bir politika uygulanmıştı. Öğretmenler ise stratejinin kurbanlarıydı. Hem de ülkenin gelişmesini engelleyecek en iyi kurbanlar.

5- El-Ezher⁸⁵⁴ Kavgası

Dört koldan çalışan Laiklik karşıtları, niye el-ezher'e talebe yollamadığımızı, Milletvekili Abdullah Aytemiz aracılığı ile hükümete soruyor, Milli Eğitim Bakanı da cevabında "27 yıl evvel çıkarılan kanunla mekteb-i kuzat darülhilafe medresesinin ve diğer din müesseselerinin kaldırıldığını"⁸⁵⁵ söyleyerek Cumhuriyet dönemini, medreselerin, Tekke ve Zaviyeler ile laiklik karşıtı okulların kapatılmasından dolayı suçluyordu. Konuşmasında, DP'nin, Arapça ezanı serbest bırakmasını övüyor ve din okulları açılması için aldıkları tedbirleri anlatıyordu. Bakan, istismar ve tahrikte o kadar ileri gidiyordu ki, "... Cebrail hazretlerinin peygambere sunduğu ezanın bile türkçeye yanlış tercüme edildiğini, musevilerin dinlerine serbestçe salık oldukları halde memleketteki müslüman ekseriyetinin adeta baskı altında bulunduğunu bu durumun DP iktidarına kadar devam ettiğini..." örnekler vererek anlatıyordu. El-ezher meselesi

854

EL-EZHER: 951 yılında Kahire'de bir islam eğitim kurumu olarak kurulan ve medrese olarak 1936 yılına kadar değişiklik görmeden gelen, fakat çağa uyum sağlamak üzere 1936'dan itibaren önemli geleneklerini sürdürmekle birlikte üniversiteye dönüştürülmeye çalışılan kurumdur. Yeniliğe uğramasını Kral Fuad'a borçludur. Fuad bu yeniliği yapabilmek için Mısır anayasasını bile değişikliğe uğratmıştır. Okul bütün islam ülkelerinden öğrenci kabul etmektedir. Bu Üniversitede pozitif bilimler dışında herşey okutulur. Bünyesinde, İslam Hukuku, Edebiyat, İlahiyat gibi fakülteleri vardır. Üniversitenin senelik geliri bir milyondur. (1953 senesi) bu para burs olarak öğrencilere tahsis edilmektedir. Yabancı öğrenciler için 5 Mısır lirası bizim parayla 50 liralık (1953 yılı) bir tahsisat ayrılmaktadır. Ayrıca Osmanlı İmparatorluğundan kalan Vakıf gelirlerinden bu öğrencilere (Devlet kanalıyla resmi olarak gönderilenlere) burs verilmekte, kendi imkanlarıyla gidenler el-ezher'in yönetmelikleri gereğince bundan faydalanamamaktadır. 1953 yılında, Türkiyede devletten habersiz giden 84 öğrenci bulunmakta ve Türkiye Cumhuriyetinin meclisinde bunların tartışılması Laiklik karşıtlarına malzeme sağlamakta, fırsat yaratmaktaydı. Siyasi partiler sorumsuz davranışlarıyla bunun üzerinden itibar sağlamaya uğraşıyorlardı.

855

C.G. 20.11.1952.

çeşitli zamanlarda Meclise getirilmiş ve tartışmalarda gerginlik yaratmıştı. Mecliste el-ezher üniversitesinde okuyan öğrencilerin askerliklerini tecil meselesi görüşülürken Milli Eğitim Bakanı, Rıfki Salim Burçak din eğitimi hakkında gelinen durumu anlatmış⁸⁵⁶, "Dinin bir cemiyet içerisinde milli birliğin kurulması ve takviyesi yolunda ne derece kuvvetli bir unsur olduğuna inandığımız cihetle bu sahada hakiki bir reform ve inkılap sayılacak kadar cesur adımlar atılmış bulunmaktadır. İslamiyete kuvvetle bağlı olan milletimizin bu yoldaki ihtiyacı karşılayacak her çeşit müesseseler yurdumuzda kurulmuştur... ilk okullarımıza din dersleri koyduk. Müslüman çocuğunun öğrenmesi lazım gelen bilgiler buralarda verilmektedir. Öğretmenlerimizin bu dersi yetkiyle ve vukufıyla öğretebilmelerini teminen öğretmen okullarımız müfredatı arasına din derslerini almış bulunuyoruz. Öğretmen namzetleri... kendilerini dini bilgilerle mücehhez olarak yetiştiriyorlar, ondan sonra da çocuklarınıza bu bilgileri öğretiyorlar. Bununla da iktifa etmeyerek, memleketimizin muhtaç bulunduğu din elemanlarını yetiştirmek maksadıyla imam-hatip okullarını açmış bulunuyoruz", açılmış 15 imam-hatip okulu var." demişti. Yetmiyordu din eğitimi ve laiklik karşıtlığına daha fazla taviz verilerek siyasal ^{seçmen} tabanı genişletilmeliydi. Bakan "...dini ve islami bilgiler üzerine ihtisas temin eden ve gittikçe gelişen ilahiyat fakültesi açılmıştır. Mezunlarını imam-hatip okullarına tayin ediyor ve okullarımızda din derslerinin öğrenimini bunlara tevdi ediyoruz" demişti.

Bu mantık ve uygulama hem dini amacından saptırıyor hem de, eğitim gibi toplumun geleceğini belirleyen bir alanda kötüye kullanıyordu.

F. Diyanet İşleri Başkanlığı ve Laiklik

Cumhurbaşkanı Celal Bayar'ın da izlediği, Diyanet işleri bütçesi, 23.2.1951 günü görüşülürken, Maraş Merkez Vaizi Zekeriya Güven'in yazdığı bir kitaptan okunan bazı parçalar gergin bir ortam oluşturmuştu. Kitapta "Alevilere misafir olanların⁸⁵⁷, et pişirmişlerse yemeleri caiz olmadığı"

⁸⁵⁶ C.G. 16.2.1954.

⁸⁵⁷ C.G. 23.2.1951.

kayıtlıydı. Bir Çorum Milletvekili, bazı dini yayınlardan ikilik yaratıcı örnekler okumuş ve seçmenlerden yüzde 42 sinin alevilerden oluştuğunu söylemişti.

Eski Hacı Bayram Vaizi Ömer Bilen "dinimizden, diyanetimizden, allahımızdan peygamberimizden tereddütsüz konuşulabilen bir devre ulaştığından" dolayı ve "cenabı hak bu DP idaresini hak ve adalet yolunda ömürlü kılsın" deyince "amin" sesleri duyulmuştu. Bir milletvekiline göre, "Ecanibden alınma" medeni kanunumuzu, "büyük bir komisyon kurulursa mukayese kavanin neticesinde islam hukukunun tefevvuku teslim edilecektir." Hasan Fehmi Ustaoglu, Diyanetin bütçesi yanında yetkilerinin de artırılmasını, din adamları yetiştirilmesini, manevi kalkınmanın gerekli olduğunu söylemiş, İlahiyat Fakültesinin diyanet işlerine bağlanmasını istemişti.

Kamil Boran'ın bir soru önermesine karşılık Celal Yardımcı cevap vermiş, "... cami inşası maksadıyla kurulmuş dernek sayısının 795 olduğu, bunlara 1952'de 32.000 TL küsur 1953'de 587.000- lira yardım yapıldığı, Ankara'da cami sayısının 72'ye çıkarıldığını açıklamıştı⁸⁵⁸.

Başbakan adına, Ahmet Salih Korur, imam hatip meselesinin MİLLÎ EĞİTİM Bakanlığını ilgilendirdiğini, Diyanet mevzuunda, meclisten güç alan hükümetin, tahsisatı kademeli olarak arttırarak eskiden 115.000 lira olan ödeneğini 3 milyon 115 bine çıkardığını ve 1747 kadro ilavesi yaptığını, senelerce vazife görecek elemandan mahrum kalan bu reisliğin din adamları yetiştirerek takviyesiyle beklenen vazifeleri daha iyi şekilde ifa edeceğini belirtmişti⁸⁵⁹.

⁸⁵⁸ C.G. 11.11.1953. - İhsan Ada'ya göre, "...dini teşkilatın devlet bütçesi iinde kalması bütçeden ödenek alması, laikliğin ruhuna aykırı bir haldir. Bkz. Laiklik, s.95- Poroy'a göre, Laikliğin uygulandığı bir ülkede "Din işleri için devlet kendi bütçelerinde ve vilayet bütçelerinden para sarf edemez" di. Bkz. Laiklik, s.45.

⁸⁵⁹ Uğur Mumcu'ya göre, İstikrar kazanan kadro artışlarında, eğitilmiş din adamları İslam Enstitüsü, İlahiyat Fakültesi ve İmamhatip Mezunları" sınavda kaybettirilip, Diyanet İşleri Başkanlığı kadroları eğitimsiz imamlarla doldurulmaktadır. -Bkz. a.g.e, s. 162-163.

Hamdi Şarlan ise, "Ne Yazık ki, zamanımızda din mutassıpları olduğu gibi İnkılap müteassıpları olduğunu da kabul etmek lazımdır." demişti. Ayrıca, Cumhuriyet devrinde Laikliğin kabulü ile vicdanların boşaltıldığını, boşalması mümkün olanlarla zaten boş olanların hali üzere terkedildiğini, boş vicdanlara istidatları veya tesadüflere göre, ya hakiki din, ya hurafe, yahutda muzır cereyanların gelip yerleştiğini iddia ediyordu. Kaybedilen çeyrek asırda muazzam boşluğu doldurmak için ciddi hareket lüzumunu ileri sürmüştü. Mabetlerin içinde dışında Velevki ajanların tahriki ile hiçbir komünistlik vakasının işitilmediğini "maskeli komünizm tehlikesini ileri sürenlerin hareketleri memleket için sadece "nifak vericidir"⁸⁶⁰ demişti. Abdullah Aytemiz'de ayet ve hadisler okuyarak, dinin kutsallığından tekamülcü ve Cumhuriyetçi olduğundan, vatanperverliği ve istiklali telkin ettiğinden söz etmişti.

İmam-hatip okullarının takviyesinin gerekli olduğunu anlatan Nuri Ocakçioğlu'ndan sonra, Fikret Başaran, Cumartesi, Pazar öğleden sonra radyoda dini konuşmalar yapılmasını istemiş, din ve ahlak konusunda bir anlayış anarşisi içinde olduğunu din konusunun son zamanlarda irticala ve Atatürk heykellerine kadar uzanan hadiselerle karıştırıldığını söylemişti. Gazi Yiğitbaş'da, hademel hayatın terfihini kadroların genişletilmesini istemiş, Keşşaf Ömer Korkut'da, aynı temennide bulunmuştu. Mecliste diyanet işleri bütçesi görüşülürken söz alan, Eski Hacı Bayram camisi vaizi ve Ankara Milletvekili, dinin ihmal edildiğini, daha fazla önem verilmesi gerektiğini, Amerikalıların bile 10 bin kilise yaptıklarını ileri sürmüştü⁸⁶¹. Isparta milletvekili ve milliyetçiler derneği başkanı Sait Bilgiç, mazinin irfanı ile alakamız sık sık yazı değişmesi dünün ihmal edilmesiyle kesilir demiş, halk arasında ayrılıklar bulunduğunu ileri sürmüş ve Hasan Ali Yücel'e sataşmıştı. Kastamonu Milletvekili Muzaffer Ali

⁸⁶⁰ C.G. 20.2.1953.

⁸⁶¹ C.G. 22.2.1955.

Müftö, Okul kitaplarındaki kelimelerin manasını anlayamadığını, din derslerinin ehemmiyetle verilmesini ortaokullara da konulmasını teklif etmişti⁸⁶².

Diyanet işleri başkanlığı, devlete bağılı genel müdürlük seviyesinde bir kuruluştu. Bütçesi ile ilgili sorulara cevap vermek ve idari yapıdaki sorunlara ait görüş bildirmek dışında siyasal bir talepte bulunamazdı. Anlaşıldığı kadarıyla bazı milletvekilleri bu başkanlığın sözcülüğünü üstlenmişler faaliyeti birlikte yürütüyorlardı. Oysa, kuruluş amacına uygun davranması, Laikliği koruyucu tutum alarak, ümmet düşüncesine karşı milletten yana olması gerekirdi. Laiklik din düşmanlığı olmayıp, bütün inanışlara eşit uzaklıkta bulunmak demektir. Aynı zamanda, dinlerin siyasal ve ticari çıkarlara vasıta yapılmasının, vicdanlarda baskının kaldırılmasının, inançlarda özgür olmanın en etkili yoluydu. Öte yandan, ülkede milli birliği kişisel özgürlüğü ve demokrasiyi sağlamanın da ilk şartıydı.

Büyük Doğu Gazetesi'ne gelen bir habere göre⁸⁶³, Karamürsel Müftüsü Mevlüt Özşen, "Arap harfleriyle Kur'anı size men ederim, piyasada bulunmayan ve devretmeyen paralara zekat terettüp etmez" demişti. Gazete Müftüye, seksenlik, fakat seksen kere ilimsiz ve nasipsiz diye saldırıyor, daha önce Yalova'da görevliyken de aynı şeyi yaptığını ileri sürüyordu. Onun, "Kur'anı Arap harfleriyle Halk partisi menetti. Ben de size men ediyorum" dediğini, Yusuf Çavuş isminde bir müslümanın, ona, "Sen nasıl müftüsün? Bu nasıl fetva? Allah'ın kelamını tağyire nasıl cevaz veriyorsun" dediğini, müftünün, Yalova kaymakamına sığındığını dini bütün olan kaymakamdan daha sert bir cevap aldığını bu olay üzerine geçen yıl şikayet edilen müftünün Karamürsel'e sürgün edildiğini, şimdi de "Altın ve gümüşü olan bir kimsenin ömrü boyunca bir kere zekat vermesi yeter" dediğini yazıyor. Gazete, Müftüyü Diyanet işleri

862

C.G. 24.2.1955.

863

B.D.G. 29.6.1952.

başkanlığına şikayet ediyor, Patrik Athenagoras'ın tayininin bile bu müftü kadar aykırı olmayacağını ileri sürerek görevden uzaklaştırılmasını istiyordu⁸⁶⁴.

Diyamet İşleri Başkanı Eyüp Sabri Hayırlıoğlu Gazeteye bir mektup yazmış, Müftü hakkında tahkikata başlandığını, zekat hakkındaki görüşünün yanlış olduğunu, bu gibi hatalara meydan vermemesinin kendisine ihtar olduğunu bildirmişti⁸⁶⁵. Başkan, müftünün kuranı kerim hakkındaki görüşünü gazeteden öğrendiğini, bu konuda da tahkikata başlandığını bildiriyordu.

24.10.1952 tarihli Hürriyet ve 25.10.1952 tarihli Ulus gazetelerinde, Diyanet İşleri Başkanlığının vilayetlere eski harflerle bir tamin gönderdiği yazılmıştı. Başkan Hayırlıoğlu, bir tebliğ yayınlayarak, Vilayetlere eski harfle imzalı tamin gönderilmediğini, Arap harfleriyle yazılı olan kısmın müşavere kurulunca hazırlanan hutbedeki âyet ve hadis olduğunu, tamimin ise, yeni harflerle olduğunu açıklamıştı.

Diyamet İşleri Başkanlığının Cumhuriyet kanunlarına ilke ve esaslarına muhalif harekette bulunmasının ihtimali olmadığını, gerçeğe uymayan haberlerin tekzip edildiği bildirilmişti⁸⁶⁶.

---

⁸⁶⁴ B.D.G. 29.6.1952.

⁸⁶⁵ B.D.G. 6.7.1952.

⁸⁶⁶ B.D.G. 26.10.1954.

SONUÇ

Bir rekabet coğrafyası olan Anadolu'da I. Dünya Savaşıyla girişilen uluslararası hesaplaşmalar bitmemiş, II. paylaşım savaşına katılmayan Türkiye'nin toprakları ve egemenlik hakları üzerinde 1945'e kadar dost olan Sovyetler Birliği'nden gelen açık talepler, Türkiye'yi batılı ülkeler ittifakına yöneltmişti. Batılılar için Türkiye, coğrafi konumu, sosyal ve siyasal yapısı, ayrıca, komünizmi önleme azmiyle bulunmaz bir müttefik adayıydı. Bu gelişmeler, batı ittifakının, komünizmi kuşatma projesine denk düşmüştü. Batı ittifakının başını çeken ülkeler emperyalistti. İrtica ise, tarihin çeşitli dönemlerinde emperyalizmin dostu, kullandığı araç ve doğal müttefiki olduğunu göstermişti. Emperyalizm, hem rekabet ettiği ülkelere karşı, hem de müttefiki olan ülkenin kendisine daha bağımlı hale gelmesi için her durumda irticayı kullanıyordu.

Cumhuriyetin kuruluşundan beri baskı altında tutulan irtica yanlıları çok partili sisteme geçilmesiyle birlikte bekledikleri fırsatı yakalamışlar, içteki ve dıştaki gelişmeler, bunlara rahat çalışma ortamı sağlamış, Hatta bunlar teşvik edilmişlerdi.

1951-1955 yılları, soğuk savaş dönemi denilen sürecin başlangıcına rastlamaktadır. Bu dönemde sosyal siyasal ve ekonomik alanda olduğu kadar diğer alanlarda da alt üst oluşlar yaşanmış, tarihte görülmedik büyüklükte kamplaşma ortaya çıkmıştı. Bir sınırlar ülkesi olan Türkiye'nin bu durumdan en çok etkilenen ülke olması doğaldı.

1951-1955 dönemi içinde, Nakşibendi, Kadiri ve Nurculuk akımları faaliyetlerini hızlandırmışlar, Ticanilik akımı ise, kurulduğu ülkede yapamadığını, Türkiye'de yapmış, Atatürk'ün şahsında, heykel büst ve resimlere saldırarak devrim karşıtlığını aleniyete çıkarmıştı. Laiklik karşıtlarının bir kısmı da yasalardan istifade edip dernekler kurarak, yasal görüntü içinde yasadışı çalışmalar yapmışlardı. Bunlardan, Milliyetçiler Derneği, Başbakan Adnan Menderes tarafından "yarı gizli cemiyet" diye vasıflandırılmış, ilim yayma

cemiyetinin temkinli ve Necip Fazıl'ın Büyük Doğu'sunun saldırgan yayın tarzı, Malatya suikastı ile zirveye çıkmış, ülke çapında heyecan ve endişe yaratmıştı. Bu dış destekli ve iç himayeli akım ve örgütlerin dışında, bunlardan tamamen bağımsız, fırsatları kullanan hurafelerden güç alan, gelenek ve alışkanlık davranışı olarak değerlendirilmesi gereken bireysel eylemlerde ortaya çıkmış, fakat bunların sürekliliği olmamıştı.

Laikliğe karşı saldırıların artarak sürmesi karşısında kamuoyunca tanınan çeşitli partilere mensup kimseler harekete geçmiş ve Türk Devrim Ocakları Derneği'ni kurarak, irticaya karşı çalışmaya başlamışlardı. Gericilik ve taassup hareketleri karşısında etkilenen Demokratik kuruluşlar da, kendilerini sorumlu hisseden aydınların öncülüğünde biraraya gelmiş, bir üst örgüt statüsünde, Milli Tesevüd Birliği'ni kurarak eyleme geçmişlerdi. Üniversiteler de üstlerine düşen aydınlatma ve destek görevini yerine getirmişler, Gençlik ise, Atatürk'ün emrine uyarak emanete sahip çıkmış, her olayda, her yerde ve her zaman hazır bulunarak laik cumhuriyetin bekçisi olduğunu göstermişti. Gençlik, emaneti koruma görevini yaparken iktidar, gençlik eylemlerini muhalefetin organize ettiği, gençleri kendisine karşı kıskırttığını düşünüyordu. Muhalefet ise, siyasal rekabet sebebiyle, gençliğin hareketinden memnurluk duyuyordu. Fakat, ne iktidar ne muhalefet işin derinliğini ve köklü bir tehlikeyi yeterince kavrayamamışlardı.

Cumhurbaşkanı kuşku duyulmayacak kadar laik bir kişilikti. Ama, o da bir partiliydi. Siyasal parti faaliyeti düzeyinde sessiz kalıyor, her fırsatta bireysel olarak irtica aleyhinde hareket ediyordu. Nitekim, DP iktidarlara boyunca Bayar - Menderes ayrılığı gerek siyasiler arasında gerek kamuoyunda bilinen ve tartışılan bir konu olarak kalacaktı.

Bazı milletvekilleri sorumluluklarını ve yeminlerini unutarak hilafetin geri getirilmesi, erkeklerin dört kadınla evlendirilmesi, medeni kanun yerine mecellenin kabul edilmesi, eğitimde Arap harflerinin kullanılması, devletten habersiz giderek El-Ezher'de okuyan öğrencilerin öğretmen tayin edilmesi gibi

laiklik karşıtı talepler ileri sürerek, kendilerini de özgürleştiren laik sistemi sona erdirme mücadelesi veriyorlardı.

Siyasi partilerin hepsi din istismarından oy toplama kaygısı içine düşmüşlerdi. Devleti kuran CHP bile bundan etkilenmiş ve taviz vermeye 14 Mayıs 1950 seçimlerinden önce başlamıştı. Dönemimiz içinde de usluo farkıyla tutumunu sürdürüyordu. DP birçok olayda, laiklik karşıtlığını laiklik olarak tarif ediyor, hükümet programında din hürriyetini vadettiğini, uygulamasının da irticaa göz yummak değil, vaad edilen din hürriyeti olduğunu öne sürüyordu. DP Kongrelerde ortaya çıkan gericilik taleplerinin, basına yansiyarak duyulmasını önleyemeyince, bunların bireysel talep olduğunu iddia ediyor, talep sahibini eleştirerek olayı kapatmaya çalışıyordu. Millet Partisi, kuruluşunda, DP'den ayrılan bir grupla yola çıkmıştı. Milliyetçiliği esas alan parti, Mareşal Fevzi akmak başkanlığında büyümüş ve itibar kazanmıştı. Mareşal'in ölümünden sonra kontrolü elden kaçıran yöneticiler karşılarında laiklik karşıtlarını bulmuş ve yönetimi kaybederek partiden ayrılmışlardı. Kongreleri ve çeşitli toplantıları irtica propagandasına dönüşen parti kapatılmış, yöneticilerine de hafif cezalar verilmişti. İslam Demokrat Partisi ise, kuruluşundan itibaren laiklik karşıtlığını hedeflemiş, fakat etkili bir çalışma yapmasına fırsat verilmeyerek kapatılmıştı.

Laik Cumhuriyetin sağladığı imkanları kullanarak en itibarlı mevkileri işgal eden, laiklik karşıtı siyasi kişilikler, varlık nedenleri olan sisteme karşı iki yüzlü davranmışlar, milli menfaatlerin savunucusu olmak yerine ağdışılığın temsilcisi olmaya yönelmişlerdi.

Basını tarayarak incelediğim dönemin hükümetlerini DP kurmuştu. Hükümetlerden, ülkenin yakın tarihine ve gelinen duruma bakarak, laik cumhuriyetin korunup kollanması ve bu istikamette "muasır medeniyet"e gidileceğini bilerek davranmaları beklenirdi. Cumhuriyet başından beri dine karşı tutum almamış, irticayı cezalandırmıştı. İrtica din yerine konulamazdı. Oysa hükümetin, "programda din hürriyeti vadettim" diye, irticaya çalışma alanı açması ve destek vermesi, zaman zaman kendisinin de kontrol edemeyeceği

olaylara sebep olmuştu. Olayları, engellemek için siyaseten laik cumhuriyeti koruma tutumu alması gerekirken, tek tek eylemleri engellemek ve tepkileri yatıştırmak için "Atatürk'ün manevi şahsiyetini koruma kanunu" ve "Vicdan ve Toplanma hürriyeti kanunu" gibi kanunları meclisten geçirmesi, laikliği korumaya yeterli değildi. Laiklik konusu, muhalefet ile iktidarın siyaseten korumaya ve istismara yönelmemeye üzerinde anlaşacakları en önemli konulardan biri olmalıydı. Bu uzlaşma gerçekleşmemişti.

İktidar, Milli Eğitim alanında da büyük tahribata yol açacak tutum almıştı. Eğitimin uygulamalı olarak yapıldığı Köy Enstitülerini kapatmış, İmam-Hatip Okullarını yaygınlaştırma tutumunu benimsemişti. Akıllarınca dini bilime üstün tutuyorlardı. Oysa, din duygusu insan hayatında bir gerçeklikti. Tarih, sosyoloji ve felsefe grubu dersleri içinde dinin amacına uygun ve doğru olarak öğretilmesi mümkündü. ama, enstitüleri kapatma yöntemini benimseyen zihniyet, partiye kadro, seçmen vb. destek kuvveti yaratmayı ülke geleceğinin önüne geçirmişti. Bu okulların açılması da yetmemiş ilk okulların 4. ve 5. sınıflarına mecburi din dersleri konulmuştu. Bu uygulamaya gösterilen tepki de yasal yollardan önlenmişti. Bütün yolların tıkanması amacıyla, DP muhalifi ve laik olarak tanınan öğretmenler, komünist oldukları ileri sürülerek görevlerinden atılmaya başlanmıştı.

Bir devlet kurumu olan Diyanet İşleri Başkanlığı ise, açıktan bir faaliyet göstermiyor, daha önce din görevlisi olan milletvekilleri aracılığıyla, laiklik karşıtı olan, geri bir düzenin arzularını TBMM'de tartışmaya açtırıyordu.

Türkiye'nin önüne konulan engeller, belki kısa sayılacak sürelerde zararlar verebilir, ilerlemeyi duraksatabilirlerdi. Fakat, cumhuriyetin kurucusu "medeniyet öyle bir ateştir ki, dışında kalanı yakar mahveder." demişti. Türkiye Cumhuriyeti "muasır medeniyet" yoluna girmişti, geri döndürülemezdi. O günden bu yana geçen süre bu kesin gerçeği açıkça göstermişti.

KAYNAKÇA

BÜYÜK DOĞU Gazetesi'nin günlük olarak yayınlanmaya başladığı 19 Mayıs 1952 gününden kapandığı güne kadar olan sayıları taranmış aşağıda gösterilen sayıları kullanılmıştır.

19.5.1952
21.5.1952
26.5.1952
29.5.1952
31.5.1952

1.6.1952
8.6.1952
13.6.1952
18.6.1952
19.6.1952
20.6.1952
28.6.1952
29.6.1952

5.7.1952
6.7.1952
11.7.1952
13.7.1952

3.8.1952
24.8.1952
29.8.1952

17.9.1952

26.10.1952

CUMHURİYET GAZETESİ'nin 1951-1955 yılları kataloğu taranmış

aşağıda gösterilen sayıları kullanılmıştır.

1951 YILI

5.1.1951	7.4.1951	27.7.1951	27.11.1951	2.6.1952
7.1.1951	8.4.1951	28.7.1951		20.6.1952
13.1.1951	9.4.1951		3.12.1951	
15.1.1951	13.4.1951	1.8.1951	16.12.1951	3.7.1952
17.1.1951	15.4.1951	3.8.1951	20.12.1951	6.7.1952
21.1.1951	16.4.1951	11.8.1951	24.12.1951	11.7.1952
22.1.1951	17.4.1951	24.8.1951	29.12.1951	12.7.1952
31.1.1951	18.4.1951	25.8.1951		
	22.4.1951	26.8.1951	1952 YILI	29.9.1952
23.2.1951	28.4.1951	27.8.1951	10.1.1952	
26.2.1951	20.5.1951	28.8.1951	23.1.1952	14.10.1952
28.2.1951			6.2.1952	17.10.1952
	26.5.1951	1.9.1951	10.2.1952	21.10.1952
2.3.1951	27.5.1951	2.9.1951	13.2.1952	
3.3.1951	30.5.1951	3.9.1951		
4.3.1951		4.9.1951	16.2.1952	3.11.1952
5.3.1951	2.6.1951	6.9.1951	20.2.1952	5.11.1952
6.3.1951	21.6.1951	22.9.1951	23.2.1952	14.11.1952
13.3.1951	23.6.1951	27.9.1951	24.2.1952	15.11.1952
14.3.1951	25.6.1951	28.9.1951	28.2.1952	20.11.1952
16.3.1951	27.6.1951			24.11.1952
18.3.1951	28.6.1951		3.3.1952	25.11.1952
20.3.1951	29.6.1951	4.10.1951	5.3.1952	26.11.1952
21.3.1951	30.6.1951	14.10.1951	7.3.1952	27.11.1952
22.3.1951		17.10.1951	12.3.1952	28.11.1952
23.3.1951	1.7.1951	26.10.1951	18.3.1952	29.11.1952
24.3.1951	2.7.1951		27.3.1952	30.11.1952
25.3.1951	4.7.1951	1.11.1951	28.3.1952	3.12.1952
26.3.1951	5.7.1951	4.11.1951	31.3.1952	4.12.1952
27.3.1951	6.7.1951	7.11.1951		5.12.1952
28.3.1951	7.7.1951	12.11.1951	1.4.1952	6.12.1952
29.3.1951	9.7.1951	14.11.1951	5.4.1952	7.12.1952
30.3.1951	10.7.1951	18.11.1951	6.4.1952	8.12.1952
31.3.1951	11.7.1951	19.11.1951	16.4.1952	9.12.1952
	12.7.1951	20.11.1951	29.4.1952	10.12.1952
1.4.1951	13.7.1951	22.11.1951		13.12.1952
3.4.1951	14.7.1951	23.11.1951	18.5.1952	14.12.1952
5.4.1951	17.7.1951	24.11.1951	23.5.1952	17.12.1952
6.4.1951	20.7.1951	26.11.1951	25.5.1952	18.12.1952

21.12.1952	26.2.1953	1.10.1953	1955 YILI
23.12.1952		5.10.1953	22.2.1955
25.12.1952	1.3.1953	15.10.1953	24.2.1955
26.12.1952	2.3.1953	11.10.1953	
29.12.1952	3.3.1953	25.10.1953	16.4.1955
	4.3.1953	27.10.1953	
1953 YILI	7.3.1953	3.11.1953	5.5.1955
7.1.1953	9.3.1953	4.11.1953	20.5.1955
9.1.1953	10.3.1953	14.11.1953	
12.1.1953	11.3.1953	27.11.1953	7.8.1955
13.1.1953	12.3.1953	30.11.1953	
14.1.1953	14.3.1953	6.12.1953	
15.1.1953	20.3.1953	8.12.1953	
16.1.1953	30.3.1953	15.12.1953	
17.1.1953	31.3.1953	31.12.1953	
18.1.1953	16.4.1953		
19.1.1953	20.4.1953	1954 YILI	
22.1.1953	28.4.1953	11.1.1954	
25.1.1953	30.4.1953	15.1.1954	
26.1.1953		21.1.1954	
27.1.1953	1.5.1953	27.1.1954	
28.1.1953	4.5.1953	28.1.1954	
29.1.1953	7.5.1953		
31.1.1953		16.2.1954	
	23.6.1953		
1.2.1953	25.6.1953	8.3.1954	
2.2.1953		11.3.1954	
3.2.1953	2.7.1953	13.3.1954	
5.2.1953	9.7.1953	21.3.1954	
8.2.1953	19.7.1953		
9.2.1953	21.7.1953	16.4.1954	
11.2.1953	24.7.1953		
12.2.1953	27.7.1953	17.5.1954	
14.2.1953	30.7.1953	30.5.1954	
15.2.1953			
16.2.1953	4.8.1953	21.8.1954	
18.2.1953	5.8.1953		
19.2.1953	6.8.1953	19.11.1954	
20.2.1953		21.11.1954	
22.2.1953	29.9.1953		
24.2.1953			

ZAFER GAZETESİ'nin 1951-1955 yılları kataloğu taranmış aşağıda gösterilen sayıları kullanılmıştır.

1951 YILI

13.1.1951 29.6.1951

15.1.1951

17.1.1951

19.1.1951

2.3.1951

3.3.1951

5.3.1951

6.3.1951

13.3.1951

14.3.1951

18.3.1951

20.3.1951

24.3.1951

25.3.1951

28.3.1951

29.3.1951

31.3.1951

1.4.1951

13.4.1951

15.4.1951

2.5.1951

5.5.1951

7.5.1951

18.5.1951

20.5.1951

28.5.1951

30.5.1951

18.6.1951

19.6.1951

20.6.1951

25.6.1951

26.6.1951

27.6.1951

28.6.1951

29.6.1951

2.7.1951

4.7.1951

6.7.1951

11.7.1951

14.7.1951

16.7.1951

17.7.1951

20.7.1951

24.7.1951

25.7.1951

9.8.1951

2.9.1951

12.9.1951

28.9.1951

28.11.1951

15.12.1951

24.12.1951

29.12.1951

1952 YILI

11.7.1952

13.7.1952

17.10.1952

3.11.1952

23.11.1952

24.11.1952

25.11.1952

26.11.1952

27.11.1952

28.11.1952

4.12.1952

5.12.1952

14.12.1952

23.12.1952

26.12.1952

1953 YILI

4.1.1953

7.1.1953

24.1.1953

27.1.1953

29.1.1953

1.2.1953

2.2.1953

11.2.1953

21.2.1953

24.2.1953

1.3.1953

13.7.1953

21.7.1953

22.7.1953

23.7.1953

27.7.1953

28.7.1953

30.7.1953

4.8.1953

5.8.1953

6.8.1953

7.8.1953

10.9.1953

1.10.1953

9.10.1953

27.10.1953

27.11.1953

29.11.1953

31.12.1953

1954 YILI

11.1.1954

11.3.1954

10.6.1954

18.7.1954

8.8.1954

20.11.1954

3.12.1954

1955 YILI

8.8.1955

MAKALELER

Büyük Doğu Gazetesi

Edip, Eşref, Hayır Hasenet Seferberliği, 24.8.1952

Laç, Abdullah Şeref, Nasıl Nefes Aldığımızı Biliyoruz, 20.6.1952

Kısakürek, Necip Fazıl, 27 Yıldır Söylenen Yalan, 19.5.1952

Başgil, Ali Fuat, 19.6.1952 ve devamı

Arvas, İbrahim, 17.9.1952 ve devamı

Cumhuriyet Gazetesi

Daver, Abidin, Ortadoğunun Kalesi, 19.2.1951

Nadir, Nadi, 17.7.1952

Hürriyet Gazetesi

Öztürk, Yaşar Nuri, Dil mi Kutsal Mesaj mı? 9.6.2000

Milliyet Gazetesi

Çağatay, Neşet, Laiklik Ne Değildir?, 29.10.1985

Zafer Gazetesi

Fenik, Mümtaz Faik, 27.6.1951

Fenik, Mümtaz Faik 29.6.1951

Fenik, Mümtaz Faik 17.7.1951

Diğerleri

Ada, İhsan, Anayasada Laiklik, Laiklik, İst. 1954

Çubukçu, İ. Agah, Yök Yıllık No: 5, Ankara, 1987

Kunter, Nurettin, Hukuk ile Din Laiklik - İst. 1954

Poroy, Nazım, Laiklik Hakkında Misalli Bir İnceleme, Laiklik, İst. 1954

BASILI ESERLER (KİTAPLAR)

- ATILHAN, Cevat Rifat, İstiklal Harbinde Sarıklı Kahramanlar, 3. Baskı İstanbul 1972
- ARCAYÜREK, Cüneyt, Yeni İktidar Yeni Dönem 1950-1954 2. Baskı, Ankara, 1985
- AVCIOĞLU, Doğan, 31 Martta Yabancı Parmağı, Ankara 1969
- BABAN, Cihat, Politika Galerisi İst. 1970
- BULUT, Faik, Ordu ve Din, İstanbul 1995
- EYÜBOĞLU, İ. Zeki, İrticanın Ayak Sesleri, İst. 1998
- _____ Kadirilik, İstanbul 1999
- _____ Nakşibendilik, İstanbul 1998
- EDİP, Eşref, Kara Kitap, 3. Baskı, tarihsiz baskı yeri yok.
- EROĞLU, Hamza, Türk İnkılap Tarihi, Ankara, 1990
- GİRİTLİ, İsmet, Günümüzde Atatürkçülük 4. Baskı, İstanbul 1998
- _____ Atatürk İdeolojisi ve Karşıt Akımlar, İstanbul 1986
- GÜRTAŞ, Ahmet, Atatürk ve Din Eğitimi, 3. Baskı, Ankara 1982
- GÜLTEKİN, M. Bedri, Laikliğin Neresindeyiz, Ankara, 1987
- GENTİZON, Paul, Mustafa Kemal ve Uyanan Doğu, 3. Baskı, İstanbul 1995
- GENCER, A. İhsan - ÖZEL Sabahattin, Türk İnkılap Tarihi, İstanbul, 5. Baskı 1998
- HOTHAM, David, Türkler I-II, İstanbul 2000
- İLHAN, Suat, Jeopolitik Duyarlılık, Ankara 1989
- _____ Türkiye'nin ve Türk Dünyasının Jeopolitiği, 2. Baskı, Ankara 1997
- KARAL, Enver Ziya, Atatürkten Düşünceler, İstanbul 1986
- LEVIS, Bernard, Modern Türkiye'nin Doğuşu, 7. Baskı Ankara 1998
- MUMCU, Uğur, Tarikat, Siyaset, Ticaret, İstanbul 1988

- NABİ, Yaşar, Çağımıza Ters Düşenler, İstanbul 1975
- NEBİLER, Halil, Türkiye’de Şeriatın Kısa Tarihi, İstanbul 1994
- ORKUNT, Sezai, Türk-AB İlişkileri İstanbul 1978
- ÖZEK, Çetin, Devlet ve Din, İstanbul, tarihsiz
- _____ 100 Soruda Türkiye’de Gerici Akımlar İstanbul, 1968
- ÖZTEMİZ, Mutay, Cumhuriyet Dönemi Din Politikaları, İstanbul 1997
- ÖZAKINCI, Cengiz, İrtica, 1945-1999 2. Baskı, İstanbul 1999
- POLAT, Yılmaz, Amerikan Gizli Belgelerinde Türkiyede İslamcı Akımlar, 3. Baskı, İstanbul 1990.
- SENCER, Muzaffer, Dinin Türk Toplumuna Etkileri, 3. Baskı, İstanbul 1999.
- TOKER, Metin, DP’nin Altın Yılları (1950-1954) 2. Baskı, İstanbul 1991
- TUNAYA, Tarık Zafer, Devrim Hareketleri İçinde Atatürk ve Atatürkçülük 2. Baskı, İstanbul 1981
- TUNÇKANAT, Haydar, 27 Mayıs 1960 Devrimi, İstanbul 1996
- TİMUR, Taner, Osmanlı Kimliği, İstanbul 1986
- TANYOL, Cahit, Laiklik ve İrtica, İstanbul 1989
- ÜZMEZ, Hüseyin, Malatya Suikastı, İstanbul 1996
- YÜCEKÖK, Ahmet, 100 Soruda Türkiye’de Din ve Siyaset 2. Baskı, İst. 1996
- YEKEN, Fethi, Müslüman Olmam Neyi Gerektirir, İstanbul 1993